

DISSERTATIONES THEOLOGIAE UNIVERSITATIS TARTUENSIS

12

**TÄISKASVANUTE LEERITÖÖ
EESTI EVANGEELSES LUTERLIKUS
KIRIKUS JA SELLE ARENGUSTRATEEGIA
KOOSTAMINE**

KAIDO SOOM

TARTU ÜLIKOOLI
KIRJASTUS

Usuteaduskonna nõukogu otsusega 29. augustist 2007 on Kaido Soomi väitekirj „Täiskasvanute leeritöö Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus ja selle arengustrateegia koostamine“ (Adult Confirmation in the Estonian Evangelical Lutheran Church and Its Development Strategy) lubatud kaitsmisele *doctor theologiae* kraadi kaitsmiseks TÜ usuteaduskonna doktorikraadide kaitsmise komisjonis.

Juhendaja: Tõnu Lehtsaar PhD

Oponendid: *dr theol* Hannele Repo
dr theol Randar Tasmuth

Kaitsmine toimub 15. novembril 2007 kell 14.15 TÜ peahoone aud 307

ISSN 1406–2410
ISBN 978–9949–11–711–6 (trükis)
ISBN 978–9949–11–712–3 (PDF)

Autoriõigus Kaido Soom, 2007

Tartu Ülikooli Kirjastus
www.tyk.ee
Tellimus nr 349

SISUKORD

SAATEKS	9
1. SISSEJUHATUS.....	10
1.1. Eelnevad uurimused leeritööst.....	11
1.2. Konfirmatsiooni teoloogia	12
1.3. Väitekirja ülesehitus	16
2. TÄISKASVANUEA ARENGUTEOORIAD.....	17
2.1. Täiskasvanuiga erinevates teooriates.....	17
2.2. Arenguteooriate analüüsikriteeriumid	19
2.3. Täiskasvanu eluetapid ja arengu ülesanded	20
2.4. Kriisid eluetapis	26
2.5. Väärtushinnangud ja nende muutumine.....	35
2.6. Usulised arenguteooriad eluetappide arengu kohta	38
2.7. Impulsid muutumiseks.....	42
2.8. Õppimine ja õpetamine leerikoolis arenguteooriatest lähtudes	44
2.9. Kokkuvõte.....	46
3. TÄISKASVANUTE ÕPETAMINE	47
3.1. Religioosse sotsialisatsiooni mudel	47
3.2. Täiskasvanu õpetamise üldised alused ja lähtepunktid psühholoogilis-antropoloogilisest kontekstist lähtudes	52
3.2.1. Täiskasvanuõpetuse üldised põhimõtted.....	52
3.2.2. Õppija motiveerimine	54
3.2.3. Erinevate vanuserühmade õpetamise eripära	55
3.3. Täiskasvanute leeritöö kiriklik-pedagoogilised alused	60
3.3.1. Täiskasvanu elukogemusest lähtumine.....	65
3.4. Leerikooli pikkus	68
3.5. Kokkuvõte.....	69
4. ERINEVAID PROGRAMME TÖÖKS TÄISKASVANUTEGA	71
4.1. Saksamaa Evangeelse Kiriku täiskasvanukoolituse programm	71
4.2. Soome Evangeelse Luterliku Kiriku K programm	72
4.3. Soome Evangeelse Luterliku Kiriku kirikukogu poolt 1980. aastal vastuvõetud täiskasvanute leeritöö strateegia	75
4.4. Soome Evangeelse Luterliku Kiriku kehtiv 2001. aasta leeritöö strateegia	78
4.5. USA katoliku kiriku täiskasvanukatekumenaat	79
4.6. EELK leeritöötoimkonna leeritöö eelnõu	80
4.7. Kokkuvõte.....	83

5. UURIMUSI LEERITÖÖST	84
5.1. Hannele Repo uurimus Eesti leerikooli õpetajate leerikooli alastest käsitlustest.....	84
5.2. Jaak Ausi uurimus Tallinna Kaarli koguduse leeritööst	85
5.3. Kaido Soomi uurimus EELK leeritööst 1998. aastal	86
5.4. Kati Niemelä uurimus leerikoolist Soome Evangeelses Luterlikus Kirikus	86
5.5. Kokkuvõte.....	93
6. EMPIIRILINE UURIMUS TÄISKASVANUTE LEERITÖÖST EESTI EVANGEELSES LUTERLIKUS KIRIKUS.....	94
6.1. Uurimuse eesmärk ja meetod.....	94
6.2. Konfirmandide küsitluse tulemused	97
6.2.1. Küsitletud konfirmandide andmed.....	97
6.2.2. Leeriõpetuse läbiviimine.....	106
6.2.3. Leeri tulemise põhjused	108
6.2.4. Täiskasvanud konfirmandide eluprobleemid	119
6.2.5. Täiskasvanud leerilaste väärtushinnangud.....	125
6.2.6. Konfirmandide sisulised ootused leerikoolile ja nende täitumine	128
6.2.7. Konfirmandide ootused leeriõpetuse teemade käsitlemise mahule ja nende täitumine	137
6.2.8. Avatud küsimuste vastuste tulemused	142
6.2.9. Kokkuvõte.....	154
6.3. Pastorite küsitluse tulemused.....	154
6.3.1. Küsitletud pastorite andmed	154
6.3.2. Leeriõpetuse läbiviimine	157
6.3.3. Täiskasvanud konfirmandide leeri tulemise põhjused pastorite hinnangul.....	159
6.3.4. Täiskasvanud konfirmandide eluprobleemid pastorite hinnangul	162
6.3.5. Konfirmandide väärtushinnangud pastorite hinnangul	165
6.3.6. Millised on pastorite hinnangul konfirmandide sisulised ootused leerikoolile ja nende täitumine	166
6.3.7. Konfirmandide ootused leeriõpetuses käsitletavate teemade mahule ja nende täitumine pastorite hinnangul	167
6.3.8. Avatud küsimuste vastuste tulemused	170
6.3.9. Kokkuvõte.....	176

7. DISKUSSIOON.....	178
7.1. Konfirmandide taustandmed.....	178
7.2. Leeri tulemise põhjused.....	182
7.3. Täiskasvanud leerilaste eluprobleemid ja neile vastamine	184
7.4. Konfirmandide sisulistest ootustest leerikoolile	185
7.5. Leeriõpetuse metoodika.....	187
7.6. Leerilaste ootused teemadele.....	188
7.7. Diskussiooni kokkuvõte.....	190
8. EELK TÄISKASVANUTE LEERITÖÖ ARENGUSTRATEEGIA LÄHTEALUSED	191
9. EELK TÄISKASVANUTE LEERITÖÖ ARENGUSTRATEEGIA.....	196
10. KOKKUVÕTE.....	198
11. LÜHENDID.....	200
12. KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS.....	201
13. ADULT CONFIRMATION IN THE ESTONIAN EVANGELICAL LUTHERAN CHURCH. Summary	205
14. LISAD	214
Lisa 1 Küsitlusankeet konfirmandidele	214
Lisa 2. Küsitlusankeet pastoratele.....	222
Lisa 3. EELK peapiiskopi soovituskiri uurimuse läbiviimiseks	230
Lisa 4. Üldhariduskoolid, kus õpetatakse religiooniõpetust	231

SAATEKS

Käesolev väitekiri on sündinud tänu paljude inimeste abile ja toetavale suhtumisele. Minu eriline tänu kuulub doktoritöö juhendajale prof. Tõnu Lehtsaarele, kes on leidnud nii Tartu Ülikooli rektori kohusetäitja ameti kui õppeprorektori töö kõrvalt aega selle uurimuse juhendamiseks ja kes on andnud väga palju ideid töö paremaks muutmiseks. Palju nõu on andnud Helsingi ülikooli praktilise kasvatusteaduse professor Arto Kallioniemi. Statistilise analüüsi sooritamist nõustas Tartu Ülikooli sotsiaalse analüüsi meetodite dotsent Liina-Mai Tooding. Põhja Elbe Kirik finantseeris uurimustööd Kieli Ülikooli raamatukogus.

Samuti tahan südamest tänada neid kirikuõpetajaid, kes aitasid küsitlust oma kogudustes läbi viia ja kes leidsid aega vastamiseks, ning kõiki konfirmande, kes täitsid küsitlusankeedi.

Tänan vanemaid, kes on mind kasvatanud ja andnud eluteele kaasa kõige selle, mis on aidanud selle töö valmimiseni jõuda.

Ning viimaks mõtlen tänuga Jumalale, kes on olnud mind eluteel juhtimas ja saatmas.

1. SISSEJUHATUS

Antud uurimust täiskasvanute leeritööst ajendas koostama Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku (EELK) statistika jälgimine, milles võib märgata konfirmatsioonide kasvu 1990-ndate aastate alguses seoses Eesti Vabariigi taasiseseisvumisega. Hiljem on konfirmatsioonide hulk jälle langenud. Tõus oli seotud ilmselt Eesti iseseisvumisega ja täiskasvanute suure hulga tulemisega leerikooli (Sildvee, 2004).

EELK konfirmeeritud 1970-2003

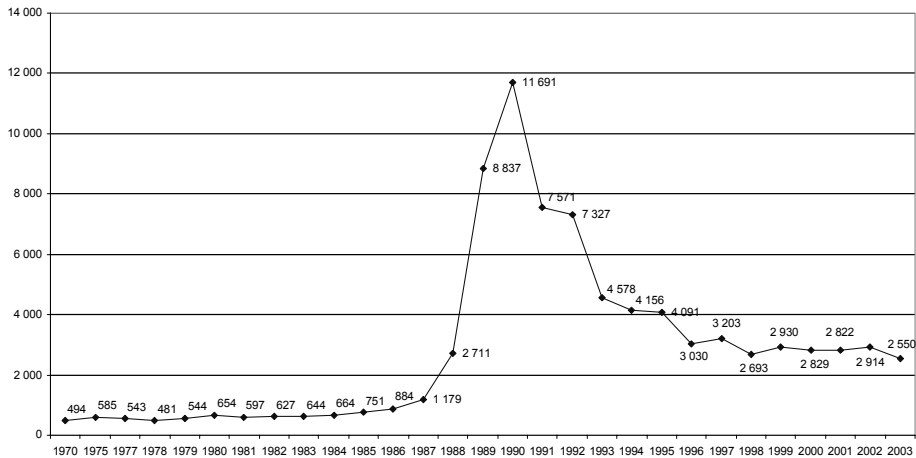

Diagramm 1. EELK Konfirmatsioonid aastatel 1970–2003

Erinevate Eesti luterlike koguduste leerigruppe jälgides olen pannud tähele, et suur osa täisealistest leerilastest ehk konfirmandidest on ka 2000. aastate alguses täiskasvanud. Selle märkamine on tekitanud minus küsimusi, millele otsin antud töös vastust. Mil määral mõjutab Eesti ühiskonnas inimesi leeri tulema religioosne sotsialisatsioon ja traditsioon? Millist rolli omavad leeri tulemise põhjustena eksistentsiaalsed ja usulised otsingud?

Hoolimata sellest, et aastas käib palju inimesi leerikoolis, jääb vaid osa nendest kirikuga seotuks ja liikmeannetuse tasujaks. Aastatel 1990–2005 käis Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus leeris 66544 inimest ja samas ajavahe- mikus maeti luterlikus kirikus 68417 inimest. Seega peaks liikmeannetajate vähenemine olema 1873 inimest. Jälgides EELK statistikat võib aga märgata, et liikmeannetajate hulk on langenud 63891-lt liikmelt 1990. aastal 39879 liikmele 2005. aastal, ehk siis 22139 inimest rohkem, kui lubaks oletada leeritatute ja maetute arvude vaheline erinevus (<http://www.eelk.ee/intranet/statistika.html> –11.12.2006). Selline arvutus peab paika aga siis, kui kõik EELK-s maetud

inimesed on tasunud liikmeannetuse – tegelikkuses on ilmselt maetud ka neid, kes pole liikmeannetust tasunud. Seega on ilmselt leeritatute „kadu“ nende 15 aasta jooksul veelgi suurem kui see 22139. Võib väita, et vähemalt kolmandik viimase 15 aasta jooksul konfirmeeritud EELK liikmetest on kaotanud oma sideme kirikuga. See fakt tõstatab vajaduse arendada leeritööd viisil, et leeri tulejad jääksid ka kiriku aktiivseteks liikmeteks. Selliseks töö arendamiseks on vaja koostada leeritöö arengustrateegia, mis on antud doktoritöö ülesandeks.

Antud uurimuse eesmärk on Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku (EELK) täiskasvanute leeritöö arengustrateegia koostamine. Selle üldeesmärgi saavutamiseks on oluline:

- 1) mõista konfirmatsiooniteoloogiat;
- 2) mõista täiskasvanute arenemist erinevate arenguteooriate valguses;
- 3) tunda kirikus toimuva täiskasvanute õpetustöö teoreetilis-pedagoogilisi aluseid;
- 4) analüüsida empiiriliselt EELK-s täiskasvanutega tehtavat leeritööd mõistmaks, miks täiskasvanud tulevad leerikooli, mida nad sellelt ootavad ja kuidas konfirmandide ootused täituvad.

Kiriku seisukohalt on väga oluline vastata täiskasvanud konfirmandi usulis-eksistentsiaalsetele küsimustele. Selleks, et koostada täiskasvanute leeritöö strateegiline arengustrateegia, on vaja teada, mida konfirmandid ootavad leerikoolilt. Vaid nii tehes saab nende ootustele adekvaatselt reageerida. Sellise leerikooli arengukava koostamisel on kasu leeritööalaste probleemide tundmisest, sest siis saab tema probleemidele kõige adekvaatsemalt reageerida. Millised on täiskasvanud konfirmandi usulis-eksistentsiaalsed küsimused ja kuidas neile vastata, seda käesolev uurimus selgitabki. Nendele vastustele toetudes loon leeritöö arengustrateegia.

1.1. Eelnevad uurimused leeritööst

Valdkonda pole senini Eestis palju uuritud. Huvi antud teema vastu tekkis mul, kui kirjutasin 2000. aastal Helsingi Ülikoolis magistritööd teemal „*Rippikoulu ja elämä -leerikool ja elu*“. Antud uurimus käsitles Eesti luterliku kiriku leerikooli olukorda ja leeri tulnute seisukohti leerikoolist. Selles töös käsitlesin konfirmandide ootusi ja analüüsisin, kuidas kirik neile ootustele on vastanud. Uurimuse tulemusel selgus, et leerilapsed olid kiriku poolt antava leeritööga rahul, kuid leerikool ei integreerunud nende eluga (Soom, 2000, 66). Juba seda tööd kirjutades tekkis idee, et teemat võiks edasi arendada ja keskenduda kunagi ainult täiskasvanute kui huvitava sihtrühma uurimisele.

Samal, 2000. aastal ilmus Usuteaduse Instituudis ka Tallinna Kaarli koguduse õpetaja Jaak Ausi diplomitöö „*Leeritöö EELK Tallinna Toompea Kaarli koguduses aastatel 1989–1999*“, mis uuris leeritööd Tallinna Kaarli koguduses.

Uurimuse tulemusel selgus, et leerikoolist soovitakse saada teada kristlikust usust, konfirmande huvitab mida õpetab Piibel ja Kirik, tahetakse leida kindlust oma elule ning soovitakse saada ristitud ja laulatatud (Aus, 2000, 55).

Helsingi Ülikooli õppejõud dr. Hannele Repo on oma 2002 aastal ilmunud doktoritöös „*Askel seurakuntaan*” uurinud Eesti leerioõpetajate käsitlusi leerikoolist ja konfirmatsioonist. Uurimuse tulemusel selgus, et Eesti leerikooli õpetajate seas tuleb esile ennekõike bihevioristlik õpetamis- ja õppimiskäsitlus, milles on oluline roll õpetajal, kes on teabe jagaja ning õppiija on vastuvõtja rollis. Repo leiab, et siirdumine teabe jagamisest õpetusprotsessi juhtimisse on võimalik üksnes õpetaja rollis toimuva muutuse kaudu ja analüüsib põhjalikult Eesti luterliku kiriku leeritöö teoloogiat (Repo, 2002, 167–168).

Hiljuti on kaitstud Jaan Tammsalu magistratöö leerikoolist, milles ta leiab, et leerikoolist otsitakse palju rohkem mõtestatust kui riituslikku rahuldust ja samas alati ei saada, mida otsitakse. Tammsalu tõdeb, et enamasti toimub leeritunnis monoloogiline loeng ja koguduses ei leidu gruppi, kes konfirmandi vastu võtaks (Tammsalu 2007, 109–111). Ka rõhutab Tammsalu leerikooli elulisuse tõstmise vajadust (Tammsalu 2007, 118). Metoodikast toob Tammsalu esile loengu, jumalateenistustel osalemise, leerilaagrid ja kirikuümbruse koristamise töös osalemise (Tammsalu 2007, 124–128).

Selleks, et selgitada Eesti konfirmatsioonipraktika erinevust muudest riikidest, võrdlen antud uurimuse tulemusi naaberriigi Soome uurimuste tulemustega. Lisaks Soome kogemustele käsitlen ka teiste riikide leeritöö erinevaid vorme.

Soome luterlikus kirikus on konfirmande uurinud Kati Niemelä oma 2002 aastal ilmunud uurimuses „*Hyvä rippikoulu. Rippikoulun laatu ja vaikuttavuus*”, mis analüüsis Tampere koguduste leerilapsi. Uurimuse analüüsimisel selgus, et Soomes on leerikoolil eriti tugev asend – selles osaleb umbes 90% 15-aastastest. Sellele vastavat asendit ei ole leerikoolil üheski riigis (Niemelä 2002, 5–6). Uurimus näitas, et 70% leeri tulnud noortest peab leerikooli tulemist iseenestmõistetavaks teguviisiks ja vaid 4% oli tõsiselt mõelnud võimalusele mitte minna leerikooli. Umbes 75% pidas oluliseks leeri tulemise põhjuseks kiriklikke õiguseid. Ligi kaks kolmest noorest pidas oluliseks ka kingituste saamist. Üle poole konfirmandidest arvas, nad tulid leerikooli ka vanemate soovile vastu tulles. Usulised motiivid olid üpris olulised või eriti olulised vaid veidi üle kümnendikule noortest (Niemelä 2002, 67–71).

1.2. Konfirmatsiooni teoloogia

Selleks, et luua Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku leeritöö arengustrateegiat, on vaja esmalt mõista, mida tähendab leeritalitus ehk konfirmatsioon. Selleks vaatlen järgnevalt konfirmatsiooni piibellikke aluseid ja talituse ajaloolist

kujunemist ning annan ülevaate kaasaegsetest tendentsidest konfirmatsiooni mõistmisel.

Konfirmatsiooni kõige vanemaks taustaks peetakse juba Vanas Testamendis tuntud õliga võidmisi. Nõnda võidis Mooses Aaroni (3Ms 8, 11–12) ja Sadok Saalomoni (1Kn 1,39). Katoliku kirik peab konfirmatsiooni piibellikuks aluseks Peetruse ja Johannese ringkäiku Samaarias, kus inimesed olid vastu võtnud Jumala Sõna, aga ei olnud veel ristitud (Ap 8, 14–17) – Peetrus ja Johannes panid oma käed nende peale ning inimesed said Püha Vaimu. Samalaadne on Pauluse tegevus Efesoses (Ap 19,1–7), mil efeslased said Püha Vaimu alles peale ristimist, kui Paulus pani käed nende peale. Nendest kirjakohtadest võib jääda mulje, et konfirmatsioon toimub käte pealepanemise ja palvetamisega ning kui apostlite järglasteks pidada ainult piiskoppe, siis on ilmselt tegu piiskopliku talitusega. (Kansanaho, 1956, 11).

Samas on ka teisi seisukohti, mis seovad omavahel ristimise ja Püha Vaimu tulemise. Nelipühäl ütles Peetrus rahvahulkadele: „Parandage meelt ja igäuks teist lasku ennast ristida Jeesuse Kristuse nimesse oma pattude andekssaamiseks ning siis te saate Püha Vaimu anni.”(Ap 2,38). Samuti mainib Jeesus Johannese evangeeliumis „Tõesti, tõesti, ma ütlen sulle, kes ei sünni veest ja Vaimust, ei saa minna Jumala riiki.” (Jh 3,5). Ka Paulusel esineb sarnaseid mõtteid: „Sest meie kõik oleme ühe Vaimuga ristitud üheks ihuks, olgu juudid või kreeklased, olgu orjad või vabad, ning me kõik oleme joodetud ühe Vaimuga.” (1Ko 12,13) (Kansanaho, 1956, 13).

Veelgi keerulisemaks teeb konfirmatsiooniteoloogia piibellike aluste analüüsi Peetruse esinemine Korneeliuse juures Kaisareas (Ap 10, 44–48), mil paganad said Peetruse kõne ajal Püha Vaimu anni ja alles seejärel nad ristiti. Seega võib väita, et apostlite tavadest on võimatu teha üldlaseid reegleid. Terviklikkuse küsimust tuleb näha algkristluse karismaatilise valguses. Käte pealepanemine, mida rakendati ka koguduse töötajate ametisse seadmisel ja haigete tervendamisel, oli üldine algkristlik tava ning õnnistamise ja Püha Vaimu märk. Sel põhjusel ei saa konfirmatsiooni otseselt Piiblist tuletada (Kansanaho, 1956, 13).

Tähtsaim konfirmatsiooni eri osi käsitlev Pühakirja salm on ilmselt 2 Ko 1, 21–22, milles sisalduvad erinevad konfirmatsioonitalituse osad: Aga see, kes meid koos teiega on kinnitanud (*confirmatio*) Kristusesse ja kes meid on võidnud (*unctio, chrisma*), on Jumal, kes on meid ka pitseriga (*signatio*) kinnitanud ning meile andnud käsirahaks Vaimu südamesse” (Teinonen, 1975, 127).

Vanases kirikus eemaldus võidmise ja käte pealepanemise akt järk-järgult ristimisest ja läks üksnes piiskopi haldusalasse. Põhjus seisnes selles, et ka ketseri poolt õiges vormis läbiviidud ristimine tunnistati kehtivaks, peale mida ristitu läks konfirmatsiooni läbi piiskopliku jurisdiktsiooni alla (Kalb, 1985, 249). Ristimisest erinevaks konfirmatsioonisakramendiks kujunesid käte pealepanemine ja võidmine alles 9. sajandist alates. Uue talituse teoloogia arenes aeglaselt (Lempiäinen, 1985, 77).

Aastal 1439 toimunud Firenze kirikukogul võeti paavsti dekreediga konfirmatsioon teiseks sakramendiks katoliku kirikus (Kalb, 1985, 249). Firenze kirikukogu otsuse alusel on konfirmatsiooni aine (materia) krisma, mis on piiskopi poolt õnnistatud ja millega ta sooritab võidmise (Kansanaho, 1956, 23). Konfirmatsiooni mõisteti ristimise täiendamisenä – see kinnitab usut ja lisab ristimisarmu (Frör, 1962, 37).

Katoliku kiriku seisukoha kohaselt liidab konfirmatsioon inimese tugevamalt kirikuga, lisab pühitsevat armu ja aitab tal kasvada Kristuse sarnasuses. Konfirmatsioon annab Püha Vaimu täiuse ja julgustab ristitud tunnistama oma usku, elama vastavalt sellele ning sõdima kurja vastu ja kasvama heas. Konfirmatsioon asetab hinge Kristuse sõduri kadumatu pitseri (Lempiäinen, 1985, 78).

Reformatsiooni ajajärgul kritiseeriti sageli katoliku kiriku konfirmatsioonikäsitlust. Mõnel pool kadus konfirmatsioon sootuks, enamasti pääses aga maksuusele kateheetilise konfirmatsioonitüüp, mis rõhutas erilist õpetamist (Kansanaho, 1956, 32). Rõhutati ristimist ja neid, kes soovisid saada osa pühaõhtusöömaaja sakramendist, tuli enne armulauale lubamist küsitleda ja teha kindlaks, kas neil on piisavad põhiteadmised ristiusust. Nii tuli traditsioonilise konfirmatsiooni asemele armulauale soovijate õpetamine ja küsitlemine. Paljudes kirikukordades liitus sellele küsitlusele ka mitmeid tseremoniaalseid jooi (näiteks käte pealepanemisega seotud õnnistamine), millele Luther ei seisnud vastu (Lempiäinen, 1985, 83).

Pietism rõhutas, et lapsena ristitu peab katekumenaadi kaudu jõudma isikliku pöördumiseni. Konfirmatsioon pakkus otsekui iseenesest õpetamisele piduliku lõpetustalituse. Konfirmatsiooni hakati mõistma ristimislepingu uuendamisenä (Kansanaho, 1956, 63–68).

Valgustusae rõhutas konfirmatsioonitalituse tundeid ja pidulikkust. Õpetuses tõusis pöördumise asemel keskmesse eetiliste tõdede õpetamine. Ristimist mõisteti „jumaliku õnnistamisenä ristiusku”, konfirmatsioon oli aga selle uuendamise ja kinnitamise talitus ning mõningatel juhtudel hakati konfirmatsiooni käsitlema kirikusse vastuvõtmise talitusena. Talitust mõisteti ka täis-ealisusriitusena (Kansanaho, 1956, 70–72).

Tänapäeva evangeelse konfirmatsiooniteoloogia jaoks oli oluline aasta 1963, mil ilmus Luterliku Maailmaliidu konfirmatsiooni käsitlev raport, mis rõhutas ristimist kiriku ainsa vastuvõturiitusena. Ristimine liidab inimese kiriku ja kogudusega. Katekumenaat peab sellist liikmeks olekut toetama. Usu teke on Püha Vaimu töö tulemus. Tõdeti, et konfirmatsioonist tuli eemaldada kõik viited täisõiguslikuks kiriku liikmeks saamisenä. Talituse sisu seisneb ennekõike õnnistamises ja eestpalves (Commission, 1963, 66–68). Ka tõdetakse antud dokumendis, et konfirmatsioon tähendab ristimise meenutamist, mis ei ole ristimise subjektiivne ega objektiivne täiendamine. Konfirmatsioon kuulub üksnes lapserristimise juurde ja täiskasvanu ristimises on konfirmatsioon juba olemas (Commission, 1963, 75).

Hannele Repo 2002. aastal läbiviidud EELK leeritöö alane uurimus osutab, et Eesti luterlikus kirikus tähendab konfirmatsioon pastorite jaoks ristimise kinnitamist. See, et konfirmatsiooni mõistetakse ristimise täiendamisenä, nõrgendab omakorda ristimise tähendust (Repo, 2002, 226). Repo uurimuse tulemus näitab, et 1963. aasta konfirmatsiooniraport pole veel jõudnud paljude Eesti kirikuõpetajate teoloogiasse.

Tänapäeva konfirmatsiooni liturgias on kaks suuremat tendentsi: esimese kohaselt kõrvaldatakse konfirmatsiooni-jumalateenistusest ja -teoloogiast valgustusaja ja pietismi poolt sissetoodud osi, mis on luterlikule mõtteviisile võõrad. Teine tendents seisneb selles, et tullakse välja hoopis uute ideedega, mis peaksid aitama parandada kiriku olukorda, nagu näiteks laste armulauale lubamine (Soom, 1995, 49). Enamikus kirikutes on kõrvaldatud kiriku liikmeks kuulutamise ning ristimise kinnitamine. Vähendatud on konfirmatsiooniküsimuste arvu. Rõhk langeb eestpalvele ja õnnistamisele ning konfirmandide kaasateenimisele jumalateenistuses (Soom, 1995, 59).

Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku 1994. aastal trükitud jumalateenistuse käsiraamat Agenda baseerub sisuliselt 1902 aasta Agendal ja too omakorda 1832. aasta Agendal (Agenda, 1994, 5–6), mis tähendab LML konfirmatsiooni teemalise raporti eelset konfirmatsioonikäsitlust. Kasutusel olevas Agendas mõistetakse konfirmatsiooni kiriku täieõiguslikuks liikmeteks vastuvõtuna, armulauale lubamisena ja usu tunnistamisena. Talituses on näha valgustusajale omased pidulikud tötused, mis on esil viies konfirmatsiooniküsimuses. Talituses on ka eestpalve konfirmandide eest (Agenda, 1994, 238–241).

EELK liturgilise komisjoni poolt koostatud käsiraamat mõistab konfirmatsiooni lapsena ristitu täieõiguslikuks koguduseliikmeks vastuvõtmisena ning talituse sisuks on ühelt poolt ristitu avalik tunnistus ja teiselt poolt palve Püha Vaimu väljavalamise eest ning Jumala poolt ristimises kingitud andide kinnitamine käte pealepanemisega (Käsiraamat, 1996/2002, 3). Seega võib väita, et EELK liturgilise komisjoni materjalid järgivad Luterliku Maailmaliidu konfirmatsiooni käsitleva raporti põhimõtteid välja arvatud kiriku täieõiguslikuks liikmeks vastuvõtmine, mis on EELK-s konfirmatsioonikäsitluses ikka veel säilinud.

Kokkuvõtteks võib seega märkida, et konfirmatsioonitalitus on läbinud pika ajaloolise arengu, mille tulemusel on talitusel luterlikus kirikus nii õpetuslik, täisealisusriituslik kui õnnistuslik ja eestpalveline roll. Ilmselt mõjutavad kõik need lähenemised ka tänapäeva Eesti konfirmatsioonikäsitlust ja sellega tuleb uurimuses arvestada.

1.3. Väitekirja ülesehitus

Väitekirja alguses analüüsin esmalt lühidalt konfirmatsiooniteoloogiat, mida on vaja teada nii leeritöö arengustrateegia loomiseks kui ka empiirilise küsitluse ankeedi koostamiseks. Seejärel analüüsin täiskasvanu mõistet ja määratlen täiskasvanuea antud uurimuse jaoks. Järgnevalt käsitlen teoreetilises osas täiskasvanuea arenguprobleeme erinevate arenguteooriate valgusel. Teooriates toodud täiskasvanuea arenguprobleemid tulevad esile empiirilise küsitluse ankeetides. Ning viimaks käsitlen töö teoreetilises osas erinevaid seisukohti täiskasvanutega tehtava õpetustöö alal. Siin analüüsin nii Eesti luterliku kiriku kui teiste riikide kirikute kogemusi ja teoreetilist baasi nii leeritööks kui tööks täiskasvanutega. Saadud infot rakendan täiskasvanute leeritöö arengustrateegia koostamisel.

Järgnev osa tööst seisneb EELK-s 2005. aastal läbiviidud empiirilise uurimuse kirjeldamises ja analüüsis. Empiirilise uurimuse eesmärk on analüüsida leeritöö olukorda EELK-s ja sellest lähtudes luua alus leeritöö arengustrateegiale. Tähelepanu pööran konfirmandide eluküsimustele ja probleemidele ning sellele, miks täiskasvanud tulevad leerikooli. Ankeedis küsin, millised olid konfirmandide ootused leerikoolile ja mil määral need täitusid. Ka leerikoolis õpetanud kirikuõpetajatelt küsitakse leeri tulnute motiivide ja nende täitumise kohta ning ka pastoritel palutakse selgitada konfirmandide eluprobleeme. Küsitlusankeetide analüüsi tulemusi rakendan täiskasvanute leeritöö arengustrateegia koostamisel. Küsitlusankeet konfirmandidele on töö lisas 1 ja küsitlusankeet pastoritele on lisas 2.

Järgneb diskussioon teooria ja empiirilise uurimuse vahel. Empiiriline uurimus näitab leerilaste motiive, ootusi ja soove, millele peaks arengustrateegia reageerima. Teooria näitab lahendusteid, mida pakuvad välja teoreetikud. Diskussiooni ülesanne on ühendada empiirilise uurimuse poolt välja selgitatud konfirmandide soovid ning eluküsimused teoreetilise taustaga ning olla sel kujul aluseks leeritöö arengustrateegia koostamisele.

Uurimuse neljandas osas loon täiskasvanute leeritöö arengustrateegia EELK-s. Tegu on konkreetsete praktiliste juhistega leeritöö arendamiseks. Arengustrateegia koostamisel arvestan nii erinevate teooriatega kui ka küsitlusankeedi analüüsi tulemustega.

Kokkuvõttena võib väita, et käesolevas väitekirjas lähen liikvele leeritöö teooriast, mille käsitlemise eesmärgiks on panna teoreetiline alus empiirilisele uurimusele ja arengustrateegia koostamisele. Seejärel analüüsin Eesti leerilapsi ja pastoreid empiiriliselt selleks, et välja selgitata leeri tulnud inimeste eluolukordi ja neile adekvaatselt reageerida. Ning viimaks loon leeritööle arengustrateegia, mida järgides peaks töö kandma paremat vilja. Selleks on aga esmalt vaja vastata järgmises peatükis küsimusele, milline on täiskasvanuiga ja kuidas toimub täisealise areng.

2. TÄISKASVANUEA ARENGUTEOORIAD

2.1. Täiskasvanuiga erinevates teooriates

Selleks, et täita antud uurimuse eesmärk ehk luua täiskasvanute leeritöö arengu- strateegia, tuleb esmalt määratleda, millises vanuses inimene on täiskasvanu. Täisea määramist on vaja selleks, et selgitada välja, millisest eest alates saavad leerilapsed antud uurimuse küsitlusele vastata. Kui uurimuse eesmärk on analüüsida täiskasvanud konfirmande, siis on selge, et kusagile tuleb asetada vanuse alampiir. Probleemne on siin ennekõike täiskasvanuea vanuse alampiiri määramine. Erinevad autorid ja koolkonnad pakuvad siin erinevaid vastuseid. Järgnevalt analüüsin erinevate teooriate käsitlusi täiskasvanueast ja selle põhjal määrän kindlaks täiskasvanu vanuse alampiiri käesoleva uurimuse jaoks.

Kindlasti saab siin nõustuda psühholoogia professori Susan Krauss Whitbourne ja New Yorki psühholoogiadoktori Comilda S Weinstock'i seisukohta- dega, mille põhjal täiskasvanuks olemise määrajaks ei saa olla üksnes vanus, sest mõni 20–30 aastane ei ole meie mõistes veel täiskasvanu ja samas ei ole 65 veel kindel vanaduse tunnusmärk. Täiskasvanuks olemist saab määratleda kombineerides omavahel vanuse, arenguetapi ülesannete täitmise ja teatud psüühilise küpsuse saavutamise (Whitbourne, Weinstock, 1982, 25–26).

Saksamaa Müncheneri Noorsoo Instituudi teadur Hans-Ulrich Müller leiab oma artiklis „Fragile Identitäten und offene Optionen“, et noored täiskasvanud on reeglina ametialases koolituses olevad inimesed või üliõpilased. Nad on oma tööalase tee alguses. Mülleri järgi on kaotanud nende kohta oma senise kirjeldustugevuse tööalased definitsioonikriteeriumid: tööhõive, tööpuudus, edasi- õppimine või ametialane ümberkvalifitseerumine ja iseseisvus. Sageli on väike palk põhjuseks miks inimene ei saa oma vanematekodust lahkuda ega iseseis- valt elama asuda. Mülleri uurimuse põhjal asutakse Saksamaal iseseisvalt elama 20–24 eluaasta vahel. See loob võimaluse oma perekonna loomiseks (Walther, 1996, 125–127).

Müller leiab, et noored täiskasvanud on ambivalentes olukorras: ühest kül- jest nad ei kuulu enam noorte hulka, samas näitab nende elu, et nad pole veel jõudnud täiskasvanu staatusesse (Walther, 1996, 139).

Ameerika psühholoog Daniel J. Levinson jagab oma uurimuse põhjal, milles analüüsiti 40 erineva ühiskondliku staatuse ja rassiga mehe biograafiat, täis- kasvanu elu järgmistesse etappidesse:

- 17.–21. eluaasta, mil toimub üleminek varasesse täiskasvanuikka;
- 22.–28. eluaasta, mil toimub sisenemine täiskasvanu maailma (Levinson, 1979, 91).

Saksamaa praktilise teoloogia professor Friedrich Schweitzeri järgi 18 ja 30 eluaasta vahel olev inimene ei kuulu enam noorte hulka ega ka veel mitte päris täiskasvanu maailma (Schweitzer, 2003, 91).

Filosoofia dr. Norbert Copray, kes on põhjalikult uurinud täiskasvanuiga nii sekulaarsest kui teoloogilisest vaatenurgast lähtudes, leiab samuti, et noor täiskasvanu on vanuses 18–30 eluaastat ja ta on kas saanud juba ametialase koolituse või on seda omandamas. Samuti on mõned selleealised noored juba tööl või siis jäänud töötuks. Ollakse loonud kas abielu või oodatakse esimest last või ollakse mindud lahku oma eelmisest partnerist (Coprays, 1987, 7).

Praktilise teoloogia professor Christian Grethlein kirjutab oma kogudusepedagoogikat käsitlevas raamatus püüdlustest tõsta Saksamaal konfirmatsiooniga praeguselt kolmeteistkümnelt eluaastalt hilisemasse aega, mil murdeiga on edukalt läbitud, sest murdeiga teeb õpetamisprotsessi palju raskemaks. Samas tõdeb ta, et 18. eluaastale konfirmatsiooniea tõstmine ei lähe mingil juhul läbi, sest sellega võib kaasneda ka oht, et konfirmatsioonist kujuneb teatud usulisi otsuseid väljendav talitus. On pakutud ka niigi pika leerikooli kestvuse pikendamist, et sellest kujuneks elukestva õppe üks osa (Grethlein, 1994, 218).

Seega võib väita, et täiskasvanuea vanusepiiri alammäära kindlakstegemine on küllaltki keeruline ja nõuab mitme komponendi nagu vanuse, arenguetapi ülesannete (töö või õpingud) täitmise ja teatud psüühilise küpsuse saavutamise kombineerimist. Ankeetküsitluse läbiviimisel ei saa seda aga edukalt teha. Seetõttu tuleb lähtuda mingist muust täiskasvanuks olemise vanuse määratlemise printsiibist. Nii Schweitzer kui Copray pakuvad täiskasvanuea alampiiriks 18. eluaastat. Sisuliselt teeb sama Eesti Vabariigi põhiseadus, andes oma paragrahvis 55 hääleõiguse kodanikele, kes on saanud kaheksateist aastat vanaks (<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=633949> – 02.10.2006).

Seega võib erinevaid teooriaid **kokku võttes** tõdeda, et täiskasvanuiga on suhteline mõiste ja saabub erinevatele inimestele erineval ajal. Siiski pakuvad mitmed tuntud inimese eluiga analüüsinud teadlased täiskasvanuea alampiiri 18. eluaasta ümbrusse, sama teeb ka Eesti Vabariigi põhiseadus. Seega võib määrata käesoleva uurimuse jaoks täiskasvanuks olemise piiri kaheksateistkümnenele eluaastale. Alla selle piiri olevad noored ei saa küsitlusele vastata. Küsitlusankeet tuleb seega püüda toimetada võimalikult paljudele 18-aastastele ja vanematele konfirmandidele. Järgmises peatükis käsitlen erinevaid täiskasvanuea arenguteooriaid, mida on vaja teada küsitlusankeedi ja leeritöö arengustrateegia koostamiseks.

2.2. Arenguteooriate analüüsikriteeriumid

Käesolevas peatükis analüüsin erinevaid täiskasvanuiga käsitlevaid arenguteooriaid. Arenguteooriad aitavad mõista inimese eluetapi ülesandeid, millele täiskasvanute leeritöö peaks reageerima. Leeritöö seisukohast on oluline vastata inimese antud valdkonna küsimustele. Selleks, et vastata konfirmandide küsimustele, peab aga teadma, mida inimesed oma eluetapis küsida tahavad. Erinevad arenguteooriad pööravad neile valdkondadele tähelepanu.

Arenguteooriate käsitus on tugevalt seotud täiskasvanute leeritöö arengustrategia koostamisega. Leeritöö arengustrategia koostamiseks on vaja teada konfirmandide ootusi ja elumuresid ning neile on vaja piisaval määral reageerida. Seda ootuste kaardistamise ülesannet täidavad käesolevas uurimuses küsitlusankeedid. Selleks, et esitada küsitlusankeedis õigeid küsimusi konfirmandidele, on aga vaja tutvuda arenguteooriatega, kus on ära toodud erinevate eluetappide ülesanded ja probleemid. Seega on käesolev peatükk ennekõike ankeetküsitluse koostamise teoreetiliseks aluseks, kuid käesolevast peatükist on kindlasti kasu ka ankeetküsitluse uurimuse tulemuste tõlgendamisel ja analüüsimisel.

Sellesse peatükki on toodud mitmed klassikalised sekulaarsed arenguteooriad ja mitmed käsitlused, mis annavad pildi kristlikust arengust. Teooriate valikul on pööratud tähelepanu sellele, et neis oleks analüüsitud täiskasvanu arengut ja pakutud välja sellest lähtuvaid impulsse inimese muutumisele. Teooriate valikul on peetud ka silmas seda, kuidas inimesed vastavalt antud teooriale õpivad, sest täiskasvanute leerikooli üks ülesandeid on olla konfirmandide õpetajaks usulisel ja elulisel teel. Antud teooriate tausta kasutades koostatakse konfirmandide ja pastorite küsitlusankeedid ja neid teooriaid rakendatakse empiirilise uurimuse tulemuste tõlgendamisel.

Seega võib elmainitud asjaolusid kokku võttes analüüsida erinevaid arenguteooriaid järgmistest aspektidest lähtudes:

- Täiskasvanu eluetapid ja nende arengu ülesanded. Antud teema on oluline, sest täiskasvanud ei moodusta vanuseliselt ühte homogeenset tervikut. Noorte täiskasvanute maailmapilt ja vajadused on teistsugused kui keskealistel või vanemal earühmal. Selleks, et koostada leeritöö arengustrategia erinevate earühmadega arvestades, on vaja täiskasvanuid teatud viisil ealiselt rühmitada. Erinevad eluetapid pakuvad selleks võimaluse. Igal eluetapil on oma ülesanded, mille saavutamisel inimene areneb edasi. Leerikooli arengustrategia peaks nendele adekvaatselt reageerima. Siin küsitakse, millised on inimese vajadused eluetapiti ja kuidas neid rahuldada.
- Kriisid eluetapis. Võib oletada, et vanuse kasvades mõjutavad leeri tulemise põhjustena inimest vähem traditsioon ja rohkem usulis-eksistentiaalsed küsimused, mis liituvad sageli inimese elukriisidega. Selleks, et saada aru usulis-eksistentiaalsete küsimuste seotusest elukriisidega, on

vaja analüüsida erinevate eluetappidega kaasnevaid kriise. Võib oletada, et sageli tulevad täiskasvanud leerikooli selleks, et leida oma eluprobleemidele lahendust, leerikool peaks seda pakkuma ja selline lähenemine peaks kajastuma leeritöö arengustrateegias.

- Väärtushinnangud ja nende muutumine. Kiriku üks ülesannetest on kujundada inimese väärtushinnanguid. Leeritöö peaks sellele pöörama suuremat tähelepanu. Antud alapeatükis käsitletakse erinevaid teooriaid, mis puudutavad täiskasvanu väärtushinnangute muutumist seoses tema arenguga.
- Kristlikud seisukohad antud eluetappide arengute kohta. Selles alapeatükis käsitletakse inimese kristlikku arengut ja tema usuliste seisukohtade muutumist.
- Impulsid muutumiseks. Leeritöö peaks välja viima inimese muutumisele. Muutuda saab inimene mingi sisemise või välise impulsi ajal. Selles alapeatükis käsitletakse impulsse inimese muutumiseks.
- Õppimine ja õpetamine leerikoolis arenguteooriatest lähtudes. Siin tuuakse ära õppimise kogemus. Teema on oluline, sest leerikoolis toimub õppimine ja õpetamine ning selle õnnestumiseks on vaja mõista, milline on õpetamise-õppimise seos inimese eluetappidega.

2.3. Täiskasvanu eluetapid ja arengu ülesanded

Täiskasvanu elus on mitmeid etappe, mis toovad inimese elus kaasa muutusi. Iga kriisiolukord annab inimesele võimaluse küsida endalt eksistentsiaalseid küsimusi, mis võivad juhtida religiooni ja kiriku juurde. Erinevates eluetappides on inimese küsimused erinevad. Leeritöö peab püüdma nende küsimustega arvestada. Käesoleva alapeatüki ülesanne on vaadelda inimese eluetappe ja analüüsida, milline kasu on nende tundmisest leeritöö küsitluse läbiviimisel ja leeritöö arengustrateegia koostamisel. Selleks analüüsitakse Erik H. Eriksoni, Friedrich Schweitzeri ja Daniel J. Levinson'i käsitlusi. Alapeatükk lõpeb põhimõtete ankeedi jaoks.

Psühhoanalüütik ja psühhoterapeut Erik H. Erikson leiab, et identiteedi areng on kogu elu kestev protsess (Erikson, 1973, 141). Seega ei saa konfirmande liigitada üksnes alaealisteks ja täisealisteks. Ka täiskasvanud leerilapsed jagunevad ealiselt küllaltki erinevatesse rühmadesse. Iga rühm ootab oma elule aktuaalseid lähenemise teid. Seda ealist jagunemist kirjeldan ja analüüsin käesolevas peatükis erinevate teooriate abil.

Teoorias identiteedi arengust toob Erikson esile kolm täiskasvanu identiteedi arengu etappi:

1. Intiimsus ja solidaarsus vs isolatsioon. Siia etappi kuulub töö, edasiõppimine, vastassugupoolega tutvumine, abiellumine ja oma perekonna

loomine. Selle ja teiste etappide läbimine sõltub varasemate etappide kogemusmaailmast (Erikson, 1973, 114).

Tegu on noorte täiskasvanute etapiga, kes loovad oma identiteeti. Antud etapp võiks küsitlusankeedis tulla esile küsimuste kaudu, mis puudutavad abielu ja partnersuhet, iseseisvumist, inimsuhteid ning tööd. Võib-olla on partnersuhtealased kontaktid juba loodud – sel juhul ilmselt tullakse sooviga abielluda. Antud earühma jaoks võib olla probleemiks isolatsiooni sattumine, mis tekitab küsimuse elus tooni andvast üksindustundest – ka seda temaatikat peaks ankeet analüüsima. Need teemad on vastavalt Eriksoni teooriale noorte täiskasvanute jaoks olulised ja seetõttu tuleb neile ankeetküsitluses piisavat tähelepanu pöörata.

2. Generatiivsus vs stagnatsioon. Generatiivsust võib siin ennekõike mõista kui soovi kasvatada järgmist põlvkonda (Erikson, 1973, 117).

Generatiivsus seondub vajadusega areneda. Ankeet peaks selle etapi käsitlemisel pöörama tähelepanu inimese isiklikule arengule, elu tähtsate küsimuste analüüsile. Selles perioodis olevatel konfirmandidel võib olla soov õppida leerikoolist midagi uut, mida nad varem ei teadnud. Samas võib oletada, et just sel etapil tullakse sageli leeri ka laste ristimise eesmärgil või sooviga saada ristivanemaks.

3. Integratsioon vs meeleheide. Tähendab kõigi eelneva 7 etapi vilja esiletulemist. See tähendab uut armastust oma vanemate vastu, mis on vaba soovist, et nad oleksid teistsugused, kui nad on tegelikkuses. Ahastustunde puhul mõeldakse, et elu on liiga lühike, selleks et midagi uut otsida (Erikson, 1973, 118–119).

Vanima earühma puhul võib positiivse arengu korral esile tulla integratsioon, milles inimene tunneb siirast rahulolu senise eluga ja samas võib tunda meeleheidet ja ahastustunnet elu lõpule mõtlemisel. Elumõtte küsimus on ilmselt sellele earühmale kõige olulisem, sest tunnetatakse elu piiratust. Võib oletada, et vanemad konfirmandid tulevad leerikooli just sellise ahastustunde ajal ja selle põhjuse kaardistamiseks võiks olla ankeedis küsimusi, mis liituvad elumõtte otsingutega ning elu ja surma temaga. Integratsioonietapil leeri tulevad inimesed on kõige küpsemad. Neil on elukogemus, mida võiks õpetusprotsessis rakendada. Küsitlusankeet võiks seega pöörata tähelepanu elumõtte otsinguile, mis Eriksoni teooria kohaselt puudutavad ennekõike just vanemat earühma. Samuti võiks analüüsida konfirmandide rahulolu eluga ja ahastustunnet.

Noorusaja ja täiskasvanuea usulist arengut on analüüsinud ka Saksa teoloog Friedrich Schweitzer, kes leiab et lapsepõlv on traditsiooniliselt religioosse kuuluvuse aluseks (Schweitzer, 2003, 38). Tänapäeval kasvab laps aga üles pluralistlikus religiooses kogemuses. Sageli arvavad vanemad, et laps peab ise tegema elu olulisi usulisi otsustusi. Võib olla on ka vestlused religioossetel

teemadel jäänud kodudes võõramaks, sest tegu on intiimse teemaga (Schweitzer, 2003, 47).

Schweitzeri hinnangul tähendas 14.–15. eluaasta vahele jääv konfirmatsioon noortele modernistlikus maailmas religioosset üleminekuriitust, mis juhtis noore täiskasvanu usumaailma. Tänapäeva maailmas on küsimusele „Kes ma olen?“ suur hulk erinevaid vastuseid ja enesedefiniitsioone ja neid ei sünteesita ühiseks tervikuks. Noorusea religioosus on suures osas pluraliseeritud ja individualiseeritud. Sageli valivad noored erinevatest traditsioonidest enda jaoks sobivaid üksikuid elemente. Isiklik usk võib nii erineda kiriku usust (Schweitzer, 2003, 67–75).

Schweitzer leiab, et tänapäeva noorusajal ei ole selget algust ega lõppu. See võib kesta vägagi kaua. Tänapäeval ei ole see aeg ka täiskasvanuea alusena nii määrav. Samamoodi ei saa noorte konfirmatsiooni mõista kui kogu täiskasvanuea usule alusepanijat. Kiriku võimalus on siin otsida teid, kuidas paremini kõnetada postmodernistlikke ootusi, identiteete ja eluvorme. Kui minevikus lähtus teoloogia ennekõike Piiblist, traditsioonist ja ajaloost, siis tänapäeval peab püüdma sama suure vaevaga uurida tänaste noorte elumaailma (Schweitzer, 2003, 80–84).

Antud tõdemustega peab eriti arvestama Eesti ühiskonnas, kus side kirikuga on sageli olematu ja koolides puudub religiooniõpetus. Ka Eestis peaks leeritöö arengustrateegia keskenduma noorte eluküsimuste analüüsile.

Murdeea järgne aeg jääb Schweitzeri hinnangul 18. ja 30. eluaasta vahele ja siin ei kuulu inimene enam ei noorte hulka ega ka veel mitte päris täiskasvanu maailma. Kolmandas eludekaadis (18.–29. eluaasta vahel) toimub suurem osa kirikust väljaastumisi. Väljaastujad on reeglina noored, vallalised, töötavad ja linnapiirkonnas elavad inimesed. Samu tendentse võib märgata ka Ameerika Ühendriikides ja Šveitsis (Schweitzer, 2003, 81–94). Selle earühma puhul kaob huvi kiriku vastu juhul, kui neile ei tehta huvitavaid pakkumisi (Schweitzer, 2003, 109).

Mõeldes Schweitzeri väidetele, on huvitav analüüsida, miks Eestis kui sekulariseerunud riigis, tulevad paljud inimesed just selles vanuses leerikooli? Hiljem koostatavas arengustrateegias tuleks leeritulemise põhjuseid analüüsides pakkuda häid noorte täiskasvanute vajadustele vastamise viise. Leeriõpetus võiks olla inimese ootustele, lootustele ja eluküsimustele usu kaudu vastav.

Täiskasvanueas võime Schweitzeri hinnangul rääkida tööpuudusest ja sellega kaasnevatest negatiivsetest tulevikuperspektiividest. Olulisel kohal on ka abieluinstitutsiooni ja perekonna kriis. Paljudel juhtudel ei peeta enam oluliseks abikaasaga surmani kooselamist. Üha rohkem mõjutab inimest meedia. Täiskasvanud ei seo oma isiklikku usku enam kirikuga, kuid sellest hoolimata otsivad nad elumõtet. Spirituaalsete otsinguteni viivad inimese just küsimused: „Miks ma elan?“ ja „Mis on pärast surma?“ (Schweitzer, 2003, 121–126).

Seega kasvavad Schweitzeri teooriast välja keskmise täiskasvanuea jaoks olulised küsimused, nagu töö, abielu ja usk ning elumõtte küsimused. Selle valdkonna probleeme peaks küsitlusankeet kaardistama.

Hilist keskiga ja kõrgemat vanadust analüüsid leiab Schweitzer, et siis kasvab inimese huvi religiooni vastu. Selle earühma inimeste eest on vaja hoolt kanda ja samas on oluline ka nende aktiveerimisele mõtlemine. Siiski ei vaja vanemad inimesed mitte niivõrd sellist enese eest hoolitsemist kui niivõrd just millegi sisuka algust, mingit vabadust, milleks neile jääb nüüd rohkem aega, kui oli varem tööajal (Schweitzer, 2003, 144–151). Neile võiks pakkuda võimalust osaleda õppegruppide töös, reisida, osaleda koguduse ja linnaosa teenimise töös, õppida põlvkondi ületava õppeprotsessi kaudu (Schweitzer, 2003, 156–157).

Seega võib Schweitzeri teooriast järeldada, et vanemad leeri tulevad inimesed on kõige rohkem huvitatud usust ja ootavad kõige rohkem religiooni-teemat. Samuti tundub, et see earühm ootab leerikoolilt enim osadust. Küsitlus-ankeet peaks nendele aspektidele pöörama tähelepanu ning kui need leiavad ankeetküsitluse tulemusel tõestamist, siis peaks leeritöö arengustrategia pakkuma sellele earühmale ennekõike välja nii usulist kui ka kommunikatiivset poolt. Seega tuleb küsitlusankeeti panna piisavalt palju usulisi leerikooli ootusi, mis võivad leerilastel olla, ning hiljem analüüsida, kas need ootused olid vanemal earühmal rohkem esil kui nooremal.

Oluline teooria, mis avaldas käesoleva uurimuse koostamisele mõju, on Ameerika psühholoog Daniel J. Levinson'i uurimus. Autor analüüsis 40 erineva ühiskondliku staatuse ja rassiga mehe biograafiat. Selle uurimuse tugevuseks on ealise jagunemise põhjalikkus ja see, et elu jagatakse lühemateks etappideks, mille pikkuseks on 5–7 aastat. Antud teooria miinuseks on see, et analüüsitakse ainult mehi. Samas võib leida antud teooriast piisavalt ideid küsitluse läbi viimiseks. Levinson jagab mehe elu järgmisteks etappideks:

- 17.–21. eluaasta, mil toimub üleminek varasesse täiskasvanuikka
- 22.–28. eluaasta, mil toimub sisenemine täiskasvanu maailma
- 29.–33. eluaasta, mil toimub üleminek kolmekümnendatesse
- 33.–40. eluaasta, mil toimub paikseks muutumine
- 41.–45. eluaasta, mil toimub üleminek elukeskpunkti
- 46.–50. eluaasta, mil toimub sisenemine keskmisesse täiskasvanuikka
- 51.–55. eluaasta, mil toimub üleminek viiekümnendatesse
- 56.–60. eluaasta, mil toimub kõrgpunkt keskmises täiskasvanueas
- 61.–65. eluaasta, mil toimub üleminek hilisesse täiskasvanuikka
- alates 65. eluaastast hiline täiskasvanuiga (Levinson, 1979, 91).

Varasesse täiskasvanuikka üleminekufaasis on esimeseks ülesandeks jätta maha täiskasvanueelne maailm ning siin peab inimene endale selgeks tegema, milliste isikute, gruppide ja institutsioonidega suhteid luua või lõpetada. Mõned lahku-

minekutest võivad olla ka rasked. Teine ülesanne on astumine täiskasvanu maailma, luua oma täiskasvanuidentiteeti, teha kindlaks oma võimalused (Levinson, 1979, 92).

Leeri tulemise puhul võib oletada, et kirik on institutsioon, millega konfirmandid üritavad suhteid luua. Samas näitab käesoleva töö sissejuhatuses ära toodud statistika, et loodud suhted on kerged katkema. Sellise protsessi võimalike põhjuste selgitamiseks on vaja põhjalikult analüüsida küsitlusankeedis leeri tulemise põhjuseid: kuivõrd on need seotud usuga ja kiriku sisulise tegevusega, kuivõrd aga traditsiooni ja ametitalitustega.

Sisenemine täiskasvanumaailma toob kaasa mitmeid vajalikke iseseisvumisealaseid otsuseid, nagu töö, perekond ja seksuaalsuhted, väärtushinnangud, oma elustiil. Ülesandeks on oma stabiilse elustruktuuri loomine. Ohuks on see, kui inimene loob selle struktuuri ilma, et näeks piisavalt alternatiive ja võimalusi (Levinson, 1979, 93). Sisuliselt on tegu Eriksoni teoorias toodud etapiga, mille arenguülesandeks on intiimsus ja solidaarsus vs isolatsioon (Erikson, 1973, 114).

Kolmekümnendatesse ülemineku eas on võimalus korrigeerida seniseid struktuure ja luua alus sellele struktuurile, millega minnakse kolmekümnendatesse. Mees astub siin kolmekümnendate kriisi, milles ta tunneb, et elustruktuur pole vastuvõetav, aga samas ei suuda ta paremat luua. Selles etapis võib väga sageli märgata kas kerget või rasket kriisi (Levinson, 1979, 94).

Kolmekümnendatesse ülemineku kriis on üks võimalik leeri tulemise põhjustest. Samas on küsitav, kuivõrd see kriis mõjutab inimesi leeri tulema. Kuivõrd on see uus loodav elustruktuur seotud usu ja kristlusega?

Paikseks muutumise etapis püüab mees elu põhiliste komponentidega (töö, perekond, sõpruskond, vaba aeg, ühiskond) hakkama saada. Ta püüab ühiskonnas leida oma kohta. Ta loob oma isikliku plaani, sihi, mille poole püüelda. Ta tahab olla selle maailma täisväärtuslik liige ja seda igas tähenduses: nii sotsiaalse asendi, sissetuleku, võimu, kuulsuse, kreatiivsuse, perekonnaelu kvaliteedi kui ühiskondliku suutlikkuse poolest. Etapi viimases pooles võime rääkida iseseisvana olemisest (Levinson, 1979, 95–96).

Antud etapis võib inimene rohkem oodata leerikoolilt ühiskondlik-traditsioonilisi aspekte, võib-olla ka inimsuhteid, töö ja pereelu käsitlemist. Neid teemasid peaks küsitlusankeedis küsima.

Üleminek elu keskpunkti toimub 40.–45. eluaasta vahel. Siin kujuneb oluliseks küsimus: „Mida olen ma oma eluga teinud? Mis ma annan ja mida ma saan oma naiselt, lastelt, sõpradelt, töölt, kogukonnalt ja ka iseendalt?“ Mees näeb oma elus soove, väärtusi, talente ja unistusi, mis tegelikult tuleb välistada. Enamusel on suuri võitlusi iseendas ja välise maailmaga. Nad tunnevad, et ei suuda edasi elada nii nagu senini. Sisenemine keskmistesse täiskasvanu aastatesse algab 45. eluaastal, mil mees otsib uusi teid elus. Võib tulla drastilisi töökoha või ameti vahetusi, lahkuminekuid või armuafääre, siia etappi võib

kuuluda armastatud inimese surm või siis kolimine teise linna. Neljakümne viieselt ei näe elu selline välja nagu 39-aastaselt (Levinson, 1979, 97–98).

Ilmselt nende etappide ajal on kõige olulisem küsimus elumõttest, perekonnast, abielust, tööst. Nende konfirmandide jaoks võib olla oluline elu vabadus ja muutumine. Ankeet peab neid tendentse analüüsima.

Neljakümnendate lõpuks on mees oma elustruktuuri keskmisteks täiskasvanuaastasteks ülesehitanud. Üleminek viiekümnendatesse on tavaliselt 50. ja 55. eluaasta vahel, mis võib olla kriisiajaks neile meestele, kelle elu üleminekuga elukeskpunkti liiga vähe muutus. Selle etapiga võib kõigil kaasneda väike kriis (Levinson, 1979, 99).

55.–60. aasta vahel toimub stabiilne faas, milles ehitatakse täiskasvanuea elustruktuuri (Levinson, 1979, 100).

60–65 aastasel toimub üleminek hilisesse täiskasvanuikka, mil lõpetatakse keskmise täiskasvanuea pingutused (Levinson, 1979, 100).

Levinsoni käsitlus aitab mõista leeritöö arengustrateegia koostamisel inimese elu kui kriiside poolt juhitud arengut. Igas eluetapis on inimesel oma kriisid ja leeritöö peaks suutma neile adekvaatselt reagerida ning aidata inimesel muresid lahendada usulisel teel. Ilmselt on kriisid väikseimad 33.–40. ja 55.–65. aastastel ja suurimad 40.–45. eluaastatel. Empiirilise uurimuse analüüsis tuleb sellega arvestada.

Kokkuvõttena võib tõdeda, et võrreldes erinevaid isiksuse arenguteooriaid omavahel, selgub Eriksoni teooriast, et areng kulgeb täiskasvanueas kolme suurema etapi kaudu, mis mõjutavad inimese identiteedi arengut. Sarnaselt toob ka Schweitzer kolm suuremat etappi. Levinsonil on neid etappe kümme. Käesolevale leeritööd käsitlevale uurimusele on vaja samuti luua oma ealise jaotuse klassifikatsioon. Konfirmandide jagamine kolme rühma tundub olevat liiga väike jaotus ja kümnesse rühma jälle liialt suur. Ilmselt võiks konfirmande rühmitada statistiliseks analüüsiks 6–7 rühma, mis annaks ülevaate nii elu kitsamate etappide arengust kui ka üldistest suurematest tendentsidest. Erinevatesse vanuserühmadesse jagamine võiks toimuda siis, kui küsitlus on läbi viidud, ja selle juures võib arvestada ka sellega, kui palju konfirmande teatud earühma kuulub.

Analüüsitud arenguteooriate kasu käesolevale uurimusele väljendub ennekõike küsitlusankeedi koostamiseks saadud ideedega, mis arvestavad konfirmandide ealiste arengutega.

Erik H. Eriksoni teooria põhjal annab küsitlusankeedis küsida järgmisi küsimusi:

- abielu ja partnersuhte temaatika
- iseseisvumine
- inimsuhted
- töö
- inimese areng

- elu tähtsad küsimused
- laste ristimine leeri tulemise põhjusena
- eluga rahulolu kindlaksmääramine
- elu ajalise piiratuse tunnetamine
- elumõtte otsingud
- surmateema

Friedrich Schweitzeri käsitluse alusel saab esitada küsitlusankeedis järgmisi küsimusi:

- miks leeri tullakse
- töö
- abielu
- usk
- elumõtte
- osadus

Daniel L. Levinson'i teoriast tuleb küsitlusankeeti järgmisi küsimusi:

- leeri tulemise põhjuste traditsioonilised küsimused
- leeri tulemise põhjused, mis on seotud ametitalitustega
- kolmekümnendate kriis leeri tulemise põhjusena
- töö temaatika
- pereelu
- abielu
- elumõtte
- eluga kaasnev vabadus

2.4. Kriisid eluetapis

Võib oletada, et mitmed täiskasvanud tulevad leerikooli isiklike elukriiside ajal, sest religioon võib olla elumuredes inimestele toe ja abi pakkujaks. Leeritöö peaks täiskasvanute kriisidele adekvaatselt reageerima ja olema elulähedane, sest vaid nii tehes haakutakse inimese eluga ja usk võib muutuda inimese elu kandvaks jõuks. Tuge sellisele mõtlemisele leiab Erik H. Eriksoni teoriast, kus ta väidab, et inimlik kasvamine peab toimuma sisemiste ja väliste konfliktide väljas, mida isiksus on läbi töötanud. Perspektiivi muutusega on iga järgnev samm seotud võimaliku kriisiga (Erikson, 1973, 56–61). Leeritöö arengustrategia peaks välja pakkuma just nimelt võimalikke perspektiivi muutuseid ja seda saab kõige paremini teha siis, kui teatakse, millised on inimese eluküsimused ja kriisid. Nendele teemadele tuleb pöörata tähelepanu ankeetküsitluses. Käesolevas alapeatükis toon esmalt ära käsitlused noorte täiskasvanute

kriisidest, seejärel keskeakriisist ning siis vanemate inimeste probleemidest. Kõige lõpus käsitlen inimese elukriise üldiselt. Alapeatüki lõpus on kokkuvõtte, kus kirjeldan, milliseid küsimusi saab antud käsitluste põhjal panna küsitlusankeeti.

Filosoofia dr. Copray kirjeldab enim levinud probleeme, mille tõttu noored täiskasvanud tema poole on pöördunud:

- sisemine tühjus, eluenergia puudumine,
- hirm, et ei leia õiget teed,
- enesehinnang, inimene ei aktsepteeri iseennast,
- partnersuhte probleemid, seksuaalsus,
- probleemid vanematega,
- sõltuvusained,
- kool, töö, korter, õppimise probleemid, rahulolematust tööga,
- sõjavägi, tsiviilteenistus (Coprays, 1988, 88).

Coprays toodud eluprobleemidega tuleb kahtlemata arvestada küsitlusankeedi koostamisel, sest ilmselt on need ka Eestis noorte täiskasvanute eluprobleemid. Seega võib Copray seisukohtadest järeldada, et leiritöö küsitlusankeet peaks mõõtma järgmisi eluprobleeme: elumõtte leidmine, elus õnnetunde kogemine või mitte kogemine, abielu või partnersuhte loomine, inimsuhete temaatika ja selle olulisus leerilapsele ning töö ja karjäär. Sõltuvusprobleemide olulisust oleks ilmselt parem küsida vähem personaalses vormis, kuid ankeedis peaks see teema esil olema.

Palju probleeme tuleb inimese elus esile ka keskeas saabumisega ja järgnevalt peatungi keskeas elukriise käsitlevate teooriate juures. Massachusettsi Ülikooli psühholoogia professori Susan Krauss Whitbourne'i ja New Yorki psühholoogiadoktori Comilda S. Weinstocki teooria kohaselt toob keskmine täiskasvanuiga vanuses 30–40 kaasa varasemate otsuste ümberhindamise. Inimene peab olema täiskasvanu rollis ja siin peab ta jälgima, kas ta suudab oma rollile vastavat vastutust kanda perekonna või selle rajamise ning karjääri eest. Keskmises täiskasvanueas saab inimene ka aru, et elu ei ole ajaliselt lõpmatu, see kogemus võib tulla nii lähisugulaste kui sõbra surma kaudu. Lisaks vanusele mõjutab inimest tugevalt ka tema sugu (Whitbourne, Weinstock, 1982, 149–153).

Sellest teoriast võiks tulla ka keskealiste kofirmandide eluprobleemide puhul esile surmateema, mille esinemise sageduse peaks ankeet välja selgitama. Samuti on oluline keskealiste puhul vaadelda perekonda ja karjääri kui võimalikke probleemide valdkondi.

Psühhoterapeutilist meditsiini analüüsinud dr. Karl König kirjeldab neljakümnendaid eluaastaid kui nooruse lõpus olemist, mil inimene juba hakkab kogema mõningaid piire oma elus: näiteks kõigi spordialade harrastamine enam ei õnnestu ja ka tööalaselt ei tea inimene enam täpselt, kui palju suudab ta

saavutada. Kohati kogetakse, et eesmärgid, mida endale seati, osutusid saavutamatuks. Sageli püütakse elu keskpaigas veel ümber-orienteeruda. 35.–45. eluaasta vahel üritatakse tööalaselt saavutada paremat taset, sama kehtib ka pereelu kohta, mis viib sageli uute ja paremate suhete otsimisele ja eelmise abi-elu purunemisele. Neljakümnendate keskel märgatakse, et töökoha kaotamise järel on raske leida uut tööd (König, 1995, 38–41).

König leiab, et lapse kodust lahkumine toob vanematele alati palju muutusi. Aja, mille nad varem andsid lapsele, saavad nad nüüd iseendale kulutada. Sellise lahusprotsessi valulisus sõltub vanemate personaalsusest ja nende ellusuhtumisest. Kui lapsest saab vanemate elusisu, on selline lahusprotsess eriti raske. See võib kergelt juhtuda nii eriti noorte isade-emade puhul kui ka nende vanemate puhul, kes saavad lapsevanemaks kõrgemas eas kui tavaliselt ja ka siis, kui lapse saamine on osutunud keeruliseks. Viimasel juhul võidakse lapsest tunda nii suurt rõõmu, et tema eest hoolitsetakse liigagi palju (König, 1995, 59–63).

Königi teorias toodud ümberorienteerumise vajadus 35–45-aastaselt on oluline aspekt leiritöö küsitluse läbiviimisel ja arengustrateegia koostamisel, sest üheks võimalikuks identiteedimuutuseks on selles etapis religioosse identiteedi omaksvõtmine. Antud faktiga tasub arvestada empiirilise küsitluse analüüsis ja arengustrateegia koostamisel. Samuti on vaja ankeetide analüüsis vaadelda selle etapi tööalaseid probleeme ja elumõtte küsimusi.

Palju elukriise liitub ka inimese vananemisega. Järgnevalt peatun sellega kaasnevate eluprobleemide juures. Vananemise kohta on inimestel sageli stereotüüpe, mis puudutavad ennekõike vananeva inimese välimust: Hallid juuksed, kortsud, silmade all olevad kortsud, prillid, kuulmisaparaat, jne. Ühesõnaga kogu inimese välimus reedab tema vanust. Samuti muutub nõrgemaks nii tervis kui ka seksuaalsus. Ka kognitiivsete funktsioonide juures toimub muudatusi, mis on individuaalset laadi: näiteks pikeneb reaktsiooniaeg, samuti on probleeme mälu (Whitbourne, Weinstock, 1982, 251–265).

Whitbourne ja Weinstock leiavad, et kõige suuremad identiteedikriisid inimese elus toimuvad nooruses ja vanaduses, sest siis muutub inimese füüsiline väljanägemine oluliselt ja ka suutlikus saab oma uue kvaliteedi. Kuigi noored pole alati rahul oma väljanägemisega, mis pole piisavalt ideaalne nende jaoks, läheb see rahulolematuse tavaliselt ajaga üle. Seevastu vananemise esimesed tunnused on inimeste poolt tunduvalt rohkem soovimatud ja seda eriti naiste puhul. Noorte puhul on võimalus, et nad kogevad nii füüsilise kui vaimse kasvu perspektiivi. Neile on oluline edasiõppimise ja spordi tegemise võimaluse pakkumine. Vanaduses on tegu kumulatiivsete muudatustega, mis on siin halvenemise suunas. See raskendab muudatuste integreerimist minakontseptsiooni. Neil on ka raskem ühiskonna tehnoloogiliste muudatustega kaasa minna (Whitbourne, Weinstock, 1982, 272–273).

Vanemate inimeste jaoks on sageli probleem ka selles, et nad peavad teistelt abi vastu võtma. Sageli tähendab pensionil olemine ka vähem sotsiaalseid

kontakte, mis võivad abikaasa või sõbra surma tõttu veelgi väheneda. Siin on ka kirikul võimalus inimesi toetada. Surmaaspekt on ilmselt vanaduses elukvaliteeti kõige rohkem mõjutav (Whitbourne, Weinstock, 1982, 274–275). Ka sotsiaalsete rollide muutumine on probleemiks, näiteks tööst loobumine ja perekonnast eemaldumine, samas on võimalik asemele leida vanurite aktiivseerimise võimalusi. Vanur võib leida endale ka sobiva rolli kui vanaema või vanaisa või kuuluda eakate klubidesse, organisatsioonidesse, mis toovad kaasa teatud privileege. Parim lahendus oleks vanurite integreerimine ühiskonda (Whitbourne, Weinstock, 1982, 290–296).

Whitbourne'i-Weinstock'i teooria toob välja leeritöö arengustrateegia koostamiseks olulised kolm eluetappi, mil inimesel on identiteedikriisid ja -muutused: noorus, vanadus ja keskiga (30–40). Ilmselt ootavad antud eärühmade konfirmandid enim identiteedialast tuge. Käesoleva töö empiiriline uurimus tegeleb selle analüüsiga. Samuti peaks leeritöö üheks eesmärgiks olema identiteedimuutus, mida Whitbourne ja Weinstock oma teoorias ka põhjalikult käsitlevad. Kirik võib olla üks oluline inimese aktiivteetidest. Vanurite probleemidest peaks Whitbourne'i-Weinstock'i teooria põhjal küsima ankeedis ennekõike inimsuhete temaatikat, surmaküsimust ja tööga seotud küsimusi.

Identiteeti, vananemist ja elukulgu analüüsinud sotsioloogia dr. Schäuble defineerib noorteks vanuriteks need, kes on vanemad töölised või jäänud invaliidsusele, osajalised pensionärid, eelpensionil olijad, pensionärid ning vanemad abielus olevad koduprouad, lesed, lahutatud, või vallalised. Nad on üldiselt aktiivsed, tunnevad rõõmu inimsuhetest, mobiilsed ning terviseprobleemid ei piira nende igapäevaelu. Samas ei saa nad enam ilma ortopeediliste vahenditeta, ravimiteta või kosmeetikata hakkama. Nende ees on ajalise plaani muutumine ja pensionile jäämise tõttu on neil rohkem vaba aega, mis võimaldab neil leida aega armastatud vabaajategevuste jaoks. Saksamaal käivad mitmed sellised noored vanurid rahvaulikoolides või muudes haridusasutustes selleks, et areneda personaalselt edasi, saada vastavad teemad enda jaoks tuttavamaks, luua kontakti teiste samaealistega ja saada kasu humanitaarsetest tegevustest (Schäuble, 1989, 59–64).

Schäuble korraldas küsitluse sihtrühma kuuluvale rahvaulikoolide noorte vanurite eärühmale. Küsitlusankeedi tagastas 154 inimest 338-st ja nende keskmine vanus oli 62 aastat. Enamus vastanutest oli Bremeni piirkonnast (Schäuble, 1989, 79–80). Vastajatelt küsiti viieastmelise skaala abil, mil määral on nad oma tervisliku seisukorraga rahul. Vastanutest 47% oli rahul või väga rahul, 42% leidis, et tervis on talutav ning halvaks hindas olukorda 11% vastanutest, samas oli täiesti terveid isikuid vaid 11% (Schäuble, 1989, 113 ja 120). Sellest hoolimata elasid inimesed aktiivset elu: 10% leidis, et neil käivad sageli tuttavad külas, 13% osales aktiivselt kultuurialases tegevuses, 11% olid klubiliselt aktiivsed ja 39% tegeles vähemalt kord nädalas spordiga, 37% jalutas

regulaarselt, 20% tegeles käsitööga ja 83% lugemisega, 85% vaatas televiisorit või kuulas raadiot (Schäuble, 1989, 246–251).

Schäuble uurimuse tulemused osutavad ka kõige vanema earühma aktiivsusele. Kirikul on siin pakkuda inimesele aktiveerivaid töövorme. Nendes osalemine võib aidata luua religioosset identiteeti, mis annab tuge terviseprobleemide ja muudegi eksistentsiaalsete küsimuste korral. Samuti aitab kiriku tegevusvormides osalemine luua sotsiaalseid kontakte. Leerikool vanematele inimestele võiks olla sellise identiteedimuutuse ja arendava aktiivsuse alguseks. Sellele tasuks arengustrateegia koostamisel pöörata tähelepanu.

Bernhard Grom leiab oma artiklis „*Religiosität als beeinträchtiger und fördernder Faktor in der Persönlichkeitsentfaltung*“, et religioon aitab haiget ja annab talle jõudu ning aitab depressiooni vastu. Ka leinaprotsessis on religioonist palju tuge. Taastumise faasis on religioon eriti kasulik ja seda just usu kaudu igavesse ellu. Usk võib siin olla inimese juhtijaks eneseabi teele ja seda just pakkudes eestpalve kaudu välist kontrolli tähtsate elusündmuste üle. Ühest küljest toetab siin inimest gruppi kuulumine ja teisalt tema usk sellesse, et ta võib loota Jumala peale (Grom, 1996, 38).

Bernhard Gromi seisukohad näitavad, kui oluline on täiskasvanule elus pakkuda religioosset tuge – seepärast tulebki küsitlusankeedis piisava põhjalikkusega küsida konfirmandidelt, millised on nende eluprobleemid, ja neile hiljem leeritöö arengustrateegias adekvaatselt reageerida. Vanemate inimeste puhul on ilmselt probleemiks ka usulised küsimused, mille esinemist ankeet peaks mõõtma.

Käesoleva uurimuse jaoks võib olla toetav ka Anna N. Schochi poolt läbi viidud analüüs, mis käsitleb inimese eluprobleemide ja rõhuasetuste sõltumist vanusest. Selles uurimuses küsitleti 503 inimest, kelle vanus oli keskmiselt 38,2 aastat ning kellest 29,3% olid teadlikult religioossed. Uurimuses osalejad olid 18–64 aasta vanused (Schoch, 1990, 58–59). Kui vaadelda põhilisi korrelatsioone, mis kerkisid analüüsi tulemusel esile, siis võib märgata järgmisi tulemusi:

1. Tööaeg korreleerus vanusega ($r = 0.19$).
2. Netosissetulekud korreleeruvad samuti vanusega ($r = 0.48$)
3. Ülekoormatuse ja vanuse vahel puudus korrelatsioon – see tähendab, et siin on tegu personaalsete erinevustega.
4. Elustiili skaalal on märgata kerget negatiivset korrelatsiooni liberaalsuse ja vanaduse vahel ($r = -0.19$), kusjuures konservatiivsus ja soovide täitmine korreleerusid vanadusega positiivselt ($r = 0.27$ ja $r = 0.16$) (Schoch, 1990, 92).
5. Nõrgalt korreleeruvad ka vanus ja tervisehäired.
6. Tööalane vabadus ja initsiatiiv ei korreleeru vanadusega.
7. Vanadusega kasvab rahustite ja unerohutude tarbimine, nagu ka valuvaigistite ja südamerohutude tarbimine.

8. konservatiivsuse faktorid korreleeruvad tugevalt vanusega (patriootlikkus $r = 0.21$, truudus $r = 0.18$, naiste pidamine ainult koduprouadeks $r = 0.26$)
9. Rigiidsusskaalade faktorid ei korreleeru eriti tugevalt kasvava vanadusega (Schoch, 1990, 93).

Kui vaadata veel muid korrelatsioone, siis võib märgata seoses vanusega tekkinud järgmisi negatiivseid korrelatsioone: optimism, seltskondlikkus, kommunikatiivsus, surma ootamine, suhted vastassugupoolega, atraktiivsus, sõbrad. Kõige negatiivsem korrelatsioon vanadusega oli tulevikuplaanidel ($r = -0.44$). Positiivselt korreleerusid vananemisega huvi noorsoo vastu ja huvi usu vastu (Schoch, 1990, 94).

Ka käesoleva leeritööd käsitleva uurimuse jaoks koostatav küsitlusanneet peaks mõõtma tulevikuväljavaateid, inimsuhteid ja elumõtet. Huvi usu vastu peaks tulema ka täiskasvanute leeri tulemise põhjuste analüüsist ilmselt esile. Juhul kui see huvi on vanematel inimestel olemas, siis peaks leerikool ka sellele vastama ja vanematest inimestest koosnevate leerirühmade puhul seda teemat piisava põhjalikkusega käsitlema.

Negatiivsetest faktoritest korreleerusid vanusega kõige rohkem positiivselt unehäired. Veel korreleerus vanadus positiivselt sotsiaalse tagasimineku ja negatiivselt edule orienteeritusega ning huvitatusega. Analüüsides avatud küsimuste vastuseid jagab autor need neljaks dimensiooniks: vaimseks, füüsiliseks, sotsiaalseks ja ametialaseks. Positiivseid aspekte tõid oma avatud küsimuste vastustes esile 476 vastajat (Schoch, 1990, 94–95; 104).

Kui vaadata muudatusi viimase viie aasta lõikes, siis positiivne elukogemus oli kõige tugevam 30–35-aastastel. Enne seda oli see väiksem ja pärast vähenes püsivalt, olles kõige väiksem 55-aastastel (Schoch, 1990, 105). Kui positiivne elukogemus on 30–35-aastastel kõige tugevam, siis seega on ilmselt nende huvi ka usult saadava elutoe vastu kõige väiksem. Schoch'i uurimuse tulemused lubavad oletada, et selle earühma inimesi võiks olla leerikoolis vähe. Huvitav võib olla analüüsida selle earühma ootusi ja ellusuhtumist.

Tolerantsi, altruismi skaala on tugev kuni 25-aastastel ja seda ilmselt abielu-tolerantsi silmas pidades, siis on tegu langusega ja 45–55-aastaste puhul on tolerantsus ja altruism jälle kasvuteel. Kõige optimistlikumaks hindavad oma viimast viit aastat 40-aastased, enne seda on optimism nõrgem ja ka pärast seda nõrgeneb optimism jätkuvalt, olles üle 55-aastaste puhul peaaegu olematu. Uueks ellusuhtumiseks klassifitseeriti Schochi uurimuses vastused, mis vihjasid inimese spiritualiteedile, elu-mõtte leidmisele ja religioossele selgusele. Siin näitavad uurimuse tulemused selget kasvu kooskõlas inimese vanusega (Schoch, 1990, 107–109).

Ilmselt ei ole tööelisel inimesel piisavalt aega analüüsida kõiki eksistentsiaalseid küsimusi. Küll mõtleb inimene nendele teemadele rohkem, kui ta jääb vanemaks, lapsed lähevad kodust ära ja oma tervis jääb nõrgemaks ning pensionärina on ka selleks kõige aega rohkem. Ka distantseerumine materiaalistest

asjadest kasvab aja jooksul, olles alla 40-aastastel praktiliselt nulli lähedane, kuid kasvades seejärel olulisel määral (Schoch, 1990, 110).

Nähtavasti seletab see uurimuse tulem ka täiskasvanute leeri tulemist. See tulemus põhjendab ära, miks kirikutöös osalevad kõige rohkem just pensioniealised inimesed. Ilmselt on nende vajadus juurelda usuliste teemade üle tugevam kui noortel. Ka käesolev leeritöölaline uurimus mõõdab inimese religioossuse sõltumist vanusest ja lõpptulemused osutavad, kas Eestis on sama tendents kui Schochi uurimuses.

Üldine selgus elu eesmärkide suhtes püsib kogu aeg üldjoontes samal tasemel, olles siiski kõige nõrgem 35-aastastel ja üle 55-aastastel. Õnnetunnet on kogenud alla 25-aastased vähe, seejärel hakkab õnnetunne kasvama, saavutades oma tipu 55-aastastel, misjärel aga toimub järsk langus. Ka enesekindlus kasvab just 40. eluaastates enim, langes aga üle 50-aastastel. Ilmselt on tegu aastatega, mil inimene ei tunne seoses vananemisega end enam kindlalt. Füüsilist poolt mainitakse vastustes küllalt vähe. Nooremad on kogenud väljanägemise muutumist paremaks ja mõned ka sportlikkuse kasvu. Murrang toimub siin 41–45-aastaste puhul. Alates 46. eluaastast hakatakse väärtustama tervist ja tervise muutumist paremaks. Kuni 25. eluaastani olid väga olulised sotsiaalsed kontaktid ja nende loomine, siia vanusekategoriasse laekus ka enim vastuseid. Kolmekümnendates aastates sotsiaalsete kontaktide loomine vähenes eelnevaga võrreldes, kuid püsis endiselt kõrgel tasemel, jätkates siiski püsivat langustendentsi (Schoch, 1990, 111–116). Ka Eesti leeritöö uurimus peab pöörama piisavalt tähelepanu inimese sotsiaalsetele kontaktidele ja nende sõltumisele east, sest leerikool pakub võimalusi uuteks sotsiaalseteks kontaktideks.

Positiivsed muutused partnersuhetes saavutasid oma tipu kolmekümnendates, misjärel hakkas sellesuunalisi vastuseid üha vähem laekuma. Kui lapsed saavad täiskasvanumaks, siis ilmselt tuleb ka abielukriise üha rohkem. Teiste usaldamine on kõige väiksem 30–40-aastastel, seejärel aga hakkab usaldus kasvama (Schoch, 1990, 119–121).

Arvan, et skaala on selline, kuna nooremad vajavad ilmselt veel vanemate tuge ja sellega kaasnevat usaldust. Üle 30-aastased aga püüavad ise kõigega hakkama saada. Vanemad inimesed jälle tunnevad vajadust abi järele ja õpivad seetõttu rohkem teisi usaldama. Huvitav oleks uurida, kas see tulemus kattuks ka Jumalasse uskumise ja Tema usaldamisega. Arvan, et ilmselt küll, sest 30–40-aastaste earühm on ka kirikus kõige vähem esindatud. Küsitlusankeet peaks seda temaatikat selgitama.

Tunnustamise ja eneseteadvuse kohta vastas positiivseimalt noorim earühm. Mida rohkem aastaid edasi, seda vähem tuli sellesse kategooriasse positiivseid vastuseid. Samuti olid ainult noorimatel earühmadel positiivsed kogemused iseseisvumisest ja iseseisvusest. Ilmselt on siis tegu noorte probleemiga, mille lahendamisest nad tunnevad rõõmu, ning kuna see vanematele ei ole probleem, siis ei osata iseseisvustunnet vanemas eas enam märgatagi. Otse vastupidi on

aga lood väidetega, et ollakse vaba sundusest: seda töid esile üle 50-aastased ja seda kasvavas mahus (Schoch, 1990, 120–122).

Sellest kategooriast väärtustasid 30–45-aastased enim iseseisvust ja võimalust vastutada oluliste ettevõtmiste eest, hiljem ei paista amet aga enam seda võrd huvitav olevat. Sama earühm väärtustas enim ka materiaalseid sissetulekuid ja kvalifikatsiooni ning kompetentsi. Kõige rohkem oli aga 30–35 aastaste jaoks oluline karjäär ning mida aasta edasi, seda vähem ametialast edukust väärtustati (Schoch, 1990, 124–126).

Analüüsidest ka avatud küsimuste negatiivseid vastuseid jagab autor need neljaks dimesiooniks: vaimseks, füüsiliseks, sotsiaalseks ja ametialaseks. Negatiivseid aspekte töid oma avatud küsimuste vastustes esile 361 vastajat (Schoch, 1990, 127). Neid nelja dimensiooni peaks ka leerilaste küsitlusankeet uurima. Samuti peaks leerilaste küsitlusankeet mõõtma tööalast edasijõudmist.

Nooremad vastanud töid kõige rohkem esile peamise probleemina vabaduse, vaba aja ja spontaansuse kaotuse, aastatega jäi see probleem aga järjest väiksemaks. Erinevaid probleeme ja muresid töid esile 35–50-aastased, kusjuures selles earühma mainiti enim muresid, mis olid seotud nii abikaasadega, üldise koormatusega kui tööga. Ka oli nende peamiseks mureks monotoonus. Füüsilisi probleeme mainisid noorimad kõige vähem, kuid alates 30. eluaastast kasvas füüsiliste probleemide esiletoomine pidevalt ja järsult, langes vaid 45. aastastel veidi. Sotsiaalseid kohustusi (ühiskondlikud kohustused, vastutuse kandmine) töid probleemidena kõige rohkem esile nooremad earühmad. Kolmekümnendatest aastatest langesid sotsiaalsete kohustuste kui probleemide esiletoomise juhud järsult. Isoleerumine oli probleem, mida töid esile nii noored kui vanemad, enim 35–25- ja 50–55-aastased (Schoch, 1990, 129–136). Siin peaks leeritöö ja koguduse tegevus suutma inimesi küll aidata, sest koguduse tegevuse üks põhimõtteid ongi inimsuhete loomine ja hoidmine.

Partnersuhte probleemid olid esil enim 40–55-aastastel nagu ka tööga seotud negatiivsed arengud (Schoch, 1990, 137–138). Need mõlemad probleemide ringid liituvad ennekoike keskeakriisiga ja seetõttu on loomulik nende langemine just nendesse eluaastatesse.

Viimane suur probleemide rida seondus aga kahaneva tulevikuperspektiiviga. See probleem kerkis esile 40. aastaste vastuses ja muutus aja jooksul üha suuremale vastajate hulgale tõsiseks probleemiks (Schoch, 1990, 139). Ka nendest probleemidest lähtudes võib empiirilises uurimuses täiskasvanuid analüüsida ja anda hiljem leeritöö arengustrateegias nende probleemidele vastuseid.

Kui analüüsida kõiki küsimuste vastuseid, siis võib märgata, et inimese vanuse kasvades muutub tema jaoks üha olulisemaks ka elusisu ja -eesmärgi probleem. Autor rõhutab, et elu keskpunktis peaks toimuma perspektiivimuutus. Ta leiab, et sellele küsimusele vastuse otsimise nimel on nii mõnigi inimene liitunud New Age'i liikumisega. Samal põhjusel liitutakse ka kirikuga (Schoch, 1990, 140–142).

Kristlus peaks saama inimest tema elu orientiiride paikapanemises rohkem toetada ja ilmselt on elumõtte otsimine üks põhjuseid, miks täiskasvanu üldse leeri tuleb. Leerikool peaks sellele elu keskel toimuvale muudatusele olema heaks impulsiks.

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et erinevaid inimese elukriise käsitlevaid teooriaid tundma õppides võib mõista inimese eluprobleemidega arvestamise suuremat vajadust. Selleks, et leerikool võiks inimest aidata ja et usk muutuks inimesele oluliseks, on vaja lähtuda inimese eluküsimustest ja neile adekvaatselt reageerida. Väga tähtis on, et küsitlusankeet puudutaks nii vaimset, füüsilist, sotsiaalset kui ka ametialast dimensiooni. Küsitlusankeet peab selgitama erinevate eearühmade eluprobleeme ja leeritöö strateegia peab neile andma vastuse.

Nooremate konfirmandide eluprobleemid, mille kohta käesolevas peatükis esitatud teooriate põhjal tuleks esitada ankeedis küsimused, on järgmised:

- Elumõtte leidmine
- Õnnetunde kogemine või selle puudumine
- Abielu/partnersuhte loomine
- Inimsuhted
- Töö ja karjäär

Keskealiste konfirmandide elukriisidest peaks küsitlusankeet mõõtma ennekõike järgmisi:

- Surm
- Perekond
- Karjäär
- Uute väljakutsete leidmine
- Elumõtte küsimused

Vanemate konfirmandide elumured:

- Inimsuhted
- Surm
- Töö
- Sõprade leidmine
- Usulised küsimused

2.5. Väärtushinnangud ja nende muutumine

Professor Jarkko Seppälä leiab, et õpetust ja kasvatust võib pidada sünonüümideks. Nende läbi püritakse kasvatusesmärgile kohastele õppimismuutusteni. Need muutused puudutavad kogu inimese personaalsust, teadmist, oskust, taht, väärtusi, asendeid (Seppälä, 1988, 10). Täiskasvanute leeritöö üks ülesandeid peaks seega olema ka inimese väärtushinnangute muutmine ja kujundamine. Ma ei pea väärtushinnangute muutmise ja kujundamise all sugugi silmas inimese pööramist ristiisku, vaid ennekõike tavalist pedagoogilist õppimismuutust. Käesolevas alapeatükis analüüsin, kuidas see võib õnnestuda väärtushinnangute muutumise kaudu. Selleks annan esmalt ülevaate väärtushinnangute arengust ja seejärel elumõtte otsingutest inimese elu erinevates etappides. Olulisel kohal on ka eksistentsiaalsed küsimused väärtushinnangute kujundajana.

Ameerika Ühendriikide psühholoog Abraham A. Maslow rõhutab oma teoorias kasvamist kui vabade valikute lõputut jada, millega inimene oma elu igas punktis vastandub ja milles ta peab valima kindlustunde ja kasvu vahel, sõltumise ja sõltumatuse vahel, regressiooni ja edasiliikumise vahel, tasakaalu puudumise ja tasakaalu vahel. Inimene areneb ainult siis edasi, kui rõõm kasvamise ees ja kartus kindlustunde ees on suuremad kui hirm kasvamise ees ja rõõm turvatundest (Maslow, 1981, 61). Ka leiab Maslow, et just inimese kõrgematel tasemetel leiavad paljud dihhotoomiad, polariseerumised ja konfliktid lahenduse või trantsendentteeruvad. Muidugi on siin suur roll piirkogemustel (Maslow, 1981, 102; 111).

Seega võib Maslow' teooriast järeldada, et kasvamine ja väärtushinnangute areng toimub ennekõike vana mahajätmise ja uue poole pürgimise teel. Leeri-kool peaks andma selliseks väärtuste arenguks positiivseid võimalusi.

Frankfurti Teoloogilise Kõrgkooli religioonipedagoogika ja praktilise teoloogia emeritprofessor Karl Frielingsdorf leiab, et tänapäeva inimesed tunnevad sageli elumõtte ja väärtuste puudumist. Üha suurem hulk inimesi ei tunne ennast õnnelikuna. Nii kasvab psüühiliselt haigete inimeste määr ja enesetapu sooritajate hulk. Paljud üritavad oma hinges olevat tühjusetunnet leevendada alkoholiga, uimastitega, liigsöömisega, lisatööga või muude sõltuvustega. Üks keskealiste eluküsimusi seisneb selles, et kas minu elu peab järgmised 20 aastat samamoodi edasi minema? (Frielingsdorf, 1993, 22; 35).

Elumõtte temaatika on väga oluline leeritöös. Täiskasvanutel peab olema siht, kuhu elus edasi minna. Kui selle sihi puudumist hakatakse kõrvaldama eitamise ja sõltuvushäiretega, siis pole inimesel elus õnne. Religioon võib pakkuda siin positiivset elumõtet ja sihti, kuhu pürgida.

Vanaduses tulevad Frielingsdorfi hinnangul ka küsimused selle kohta, mis saab pärast surma, kas elu kestab edasi? Milline on elu pärast surma? Kõige lootusetumas olukorras võib olla lahenduseks pilk Kristuse ristile. Humanistlik psühholoogia ja kristlik usk ei ole mitte sugugi üksteise vastandid, vaid nad

võivad vastastikku teineteist täiendada, selleks et inimene võiks praeguse aja üle elada (Frielingsdorf, 1993, 47–50).

Ka vanem inimene peaks tundma, et tema elu on täisväärtuslik ja et sel on olemas oma siht. Leerikool peaks andma inimesele tuge selle elu mõtte leidmisel.

Inimeste probleemidele võib olla lahenduseks Jumala poolt pakutava andeksandmise vastuvõtmine. Elu aktuaalsed kriisid (nagu armastatud inimese surm, haigus, abielulahutus, töötus, edutus jne.) võivad viia inimese küsimuseni elumõttest (Frielingsdorf, 1993, 107; 143). Leeritöös peaks need küsimused saama adekvaatse vastuse.

Frielingsdorfi teooriast tõuseb esile täiskasvanu leerikooli hingehoiulisuse vajadus. Selleks tuleb küsitlusankeedis küsida piisava põhjalikkusega inimese probleemide kohta ja leerikooli arengustrateegias pakkuda välja vastuseid neile eluküsimustele. Väärtushinnangud muutuvad ennekõike elu kriisides ja leerikool peaks oskama neile adekvaatselt reageerida.

Oluline väärtushinnangute kujundaja on ka inimese hirm surma ees, seda teemat analüüsis religioonipsühholoogidest töögrupp, kuhu kuulusid Dirk Frank, prof. Helfried Moosbrugger ja Christian Zwingmann. Nad kirjeldavad oma uurimuses surmahirmu. Küsitlus viidi läbi Frankfurdi kogudustes ja selles küsitleti 435 inimest, kellest 269 olid aktiivsed katoliiklased ja 166 aktiivsed protestandid. Suhtumist surma analüüsiti viie faktori kaudu, millest esimene oli hirm omaenda surma ees, sellele reageeris positiivselt 59,8% vastanutest. Teine faktor käsitles hirmu teise inimese suremise protsessi ees ja sellele reageeris 18,1% vastanutest, kolmas faktor käsitles ligimese suremise protsessi ja surma võimalikku aktsepteerimist ja sellele vastas 9,8% positiivselt. Neljas faktor käsitles hirmu enda suremise protsessi ees ja sellele reageeris 7,5% vastanutest positiivselt ja viies faktor tähendas hirmu lähedase inimese surma ees ja sellele reageeris 5,2%. Jumalateenistuse aktiivsed külastajad ja piiblilugejad aktsepteerisid rohkem surma ja suremist (mõlema korrelatsioon $r = .19^{**}$), samas oli neil väiksem hirm enda surma ees ($r = -.19^{**}$) ja ligimese surma ees ($r = -.18^{**}$) (Moosbrugger, Zwingmann, Frank, 1996, 170–174).

Identiteedimuutuse impulss võib olla nii eksternaalne kui internaalne – eksternaalne keskkonna kogemise tähenduses ja internaalne sellises kohanemise tähenduses, mis toob kaasa tasakaalu. Sel juhul tekib tasakaal kogemuse ja identiteedimuutuse vahel. Ainult siis, kui tasakaalu puudumisse suhtutakse tõsiselt, võib täiskasvanu jõuda identiteedimuutuseni. Arengule orienteeritud täiskasvanu hakkab enesekontseptsioonis rajama uut identiteeti siis, kui ta märkab, et tee edule on takistatud. See ei tähenda sugugi, et täiskasvanu ainult siis muutuks, kui tal pole enam muid valikuid, mis tema identiteediga kokku sobiksid (Whitbourne, Weinstock, 1982, 109–110). Whitbourne ja Weinstock leiavad, et täiskasvanu identiteedimuutus võib puudutada järgmiseid identiteedi alasid: minakontseptsioon (väljanägemisega seonduvad muutused), isiklikud eesmärgid (edu või ebaõnn tähtsate püüdluste puhul), väärtused, motiivid,

inimestevahelised suhted, sotsiaalsed rollid, isiklik/sotsiaalne miljöo (loodus-katastroofid ja õnnetused ning kultuurilis-majanduslikud muutused) (Whitbourne, Weinstock, 1982, 127–128).

Samadest protsessidest kirjutab ka Mezirow, kes leib, et perspektiivi-muutused toimuvad tõenäoliselt väliste seikade poolt põhjustatud dilemmade tõttu: abielulahutus, armastatu surm, töökoha muutus, pensionile jäämine jne. Perspektiivimuutused võivad olla personaalsed (üksikisiku teraapias), rühmal baseeruvad (õpirühm), või kollektiivsed. Oma lähtekohtade reflekteerimine võib viia uuendava õppimiseni (Mezirow, 1996, 30–35).

Leerikool peaks endaga tooma kaasa identiteedimuutuse, mille saavutamise seisukohalt on oluline mõista, milline on see impulss, mis paneb aluse identiteedimuutusele. Selleks tuleb põhjalikult analüüsida konfirmandide eluprobleeme ja eksistentsiaalseid küsimusi ning elu muutusi, mis toovad neid leerikooli. Kui neile elukriisidele vastatakse adekvaatselt, siis on võimalik, et inimene kogeb identiteedimuutust, mis aitab usul saada elu kandvaks jõuks. Sellised perspektiivi muutused liituvad kirikus enneköike ametitalitustega, mis on ajastatud elumuutuste perioodidesse. Seega ei saa leeri tulemist ametitalituste saamise sooviga pidada sugugi vähemväärtuslikuks kui leeri tulemist seoses isikliku huviga usu vastu. Ankeet peab leeri tulemise põhjustest võrdväärselt küsima nii isiklike identiteedialaseid probleeme kui ametitalitusi, mis samuti annavad elu murrangutes tuge.

Filosoofiaprofessor Mario Bunge leiab, et inimesel on järgmised vajadused:

- Füüsilised vajadused, nagu puhas õhk ja vesi, vastuvõetav keskkond, sobiv riietus, kindlustunne, füüsiline aktiivsus, tervise eest hoolitsetus, vaba aeg.
- Füüsilis-mentaalsed vajadused, nagu olla armastatud, armastus, olla teiste poolt vajatud, legitiimne olla tahtmise tunne, õppimine, stimulatsioon, puhkus.
- Sotsiaalsed vajadused, nagu rahu, ühiskond, vastastikune abi, töö, osalemine ühiskondlikus elus, mobiilsus, sotsiaalne kindlustatus (Bunge, 1989, 35).

Täiskasvanule orienteeritud leerikool peaks suutma rahuldada kõiki neid vajadusi, pakkudes nii sobivat keskkonda kui vaba aja sisustamist ja uute asjade juurde õppimist ühes kristliku armastuse kogemisega. Selleks on oluline luua leerikoolis sobiv sotsiaalne keskkond ja inimkontaktid, mida võib leerikoolist leida. Väga olulised on kogudusse integreerimise seisukohalt kontaktid koguduse töötajatega.

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et väärtushinnangute muutumine toimub enneköike siis, kui traditsioonilised elu tasakaalupunktid muutuvad ja kui jäetakse maha vana ning pürgitakse uue poole. Leeritöö saab olla inimeste elu muutusi toetamas. Küsitlusankeedis on oluline küsida ja strateegias on tähtis anda vastuseid

inimeste elumõtte küsimustele. Elu ja surma teema on ilmselt oluline täiskasvanud konfirmandide jaoks ja seda teemat tasub küsitlusanneedis uurida ning sellele tuleb reageerida leeritöö strateegias. Eriti vanemad konfirmandid võivad surmateema käsitlemise kaudu saada oma eluteele vajalikku tuge. Usk igavesse ellu võib olla neile inimestele väga suureks toeks. Leerikool peaks pakkuma konfirmandidele uusi väärtushinnanguid. Seda saab kõige paremini teha, lähtudes leerilastest endast ja vastates nende küsimustele. Leerikooli üks eesmärke on identiteedimuutus ja see toimub siis, kui lähtutakse inimese leeri tulemise põhjustest ja tema eluolukorrast. Oluline on, et konfirmandid leiaksid elule ka religioosse mõtte ja sihi – selles võikski seisneda väärtushinnangute peamine muutus.

2.6. Usulised arenguteooriad eluetappide arengu kohta

Iga eluetapp peab pakkuma inimesele positiivseid arenguideoid. Täiskasvanute leerikooli arengustrateegia ülesanne on anda usulisi arenguteid. Analüüsisides Eriksoni teooriat, leiab praktilise teoloogia professor Karl Ernst Nipkow, et see tõestab teaduslikult väite, et inimesel on igas eluetapis avatud tee Jumala juurde (Nipkow, 1987, 16). Käesolevas alapeatükis keskendungi ennekõike sellise religioosse arengu kirjeldamisele, mis peaks toetama inimese üldist arengut. Esmalt kirjeldan usu arengut Fowler'i teooria kohaselt ja seejärel peatun erinevate teoloogide poolt välja toodud erinevate eluetappide religioossete muutuste juures. Alapeatüki kokkuvõttes esitan, milliseid ideid annavad need teooriad leeritöö küsitluse läbiviimiseks.

Inimese usulist arengut analüüsinud teoloogiaprofessor James W. Fowler kirjeldab inimese usulise arengu astmeid (analüüs põhineb 359 intervjuul, kusjuures osalejate vanus oli 3,5–84 eluaastat. Vastanutest oli 0–6-aastaseid 25 inimest, 7–12-aastaseid 29, 13–20-aastaseid 56, 21–30-aastaseid 90, 31–40-aastaseid 48, 41–50-aastaseid 32, 51–60-aastaseid 17, üle 61-aastaseid 62. Mehi oli vastanute hulgas 80, naisi 179. Religioosse kuuluvuse järgi oli protestante vastanutest 45, katoliiklasi 37, juute 11, muid 7%) (Fowler, 1991, 331–334). Fowler jagab inimese usulise arengu astmed järgmiselt:

1. Intuitiivne-projektiivne usk, mis on lastel 3–7-aastaselt. Laps annab selles vanuses sõnade ja nimedega maailmale uudsuse. Küsitakse „miks“ küsimusi. Laste loogika töötab teistmoodi kui täiskasvanutel ja seetõttu pole nad sugugi alati rahul täiskasvanute poolt antavate vastustega (Fowler, 1991, 139–140). Lapse jaoks on väga olulised pildid, lood ja sümbolid, mis võivad teda kogu elu mõjutada. Väga tähtis, et need oleksid hea kvaliteediga (Fowler, 1991, 149). Etapi juures on oluline surma ja seksuaalsuse teadvustamine. Selle etapi jõuks on kujutlusvõime. Ohuks on piltide, õuduste, destruktiivsusega või ettekatsemata ekspluateeri-

- misega lapse hullutamine oma tabude tugevdamisega moraalsete või doktriinlike ootuste poolt (Fowler, 1991, 151).
2. Müütilis-verbaalne usk. Tegu on etapiga, mil inimene hakkab iseenda jaoks lugusid, ususisu ja reegleid üle võtma. Sellise tegevusega ta sümboliseerib oma kuulumist teatud osaduskonda. Ususisu tuleb moraalsete reeglite ülevõtmise kaudu. Sümboleid mõistetakse ühedimensionaalselt ja tähttäheliselt. Lood on siin kõige olulisemad. Tegu on enamasti koolilapse-eas toimuva etapiga. Siin tasub saada jagu konfliktidest autoriteetsete lugude vahel (loomislugu vs. evolutsiooniteooria). Kolmandasse etappi juhib inimese lugude vastandlikkus (Fowler, 1991, 166–167).
 3. Sünteetilis-konventsionaalne usk. Siin mõjutavad enim perekond, kool või töö, sõbrad, naabrid, meedia ja võib olla ka religioon. Maailmatunnetus tuleb ennekõike pere kaudu. Usk peab olema koherentne nende sidemete seas. Samuti peab usk väärtused ja informatsiooni kokku sünteesima. Etapp algab tavaliselt nooruseas, aga paljude täiskasvanute jaoks on see üks püsiv tasakaalukoht. Luuakse oma usuline identiteet. Ohuks on see, et teiste ootusi võidakse süvendatult käsitleda või sakraliseerida, mis võib seada ohtu hilisemate otsuste autonoomia. Teiseks ohuks on see, et inimlike pettumuste tõttu võidakse meelt heita. Sel juhul võidakse Jumala kohta arvata, et see maailm ei lähe talle korda (Fowler, 1991, 191).
 4. Individualiseeriv-reflektiivne etapp. Inimene peab kandma vastutust oma suhete, elustiili, ususisu ja suhtumiste eest. Sellesse etappi sisenemine toimub mitmete sisemiste pingete kaudu: näiteks individuaalsus vs enese-definimine grupi kaudu, tunnete tugevus vs objektiivsus, küsimus kõige suhtelisusest vs absoluutsus. Etapp toimub varases täiskasvanueas (osa jõuab sinna 30-ndates, osa 40-ndates, osa ei jõua üldse). Inimese oma mina ja maailmavaade hakkavad teiste omast erinema. Neljas etapp asetab endale iseloomulikul viisil sümbolid mõistelistesse, abstraktsetesse tähendustesse. Toimub kriitiline eneserefleksioon ja maailmavaate hindamine. Ohuks on liigne lootmine teadvustamisele ning kriitilisele mõtlemisele. Teine oht seisneb nartsismis, mis piirab reaalsuse hindamist. Mineviku lood, sümbolid, müüdid ja paradoksid, mis on kas enda või teiste traditsioonist pärit, võivad murda suletuse ja sundida senist usku muutma (Fowler, 1991, 200–201).
 5. Siduv usk. Tähendab integratsiooni Mina ja maailmanägemuse vahel. Minevik töötatakse uuesti ümber. See tähendab teadvustamatu kriitilist aktsepteerimist, teatud sotsiaalset klassi, religioosset traditsiooni, etnilist gruppi. Siia ei jõuta tavaliselt enne elu keskpaika. See etapp tunneb lüüasaamise sakramenti, muutumatuid seoseid ja tegusid. Kui eelmine periood selgitas piire enda ja maailma vahel, siis see etapp on umbne. See etapp lõpeb, kui vastuolud mõtlemise ja kogemise vahel kaovad. Õpitakse

mõistma nii enda kui teiste relatiivsust. Kujuneb välja muutumatu maailm ja muutuv visioon ning muutuvad lojaalsused. Ohuks on passiivsus ja tegevusetus (Fowler, 1991, 216–217).

6. Universaalne usk. On iseloomulik inimesele, kellel on visioon. Tegu on juutlik-kristliku pildiga Jumalariigist. Kogetakse ainsat Jumalat, mis välistab maiste jumalate (mina ise, pere, institutsioonid, raha) asumise Jumala kohale. Inimene usaldab Jumala tahet. On valmis selle nimel ka tegutsema. Omab eskatoloogilist perspektiivi. Tunneb vastutust tunnistamise kohustuse ees. Näiteks võib tuua Ema Theresa ja Martin Luther Kingi (Fowler, 1991, 220–229).

Lapsed vanuses 0–6 olid enamasti esimeses etapis, 7–12 aastastest oli enamus teises etapis, 13–20-aastastest olid pooled kolmandas etapis, ülejäänud kas minemas kolmandasse etappi või neljandasse etappi või siis teises etapis või neljandas etapis. 21–30 aastastest oli suurem osa neljandas etapis (40%). 31–40 aastastest oli suurem osa neljandas või viiendas etapis. 41–50-aastastest oli suurem osa (56%) neljandas etapis. 51–60 vanused jagunesid 2.–5. etapi vahel. Paljud 61-aastased ja vanemad vastanud olid jagunenud samuti 2–5 etapi vahel, kusjuures seal oli ka ainus kuuenda etapi esindaja (Fowler, 1991, 335–336).

Fowleri teooria aitab täiskasvanute leeritöö arengukava koostamisel arvestada sellega, et täiskasvanud, kes tulevad leerikooli, võivad olla väga erinevates usulistes arengufaasides. Seega peab leeritööd läbiviiv inimene püüdma esmalt kindlaks teha, millises usulises arengufaasis on leeri tulejad ja seejärel rajama oma õpetuse üles vastavalt leeri tulnute usulisele arengufaasile pakkudes vastuseid konfirmandide küsimustele.

Friedrich Schweitzeri käsitlusest selgub, et väga oluline on mõelda sellele, millised kristliku usu aspektid on inimesele tema antud eluetapil kõige tähtsamad. Tähtis on vastata küsimustele: Mida ütleb usk inimese antud eluetapi probleemide kohta? Milliseid eetilisi juhtnööre pakub usk antud eluetapile või vanusele? Milline religioosne kommunikatsioon on postmodernistlikust pluraliseerumisest, individualiseerumisest ja privatiseerumisest lähtudes võimalik? Väga oluline on siin inimese kõnetamine piltide, lugude ja sümbolite kaudu (Schweitzer, 2003, 179).

Schweitzer õpetab oma teoorias rohkem arvestama inimese antud eluetapiga ja põhjustega, mis võivad inimese leerikooli tuua. Usk peab andma neile küsimustele selgeid ja ammendavaid vastuseid. Religioon peaks olema kommunikatiivne ja sellega tasub leeritöö arengustrateegias arvestada. Ning selline lähene mine annabki võimaluse muutumiseks ja arenguks.

Saksamaa Evangeelse Kiriku teoloogiaprofessori Hans-Jürgen Fraasi meelest on täiskasvanueas, mis on alates kolmekümnendatest eluaastatest, oluline sotsiaalse rolli kandmine. Selles etapis on tähtsad küsimused: Kes ma olen õigupoolest ja milline on minu elu alus? Uued kogemused aitavad inimesel teha

korrekture oma senises elus. Sellesse etappi kuulub tööalase karjääri ja isikliku elu vaheline konkurents (Fraas, 1990, 264–267).

Teine oluline täiskasvanuea raskuspunkt langeb Fraasi järgi 35.–45. eluaastate vahemikku, mil inimene sageli kaotab oma vanemate toetuse nende nõrgemaks jäämise või surma tõttu, kusjuures mehed reageerivad vanemate surmale üldjuhul tugevamalt kui naised. Samal ajal hakkavad lapsed rohkem iseseisvuma. Neljakümnendate keskel tuleb laste kodust lahkumise sündroom. Sama ajaga liitub vanematel terviseprobleeme ja oma eksistentsi piiratuse tunnetamine. Võidakse otsida uut ja nooremat partnerit ning mõeldakse, et kui ma pean midagi tegema, siis pean seda ruttu tegema. Seda etappi võivad ise-loomustada mitmed eksperimendid: täiendkoolituskursused, uued sõbrad ja purunenud suhete taastamine, mis võib viia abielu purunemiseni. Aastatel 40–55 hakkab vananemine ka füüsiliselt välja paistma (prillid jne.) (Fraas, 1990, 269–270).

Religioosses mõttes on aeg kuni vanemate surmani sageli stabiilne, aga see ei pane inimesi veel religioonile mõtlema. Sageli pole ei aega ega energiat religioossete probleemidega tegelemiseks. Dramaatilisem võib olla arsti juures selle kogemine, et ma olen vana ja seeläbi oma piiride tunnetamine (Fraas, 1990, 271).

Ka Fraasi teoriast selgub, et sageli inimene kogeb muutumist just nimelt probleemide kaudu. Kui leeritöö suudab piisavalt käsitleda konfirmandi elumuresid, siis on antud ka võimalus positiivseks arenguks probleemide lahendamise kaudu.

Analüüsides noori täiskasvanuid, leiab Fraas, et nad otsivad eksistentsiaalset müstikat, mis annaks elule sisu, aga mitte niivõrd osadust või solidaarsust teistega (Fraas, 1990, 273). Leeritöö peaks pakkuma seega noorematele konfirmandidele võimalusi kogeda usulist müstikat.

Sageli on Fraasi hinnangul täiskasvanute jaoks kõige olulisem tootmine ja tarbimine ja selles protsessis pole aega ega kohta religioonile. Ka töö ja karjääriga võib liituda soov anda kõik võimalik perele, lastele, tulevikule. Töö kaotus võib tuua kaasa tunde, et „mind ei vaja enam keegi“. Haigused, hädad, majanduslikud katastroofid, õnnetused, isiku invaliidistumine, puudega lapse sünd on inimese jaoks suured probleemid. Elukriisidest jagusaamine tähendab teatud võitu (Fraas, 1990, 278–283).

Fraasi teoriast selgub, et inimene pöördub kiriku poole ennekõike isiklikel usulis-eksistentsiaalsetel põhjustel. Ilmselt on need põhjused olulist rolli mängimas ka täiskasvanute leeri tulemise juures. Ka kasuaaliad ajastuvad inimese elu kriisietappidesse. Soov saada ametitalitusi paistab esmapilgul olevat küll väline ja formaalne, kuid teisalt on see tahtmine ilmselt osaliselt tingitud inimese sisetest probleemidest. Küsitlusanneedis tasub Fraasi teooriat järgides pöörata kindlasti tähelepanu inimese elukriisidele ja hiljem analüüsis uurida, kas need elukriisid ajastuvad samadesse ajavahemikesse kui Fraasi seisukohtades. Samuti

tasub uurida põhjalikult leeri tulemise motiive ja võrrelda neid hiljem inimese eluprobleemidega.

Oluline on ka küsimus, mille läbi inimene kogeb kristluse mõju oma elus? Vastuse annab siin oma teoorias Bernhard Grom luues oma pildi religioosetest dimensioonidest ning kirjeldades viit erinevat dimensiooni:

1. Rituaalne dimensioon, mis seisneb jumalateenistustlikus elus, palvetamises või religioosse kirjanduse lugemises.
2. Ideoloogiline dimensioon, mis seisneb kogumis, millega usklikud oma religiooni kokku võtavad.
3. Eksperimentaalne dimensioon seisneb teatud kogemuste kogumis, mida usutakse ja millele loodetakse. See on individuaalseim dimensioon.
4. Konsekventne dimensioon küsib, kuivõrd usklikud järeltavad oma kogemusi igapäevases elust.
5. Intellektuaalne dimensioon mõõdab religioosseid teadmisi ja rõhutab usuõpetust (Grom, 1992, 378–379).

Gromi teooria religioosetest dimensioonidest annab leeritöö strateegiale erinevaid dimensioone – neid rakendades puudutatakse tõenäoliselt ka antud inimeste vajadusi. Samuti tasub pöörata leeritöös tähelepanu hingehoiule ja inimese toetamisele tema eluprobleemides.

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et õpetuse õnnestumiseks tuleks endale selgeks teha, milline on õppijate usuline taust ja areng. Küsitlusankeet peaks leerilaste usulist arengut kaardistama, esitades väiteid usuliste tõekspidamiste kohta ja seda nii inimese eluprobleemide vaatenurgast lähtudes kui ka väärtushinnangutest lähtudes. Inimese areng käivitub ennekõike siis, kui ta tunneb, et leeri-koolis tegeldakse tema probleemidega, ja kui ta saab usu kaudu neile vastuseid, mis aitaksid tal elu uue pilguga vaadata. Seega peab küsitlusankeet pöörama piisavalt tähelepanu konfirmandide eluprobleemidele ja strateegia sisaldama põhiliste eluprobleemide käsitlemist. Küsitlusankeet peab sisaldama aspekte rituaalsest, ideoloogilisest, eksperimentaalsest, konsekventsest ja intellektuaalsest religioosetest dimensioonist.

2.7. Impulsid muutumiseks

Oluline on küsida, millised on need impulsid, mis panevad inimese muutuma. Käesolevas alapeatükis käsitlem esmalt impulsse psühholoogiliseks arenguks, seejärel identiteedimuutust ja viimaks religioosse muutuse arenguteid. Alapeatüki lõpus toon ideid, kuidas küsida muutumisimpulsse küsitlusankeedis.

Kolm klassikalist arengufaktorit on psühholoogist professori Jean Piaget järgi järgmised: küpsemine, materiaalse keskkonna kogemused ja sotsiaalse keskkonna areng (Piaget, 1985, 62–68).

Piaget' teooriast tuleb esile vajadus arvestada konfirmandi taustaga, kusjuures on oluline nii sotsiaalne kui materiaalne taust.

Ka Vene arengupühholoog Lev Vögotski rõhutab inimese psühholoogilise arengu juures just kultuurilisi ja bioloogilisi arengufaktoreid. Kultuur loob põhilised käitumisevormid. Ajaloolise arengu käigus inimene muudab oma käitumise viise, töötab välja ja loob uusi käitumislade, mis on spetsiifiliselt kultuurised. Inimene suhtleb aktiivselt keskkonnaga ja selle kaudu muudab oma käitumist (Vögotski, 1983, 26–30; 86).

Vögotski leiab, et lapse kultuurset arengut võib mõista lähtudes evolutsioonilisest arengust, milles toimub võitlus oma eksistentsi nimel. Lapse kultuurne käitumine kasvab tihti võitluse kaudu, sageli vana vormi hävimise kaudu. Isiksus olla tähendab sotsiaalset mõistmist. Maailmavaade on see, mis kirjeldab inimese käitumist tervikuna ja tähendab lapse kultuurilist suhtumist välisesse maailma. Selles suhtes loomal ei ole maailmavaadet ja ka lapsel mitte, kui ta sünnib siia maailma. Lapse maailmavaade kujuneb välja esimestel eluaastatel (Vögotski, 1983, 292; 315).

Vögotski teooria poolt esile toodud kultuuriline arengu faktor aitab leeritöös mõista ühiskonna mõju õpetamisele ja seletab ära religioosse sotsialisatsiooni mõju konfirmandile. Leeritöö arengustrateegias tuleb arvestada üldkultuuriliste mõjudega inimesele ja õpetada inimest tema kultuurikontekstist lähtuvalt. Küsitlusankeet peaks selgitama konfirmandide usulist konteksti ja sellest lähtuvalt tuleks koostada täiskasvanute leeritöö arengustrateegia. Selleks tuleb küsitlusankeedis pöörata piisavalt tähelepanu leerikooli tulijate kultuurilisele ja perekondlikule taustale. Analüüsida tuleb seda, kui palju on neid mõjutamas perekonna usuline traditsioon ja kuivõrd ühiskonna kristlike mõjutustega tava.

Täiskasvanu identiteet seisneb Massachusettsi Ülikooli psühholoogia professori Susan Krauss Whitbourne'i ja New Yorki psühholoogiadoktori Comilda S Weinstocki teooria kohaselt füüsilistes sümptomites, võimekuses, motiivide, eesmärkide asetamises ning väärtushinnangute ning sotsiaalsete rollide kogumis, mille inimene enda jaoks kindlaks määrab (Whitbourne, Weinstock, 1982, 108).

Täiskasvanu identiteedimuutus võib puudutada järgmisi identiteedialasid: minakontseptsioon (N: väljanägemisega seonduvad muutused), isiklikud eesmärgid (edu või ebaõnn tähtsate püüdluste puhul), väärtused, motiivid, inimeste vahelised suhted, sotsiaalsed rollid, isiklik/sotsiaalne miljöö (looduskatastroofid ja õnnetused ning kultuurilis-majanduslikud muutused) (Whitbourne, Weinstock, 1982, 127–128).

Nende võimalike identiteedimuutuste valdkondadega tuleb arvestada nii küsitlusankeedi koostamisel kui ka leeritöö arengustrateegia loomisel. Ilmselt on ka need identiteedimuutuse valdkonnad seotud ennekõike inimese isiklike kriisidega, aga mingil määral ka ühiskondlike arengutega.

Religioonipsühholoogia professor Bernhard Grom leiab, et religioossuseks on kolm võimalikku arenguteed:

1. abstraktne-loogiline kompetentsus, mis areneb välja 3,5–4,5 eluaasta vahel ja mille areng kulgeb paralleelselt formaalse mõtlemise arenguga. Selles eas õpib inimene mõistma, et on olemas üliinimlik.
2. Religioosne kultuur ja sotsialisatsioon.
3. Individuaalne areng, mis võib olla seotud inimese mõtlemisega, võimaliku regressiooniga. Selles etapis on oma motiivirõhuasetused, mis võivad olla seotud:
 - religioosse sotsialisatsiooniga;
 - situatiivsete faktoritega, nagu elu arengufaasid või kriitilised elusündmused, haigus või migratsioon, vanemate kaotus;
 - emotsionaalselt oluliste veendumustega, väärtushinnangutega ja toimetulekustrateegiatega (Grom, 1992, 234–237).

Ka nende Gromi poolt toodud faktoritega tuleb küsitlusankeedi koostamisel arvestada. Ankeet peaks selgitama nii religioosse sotsialisatsiooni, situatiivsete faktorite kui ka emotsionaalselt oluliste veendumuste mõju täiskasvanu muutumisele.

Seega võib **kokkuvõttena** väita, et inimesel on täiskasvanueas piisavalt impulsse muutumiseks. Sageli on need seotud tema lapsepõlvest saadud elukogemustega, kasvatusega ja kultuuriga. Ka leeri tulemist võib mõista inimese soovina muutuda ja seetõttu peab küsitlusankeet küsima, kuidas on leeri tulemise põhjused perekondlikud (vanemate-vanavanemate ja abikaasa mõju, pere traditsioon), kultuurilis-traditsioonilised (ühiskondlik tava, Eesti traditsioon, kiriklikud talitused), sotsiaalsed (sõprade, kolleegide mõju) või usulised (soov teada saada Jumalast ja kirikust, elumõtte otsingud, varasem kirikult abisaamine). Lisaks sellele on elus väga olulised impulsid muutumiseks seotud elukriisidega ja probleemide lahendamise ja ka nendele tasub ankeedis pöörata piisavalt tähelepanu.

2.8. Õppimine ja õpetamine leerikoolis arenguteooriatest lähtudes

Täiskasvanute leeritöö arengustrateegiat koostades on väga oluline mõelda leerilapse õppimisele ja samas ka tema õpetamisele. Antud alapeatükis analüüsin, kuidas on võimalik täiskasvanu õpetamist nii korraldada, et tema poolt leerikoolis õpitu hulk oleks võimalikult suur. Selleks analüüsin Maslow' käsitlust arengust ja saksa teoloogide teooriaid kiriklikust õpetustegevusest.

Maslow rõhutab, et tee tervise ja eneseteostuse poole viib fundamentaalvajaduste rahuldamise kaudu (söök ja muu elamiseks vajaminev materiaalne pool), mille järel tulevad turvatunne, mingisse perekonda või osaduskonda kuulumine, järgneb tähelepanu, lugupidamine, aktsepteerimine, väärikus,

enesest lugupidamine ning siis vabadus enda talentide ja võimete arendamiseks ning eneseteostamiseks (Maslow, 1981, 199). See kasvamine ei seisne sugugi mitte üksnes tasu vastuvõtmises ja rõõmus, vaid sellega liitub ka palju seesmist valu. Iga samm edasi on ebakindel. Kasvamise juures on sageli valu ja vaeva (Maslow, 1981, 203–204).

Maslow' teooria aitab leeritööl keskenduda kasvule. Selleks, et aidata konfirmandidel areneda ja kasvada, peaks õpetaja tegema selgeks, millisel väärtuste hierarhia tasemel on konfirmandid oma arengus. Kui konfirmandi fundamentaalvajadused on rahuldamata, ei saa talle seada nõudmisi kõrgemate tasemetega osas. Viimasteni jõudmiseks peab esmalt rahuldama esimesed. Leeri tuleb ilmselt nii neid, kelle fundamentaalvajadused on rahuldamata, kui ka neid, kes soovivad ennast teostada. Seega tuleb leeritöös lähtuda ennekõike inimesest ja tema vajadustest ja osata see pool siduda teoloogiaga. Samas tähendab Maslow' teooria ka igapäevaelus olulistele fundamentaalvajadustele keskendumist: leeriõpetus peaks toimuma sobival ajal, et inimesed saaksid sinna tulla, et nad ei oleks liiga väsinud. Leeriõpetuse ruum peaks olema sobiv ja õpetust sooviv. Kui need tingimused on täidetud, siis saavad õpilased keskenduda rohkem õpetusele ja seeläbi saavutatakse töös positiivsemaid tulemusi.

Täiskasvanukoolitus peaks pakkuma õppijale võimalusi iseennast leida. Kui kristlik usk on dialoogis inimesega, võib viimane kogeda usu läbi vabanemist. Fraas rõhutab oma teorias inimese aitamiseks loodud gruppide suurt rolli: noorte abielupaaride, ristivanemate, pensionäride, üksikute inimeste ja naiste grupid võivad tuua suurt kasu. Samas rõhutab ta ka kasuaaliate suurt rolli õeldes, et kiriku konfirmeerivad käed ei peaks jääma mitte üksnes leeriõnnistamise juurde, mis toimub murdeas, vaid minema edasi leeriaastapäevade tähistamise juurde, laulatusmälestuspäevade juurde, koolitee alustajate õnnistamise juurde, uue ametiga alustajate juurde ja sealt kuni pensionäride ja haigeteni välja (Fraas, 1990, 284–288).

Seega üks mudel õpetamiseks on seotud inimese eluolukordadest lähtumisega ja teatud murdepunktidesse ajastuvate ametitalitustega. Leeritöö küsitluses peab küsima, kuidas ja milliseid ametitalitusi konfirmandid leerikoolilt ootavad ja kuidas kirik saab nende kaudu paremini inimest toetada ja õpetada.

Inimese õppeprotsessis osalemise individuaalsel tasandil on oluline küsida osalemise isikliku motivatsiooni kohta. Saksa teoloogid Lück ja Schweitzer leiavad, et siin on inimest ilmselt kõige rohkem mõjutamas neli teemade ringi:

- Elukriisid
- Elutsükliga liituvad eluloolised muutused.
- Orientatsiooni küsimused, uuenemise vajadus
- Isiklik suhestumine kiriku ja teoloogiaga (Lück, Schweitzer, 1999, 19).

Leeritöö arengustrateegia peaks puudutama kõiki neid nelja valdkonda ja need peaksid olema kindlalt esil ka küsitlusankeedis, mis selgitab nende valdkondade olulisust eesti konfirmandidele.

Täiskasvanu leeriõpetust tuleb **kokkuvõttes** mõista individuaalse arengu protsessina, kusjuures peaks lähtuma ennekõike konfirmandi väärtushinnangutest, elu olukordadest, elukriisidest ja usulisest taustast. Seda kõike peab mõõtma küsitlusankeet.

2.9. Kokkuvõte

Analüüsides täiskasvanu arenguteooriaid, võib märgata nende rakendatavust kiriklikus õpetustegevuses. Täiskasvanu läbib oma elus mitmeid etappe, mille teadmisest ja millega arvestamisest võib olla kirikutöös palju kasu. Oluline on vastata inimese eluküsimustele ja probleemidele, mis kerkivad tema eluetapis esile. Erinevate arenguteooriate võrdlemisel selgus, et kõige tõsisemad probleemid on noortel ja vanemal eärühmal. Vanema eärühma probleemid liituvad sageli elumõtte küsimustega. Vastates inimese vajadustele ja probleemidele, võib leeriõpetus olla toeks inimese identiteedi positiivsele arengule.

Käesolevas peatükis käsitletud arenguteooriad on loonud teoreetilise aluse küsitlusankeedi koostamiseks näidates, millised on erinevates eluetappides olevate inimeste eluprobleemid ja küsimused. Lisaks aitavad need teooriad hiljem toimivas diskussioonis tõlgendada empiirilise uurimuse tulemusi. Järgmises peatükis käsitletlen leerikooli pedagoogilist poolt, erinevaid õpetamis-meetodeid ja lähenemise vaatenurki.

3. TÄISKASVANUTE ÕPETAMINE

Käesolevas peatükis keskendun täiskasvanute õpetamise eripärale. Antud teema on leeritöö arengustrateegia koostamise seisukohalt väga oluline, sest leeritöö üks traditsioonilisi tähendusi seisneb ristitute õpetamises. Eesti oludes on leerikool sageli ristimiskooliks ja ei saa eeldada, et inimestel oleks taustteadmisi religioonist. Kui tänapäeval tulevad leeri kirikust võõrandunud inimesed, siis on siin väga oluline õpetada neid sel viisil, et õpetus oleks kõnekas, sest nii tehes on leeritöö tulemus positiivsem ning inimesed jäävad kiriku liikmeiks ja usk saab nende elu aluseks.

Õpetamise teooriatest käsitlen esmalt religioosse sotsialisatsiooni mudelit, mis kirjeldab religiooni siirdumist põlvkonnalt järgmisele ja analüüsin, kuidas võib selline traditsiooniline lähenemine olla eesti leerikooli mõjutav ja mil määral seda annab rakendada arengustrateegia koostamisel. Seejärel peatun üldiste täiskasvanute õppimise ja õpetamise teooriate juures, mida saab rakendada leeritöö arengustrateegia koostamisel. Teema on väga oluline, sest arengustrateegia pedagoogiline pool peab olema piisavalt tugev selleks, et õpetus kannaks head vilja. Oluline on peatuda ka erinevate kirikute täiskasvanute töö programmidel, mida käsitleb viimane alapeatükk. Teiste kirikute kogemusest tasub õppida ja selle pärast leiavad siin kirjeldamist Saksamaa, Soome ja Ameerika Ühendriikide kogemused.

Lõpuks leiab käsitlemist EELK leeritöötoimkonna eelnõu leeritöö arendamiseks kirikus. Tegu on alusmaterjaliga, mis aitab käesolevat täiskasvanute leeritöö arengustrateegiat panna üldisesse leeritöö strateegilisse raamistikku EELK-s.

3.1. Religioosse sotsialisatsiooni mudel

Üks võimalusi religiooni ülekandmisele põlvkonnalt põlvkonnale on sotsialisatsioon, mille käigus noorem põlvkond võtab omaks vanema põlvkonna tavad ja traditsioonid. Nii on religioon ajaloos läinud edasi järgmistele põlvkondadele. Esmalt selgitan käesolevas alapeatükis religioosse sotsialisatsiooni protsessi üldiselt. Käesoleva uurimuse seisukohalt on tähtis küsida, mil määral meie ühiskonnas religioosne sotsialisatsiooniprotsess toimib ja on ajaloos toiminud? Kas ja kuidas saab religioosset sotsialisatsiooniprotsessi kasutada leeritöö arengustrateegia koostamisel? Nende küsimuste vastused aitavad luua nii küsitlusankeeti kui ka vastuste kaudu koostada leeritöö arengustrateegiat. Oluline on mõelda antud teema juures sellele, millised küsimused võiksid küsitlusankeedis analüüsida religioosse sotsialisatsiooni mõju leeri tulejatele.

Soomes mõnede aastate eest ilmunud praktilise teoloogia kogumikus rõhutab professor Jouko Sihvo, et juba sel ajal oli klassikalistel rahvakirikutel tõsiseid

probleeme seoses jumalateenistustel osalevate inimeste hulkade langemisega, kasuaaltalituste vähenemisega, kirikust välja astuvate koguduseliikmete suure hulgaga ja majandusliku tausta nõrgenemisega (Knuutila, Koskenvesa, Tamminen, 1992, 248). Need kõik tegurid vihjavad religioosse sotsialisatsiooni nõrgenemisele Soome luterlikus kirikus.

Soome haridusministri nõunik Veikko Pöyhönen, leiab, et sekulariseerunud, kristlikust identiteedist võõrandunud kultuur ei paku ka Soomes juba 1986. aastal kiriku kasvatustegevusele enam sama palju taustatuge kui tegid seda varasemad kultuurid. Kirik ei saa elada enam nii nagu varem oma meelevalda ja väärikuse varjus, vaid peab võistlema teenuste pakkujatega mitmel pool Soomes (Pöyhönen, 1986, 125).

Soome kirikus võeti oma kasvatusprogramm kasutusele juba 1979. aastal ja seda just seetõttu, et religioosne sotsialisatsioon oli jäänud nõrgaks. Pöyhönen kirjutab: "Ühiskond on arenenud pluralistlikuks. Sellises süsteemis peab kool andma kasvatust, mis sisaldaks mitmeid kultuure. Kirik aga võib seevastu oma kasvatustegevuse kujundada oma aate ja väärtusmaailma põhiseks. K-programmi koostamise ajal sattus kirik olukorda, mil kirik pidi teravdama oma kasvatuslikku programmi nii, et kasvatustegevuse kiriklikkus ja kristlikkus tuleksid selgesti esile. K-programmi üldeesmärgid vihjavad sellele küllaltki selgesti" (Pöyhönen, 1986, 113).

Samade probleemidega puututakse kokku ka Saksamaal. Juba 1975. aastal koostatud täiskasvanute katekismuses kirjutatakse leeritöö reformimisest: "Kõik reformiotsingud on seotud rahvakiriku poolt põhjustatud probleemiga. Mida peab kirik tegema kui suur osa ristituid ja konfirmeerituid võtab nii vähesel määral osa kirikuelust?" (Jentsch, Jetter, Kiessig, Reuer, 1975, 1091). Münchmeier leiab, et Saksamaa kirikliku noortetöö "probleemiks on see, et pastorite noorus langeb teistsugustesse aegadesse ja olukordadesse, kui on tänapäevane olukord. Kaasajal on peresisene kommunikatsioon nõrgem. Isoleeritust süvendab veelgi see, et paljudes peredes kasvab vaid üks laps ning ta elab oma elu teises rütmis kui vanemad. Probleemiks on ka vanemate üha sagenevad abielulahutused. Tänapäeva noored iseseisvuvad varem kui enne". Samas raamatus tõdeb Westfahleni Pedagoogilise Instituudi professor Hans-Martin Lübking oma artiklis, et leeritõpetus on viimasel ajal raskemaks muutunud, sest noortel on üha vähem kokkupuutepunkte kristlike teemadega. Samuti on tunduvalt vähenenud kodude toetus. Ka teeb leerikooli pidamise raskeks noorte tarbimisväärtustele orienteerumine (Elsenbast, 1998, 23, 82). Ka Saksamaal võib seega tõdeda religioosse sotsialisatsiooni nõrgenemist.

Rumeenia reformeeritud kiriku piiskop Kalman Csiha leiab, et peale seda, kui kirik on Euroopas kaotanud masse, on toimunud kiriku enda sisemine sekulariseerumine, mis on veelgi ohtlikum kui väline sekulariseerumine (Brenner, 1993, 113).

Samas mõeldes Eesti olukorrale, peab tõdema, et meil Eestis toimib selline traditsiooniline religioosne sotsialisatsioon vaid vähestes perekondades. Tartu

Ülikooli teadur Lea Altnurme leiab, et tee mitmeusulisse ühiskonda on kulgenud maade kaupa erinevalt, näiteks Eesti ilmlükustumine on toimunud teisel viisil kui Põhjamaades ja seal omakorda teisiti kui Prantsusmaal jne, kuigi protsessid on Lääne ühiskonnas samad (Altnurme, 2004, 7). Seepärast on oluline tutvuda Eesti religioosse sotsialisatsiooni alase olukorraga.

Lea Altnurme leiab, et kuigi Eesti esimese iseseisvuse ajal, 20. sajandi alguses, pidas peaaegu 100% rahvast omaks üht kahest suuremast kirikust ja enamik lastest õppis koolis usuõpetust, millest võib järeldada, et seotus kiriklike tavadega püsis ning teadmised kristlikust õpetusest olid üldjoontes olemas, algas sel perioodil märgatav sekulariseerumine. Selle põhjuseks oli teaduslik-materialistliku maailmavaate levik koolihariduse kaudu, millele perioodi esimesel poolel lisandus vasakpoolsete vaadete küllaltki suur populaarsus Eesti ühiskonnas. Samuti kinnistus rahvuslik lugu Suure Lahingu müüdi vormis, mis saksa- ja kirikuvaenulikuna kultiveeris arusaama kristlusest kui eestlaste loomusele vastuvõetamatust võõrast usust. Kristlik ideoloogia taandus rahvusliku ideoloogia ees. Nõukogude aeg tõi kaasa ulatusliku sekulariseerumise, mille arenguks soodus pinnas oli kujunenud juba eelmisel perioodil. Enamik eestlasi jäi kirikust eemale, kiriklike kombetalituste asemel võeti suures osas kasutusele ilmalikud talitused ning usuga seoses kinnistusid negatiivsed stereotüübid. Religioon tõmbas ligi inimesi, kes otsisid võimalust teistsuguseks mõtlemis- ja elamisviisiks (Altnurme, 2006, 63; 79).

Kui suhtuda eestlastesse kui traditsioonilistesse luterlastesse või õigeusklikesse, siis Raigo Liimani uurimuse (2001) järgi pidas end siiski 45% eestlastest luterlasteks ja 3% õigeusklikeks, samas 48% eestlastest väitis, et nad ei kuulu ühtegi konfessiooni (Liiman, 2001, 81). Samuti näitab religiooni väikest osakaalu eestlaste seas see, et 44% eestlastest ei palveta mitte kunagi ning jumalateenistustel ei käi 54% eestlastest mitte kunagi. Personaalsesse isikulisesse Jumalasse uskujaid on World Values'i uurimuse järgi eestlaste seas vaid 6% (Liiman, 2001, 54–67).

Aasta 2000 rahvaloenduse andmeil on 15-aastaste ja vanemate inimeste seas kindlat usku tunnistavaid elanikke 31,8%, mis polegi nii väike hulk (Statistikaamet, 2002, 40). Statistikaameti teabe põhjal võib tõdeda, et eestlased on tunduvalt vähem religioossed kui venelased, kellele on religioon rahvusliku identiteedi aluseks. Nii on eestlastest kindla usu tunnistajaid vaid 26,3% ja venelastest 42%. Luterlasi on eestlaste seas 21% (Statistikaamet, 2002, 18).

Aastal 2005 Eesti Kirikute Nõukogu poolt läbi viidud religioonisotsioloogilise uurimuse põhjal väitis vaid 25% elanikkonnast, et nad kuuluvad kuhugi kirikusse ning luterlasi oli nende seas 11%, õigeusklikke 10% ning ülejäänud olid muude konfessioonide esindajad (<http://www.ekn.ee/index.php - 15.02.2007>).

Statistika näitab ka, et end usklikuks pidavate inimeste osatähtsus suureneb vanuse kasvades ja eriti järsk tõus on pärast 60. eluaastat, so. elanike hulgas, kes on sündinud enne 1940. aastat (Statistikaamet, 2002, 18).

Ära toodud statistika kõneleb selget keelt religioosest sotsialisatsioonist. Seega võib väita, et kuni 1940. aastani sündinute inimeste juures toimus religioosne sotsialisatsioon normaalselt, seejärel asus riigivõim seda takistama ja tulemuseks on see, et tänapäeva noorte puhul ei saa üldjuhul kõneleda normaalsest religioosest sotsialisatsioonist, sest see pole toimunud ka nende vanemate juures. Teatud hulga kiriklikult aktiivsete inimeste puhul religioosne sotsialisatsioon toimub, kuid see on siiski vähemus.

Lea Altnurme kirjutab oma uurimuses, mis käsitleb eestlaste religioossuse muutumist 20. sajandi teisel poolel, et pärast Nõukogude okupatsiooni religioosne sotsialisatsioon pidurdus. Koolist kaotati usuõpetus ning kirik tõrjuti avalikkusest välja. See tõi kaasa traditsiooni katkemise, enamik sõjajärgsetest noortest lükkas tagasi usku hoidvad normid ja väärtused, mis senini olid põlvest põlve edasi kandunud. Religiooni viimane tugipunkt – kirik- getostus. Religioonist võõrandumisega kaasnes hirm selle ees. Nõukogude ajal hakkas usklik tähendama sektanti – fanaatikut, hullu. Religiooni tähenduse areng on toimunud ühiselt üksikule ja kristlusest new age'iks (Altnurme, 2006, 283–290).

Nii peabki professor Toomas Paul tõdema Eesti luterlikku kirikut silmas pidades: “Kirikut läheb ühiskonnas vaja jõulude ajal ja mõnele üksikkodanikule pulmadeks või matusteks” (Paul, 2003, 242).

Soome religioonisotsioloog Juhani Rajaniemi tõdeb kiriku hetkeolukorda maailmas analüüsid, et sellal kui kirik on oma taustalt monopolistlik osaduskond, on muutunud ühiskond pluralistlikuks (Vapaavuori, 1995, 140–142). Kirikul on selles süsteemis kaks võimalust eksisteerimiseks: jätkata oma monopolistlike nõudmistega otsekui midagi poleks muutunud, või aktsepteerida usulist pluralismi, milles inimestest on saanud tarbijad, kelle eest kirikud peaksid maailmavaate turustajana võistleva (Vapaavuori, 1995, 145).

Viimane kirjeldus vastab kahtlemata ka Eesti olukorrale. Luterlus on siin traditsiooniline liikumine, kuid kuna religioosne sotsialisatsioon toimib vaid väheste inimeste puhul, siis pole rahvas valiku tegemisel seotud selle konfessiooniga, vaid otsused tehakse vastavalt pakkumisele. Kui juba Soomes, kus religioosne sotsialisatsioon on siiski läbi ajaloo toiminud, tõdeb Jouko Sihvo, et „erinevad uued usulised liikumised tõmbavad endaga kaasa traditsioonilisest usust võõrandunuid“ (Vapaavuori, 1995, 200), siis palju enam toimib see protsess Eestis, kus on 50 aastat elatud ateistlikus keskkonnas, mis on „inimesed kirikust distantseerinud“ (Valk, 2002, 64).

Seega võib siis väita, et klassikaline religioosne sotsialisatsioon, milles religioon kandub eelmistelt põlvkondadelt järgmistele, Eestis enam suures osas ei toimi, sest vanemad põlvkonnad on kirikust suures osas eemaldunud ja laste religioosne sotsialiseerimine nende kaudu ei ole üldjuhul enam võimalik. Järelikult peaks kirik keskenduma küsimusele, mil viisil luua kontakt uute põlvkondadega, kes on sekulariseerunud, ja mil viisil nende kaudu luua tulevikus positiivset religioosset sotsialisatsiooni.

Kirik ei ole siin maailmas ei kultuuri- ega ususaareks, mida muu maailm ei huvita ja mis ei sõltu muust maailmast, isegi sekulariseerumine võib aidata viia kiriku maailmas ümberorienteerumisele (Häring, 2002, 63; 34). Ka religioosse sotsialisatsiooni nõrkusest võib lõppkokkuvõttes võita, kui see viib kristlike põhitõdede uue ja kaasaegse lahtimõtestamiseni.

Kiriku ülesanne ei ole minu hinnangul luua uut kultuuri, vaid tulla tagasi vana religioosse traditsiooni juurde ja mõtestada see tänapäeva inimesele lahti kaasaegset terminoloogiat kasutades.

Rumeenia piiskop Kalman Csiha leiab, et kirik ei tohiks oma tegevuses enam „mitte lähtuda jõupositsioonist, vaid armastusest“ (Brenner, 1993, 115). Ilmselt oleks see ka üks võimalikke teid Eesti jaoks.

Nii võiks kiriku võimaluseks kaasaegses maailmas olla vastuse andjaks inimese põhiküsimustele: Kes on inimene? Mis on valu, kurjuse ja vaevade põhjus? Kuidas saab inimene anda ühiskonnale seda, mida temalt oodatakse? Mis ootab ees peale seda elu? (Häring, 2002, 33).

Kokkuvõttes võib väita, et religioosne sotsialisatsioon on Eestis järjest vähem mõju avaldav inimeste religioossuse kujunemisele, kuid toimib väikeses osas peredes siiski. Religioosse sotsialisatsiooni mõju saab küsitlusanketides mõõta järgmisi teemasid puudutavate küsimuste kaudu:

- Leeritulemise põhjustest vanavanemate ja vanemate soov ning perekonna traditsioon.
- Vanemate ja vanavanemate kirikusse kuulumine.
- Vanemate ja vanavanemate koguduse tegevuses osalemine
- Kodus lastele palve selgeks õpetamine.
- Kirikupühade tähistamine leerilaste kodudes.
- Osalemine enne leerikooli koguduse tegevuses ja ametitallustel ning selle osalemise sagedus.

Nende küsimuste vastustest selgub, kuivõrd leerilaste juures toimib religioosse sotsialisatsiooni protsess. Saadud tulemusi saab rakendada leeritöö arengu-strateegia koostamisel. Täiskasvanute leeritööd käsitlevas uuringus tuleb silmas pidada, et ilmselt on üks rühm konfirmandidest tulnud leeri just sotsialisatsioonist lähtudes. Samas võib oletada, et see rühm ei ole suur, vaid on pigemini väike. Empiiriline uurimus näitab, mil määral tuleb arengustrateegias pöörata tähelepanu religioossele sotsialisatsioonile.

3.2. Täiskasvanu õpetamise üldised alused ja lähtepunktid psühholoogilis-antropoloogilisest kontekstist lähtudes

Kui mõelda täiskasvanute leerikooli arengustrateegia koostamisele, siis on väga oluline analüüsida erinevaid täiskasvanute õpetamise teooriaid, mis annavad aluse kogu õpetusprotsessile. Antud peatüki esimeses osas käsitlen täiskasvanute õpetamise üldiseid aluseid ja lähtepunkte psühholoogilis-antropoloogilisest kontekstist lähtudes. Siin pööran tähelepanu esmalt erinevates teooriates toodud õppijast lähtumise ideele ja seejärel teises alapeatükis õppija õppimiseks motiveerimisele. Järgnevad alapeatükid käsitlevad erinevate eärühmade õpetamise eripära, mis on samuti oluline teema leerikooli arengustrateegia koostamisel.

3.2.1. Täisvanuõpetuse üldised põhimõtted

Kui täiskasvanu tuleb leerikooli, siis ei ole ta kunagi puhas leht, vaid tal on elukogemus ja maailmapilt. Vahel võib konfirmand tunda, et maailmapilt vajab muutmist, kuid seegi on inimese elukogemuse vili. Käesolevas alapeatükis analüüsin, mida erinevad sekulaarsed teooriad kõnelevad täiskasvanuõpetuse üldiste põhimõtete kohta ja kuidas saab neid käsitlusi kasutada täiskasvanute leeritöö arengustrateegia koostamisel.

Psühholoogia professor Susan Krauss Whitbourne ja psühholoogiadoktor Comilda S Weinstock Ameerika Ühendriikidest rõhutavad, et täiskasvanu õppimise kognitiivsest poolest lähtudes on oluline küsida, millised muutused toimuvad õppijas, millises suhtes varasematesse kogemustesse asetavad õppijad oma strateegiad (Whitbourne, Weinstock, 1982, 55).

Whitbourne ja Weinstockiga sarnastel seisukohtadel on Saksamaa antropoloog dr. Andreas Bruck, kes leiab, et inimese kaalutlused ja tunded (reageerimise viis) sõltuvad paljus situatsioonil põhinevatest faktoritest, mis mõjutavad inimest vastastikku. Siin on olulised inimese soovid, motiivid ja huvid, mis on sõltuvad hetkeolukorrast ja samas mõjutab inimest tema aktuaalne häälestatus. Olulisel kohal on isiku kasutada olevad teadmised ja konkreetne lähtesituatsioon. Inimest mõjutavad veel tema füüsilised, psüühilised ja sotsiaalsed seisundid ja väärtushinnangud ning normid, mis on inimesele hetkel kõige olulisemad. Olulisel kohal on inimese ootused ja kartused. Inimene lähtub kogemustest, mida ta on omandanud varem sarnaste olukordade lahendamisel. Tähtis on inimese hetkeline minapilt. Oluline on ka erinevate alternatiivide nägemine ja tagajärgede ootamine. Inimese armukadedus sõltub alati tema sotsiaalsest kontekstist, st. suhtest partneriga, kolleegidega, rivaalidega, perekonnaga, sõpradega, naabrite ja teistega (Bruck, 1997, 40–43).

Väga oluline on isikust lähtumine, sest igäühel on olemas oma suhtumine kontaktidesse, mõtlemisse, surma ja tegevustesse. Inimest mõjutab tema indi-

viduaalne kultuur (elukogemused, maailmapilt, partnersuhted, soorollid, seksuaalmoraal) ning biokultuurilised tegurid (talent, temperament, reageerimisviis) ja biotilised omadused (füüsiline koormatus). Olulisel kohal on ühiskond, kus inimese valikuid mõjutavad vanemad, abikaasa, lapsed, õpetajad, ajakirjanikud, teadlased, vaimulikud, naabrid, sõbrad, kolleegid ja paljud teised. Inimest mõjutab ka tema geneetiline taust (Bruck, 1997, 44–46).

Täiskasvanukoolituse professor Jack Mezirow leiab, et õppimist võib mõista protsessina, milles teatud kogemuse tähendust tõlgendatakse uuel viisil. Väga olulisel kohal on täiskasvanu õppimises ka hilisem reflekteerimine, mis teeb kindlaks, kas õpitu on põhjendatud praegustes olukordades (Mezirow, 1996, 17–22).

Sageli on täiskasvanuõppes oluline mõista teise inimese väärtushinnanguid, eesmärke, moraalseid otsustusi – selline õppimine toimub kommunikatiivse õppimise vormis. Kommunikatiivses õppimises toimuv refleksioon seisneb probleemide lahendusprotsesside kriitilises analüüsis. Olulisel kohal on inimese vajadus mõista oma kogemust (Mezirow, 1996, 25–28).

Mezirow käsitleb täiskasvanukoolitust ennekõike dialoogilise sideme loomisenä, mille käigus õppijad võiksid vestelda ratsionaalselt. Uuenev õppimisprotsess ei lõppe klassiruumis, vaid läheb edasi praktikasse. Õppimine tähendab seda, et õpilased teevad põhjendatud otsuseid sellest, mil viisil uute perspektiivide najal tegutseda. Täiskasvanukoolituse aksiomaatiline lähtekoht nõuab „alustamist sealt, kus õppija on“ (Mezirow, 1996, 374–379).

Koolitaja võib alguses teada rohkem kui õppijad õpetuse sisust, kuid siiski ka tema õpib, üritades tõlgendada õppijate mõtteid oma elukogemuse põhjal. Koolitaja peaks endale selgeks tegema õppijate ootused ja soovid selleks, et mõista nende kogemustaset ja keelt ning neid raskusi, mis neil võivad olla akadeemilise keele ja õpetuse olemuse mõistmisega. Õpetaja peaks olema siin akadeemilise keele uuendaja selleks, et kommunikatsioon oleks võimalik (Mezirow, 1996, 380–390).

Seega analüüsid Whitbourn'i, Weinstocki, Brucki ja Mezirow'i teooriaid, võib pidada nende ühiseks seisukohaks seda, et õpetamises on oluline lähtuda täiskasvanu kontekstist. Leerikoolis õpetav inimene peaks seega konfirmandidelt vestlema nende endi kogemustest lähtuvalt ja liitma õpetaja poolt antava õpetuse sellega. Leerilastel on kindlasti piisavalt elukogemust, mida annab rakendada õpetustöös. Ka eetikaalased näited võiksid tulla konfirmandide endi elust. Ilmselt on leerilastel ka oma jumalakogemus, millele võiks õpetuses tähelepanu pöörata ja mida võiks analüüsida. Selline inimese elukogemusest lähtumine nõuab õpetajalt suuremaid kommunikatiivseid ja pedagoogilisi oskusi. Mezirow'i teooria tõstatab olulise küsimuse õpetusmetoodikast leerikoolis. Küsitlusankeetides tuleb selle metoodikaga arvestada ja analüüsida, millist õpetusmetoodikat kasutavad EELK leerikooliõpetajad oma õpetustöös – kas loenguvormi, vestlust või kogemuslikku õpetusviisi? Sellekohane küsimus tuleb kindlasti esitada nii konfirmandidele kui nende õpetajatele. Järgnevas

alapeatükis keskendun täiskasvanute motiveerimise olulisusele, mis on teooriate hinnangul oluline teema täiskasvanu õpetamisel.

3.2.2. Õppija motiveerimine

Täiskasvanu õpetamisel võib väga palju tähelepanu pöörata tema õppeprotsessis osalemiseks motiveerimisele. Inimestel on sageli vähe aega ja selleks, et nad annaksid piisavalt aega leerikoolis õppimisele, tuleb neid ka piisavalt motiveerida. Käesolevas alapeatükis analüüsin erinevate teooriate seisukohti sellest, kuidas motiveerimine võiks välja näha ja mil viisil seda leerikoolis rakendada.

Enne õppima asumist peab Whitbourn'i ja Weinstocki hinnangul täiskasvanu endale selgeks tegema, kas see on vaevanägemist väärt. Täiskasvanule peaks ülesande tähendus ühes oma vajaduste, huvide ja kogemustega selge olema ning sellest kasvab välja motivatsioon ülesanne selgeks õppida. Täiskasvanul on valida paljude valdkondade vahel kunstist majanduseni ning valiku teeb ta vastavalt sellele, kuidas ta saab seda oma kodus, tööl või ühiskondlikus elus realiseerida. Täiskasvanu intelligentsuse arenguteooriates on oluline siduda omavahel elukogemus, identiteet ja täiskasvanu vanus (Whitbourne, Weinstock, 1982, 57–58).

Soomes õppimisteooriaid analüüsinud dr. Päivi Tynjälä leiab analüüsides biheivioristlikke õpetamisteooriaid, et traditsiooniline motivatsioonivahend on õppeprotsessis olnud hea tulemuse puhul õppija premeerimine ja halva tulemuse puhul karistamine (Tynjälä 2000, 99). Leerikoolis võib head tulemust küll tunnustada ja premeerida kuid halva tulemuse puhul inimese karistamine tundub olevat keerulisem kui mitte võimatu. Seepärast on kasulik otsida muid viise inimese motiveerimiseks. Tynjälä rõhutabki sisemise motivatsiooni olulisust õppeprotsessile, seega tuleb pöörata tähelepanu sellele, milline sisemine huvi on inimesel õpitava vastu (Tynjälä 2000, 99). Seda sisemist huvi ja motivatsiooni püüab ka küsitlusankeet käesolevas uurimuses analüüsida.

Seega tuleb tõdeda, et kiriklik täiskasvanukoolitus ja sealhulgas ka leerikool on konkureerivas olukorras paljude sekulaarsete koolitustega ja selle õnnestumise seisukohalt on oluline lähtuda inimesest ja tema vajadustest ning osata liita sellega teoloogilised põhjendused. Väga oluline on siin ka inimese motiveerimine õppimiseks ning see toimub nii, et inimene saab aru, mis kasu on õppimisest. Ta peab seega mõistma ristiusu praktilist väärtust oma igapäeva-elus. Leerikool võiks seega motiveerimise seisukohalt lähtudes olema väga elulähedane ja praktiline. Küsitlusankeet peab pöörama tähelepanu ka elulähedusele ja konfirmandide argiprobleemidele ning arengustrateegia üritama anda neile vastuseid.

Tynjälä toob esile sotsiaalkognitiivsete õppimisteooriate suhtumise motivatsiooni, milles motivaatoriteks peetakse õppija nägemust endast õppijana ja tema tõlgendusi õppimisolukordadest ja ülesannetest. Seega on motivatsioon otseselt

seotud õppija väärtushinnangutega ja selle kaudu tema huviga õpitava vastu ning teisalt õpilase usuga sellesse, kas ta saab ülesannetega hakkama (Tynjälä 2000, 100). Nii rõhutavad ka Whitbourne ja Weinstock, et täiskasvanu identiteet seisneb füüsilistes sümptomites, võimekuses, motiivide, eesmärkide asetamises ning väärtushinnangute ning sotsiaalsete rollide kogumis, mille inimene enda jaoks kindlaks määrab (Whitbourne, Weinstock, 1982, 108).

Motivatsioon ei teki mitte üksnes õppija enda teadvuses, vaid siin on oluline roll ka õppimiskeskkonnal, kaasõppijatel ja õpitaval ainesel (Lindblom-Ylänne, Nevgi, Kaivola, 2003, 130). Neile kõigile võimalikele motivatsiooniviisidele peab leerikool ka tähelepanu pöörama.

Täiskasvanute õpetamisele on Mezirow' hinnangul kolm erinevat lähenemisviisi:

1. ühine proovimine, mille käigus õppijal aidatakse kindlaks teha need omadused, mida ta soovib endas arendada. Õpetaja võib siin pakkuda erinevaid lahendusteid, mille seast õpilane valib endale sobivad.
2. järgi mind, mille käigus õppijad jälgendavad õpetaja esitlusosas pakutud tegevusreflektiivseid osi.
3. mängusaal, mille käigus õpetaja ja õpilane vahetavalt pidevalt perspektiive (Mezirow, 1996, 394).

Täiskasvanukoolitus võiks olla Mezirow' hinnangul emantsipatoorne täiskasvanukoolitus, mis on organiseeritud tegevus selleks, et täiskasvanu muudaks küsitavaks oma eelarvamused, analüüsiks alternatiivseid perspektiive, muudaks varasemaid mõistmisviise ja tegutseks uute perspektiivide varal (Mezirow, 1996, 36).

Seega võib **kokkuvõtteks** väita, et olukorras, kus kirik peab konkureerima kõigi muude haridus- ja koolitusvaldkondadega ning kus inimesel on ka väga vähe aega, on tähtis pöörata olulist tähelepanu konfirmandi motiveerimisele. Küsitlusankeet peaks analüüsima konfirmandi leeritulemise motiive ja neile adekvaatselt vastama. Oluline on mõista õppija sisemist huvi ja sellele adekvaatselt reageerida. Järgnevalt kirjeldan erinevate eärühmade õpetamise eripära.

3.2.3. Erinevate vanuserühmade õpetamise eripära

Suur osa konfirmandidest on kindlasti noored täiskasvanud, kellel on oma eelised küsimused ja ootused. Käesolevas alapeatükis analüüsin, kuidas kõige tulemuslikumalt õpetada noori täiskasvanuid. Selleks on vaja mõista nende eluolukorda ja ootusi, mida käsitlen käesolevas alapeatükis.

Filosoofia dr. Norbert Copray leiab, et tänapäeva noori püütakse saada tarbimisühiskonna subjektideks. Noorsookultuuris tuleb esile kaks poolt: nii nende endi maailm kui ühiskondlik reaalsus, milles nad elavad. Nii otsivad noored sageli võimalusi oma imidžit raha ja võimu abil teostada või siis sellele

vastanduda. Võiks öelda, et inimesed on noored täiskasvanud seni, kuni nad pole veel tarbimisühiskonna täieõiguslikud subjektid (Coprays, 1987, 14).

Sageli tunnevad noored suurt vajadust kohtuda teiste samaealistega ja siin on olulised kõivõimalikud noorte grupeeringud ja kogunemiskohad diskoteekidest kuni koguduste noorterühmadeni. Mitteformaalsetes noortegruppides osalemine kasvas Saksamaal kahe aastakümnega 16%-lt 57%-le noortest, seega üle 40%-i (Coprays, 1987, 135). Saksamaa Evangeelse Kiriku teoloogiaprofessor Hans-Jürgen Fraas soovib, et noored täiskasvanud otsivad eksistentsiaalset müstikat, mis annaks elule sisu, aga mitte niivõrd osadust või solidaarsust teistega (Fraas, 1990, 273). Noorematele konfirmandidele saaksid ka kogudused olla kogunemiskohtadeks. Leeritöö ajal tasuks mõelda sellele, millistesse töövormidesse annaks nooremaid konfirmande integreerida.

Ühe 1980. aastate keskel tehtud uurimuse põhjal ei küllastanud Lääne-Saksamaal korrapäraselt jumalateenistusi 89% 15–17-aastastest, 90% 18–20-aastastest ja 96% 21–24-aastastest noortest. Sageli jätvad just 17-aastased oma identiteedi loomisel koguduste noortetöös osalemise (Coprays, 1987, 192–193). Kuni 1960. aastate keskpaigani tulid noored täiskasvanud koguduse ühendusse tagasi siis kui nad olid saanud vanemateks, ning hiljem keskea kriisis ja siis kõige rohkem vanaduses. Aga see pilt oli 80. aastate keskpaigaks juba purunenud. Saksamaal peab Copray põhjuseks ühest küljest katoliku kiriku liigset konservatiivsust seksuaalküsimustes ning teisest küljest seda, et kirik läheneb noortele jõupositsioonilt lähtudes, mis tekitab noortes vastuseisu (Coprays, 1987, 194–195).

Noored otsivad kirikliku religioossuse asemel pigem kosmopoliitset religioossust ja kiriku õpetuse asemel müstilisi kogemusi (Coprays, 1987, 199). Karl Ernst Nipkow soovib, et religiooni individualiseerimine on uue aja areng kristluses, milles otsitakse isiklikku Jumalat. Siin vajatakse Jumalat kui sõpra ja vestluspartnerit. Ilmselt pole seetõttu ka pühapäevane jumalateenistus noorte jaoks eriti atraktiivne, kuna seal ei saa iseseisvalt ja personaalselt Jumalaga kõnelda (Nipkow, 1987, 80–82).

- Copray soovib, et kirik on ka oma keelepruugis inimestest eemaldunud, rääkides armu läbi Jumala juurde tulemisest ja elumõtte kinkimisest Jumala poolt. Mõned inimesed olid kirikus isegi rahul sellega, et sellised kriitilised ja tarbimisele orienteerunud noored ei tule kirikusse (Coprays, 1987, 202).

Inimest peaks õpetama elus vastutustunnet kandma ja selleks aitab kaasa partnerlusel rajanev kommunikatsioon. Kasvuprotsess peaks olema kreatiivne ja sellekski loob kommunikatiivsus avatud atmosfääri. Noorte puhul on väga oluline solidaarne osalemine, ühised huvid, küsimused-vastused, võimalus üheskoos otsustada. Oluline on oma programm kujundada demokraatlikult, nii

et kõigil oleksid võrdsed võimalused ja kõigiga arvestataks (Coprax, 1988, 144).

Koguduse noorsootöö subjektiks peaks olema noor ise ühes oma ühiskondliku, sotsiaalse, poliitilise, kultuurilise ja kirikliku taustaga (Coprax, 1988, 178).

Coprax meelest peaks olema noorte täiskasvanutega tehtava töö kontseptsioon:

- adressaadi- ja situatsioonispetsiifiline
- institutsioonikriitiline
- tegutsemisele orienteeritud
- kristlikult põhjendatud
- teoloogiliselt süstematiseeritud
- paradigmaatiline (Coprax, 1988, 192).

Töös noorte täiskasvanutega on oluline

- läheneda neile kasvuprotsesse toetavalt.
- toetada üksteist mõistvat kommunikatsiooniprotsessi,
- olla abivajajatele toeks ja halastav,
- kogeda midagi müstilist ja kõrgemat (Coprax, 1988, 200).

Täiskasvanute leeritöö arengustrateegia peaks keskenduma sellele, mida on kirikul pakkuda noortele täiskasvanutele ja kuidas oleks neid võimalik integreerida koguduse tegevusse. Ilmselt ei pruugi tavaline jumalateenistus olla selleks kõige parem viis. Siin tasub mõelda alternatiivsete jumalateenistuslike vormide peale (Taize palvus, Toomasmissa) ja muude töövormide peale, mis võiksid noori huvitada. Võib olla, et noortel vajadus lihtsalt koos käia ja vestelda elulistel teemadel – kogudus peaks olema suuteline selliseid kooskäimise võimalusi pakkuma. Noorte puhul võib olla eriti olulisel kohal leerikoolile järgnev töö.

Noortel täiskasvanutel on oma ootused kirikule ja selleks, et nad oleksid aktiivsed kirikuliikmed, tuleb kirikul osata nendele ootustele õigesti reageerida. Kui ootused jäävad täitumata, siis võib side kirikuga katkeda. Soome kiriku analüütik Kati Niemelä analüüsis oma 2004. aastal läbiviidud küsitluses 20–39-aastaste Soome noorte kiriku liikmeskonnast väljaastumise peamisi põhjuseid. Ta leidis, et kirikust väljaastumise põhjused on enamasti usulist laadi, nii tões kirikust väljaastujatest 31%, kellest enamus väitis, et nad ei usu, ja teine osa jälle tundis, et nende usk on tugev ja kiriku usk liialt nõrk. Teisele kohale jäi Niemelä uurimuses kirikust väljaastumise põhjusena see, et noored täiskasvanud ei suutnud aktsepteerida kiriku üldist suunda ja seisukohti – nii arvas 26% vastanutest, kellest enamus väitis, et kirik on liiga konservatiivne, väiksem osa aga, et kirik on liiga liberaalne. Kolmandal kohal olid 19%-ga isiklikud pettumised kirikus (Niemelä 2006, 217).

Kui Niemelä analüüsis Helsingis noorte täiskasvanute kirikust väljaastumise põhjuseid, siis selgus, et 44% lahkujatest olid inimesed, kellele kirik ei tähendanud midagi ja kes soovisid seetõttu vältida ka kirikumaksu maksmist. Teisele kohale jäid siin inimesed, kes olid pettunud teatud kiriku seisukohtades, kolmandale kohale jäid need, kes olid huvitatud mingist muust usulisest liikumisest (16%), ja neljandale kohale jäid noored, kes lahkusid ühes oma vanematega (7%) (Niemelä, 2006, 221).

Ilmselt võib arvata, et samad tegurid võivad ka Eesti kirikus olla olulised kirikust eemaldumise põhjused. Kirik peaks seega suutma noortele pakkuda midagi, mida nad oma elus vajavad ja mida kirikult oodatakse. Küsitlus peaks selle valdkonna välja selgitama. Leeritöö võiks reageerida konfirmandide vajadustele. Selle pärast on vaja õppida leeritöös osalevaid noori hästi tundma ja uurida, millised on nende ootused ja lootused.

Seega võib kokkuvõtteks märkida, et noortel täiskasvanutel võivad olla leeri-kooli ootused seotud sooviga saada uusi inimsuhteid ja aktiivsust. Küsitlus-ankeedis tuleb küsida leerikooli ootustest sotsiaalsete suhete ja vaba aja kohta ja analüüsida, mil määral on need noorte täiskasvanute seas esindatud. Juhul kui noored tõesti ootavad oluliselt rohkem suhtlust ja sotsiaalseid kontakte, on vaja neile seda ka arengustrateegias pakkuda. Samuti tasub selgitada, kui oluline on noortele usk ja kuivõrd tihedalt seondub religioon nende igapäeva eluga, sest kui see side on nõrk, siis on olemas ka reaalne oht, et noored täiskasvanud lahkuvad aja jooksul kiriku liikmeskonnast.

Järgmise earühma moodustavad keskealised täiskasvanud. Mõeldes sellele vanuserühmale, võib oletada, et ilmselt on neid vähem mõjutamas leerikooli tulemisel traditsioon ja sotsialisatsioon ning tõenäoliselt on neil usulisemad ja eksistentsiaalsemad küsimused tähtsad. Selle earühma puhul on väga oluline analüüsida, mida nad leerikoolilt ootavad ja kuidas neid kõige paremini leerikoolis õpetada.

Saksamaa Evangeelse Kiriku teoloogiaprofessor Hans-Jürgen Fraas leiab, et religioossetes mõttes on aeg kuni vanemate surmani sageli stabiilne, aga samas küsib ta: „Kas lähedase surm paneb inimesi veel religioonile mõtlema”? Sageli pole inimesel ei aega ega energiat religioossete probleemidega tegelemiseks. Dramaatilisem võib olla arsti juures selle kogemine, et ma olen vana ja seeläbi oma tunnetada oma piire (Fraas, 1990, 271).

Sageli on täiskasvanute jaoks kõige olulisem tootmine ja tarbimine ja selles protsessis pole aega ega kohta religioonile. Ka töö ja karjääriga võib liituda soov anda kõik võimalik perele, lastele, tulevikule. Töö kaotus võib tuua kaasa tunde, et „mind ei vaja enam keegi“ (Fraas, 1990, 277–278).

Haigused, hädad, majanduslikud katastroofid, õnnetused, isiku invaliidistumine, puudega lapse sünd on inimese jaoks suured probleemid. Elukriisidest jagusaamine tähendab teatud võitu. Täiskasvanukoolitus peaks pakkuma osalejale võimalusi iseennast leida. Kui kristlik usk on dialoogis inimesega, võib viimane kogeda usu läbi vabanemist. Fraas rõhutab siin inimese aitamiseks

loodud gruppide suurt rolli: noorte abielupaaride, ristivanemate, pensionäride, üksikute inimeste ja naiste grupid võivad tuua suurt kasu. Samas rõhutab ta ka kasuaaliate suurt rolli rõhutades, et kiriku konfirmeerivad käed ei peaks jääma mitte üksnes leeriõnnistamise juurde, mis toimub murdeas, vaid minema edasi leeriaastapäevade tähistamise juurde, laulatusmälestuspäevade juurde, koolitee alustajate õnnistamise juurde, uue ametiga alustajate juurde ja sealt kuni pensionärideni ja haigeteni välja (Fraas, 1990, 282–288).

Täiskasvanute leeritöö peaks olema kahtlemata hingehoidlik, sest mitmed inimesed leiavad teooria kohaselt tee leerikooli seoses oma elukriiside ja muredega. Neid konfirmande tuleks osata vastu võtta sellistena, nagu nad on, ja pakkuda kristlikust ligimesearmastusest lähtuvat tuge. Keskealiste käest tuleks küsida küsitlusankeedis teemade kohta, nagu elu, surm, töö, karjäär, abielu, uued väljakutsed elus, tervis, haigus, elumõte, aja kulgemine ning analüüsida nende olulisust keskealistele. Kui mõne teemaga tekib keskealistel olulisemaid seoseid, siis võib oletada, et see on ka nende leeri tulemise põhjuseks ja ilmselt seda teemat käsitledes jõutakse leerikoolis neid inimesi rohkem aidata. Sellised olulisemad teemad võiksid olla ära toodud leeritöö arengustrateegias.

Osa konfirmande on Eesti oludes kindlasti eakamad. Võib oletada, et nende leeri tulemise motiivid ja ootused on teised kui noortel leerilastel. Järgnevalt käsitlem vanemate konfirmandide ootusi õpetusele ja nende õpetamise eripära.

Münsteri ülikooli praktilise teoloogia professor Christian Grethlein kirjutab vanuritega tehtavast tööst Saksamaal ja leiab, et see toimub sageli tantsu-, tee- ja käsitööpärasel vormis, mille kaudu püütakse kogudustes vanu inimesi aktiveerida. Samas jäävad sellises töös käsitlemata inimese eksistentsiaalsed probleemid, haigused, mured ja sotsiaalsed vajadused. Tähelepanu ei pöörata ka vanemate inimeste õppe-eesmärkidele (Grethlein, 1994, 313).

Vanemad inimesed vajavad samuti oma ellu aktiivsust ja kirik peaks suutma seda pakkuda. Leeritöö võiks suunata vanemaid inimesi edasi töövormidesse, kus nad kogeksid end täisväärtuslikena ja mis oleksid juhitud kristlikest põhimõtetest. Samuti peaks küsitlusankeet küsima nende inimeste eksistentsiaalsete probleemide kohta, mis ilmselt suures osas kattuvad keskealiste eluküsimustega. Kui ankeedi analüüs näitab, et vanematel konfirmandidel on teatud eksistentsiaalsed küsimused, siis tuleb leeritöö arengustrateegias pöörata neile ka piisavalt tähelepanu.

3.3. Täiskasvanute leeritöö kiriklik-pedagoogilised alused

Kui eelnevalt käsitlesin täiskasvanute õpetamise üldpedagoogilisi aspekte, siis käesolevas peatükis analüüsin kiriklikku vaatenurka tööks täiskasvanutega. Selleks vaatlen mitmeid erinevaid teoloogide seisukohti, mis kirjeldavad täiskasvanute religioosset koolitamist.

Religioonipsühholoogia professor Bernhard Grom leiab, et väga vähe on neid, kes ütlevad „Jeesus ja – kirik ei“, enamikule inimestest tähendab religioosus siiski koguduseelust aktiivset osavõttu (Grom, 1992, 27).

Grom tõdeb, et religioonil on tugev mõju inimesele ja seda kasutavad isegi sekulaarsed liikumised, millel on oma religioossed juured. Üks sellistest liikumistest on näiteks AA – Anonüümsed Alkohoolikud. Nad ei soovi küll kedagi usule tuua, kuid siiski on nende programmi alused religioossed: demokraatliku grupi sotsiaalne toetus, kes on sama kogenud. Neil on oma mentor, kelle autoriteeti aktsepteeritakse. AA liikumise idee seisneb just grupis, kus kogetakse ühtsustunnet, hirmust vaba õhkkonda, mis teeb omakorda võimalikuks ausa vestluse. Reeglipärased kohtumised teevad võimalikuks info kogumise sõltuvushäire kohta ja tagasiside saamise. Liikmed annavad avalikult oma elust tunnistust. Igapähe on võimalus teisi toetada ja teistelt toetust vastu võtta. On ka spirituaalseid elemente, mis seisnevad näiteks esimeses kolmes astmes, millega inimene tunnistab, et alkohol on tema vastu jõuetu ega mõjuta enam tema elu ja et ta usub, et on olemas suurem Jõud, mis annab tervise jälle tagasi, ning usaldab oma elu Jumala kätte (Grom, 1992, 167–169).

Ilmselt tasuks ka leeritöös arvestada rohkem koguduse kui jõudu andva ja ligimest toetava inimeste grupiga. Küsitlusankeet peaks konfirmandidelt küsima, kui võrd nad ootavad leerikoolilt head rühmavaimust ja uusi inimsuhteid ja kui võrd nad seda said. Kui rühmavaimust oodatakse ja vajatakse, siis tuleks seda ka strateegias pakkuda. Religioonil on inimest vabastav jõud, mis võiks väljenduda ka leeritöös ning see saab toimuda siis kui käsitletakse leerikoolis inimese elu tähtsaid küsimusi ja antakse talle tuge probleemide lahendamisel – ankeet peaks ka seda temaatikat analüüsima.

Professor Ian G. Barbour leiab, et kriteeriumid, mille põhjal ükskõik millist religiooni hinnata, on järgmised väärtused, mida antud religioon peab inimesele tagama:

- Sotsiaalsed: gruppikuuluvus, osaduskonna stabiliseerimine, ühiskondlik harmoonia.
- Psühholoogilised: enesemõistmine, tasakaal, terviklik personaalsus, vabastus hirmudest, elumõtte.
- Eetilised: osalemine, loojale omane armastus, inimestevaheliste suhete paranemine, moraalne tugevus, sisemine vabadus, pühadus (Barbour, 1974, 142–143). Ka leeritöös täiskasvanutega peaksid need kolm aspekti kindlalt esil olema.

Teoloogiaprofessor Gottfried Orth leiab, et täiskasvanutele orienteeritud kristlik koolitus peaks igapäevase isikliku ja ühiskondliku olukorra siduma kristliku usu, elu ja mõtlemisega. Kusjuures kristlikust usust, elust ja mõtlemisest annab ühiskondlike protsesside ja/või individuaalsete elukogemustega sidumise teel luua omaette teemasid. Analüüsides tööd täiskasvanutega, leiab ta, et on olemas viit tüüpi materjale:

1. Materjalid, millel on teoloogiline sisu – piiblitekstdid, dogmaatilised laused, liturgilised elemendid.
2. Eksistentsiaalsetest olukordadest ja küsimustest lähtumine ja nende tõlgendamine lähtuvalt teoloogilisest vaatepunktist.
3. Teatud piiblitekstide ja teemade kaudu tehakse võimalikuks religioosne kogemus, tegu on sageli emotsionaalsete materjalidega
4. Individuaalsest elukogemusest lähtuv majanduslike, ühiskondlike või poliitiliste teemade käsitlemine, millega seonduva religioosse reflektiooni kaudu võidakse jõuda lahenduseni. Tegu on dialoogiliste materjalidega.
5. Piiblitekstdid, kristliku traditsiooni mõtted, kirikuajaloolised analüüsid, mis on seotud sotsiaalse taustaga (Inimese vabadus, loodus, õiglus, rahu, naised, loomine) (Orth, 1990, 154–156).

Väga oluline on täiskasvanuhariduse liigendamine. Lück ja Schweitzer jagavad täiskasvanuhariduse kolmeks:

1. Indiivid. Lähtutakse inimese elutsüklist ja sellest, millises etapis ta parajasti on. Näiteks vanemaks olemine, noore täiskasvanu probleemid, kesk-eakriis, religioon ja vanadus, haigused jne. Siin lähtutakse religioossest arengust.
2. Ühiskond. Mida ootab ühiskond religioonilt ja mida ootab religioon ühiskonnalt? Oikumeenia, erinevad religioonid ja väärtused, rahu, õiglus.
3. Kirik. Kiriku uuenemine, üldine preesterlus. Katehhetilised ülesanded on siin olulisel kohal – näiteks täiskasvanueas kirikuga liitumine, kristliku traditsiooni tundmine, täiskasvanukatekismus. Arutatakse kiriku ja ühiskonna vaheliste suhete üle (Lück, Schweitzer, 1999, 76).

Meie probleemiks Eesti kirikus on võib olla vahel olnud, et need kolm rühma ei kohta üksteist, vaid jäävad igaüks omaette. Täiskasvanute leerikool võiks püüda neid omavahel integreerida. Leeritöö peaesmärk on EELK leeritöö toimkonna eelnõu kohaselt „aidata inimesel uskuda Kolmainu Jumalasse ning aidata tal kasvada uss ja koguduse osaduses nii, et usk oleks inimese elu kandev jõud” (EELK Noorsootöökeskus Leeritöö toimkond 2002, 57). Seega on oluline mõelda sellele, mida tähendab usk ja kuidas inimesed üldse usuvad. Teemat on analüüsinud Andreas Bruck, kes leiab, et inimesed usuvad:

- spirituaalsete kogemuste kaudu, milles kogetakse rahu, paranemist, ekstaasi;

- tänu religioossete spetsialistide abile;
- religioossete sümbolite kaudu (talitused, rist jne);
- müütide, õpetuste või dogmade loomise, tähelepanemise ja edasikandmise kaudu;
- religioosse talituse, rituaali või kultuse kaudu (palve, ohver, üleminekurituaalid, jumalateenistused) (Bruck, 1997, 98–99).

Bruck leiab, et inimesed usuvad, sest nad on oma religioossuse saanud läbi elu kestva sotsialisatsiooni protsessi kaudu, mis tuleb vanemate, sõprade, õpetajate, naabrite, vaimulike, ajakirjanike ja teiste vahendusel (Bruck, 1997, 99).

Augsburgi usutunnistuse apoloogia käsitleb põhjalikult usu teket inimeses. Siin rõhutab Melancthon, et usk sünnib Püha Vaimu ja sõna kaudu (Evangelis-Luterilaisen kirkon tunnustuskirjat, 1990, 230; 101). Suures katekismuses rõhutab Luther, et usk saab jõudu armulauast (Evangelis-Luterilaisen kirkon tunnustuskirjat, 1990, 412).

Jarkko Seppälä leiab, et usk on luterliku käsitluse kohaselt küll Püha Vaimu töö vili, kuid me võime kõrvalda takistusi Jumala kohtamise teelt. Võime valmistada inimest vastu võtma Jumala kõnetust aidates tal mõista ja kogeda, mis on ristiusk ja milline on see Jumal, kellest usk kõneleb ja mida tähendab see usk tegelikkuses. Kristlik kasvatus tähendab Seppälä käsitluse järgi usu teenistuses olemist ning kasvataja võib olla Jumala töökaaslane (Seppälä, 1998, 16).

Ilmselt on usu tekke juures alati üks osa seletamatu Jumala töö, kuid sõna osas on kahtlemata mõju avaldavad ka need inimesed, kes seda annavad edasi. Traditsiooniliselt on selleks kuulutusamet, kuid me võime üldise preesterluse printsiibist lähtudes mõista ka Brucki loetletud institutsioone kuulutusameti osadena, kes mõjutavad inimest nii oma sõnade kui tegude kaudu.

Tänapäeva inimene võib ilmselt küsida religiooni mõttekuse kohta ja soovib teada, mis kasu tal on üldse religioonist. Bruck on mõelnud sellele küsimusele ja ta leiab, et religioon aitab inimesel:

- orienteeruda maailmas;
- seletada seda, mis muidu on seletamatu;
- selgitada maailmas olemise põhjuseid;
- tunda end osana tervikust;
- muuta profaanne pühaks;
- luua ellu sümbolite läbi korda;
- talituste kaudu (ristimine, leer, laulatus, matus) anda tuge elus ja näidata sotsiaalset rolli;
- mõista hea ja kurja temaatikat;
- rahuldada teadvustamatu või alla surutud soovid;
- anda elule mõte või kord;
- kompenseerida inimese mittepiisavat eksistentsi siin maailmas;
- vähendada hirmu ja anda lootust tulevikuks;

- aidata inimesel haiguse ja kaotusega hakkama saada;
- luua gruppi kuulumise tunne ja integreeruda sellesse;
- legitimeerida ja stabiliseerida kombeid, institutsioone, väärtushinnanguid ja tegevuskavasid;
- kaitsta sotsiaalselt korda ühiskonnas (Bruck, 1997, 104).

Inimesed vajavad mõtteid, tundeid ja käitumisviise, mis rahuldaksid nende fundamentaalvajadusi (Bruck, 1997, 104). Matthias Ball leiab katoliku kiriku täiskasvanute katehheesi käsitlevas raamatus, et pluralistlik ühiskond oma paljude valikuvõimalustega ja vabadustega loob distantsi institutsioonide suhtes. Lisaks sellele on ka ühiskonnas traditsioonikriis, mis mõjutab kirikut otseselt (Ball, Kaune, Koch, 1999, 11–12). Inimene peaks täiskasvanu-katehheesi kaudu saama mõelda oma elukogemuste peale ja vaid seeläbi on võimalik märgata hiljem korrelatsiooni piiblilugudega ning näha, et see piibliteema on ka inimese eluteema. Tõsine on töös täiskasvanutega ka keeleprobleem, sest paljud inimesed ei mõista tänapäeval teoloogilist keelt ega oska ka usulistes küsimustes end väljendada (Ball, Kaune, Koch, 1999, 33–36).

Ilmselt on keeleprobleem Eesti ühiskonnas, kus enamik inimestest pole saanud religiooniõpetust, eriti suureks takistavaks teguriks. Friedrich Schweitzer tõdeb, et käesoleva ajastu trendideks on ka religioosnes valdkonnas pluraliseerumine ja globaliseerumine, milles erinevad religioonid ja kultuurid kohtuvad. Kiriku jaoks mängib olulist rolli ka individualiseerumine, mistõttu orienteerutakse oma elus üha vähem kirikute, institutsioonide ja traditsioonide kaudu. Siin seatakse esile isiklikud huvid, aga mitte institutsioonid, formaalne liikmeks olek kusagil, traditsionaalsed autoriteedid. Nii kerkib esile ka religioosne seisukoht, milles inimene on individuaalselt kristlane, olemata suhtes kogudusega. Samuti võib märgata religiooni privatiseerumist, milles religioon suunatakse privaatsfääri, millega religioon saab üha intiiemsemaks faktoriks inimese elus. Samas võib märgata ka vastupidiseid tendentse, nagu Ameerika Ühendriikides ja islami riikides olev religiooni suur roll (Schweitzer, 2003, 24–25).

Inimese elust on kujunenud tänapäeval projekt, mille eest igaüks on ise vastutav. See projekt võib olla religioosne, kui ta on sõltuv sisust ja väärtustest, mida inimese elutsükkel toob esile. Religioossed suunad ja väärtused on muutunud mitmekülgsemaks. Inimene peab leidma oma usu paljude erinevate võimaluste seast. Oluline on ka see, et oma isikliku usu leidmine pole enam sugugi seotud ainult lapsepõlve või noorusega, tegu on kogu elu kestva projektiga. Kõige raskem on postmodernistlikule inimesele tõestada, et seotus sellise institutsiooniga, nagu seda on kirik, tasub end ära (Schweitzer, 2003, 27–29).

Praktilise teoloogia (religioonipedagoogika) prof. Karl Ernst Nipkow eristab teineteisest koolitusprotsessi (Schulung) ja haridusprotsessi (Bildung). Koolituses üritatakse pedagoogiliste vahenditega saavutada mittepedagoogilisi eesmärke. Tegu on tehnoloogilise õppimis- ja õpetamismudeliga, milles pole kohta diskussioonil, sest see segaks eesmärgi saavutamist. Harimisprotsessi kuulub

aga just kõik see, mida koolitusprotsess väldib. Selles on oluline eneserefleksioon, siin saavad mitteteadvustatud asjad endale suulise väljenduse. Religioon tuleb tuua igapäevaelu konteksti. Lähtepunktiks võiks olla see, mida inimesed tõeliselt vajavad ja mida evangeelium neile tõeliselt annab (Nipkow, 1990, 110–118).

Igal juhul leiavad Lück ja Schweitzer, et täiskasvanute religioosse harimise protsessi tuleb haridusteoreetiliselt põhjendada. Täiskasvanute religioosne haridusprotsess ei haara endasse mitte üksnes isiklikke, vaid ka ühiskondlikke ja kiriklikke aspekte. Ükski neist seisukohtadest ei välista teisi, vaid pigem on tegu vastastikku täiendavate ja toetavate vaatenurkadega (Lück, Schweitzer, 1999, 16–17).

Ball defineerib täiskasvanukatehheesi järgmiselt: „Täiskasvanukatehhees on organiseeritud, pikaajaline südamelähedane õppeprotsess, mis toimub koguduse väikestes gruppides ja kus kõneldakse inimeste kogemustest lähtudes sellest, mil viisil Jumal oma rahva elus, oma kirikus ja iga üksikisiku juures tuleb esile“ (Ball, Kaune, Koch, 1999, 13). Õppeprotsess tähendab siin ennekõike seda, et tegu ei ole mitte juhusliku õpetamisega, vaid õppetööl peab olema kindlaksmääratud sisu, millele vastavalt otsitakse õpetamismeetodeid. Iga vestlus, mis peetakse mingis grupis, noorpaariga või haigevoodil, võib ka täiskasvanukatehheesis mängida mingit rolli. Ball leiab, et tegu peaks olema piisavalt pikaajalise protsessiga, mis tähendab, et tegu ei ole mitte üksnes õppeprotsessiga, vaid inimese teadmise muutumisega (piibellikult öeldes pöördumisega). Oluline on, et kõik osalejad saaksid tuua õppimisprotsessis esile oma kogemusi. Lähtuda tuleb mitte üksnes usu tähendusest ja sisust, vaid ka inimese olukorrast. Pluralistliku ühiskonna ja kiriku seisukohad on nii mõneski küsimuses erinevad ja siin aitab dialoog ning kogemuste vahetus, milles teise seisukohta ei pea üle võtma, kuid milles oleks hea seda vähemalt küsida. Katehhees tähendab teiste kogemuste suhestumist evangeeliumiga ja dialoogi. Katehheesil on kolm taset:

- 1) elu igapäevaste kogemustega suhestumine;
- 2) eneseteadvustamise protsess;
- 3) usu ja traditsiooni tähendus sellele konkreetsele grupile (Ball, Kaune, Koch, 1999, 14–15).

Ball nimetab täiskasvanu katehheesi täiskasvanukoolituse kaksikõeks. Nii didaktika kui metoodika on seotud täiskasvanukoolitusega. Tegu on eesmärgile orienteeritud protsessiga, milles lähtutakse osalejatest. Seda üritatakse teha metoodiliselt mitmekülgsest. Samas on ka erinevusi. Nii võib kiriklikku täiskasvanukoolitust nimetada diakooniliseks, see tähendab inimest tema eluprobleemides sotsiaalselt toetavaks ja selle kaudu ligimese armastust õpetavaks. Lisaks inimese toetamisele toimub aga täiskasvanu katehheesis ka kuulutustöö. Täiskasvanukatehhees peaks olema situatsioonist ja adressaadist lähtuv (Ball, Kaune, Koch, 1999, 19; 21–24).

Ball leiab, et täiskasvanu ristimisele eelnevas katekumenaadis ei ole vaja mitte pakkuda inimesele välja ristimise aega, vaid hoopis teed ristimiseni. Lähtepunktiks sel teel ei saa olla ei usk ega teoloogia, vaid ikka inimene ja tema tee. Oluline pole mitte õpetamine, vaid pigem juhendamine. Siin ei saa kehtida õpilane-õpetaja suhe. Üheskoos saab otsida evangeeliumi tähendust elule. Mitte iga üksikisik ei pea ennast sobitama end välja pakutud struktuuriga, vaid iga üksikisiku kaudu kujundatakse välja õppeprogramm (Ball, Kaune, Koch, 1999, 39–41). Töös võiks rohkem rakendada meetodeid, milles inimene saaks kogeda usku nii emotsionaalselt, tegevuslikult, elamuslikult kui ka mõistuslikult (Leppisaari, 2000, 179).

Seega võib **kokkuvõtteks** väita, et inimese jaoks pole hetkel enam oluline formaalne liikmeks olemine kusagil organisatsioonis, vaid ta otsib vastust küsimusele, mida antud institutsioon temale pakub. Leerikool on inimese jaoks oluline ja tema elu muutev siis, kui ta suudab sellele küsimusele anda adekvaatse ja ausa vastuse. Täiskasvanutelt tuleb seega küsitlusankeedis väga põhjalikult küsida, mida nad leerikoolilt ootasid ja kuidas nende ootused täitusid. Arengustrateegias tuleb pöörata suuremat tähelepanu konfirmandide ootuste täitmisele. Valdkonnad, mille ootuste ja nende täitumise kohta konfirmandidelt peaks küsima, võiksid olla individuaalsed (eluküsimused, enesetunnetus, probleemid, iseseisvumine), ühiskondlikud (kultuuritraditsioon, inimsuhted, vaba aeg) ja kiriklikud (usk ja Jumal, palvetama õppimine, usu leidmine, kogudusega tutvumine). Need teemad, mida konfirmandid rohkem ootavad, võiksid olla ka strateegias rohkem esil, sest seeläbi muutub religioon inimesele olulisemaks ja tema elu kõnetavamaks. Järgmises alapeatükis analüüsin täiskasvanu elukogemusest lähtumise vajadust, mis on teooriate hinnangul töö õnnestumise seisukohalt oluline teema.

3.3.1. Täiskasvanu elukogemusest lähtumine

Käesolevas alapeatükis käsitlen täiskasvanuõpetuse kiriklike põhimõteteid ja keskendun erinevatele kiriklikele teooriatele, mis puudutavad täiskasvanu-katehheesi. Leeritööd analüüsiva küsitlusankeedi ja arengustrateegia koostamisel on väga oluline lähtuda lisaks sekulaarsetele õpetusteooriatele ka kiriklikest teooriatest, mis puudutavad täiskasvanute õpetustööd.

Hariduse tulevikujoontena mainib Karl Ernst Nipkow esmalt haridusprotsessi kui eneseharimisprotsessi, mis lähtub inimese enda kogemusmaailmast ja teadmistepagasist. Teiseks tähendab haridus üleüldist haridust, mille abil suudetakse kesksetele probleemidele leida aja jooksul vastuseid. Kolmandaks leiab Nipkow, et noorsooharidusprotsess peaks minema eksistentsiaalselt sügavuti ja käsitlema olulisi eluküsimusi (Nipkow, 1990, 251).

Konfirmatsiooniõpetuse üks osa võiks seisneda selles, kuidas kristlasena elada praeguses ajas. Õpetus peaks lähtuma inimese eluolukorrast ning samas

olema seotud ristimise, jumalateenistusliku ja kogudusliku eluga. Oluline on siin kokkupuude usuga ja inimese personaalne vastus sellele, mis on omamoodi usutunnistus. Kogudus korraldab sageli leeriõpetust küsides „Mida me ootame konfirmandidelt?“ kuigi tegelikult peaks küsima „Mida ootavad konfirmandid meilt?“ ja veelgi enam peaks küsima „Mida ootab meilt Jumal ja mida ta annab?“ (Nipkow, 1990, 410–412; 422).

Täiskasvanukoolituse jaoks pakub Nipkow välja lähtumise osalejate personaalsusest ja eluküsimustest. Haridusprotsessis saab lähtuda kolmest dimensioonist: ühiskonnast, kirikust ja inimesest ning neid kõiki korraga puudutada. Siin on väga oluline saavutada koguduse töötajate ja täiskasvanute vaheline vastastikune mõistmine, mis oleks avatud (Nipkow, 1990, 564–564; 579–580). Need kolm dimensiooni peaksid ka leeritöö arengu strateegias esile tulema.

Katoliiklasest teoloogiadoktor Berthold Uphoff toetub oma täiskasvanu haridusteemalise kontseptsiooni rajamisel teise Vatikani kirikukogu materjalidele, mis kõnelevad palju evangeliseerimisest. See on kiriku oluline ülesanne ja seda ka ilmikute seisukohalt võttes (Uphoff, 1991, 24–25). Ka Uphoff leiab, et ei saa olla isoleeritud religioosset problemaatikat – religioon liitub alati inimeste elu ja maailmaga. Usk on avalik ja sellega liituv haridustöö arvestab ka ühiskonna, kultuuri ja teadusega. Kiriklik töö täiskasvanutega arvestab nende probleemidega ja loob strateegia, et nende elu parandada. Seega võib kiriklikku täiskasvanuharidusprotsessi mõista ka kui diakooniat. Suurem osa täiskasvanukoolitusest toimub just kohaliku koguduse tasandil (Uphoff, 1991, 173–186).

Wolfgang Lück ja Friedirch Schweitzer leiavad oma täiskasvanute religioosse käsitluse analüüsis, et täiskasvanute religioosse haridusprotsessi eesmärk ei saa olla mitte kirikliku õpetuse vahendamine, sest see tundub paljudele inimestele olevat liiga eluvõõras ja abstraktne. Pigemini peaks keskendumine religioossetele küsimustele, mida elu ise inimestele esitab: väärtushinnangud, eksistentsiaalsed küsimused, nagu haigus, surm, küsimused elumõttest, isikliku elu ja ühiskondliku elu eetilisest orientatsioonist. Eluküsimustest lähtuv täiskasvanuharidus ei välista sugugi teoloogilisi seisukohti, sinna jõutakse arutelu käigus välja. Samas selle arutelu lähtepunkti saavad panna ainult täiskasvanud ise. Seega ei saa täiskasvanuharidustöö olla nagu kooli tunniplaan järgiv õppeprotsess, kus järgitakse täpset ainekava (Lück, Schweitzer, 1999, 15). Ka täiskasvanute leerikool ei tohiks olla mitte niivõrd täpselt programmi järgiv kuivõrd pigem osalejate küsimustest ja vajadustest lähtuv.

Inimese õppeprotsessis osalemise individuaalsel tasandil on oluline küsida osalemise isikliku motivatsiooni kohta. Lück ja Schweitzer leiavad, et siin on inimest ilmselt kõige rohkem mõjutamas neli teemade ringi:

- elukriisid;
- elutsükliga liituvad eluloolised muutused;
- orientatsiooni küsimused, uuenemise vajadus;
- isiklik suhestumine kiriku ja teoloogiaga (Lück, Schweitzer, 1999, 19).

Täiskasvanu hariduspakkumine võiks lähtuda teemadest, mis on inimestele olulised. Oluliseks lähtepunktiks võivad olla ka isiklikud kogemused, mis seotakse religiooniga, mis liitub hästi igasuguste arenguteooriatega ja religiooni- psühholoogiaga. Oluline on ka tunnetusliku maailmaga arvestamine, nagu meditatsioonid, palved, jumalateenistus ja bibliodraama (Lück, Schweitzer, 1999, 19–20).

Eesti sekulariseerunud olukorras on jumalateenistusse inimeste integreerimine kindlasti keerulisem, kui seda on riikides, kus religioosne sotsilalisatsioon toimib paremini, kuid igal juhul tasub inimestele leerikoolis piisavalt anda vastavaid kogemusi, sest vaid nii võib usk muutuda inimese elu kandvaks jõuks.

Täiskasvanuharidusprogrammi annab põhjendada ka ühiskonnas oluliste esilekerkinud aktuaalsete küsimustega. Lück ja Schweitzer rõhutavad ka täiskasvanuharidustööd, mida tehakse nende inimestega, kes ei kuulu kuhugi konfessiooni. See teema on Saksamaal tõusnud esile eriti idaosas, kus kirikusse kuulub väike protsent elanikkonnast (Lück, Schweitzer, 1999, 21; 33). Autorid leiavad, et paljud inimesed, kellel pole taustal religioosset sotsialisatsiooni, on siiski religioonist huvitatud ja neil on palju küsimusi. Need küsimused võivad esile kerkida seoses kirjandusega. Mitmed kooliõpetajad on huvitatud näiteks kultuuri ja religiooni seostest. Samuti on inimestel palju küsimusi seoses maailmareligioonidega. Nende inimeste jaoks on sageli keeruline probleem, kas ma ikka tohin tulla, kui ma kiriku liige ei ole. Samuti kardetakse sageli palvetamist. Neile inimestele sobib sageli mingi konkreetne programm, mis seondub nende argipäevaga (ema-lapse programm vms). Väga oluline on sageli ka info saamine teiste inimeste kaudu kes räägivad oma kogemustest sellises programmis osalemisest. Tihti on oluline ka see, et tuntakse neid, kes juhivad koguduses tööd täiskasvanutega (Lück, Schweitzer, 1999, 180–182).

Ilmselt on ka Eestis sarnased probleemid esil. Leerikool on üks viise inimesi kristlikult harida. Leerikool võib siin anda vastuseid osalejate küsimustele.

Münsteri ülikooli pastoraalteoloogia õppejõud dr. Dieter Emeis ja Karl Heinz Schmitt tõdevad Saksamaa olukorda katoliiklikust vaatenurgast kirjeldades juba 1986 aastal, et enamikule kristlastest on kiriku tähendus elus piiratud ja reaalsuses pole kristlusel nende jaoks tähtsust. Katehheesis ei pöörata tähelepanu tegelikele elulistele vajadustele. Nii on kirik “kirikust rahva jaoks” taandarenenud “rahvakirikuks” ja “katehheesist täiskasvanutele” on kujunenud “katehhees koos täiskasvanutega“. Täiskasvanute katehheesi läbiviijatel peab olema inimlikku, pedagoogilist, katehheetilist, organisatoorset ja muusikalist kompetentsi ning kogemusi (Emeis, Schmitt, 1986, 28).

Dieter Emeis ja Karl Heinz Schmitt toovad ära õppimise dimensioonid, milleks on:

1. kognitiivne ala, milles saadakse teadmisi pühakirja ja muu kristliku õpetuse kohta ja mida mõistetakse;
2. emotsionaalne-afektiivne ala;
3. voluntaristlik ala;

4. pragmaatiline ala (Emeis, Schmitt, 1986, 86–87).

Dieter Emeis ja Karl Heinz Schmitt esitavad ka küsimusi, mida preester endalt katehheetilise töö õnnestumiseks peaks küsima ja esimene neist kõlab: „Ega ma ei kaota äkki isiklikku kontakti kogudusega?“ (Emeis, Schmitt, 1986, 120).

Probleemide lahendamine tähendab alati muutuseid. Sageli on probleeme raske ise lahendada, sest nendega on seotud ka teised inimesed ja olukorrad (Bruck, 1997, 177).

Ball leiab, et täiskasvanukatehhees peaks olema eesmärgile orienteeritud ja täiskasvanukatehheesilt oodatakse ennekõike, et see oleks seotud igapäevase elu ja usuga. Tähtis on, et täiskasvanukatehhees oleks koht, kus saaks toimuda kogu elu kestev õpe, ja mis oleks usulise keele kooliks, aitaks mõista oma elu usulisest maailmapildist lähtuvalt. Täiskasvanukatehhees peaks looma ühenduse kogudusega ja tegema võimalikuks selle elus aktiivse osalemise. Kahtlemata on sellise katehheesi eesmärgiks ka tugevdada usulisi teadmisi ja pakkuda spirituaalset ja usuga seotu süvendamist. Täiskasvanute puhul tuleb alati arvestada sellega, et nende maailmapilt on samamoodi õppematerjaliks, nagu on seda Piibli ja usuline maailmapilt (Ball, Kaune, Koch, 1999, 28–30).

Schweitzer leiab, et praktiline teoloogia peaks tänapäeva inimese kogemustesse suhtuma nii tõsiselt kui võimalik ning seetõttu on vaja ka analüüsida inimese elutsüklit (Schweitzer, 2003, 31).

Doktor Einike Pilli leiab oma Eesti Kirikute Nõukogusse kuuluvate konfessioonide liikmete seas läbi viidud uurimuse tulemusi analüüsides, et kirik peaks pakkuma inimesele ennekõike osaduslikku tuge ning et kiriku rolli peaks mõistma avatumalt. Piibliõpetus tuleks siduda argieluga. Vaja oleks suuremat dialoogi üksikkristlaste, kiriku ja ühiskonna vahel (Pilli, 2005, 90–91). Täiskasvanu leeritöö arengustrateegia peaks seega olema dialoogiline.

Analüüsides kiriklike teooriaid täiskasvanute harimise protsessist, võib kokkuvõtteks tõdeda, et siin on seisukohad sarnased üldistele täiskasvanu õpetamise teooriatele, mida käsitlesin eelmises alapeatükis. Leitakse, et lähtuda tuleb inimese argielust. Kristlikust seisukohast võttes tuleks õpetusprotsessis siduda usk argieluga. Leerikool peaks andma vastuseid leerilaste eluküsimustele. Seega on oluline kaardistada, millistele konfirmandide eluküsimustele on leerikool vastanud, ja seda võiks küsitlusankeedis küsida avatud küsimusena.

3.4. Leerikooli pikkus

Leerikooli arengustrateegia koostamise seisukohalt on oluline leerikooli pikkuse küsimus. Pikkuse all pean siin ennekõike silmas tunnimahtu. Selleks, et käsitleda leeritõpetuse mahu küsimust, on vaja teada, kuidas teised kirikud ja EELK Leeritöö toimikond on antud küsimuse lahendanud.

Usust rääkimine on kõigile vanuserühmadele sisult hingehoidlikku laadi (Nipkow, 1990, 180). Väga olulisel kohal on kristlikus haridusprotsessis vabadus kristlikult mõelda ja luua oma usukeel. Selle kõrval on väga oluline ka aeg. Selleks läheb vaja aega ja sel on õigus võtta aega. Tegu on ikka individuaalse usuteega. Iseseisvuse kinnitamine, võimalus suhtuda asjadesse kriitiliselt ja mõttevabadus on religioonipedagoogika olulised kriteeriumid (Nipkow, 1990, 189).

Katoliku kiriku piiskop ja professor Franz-Peter Tebartz van Elst uuris Ameerika Ühendriikide katoliku kiriku olukorda. Ühendriikides rõhutavad katoliiklased ka väga kiriku jumalateenistusliku eluga tutvumise vajadust ja kui katekumeen on ühe kirikuaasta ühenduses kogudusega, siis selle aja jooksul toimivas katekumenaadi etapis saab ta ülevaate kristlikust jumalateenistusest ja peab leidma ka isikliku spirituaalse usulise kogemuse. Kandidaadid peavad selles etapis õppima mõistma evangeeliumi tähendust maailmale ja isiklikule elule (Tebartz van Elst, 1993, 311–312).

Seega peaks leerikool kestma piisavalt kaua, et avaldada inimesele mingit mõju. Soome luterliku kiriku leeriplan pakub tundide mahuks välja 80 tundi (Rippikouluuunnitelma 2001, 41), sama tunnimahu pakub välja ka EELK Leeritöö Toimikond (Leeritöötoimikond 2002, 60).

Empiirilises uurimuses tuleb kindlasti küsida, palju tunde tegelikkuses leerikoolis peetakse. Tundide hulga piisava mahuga tuleb arvestada ka leerikooli arengustrateegia koostamisel.

3.5. Kokkuvõte

Käesoleva peatüki kokkuvõtteks võib märkida, et kirik tegutseb tänapäeval täiesti teises olukorras kui eelmistel sajanditel. Religioosne sotsialisatsioon ei toimi enam paljudes perekondades, ühiskonnas valitsevad pluralism ja sekularism. Kirik ei saa enam läheneda inimesele jõupositsioonilt, toetudes aastasadade vanusele traditsioonile.

Praeguses ajas saab vastavalt täiskasvanu hariduse teooriatele (Whitbourne, Weinstock, Mezirow, Pilli) lähtuda inimesest ja tema eluküsimustest ning kiriklik õpetustöö võib püüda integreerida indiviidi, ühiskonna ja kiriku. Alati tasub endalt küsida, miks inimene tuleb täiskasvanuna leerikooli, ja vastus sõltub siin ilmselt inimesest ning tema eluolukorrast. Konfirmandile tuleks selgitada, mis kasu on temal religioonist, ja samas tasub kirikul mõelda, tänu millele inimesed üldse usuvad. Õpetuses tuleb lähtuda kolmest dimensioonist: ühiskonnast, kirikust ja inimesest (Nipkow). Oluline on, et leerilaps saaks kogeda usku nii emotsionaalselt, tegevuslikult, elamuslikult kui mõistuslikult. Soome kiriku 2001. aasta leeritöö strateegia leiab, et täiskasvanu mõjutamiseks peaks leerikool kestma piisavalt kaua ja olema koolitusprotsessi asemel pigem inimest üldhariv protsess. Väga oluline on samas kõige selle kõrval pidada silmas leerikooli

kooli teoloogiat ja piibellikku lähenemist, mis annab õppeprotsessile sisulise usulise tähenduse. Neid aspekte silmas pidades saab koostada EELK täiskasvanute leeritööle arengustrateegia, mis arvestab konfirmandide vajadustega ja taustaga.

4. ERINEVAID PROGRAMME TÖÖKS TÄISKASVANUTEGA

Selleks, et töötada välja täiskasvanute leeritöö arengustrateegia EELK-s, on vaja tutvuda erinevate kirikute poolt täiskasvanute tööks ja täiskasvanute leeritööks koostatud õpetamisprogrammidega ja -strateegiatega. Antud peatükis toon ära mõningaid vastavaid õpetusprogramme. Lisaks sellele käsitlen siin ka põhjalikumalt EELK Leeritöö toimkonna poolt koostatud leerimaterjali. Kirik peaks otsima lahendusteid, et kasvatada inimeste religioosset teadlikkust. Kõigepealt tasub vaadata, millise tulemuseni on jõutud teistes riikides. Nende olukord on religioosse sotsialisatsiooni suhtes küll palju parem kui meil, kuid nagu näha sotsialisatsiooni käsitlevast peatükist, on neilgi juba muretsemiseks põhjust. Seega võib õppeprogrammide osas saada tuge ka teiste riikide kirikute kogemustest.

4.1. Saksamaa Evangeelse Kiriku täiskasvanukoolituse programm

Analüüsid Saksamaa Evangeelse Kiriku (EKD) poolt väljatöötatud täiskasvanukoolituse kaugõppe programmi „Usk ja argipäev“, leiab Orth, et selle positiivseteks külgedeks on, et programm ei ole mitte üksnes töötajatele orienteeritud nagu paljud muud projektid, vaid sihtrühmaks on kõik asjast huvitatud. Programmis on kolm osa:

1. Argipäev ja rituaal
2. Elada ja majandada
3. Meie Jumal – Jumal, kellesse ma usun ja kellest ma tahan rääkida.

Olulisel kohal on nende teemade käsitlemise juures veel töö, elukriisid, kristoloogias, tehnika, naised ja mehed, Püha Vaim. Seda temaatikat käsitletakse isiklikust elukogemusest lähtudes. Asjadele lähenetakse usulisest mõtlemisest lähtudes. Igapäevaelu üritatakse mõista siin usku silmas pidades ja usku analüüsitakse igapäevasest elust lähtudes (Orth, 1990, 163–167).

Antud programmis võib märgata huvitavat argielu ja religiooni sidumist, mida tasub eeskujuks võtta EELK täiskasvanute leeritöö arengustrateegia koostamisel.

Teine sarnane täiskasvanukoolituse programm viidi läbi teemana „Täiskasvanud loevad Piiblit“, kusjuures siin oli nii iseseisvat piibililugemist kui tööd seminari- ja loenguvormis. Koolitus oli kord nädalas kahe aasta jooksul. Osalejad pidid selle koolituse kaudu saama ülevaate Piiblist tervikuna, mõistma tekste nende kirjutamise aja kontekstis, ja Piibel pidi andma vastuseid iga-

päevaelu eksistentsiaalsetele probleemidele. Inimene pidi õppima ise Piiblit lugema ja mõistma (Orth, 1990, 170–172).

Piibliõpe on tänapäeva maailmas eriti oluline, sest inimeste teadmised pühakirjast on vägagi nõrgad. Piibli tutvustamine on kindlasti ka Eesti ühiskonnas väga oluline ülesanne. Küsitlusankeet peab selgitama, kui palju täiskasvanud leerilastest soovivad leerikoolist saada teadmisi Piiblist ja kui palju pühakirja tegelikult leerilastele õpetatakse. Kuna piiblitemaatika on väga mahukas, siis tuleb mõelda ilmselt ka leerikooli tunnimahu tõstmisele.

4.2. Soome Evangeelse Luterliku Kiriku K programm

Soome Luterlik Kirik lõi oma esimese põhjaliku kasvatusprogrammi 1979. aastal. Tegu on väga sügava analüüsiga kiriku õpetustööst. Kuigi hetkel on koostatud uued programmid ja strateegiad, käsitlen käesolevas töös ka 1979. aastal vastuvõetud programmi, sest tegu on väga põhjaliku strateegiaga, millest saab õppida käesoleva EELK leeritöö arengustrateegia koostamisel. Lisaks tundub mulle, et paljud selles programmis tõstatuvad probleemid on ka tänapäeva Eesti luterliku kiriku kitsaskohtadeks ja väärivad seetõttu käsitlemist. Oluline on mõista naaberriikides toimunud kasvatusarengut, selleks, et luua vastav arengustrateegia Eesti jaoks.

Soome kiriku kasvatusgevuse ajaloolise tervikprogrammi üks keskseid vaatenurki on võimaluste loomine kogu elu kestvaks õpetuseks ja kasvamiseks kristlasena. Seetõttu on selle programmi täitmine eriline väljakutse kiriku täiskasvanutegevusele. Programmis lähtutakse sellest, et inimesel on õigus õppida uusi asju, avarada ja süvendada endisi teadmisi ja kasvada inimesena. Inimesed satuvad kogu elu uutesse olukordadesse, milles varem õpitud tegevusmeetodid ei pruugi sobida. Ka kogudus peab olema organisatsioon, kes toetab oma liikmeid isiklikus kasvus ja aitab neil leida teavet ja oskust, mida inimene vajab oma elukutsumuse täitmiseks Kiriku täiskasvanukasvatuseks nimetatakse tegevust, mille kaudu kogudus üritab teadlikult saavutada kiriku kasvatusesmärkidele vastavat õppimist ja seeläbi aidata koguduse täiskasvanud liikmeid kasvama kristlastena ja teostama oma kutsumust ühiskonna ja koguduse ülesannetes. Kirikus peetakse täiskasvanukoolituse all silmas tegevust, mille kaudu püütakse arendada põhikohaga kirkus töötajate ja vabatahtlike töötajate ning usaldusisikute oskusi täita neid ülesandeid, mida neile kirikus ja koguduses on antud (Kirikon K-ohjelma, 1979, 2–4).

K-programmi kohaselt jagunevad eärühmad järgnevalt:

- lapsed – vanus 3–7;
- eelnoored – vanus 7–14;
- noored – vanus 14–18;
- noored täiskasvanud vanus 18–24;
- tööealised – vanus 24–65;
- pensionialised – vanus 65–.

Täiskasvanuid puudutav programmiosa on koostatud teenimaks noori täiskasvanuid, tööealisi ja pensioniealisi (Kirkon K-ohjelma, 1979, 5).

Õppimise all mõistetakse K-programmis kõiki neid muutusi, mis toimuvad inimese teadmistes, oskustes, tegevuses, valmisolekutes, asendites, hinnangutes ja tundeelus. Kasvatuseesmärgid näitavad, kuhu soovitakse muutuseid suunata. Õppimiskogemuste all mõistetakse erilisi kogemusi, mida inimene peaks saama, selleks, et temas võiks toimuda eesmärkidele vastavat muutumist (Kirkon K-ohjelma, 1979, 6).

UT-s räägitakse kasvamisest (1Kr 14,20), mis on Püha Vaimu töö ja sellist kasvamise mõistet ei saa samastada kasvatustegevusega. Ometigi pakuvad UT seisukohad kristlasena kasvamisest tähtsaid vaatenurki sellele, milles kiriku kasvatustegevus erineb kõikidest teistest kasvatustest ja koolitustest. Kasvamine tähendab Ef 4,11–16 järgi usus kasvamist ja koguduse osadusse kasvamist (Kirkon K-ohjelma, 1979, 15).

Koguduse täiskasvanukasvatust planeerides tuleb tähelepanu alla võtta isikute erinev uute asjade õppimis- ja omandamissuutlikkus. Täiskasvanukasvatuse üks keskseid põhimõtteid on, et õppimine peab liituma inimeste tõeliste eluolukordadega, nn. sotsiaalsete rollidega. Täiskasvanukoolituse eesmärgid peaksid orienteeruma nendele teadmistele, oskustele ja asenditele, mida elamine erinevates rollides nõuab nendelt inimestelt. Iga inimene elab samaaegselt mitmes rollis. Täiskasvanukasvatust planeerides võib neid rolle kasutada rühmadesse jagamise alusena. Programm peab arvestama iga earühma eluolukordade poolt esile tulevate küsimustega (Kirkon K-ohjelma, 1979, 19).

K-programmi kiriku kasvatustöö üldeesmärgiks on aidata inimesel uskuda Kolmainu Jumalasse, kes on ilmutanud ennast eriti Jeesuse Kristuses, ja liigendada see usk oma elutervikusse, nii et ta võiks kogeda kogu elus Jumala lähedust ning siduda end ja osaleda Jumala tahte täideviimisel. Sellest peaeesmärgist tuleneb 6 osaeesmärki: kogudusega seotus, koguduse ülesande täitmine, isiklik elu, suhe teistesse inimestesse, ühiskond ja kultuur, füüsiline elukeskkond (Kirkon K-ohjelma, 1979, 43). Antud eesmärgid olid eeskujuks ka hiljem käsitletavale EELK Leeritöö toimkonna leeritööd käsitlevale eelnõule. Antud eesmärgid peaksid olema kajastatud nii leeritöö küsitluses kui selle tulemuste kaudu ka leeritöö arengustrateegias.

Inimese kasvu seisukohalt on oluline, mis temas endas toimub õppimisolukorras. Siin on oluline suhtlus ja õhkkond. Õppimismotivatsiooni lisab see, kui inimene kogeb midagi uut – silmade avanemist (Kirkon K-ohjelma, 1979, 62).

Kiriku ja koguduse õhkkond võib tunduda Eesti inimesele võõras ja teistsugune. Leeritöö arendamise seisukohalt võiks üritada muuta seda paremaks ja inimlähedasemaks.

Motivatsiooni äratav see, kui lähtutakse osalejate endi eesmärkidest ja kui suhtutakse tõsiselt nende vajadustesse. See eeldab koostööd juba töö planeerimisetapis. Kiriku täiskasvanukasvatuse tuleb samaaegselt pöörata tähelepanu nii koguduse täiskasvanurühmadele koostatud kasvatusesmärkidele kui koguduseliikmete oma vajadustele, mis tulevad nende endi eluolukorras esile. Just nende kahe ühendamine tähendabki kasvatustöö planeerimist. Lisaks tuleb arvestada veel ka kolmanda teguriga, milleks on koguduse piiratud võimalused (töötajad, ruumid, materiaalsed ressursid, koolitus jne.) (Kirkon K-ohjelma, 1979, 63).

Ka leeritöö planeerimine on oluline selle õnnestumise seisukohalt. Kõigile leerigruppidele ei saa läheneda samal viisil – palju sõltub grupis osalejatest ja nende eluolukorrast.

Töömeetodite valimisel tuleb lähtuda vaba suhtluse printsiibist. Seetõttu on kesksel kohal töö õhkkond. Suhtlusele aitab kaasa istumise korraldamine ruumis viisil, et inimesed oleksid näoga üksteise poole ja et nad saaksid kuulata kõigi sõnavõtte. Vestlus on kõige tähtsam suhtluse viis. Võib lähtuda osalejate endi kogemustest (Kirkon Kirkon K-ohjelma, 1979, 94).

Töömeetoditest rõhutatakse Soomes täiskasvanukoolitusel vestlust. Empiiriline uurimus peaks selgitama, mis on Eestis õpetamismetoodikas esikohal: kas vestlus, loeng või muud meetodid.

Koguduse täiskasvanutegevusele võiks olla kooshoidvaks raamistikuks jumalateenistus. Muud töövormid peaksid viima selleni, et inimestest saaks jumalateenistuse osaduses elav kogudus. Ka kiriku kasvatusprogramm võiks tutvustada jumalateenistust ja õpetus võib selgitada jumalateenistuse tähendust ja sisu. Lisaks jumalateenistusele peaks keskenduma ka ametitalitustele, mida K-programm kutsub tähtsatele eluetappidele keskenduvaks mudeliks (Kirkon K-ohjelma, 1979, 107–113).

Oluliseks peetakse põhjanaabrite juures seda, et K-programm on toonud kirikusse eesmärgipõhise mõtlemise (Pöyhönen, 1986, 127). Võib-olla on Eesti kiriku üks hädadest just selles, et ei mõeldaks eesmärgipõhiselt. Väga palju töövorme on koguduse tegevusnimistus lihtsalt seetõttu, et nad on alati olnud. Samas tuleks ju iga töövormi puhul analüüsida, miks see töövaldkond on olemas, millised on selle teoloogilised ja pedagoogilised alused ja mida võiks ja tuleks muuta, et töövorm vastaks paremini inimeste vajadustele.

Kindlasti oleks ka Eestis vaja midagi ette võtta vaimulike haridustaseme parandamiseks, sest kiriku töö õnnestumiseks on vaja rakendada pedagoogilisi ja suhtlusreegleid. Vaimulik võib olla vägagi pädev teoloog ja vaga kristlane aga kui ta ei oska oma teadmisi õigesti rakendada, siis ei vii ta töö teda sihile.

Rissanen leiab juba 1992. aastalt, et tänapäeval ei saa enam piirduda loenguvormis toimuva õpetusega, vaja on mõelda inimeste aktiveerimisele. Soome kirikus kasvatustööga põhjalikult tegelenud Antero Rissanen leiab näiteks, et kogudusetöös tasub palju mõelda osalejate motiveerimisele, aktiveerimisele, tegevuslikkusele, tagasiside saamisele ja selle analüüsile, konkretiseerimisele,

isikustamisele ja ühistegevusele. Ning asjade üle tuleb mõelda osalejate seisukohast lähtudes. Oluline on see, et osalejad suudaksid seostada õpitava asja oma elu kogemustega (Rissanen, 1992, 130).

Kui pastor ei suuda ennast samastada koguduseliikme eluolukordadega ja oluliste küsimustega ning läheneda neile inimesest lähtudes, siis tema töö ei õnnestu. Tihti on tõeline tarkus lihtsuses ja ligimesega arvestamises. Siin peaks ka kirik oma tööd kriitilise pilguga üle vaatama: kas seda tehakse töötajatele või töövormides osalejatele. Kuigi Soomes tõstatakse teema juba ammu, on siiski tunne, et Eestis on sellega seoses veel palju probleeme ja areng aeglasem.

Rissanen leiab, et koguduse töötaja peaks töös õnnestumiseks õppima kasutama õppematerjali nii, et õppimisprotsess edeneks osalejatest lähtuvalt ja nendelt saadud ainstiku varal. Ning kui õppematerjal sisaldab midagi täiesti uut ja senini mitte kogetut, siis on alati võimalus uus aines liita varem õpituga (Rissanen, 1992, 130).

Religioon on tänapäeva noore jaoks uus aines ja siin tasub mõelda, millega seda liita. Ilmselt on inimestel siiski elukogemusi, mis on religioossed või seotud kriisimomentidega – see võiks olla kiriku võimalus. See tähendaks siis panustamist hingehoiule ja inimeste elukogemuse tundmaõppimisele.

4.3. Soome Evangeelse Luterliku Kiriku kirikukogu poolt 1980. aastal vastuvõetud täiskasvanute leeritöö strateegia

Soome luterlik kirik on töötanud välja täiskasvanute leeritöö strateegia, mis võeti vastu 1980. aastal. Tegu on küllaltki vana dokumendiga, kuid seda käsitletakse siiski, kuna tegu on ainsa täiskasvanute leeritööstrateegiaga, mis analüüsib põhjalikult täiskasvanute leeritööd meie naaberkirikus. Soome Kiriku Kasvatus Keskus tõdeb oma sissejuhatuses dokumendile, et 15-aastasele tehtud leerikava ei sobi täiskasvanuile. Ka tähendab täiskasvanute leeriõpetus Soome kirikus sageli üksiku konfirmandi õpetamist ning see on tavaliselt palju lühem kui normaalne leerikool (Suunnitelma aikuisten rippikoulua varten 1980, 1). Eestis on sageli suur osa konfirmandidest täiskasvanud ja siin on tegu teistsuguse olukorraga. Seda enam vajab EELK oma täiskasvanute leeritöö arengustrateegiat.

Ühise täiskasvanute leerikava koostamine on raske, sest leeri tulevad erineva koolitusliku taustaga inimesed, neil on erinev eluolukord ja erisugune motivatsioon. Erinevalt noortest on täiskasvanueas leeri tulemisel mingi põhjus. Mitmed soovivad astuda kristlikku abiellu või saada vaderiks. Sel juhul võib olla huvi leerikooli sisu vastu üsna nõrk. Neil aga, kes soovivad leeri kaudu liituda kiriku liikmeks, võib olla huvi kiriku õpetuse ja elu tundmise vastu üsnagi kõrge. Sõjaväes ja vanglas võib olla leerikool vahelduseks argiritiinile (Suunnitelma aikuisten rippikoulua varten 1980, 2). Huvitav on võrrelda antud

väiteid hilisema EELK täiskasvanute leerikooli empiirilise uurimuse tulemustega, kus samuti ankeedis küsitakse leeri tulemise põhjuste kohta.

Positiivne on täiskasvanu leerikooli puhul igal juhul see, et osalemine toimub isiklikust huvist lähtudes. Taustakoolituse kirevus tähendab praktikas seda, et õpetus peab vastama osaleja isiklikule koolitustasemele – mõnega on põhjust vestelda, teisele jälle anda lugeda kirjandust (Suunnitelma aikuisten rippikoulua varten 1980, 2).

Osades kogudustes võiks leerikooli liita koguduse püsiva täiskasvanukasvatuse programmiga. Ka EELK võiks organiseerida erinevaid täiskasvanute ja noorte leerigruppe. Koguduse jaoks on oluline, et leerikooli tulevast inimesest saaks koguduse elav liige, ta peaks aru saama, mida tähendab olla koguduse liige (Suunnitelma aikuisten rippikoulua varten 1980, 3–4).

Täiskasvanu leerikooli üldeesmärk on peaaegu sama kui kogu leerikooli üldeesmärk, kõlades järgmiselt: “Aidata inimest uskuma Kolmainu Jumalasse, kes on ennast ilmutanud eriti Jeesuses Kristuses, ja liigendama see usk oma eluterviklikkusse nii, et ta võiks kogeda seda usku kogu elu kandva jõuna.” Lisand on siin vaid kõrvallause “kes on ennast ilmutanud eriti Jeesuses Kristuses” ning seda tuleb mõista vaid täiendava lisana. Ettevalmistusetapi eesmärgiks on õpetuse jaoks positiivse õhkkonna loomine. Täiskasvanul aidatakse selgitada oma ootusi leerikoolile ja selgitatakse õppeprogrammi. Oluline on ka see, et töötaja ja konfirmand tutvusid teineteisega (Suunnitelma aikuisten rippikoulua varten 1980, 4).

Teine leerikooli etapp käsitleb kristliku usu aluseid. Siin on oluline, et konfirmand võiks aru saada usulisest keelest ja mõtlemisviisist ning mõistaks, mida võib inimene saada teada Jumalast ja kust seda teavet leida. Inimene peaks saama selgust Piiblist ning mõistma piibellikku käsitlust inimesest. Oluline on mõista pääste alust ja kristliku lootuse tähendust (Suunnitelma aikuisten rippikoulua varten 1980, 5).

Kolmas etapp käsitleb kristlikku usku inimese elus, et inimene võiks kogeda Jumala kõnetust erinevates eluolukordades. Siin peab inimene õppima küsima, mida Jumal nõuab ja mida Ta annab praktilistes eluolukordades. Konfirmand õpib mõistma, mis on patt ja arm (Suunnitelma aikuisten rippikoulua varten 1980, 5)

Neljas etapp käsitleb kogudust ja siin on eesmärgiks, et täiskasvanu mõistaks kogudust kui usu tekkimise ja hoidmise osaduskonda ning et ta õpiks osalema koguduse elus. Siin peaks täiskasvanu aru saama, et Jumal aitab sõna ja sakramentide abil inimesel uskuda. Ta peaks mõistma, kuidas kogudus täidab oma ülesandeid, tundma jumalateenistuse tähendust ja teadma, mis on konfirmatsioon (Suunnitelma aikuisten rippikoulua varten 1980, 5–6).

Täiskasvanute leer peaks kestma vähemalt 20 tundi. Sageli on konfirmandi eluolukord see, mis määrab ära millest lähtuda. Kui tullakse leeri sooviga hiljem abielluda, siis võiks keskenduda perekonnaelule ja kodule. Õpilasega võiks

arutada erinevaid teemasid, et ta saaks välja valida need, mis on tema jaoks kõige olulisemad (Suunnitelma aikuisten rippikoulua varten 1980, 6–7).

Kuna Eestis on religioosne sotsialisatsioon puudulik, siis ilmselt 20 tunnist meie oludes leeriõpetuseks ei piisa. Paraku võib oletada, et osaliselt tundide maht sinna piirile jääb. Empiiriline uurimus toob siin selgust tunnimahu suhtes.

Soome kiriku täiskasvanute leiritöö plaan pakub välja järgmise tunnijaotuskava:

sissejuhatus võiks olla esimesed 2 tundi;

kristliku usu alused, tunnid 3–8;

kristlik usk elus, tunnid 9–14;

kogudus, tunnid 15–19;

konfirmatsiooni sisu võiks käsitleda 20. tunnil.

Aga neid teemasid võib käsitleda ka täiesti erinevas järjekorras (Suunnitelma aikuisten rippikoulua varten 1980, 8–10).

Ka siis, kui täiskasvanuid on leeris väga vähe, on parem korraldada töö gruppis kui üksis. Alati tuleb õpetajal arvestada ka sellega, et täiskasvanudki kardavad vahel oma arvamust avaldada ning nad võivad olla häbelikud ja arad. Täiskasvanule leerikooli pidamine võib ka pastorile olla raske ja hirmutav. Ta võib kogeda, et tema jõuressursid ja teadmised ei ole selleks piisav. Just seetõttu on esimesed tunnid kõige tähtsamad. Oluline on, et nende tundide jooksul ei tekkiks küsimustega pommitamist, sest just nii luuakse vale rollijaotus. Leeriõpetaja peab siin ikka arvestama, et tegu on täiskasvanutega, kellevaheline suhtlus peab olema võrdne. Töö viis peaks enamasti olema vestlus (Suunnitelma aikuisten rippikoulua varten 1980, 18).

Õpitav omandatakse seda paremini, mida kindlamini see liitub õpilase endiste teadmistega ja tema kogemusmaailmaga. Parim oleks, kui tunnid peetaks koguduse ruumes, sest siis tutvub konfirmand ka kogudusega. Hea, kui leerikooli viiks algusest lõpuni läbi sama isik, sest siis areneb välja turvaline suhtlus (Suunnitelma aikuisten rippikoulua varten 1980, 19).

Õppematerjalina mainitakse Piiblit ja katekismust. Jumalateenistuse osa juures on oluline kahtlemata lauluraamat. Kui inimene on harjunud õppima, lugedes raamatuid, siis võib leerikooli üles ehitada raamatute lugemisele. Siin on oluline, et raamat annaks nii vastuseid, kui ka tekitaks küsimusi. Samuti võib soovitada kirjandust sellest valdkonnast, mis leerilast eriti huvitab (Suunnitelma aikuisten rippikoulua varten 1980, 19–20).

Kirjandus on ka Eesti leerikooli jaoks oluline teema. Üks küsitlusankeedi küsimustest võiks puudutada ka leerikoolis kasutatavad kirjandused. Ilmselt on parem see küsimus esitada kirikuõpetajatele.

Võib väita, et Soome kiriku täiskasvanute leiritöö plaan annab hea alusena töö jaoks lähtumise inimese konkreetsest eluolukorrast ja rõhutab ristiusu praktilise väärtuse mõistmist. Ka EELK leiritöö arengustrateegia peaks lähtuma samadest põhimõtetest. Kui Soome kirik pakub täiskasvanule peetavateks leeri-

tundide mahuks välja 20 tundi, siis EELK-s võiks olla õpetuse maht suurem, sest meie inimestel puuduvad sageli teadmised ristiusust ja Piiblist.

4.4. Soome Evangeelse Luterliku Kiriku kehtiv 2001. aasta leeritöö strateegia

Kehtiv Soome luterliku kiriku leeritöö plaan läheneb leerikoolile algristikiriku katehheesi seisukohalt, rõhutades katekismuse rolli (Rippikouluuunnitelma 2001, 6). Leerikooli ülesanne on aidata noort elama ja mõistma seda usu tõelisust, millest ta on pühas ristimises saanud osa. Konfirmatsioon on kinnitamise püha talitus, milles noored tunnistavad oma usku, kogudus palvetab nende eest, neid õnnistatakse ja nad saavad õiguse tulla iseseisvalt armulauale. Seeläbi juhivad leerikool ja konfirmatsioon noort elama kindlalt koguduse osaduses ja osalema selle tegevuses. Õpetuse eesmärk on tuua sõna mõistetaval viisil noore ellu (Rippikouluuunnitelma 2001, 8).

Õpetuse õnnestumise seisukohalt on oluline alati arvestada õppija eeldustega, küsimustega ja õppimisvalmidusega. Tegu on oma mina otsimise ja leidmise etapiga. Noor saab siin võimaluse võrrelda end suhtes teistega. Noorel areneb murdeas ka mõtlemine ja seetõttu suudab ta paremini mõista Piibli võrdpilte. Väga oluline on rühmatunnetuse väljakujunemine (Rippikouluuunnitelma 2001, 12–14).

Leerikooli üldeesmärgiks on, et noor tugevneks selles usus Kolmainu Jumalasse, kuhu teda püha ristimises on võetud, kasvaks ligimesearmastuses ja elaks palves ja koguduseosaduses. Leerikooli keskseks lähtekohaks ja aluseks on selles plaanis tõstetud koguduseosadus. Noore elu, kiriku usu sisu ja palve on otsekui kolm sammast, mis peavad kogu õpetust üheskoos, või nagu kolm korvi, millest võetakse materjali õpetuse ülesehitamiseks. Noore eluküsimused tuleb leerikooli ajal panna dialoogi kiriku ususisuga. Palves kohtab usk noort tõelisuses siin ja nüüd (Rippikouluuunnitelma 2001, 18). Ka EELK leeritöö arengustrateegia koostamisel tuleks arvestada nende kolme samba integreeritusele.

Tundide arvuna pakutakse välja 80 tundi, millest sissejuhatus võiks olla 6–12 tundi, põhiosa 44–56 tundi ja lõpuosa 4–10 tundi ning koguduseosadus 8–16 tundi (Rippikouluuunnitelma 2001, 21).

Soome kiriku leeritöö strateegia keskendub ennekõike lapsena ristitud 15-aastaste noorte õpetamisele, kuid sellest on Eesti leeritöö arengustrateegia jaoks tähtis Sõna sidumine konfirmandi igapäevase eluga. Väga olulisel määral leiab Soome leeritöö arengukavas rõhutamist palvetamise temaatika, mis kahtlemata on ilmselt oluline ka Eesti konfirmandidele. Küsitlusankeet peaks kindlaks tegema, kui võrd leerilapsed ootavad leerikoolilt palvetama õppimist ja kui võrd nad seda leerikoolist said. Koguduse osadusse kasvamine peaks olema ka

EELK-s eesmärgiks ning ankeet peaks selgitama, kuivõrd leerilapsed ootasid tutvumist oma kogudusega ja kuivõrd nad seda said.

4.5. USA katoliku kiriku täiskasvanukatekumenaat

Evangeelsete kirikute programmide võrdluseks võib tuua ühe programmi katoliku kirikust. Piiskop Franz-Peter Tebartz van Elst analüüsib USA katoliku kiriku täiskasvanukatekumenaati ja leiab, et Ameerika Ühendriikides on täiskasvanukatekumenaadi juures oluline kommunikatiivne moment, milles katekumeen saab suhelda teiste katehheetidega, ristivanematega, vaimulike juhendajatega, preestritega. Katekumenaat algab üldjuhul prekatekumenaadiga, mis on septembris, mil Ühendriikides lõppeb puhkuste periood. Esimesel advendil toimub vastuvõtt katekumenaati ja nelipühil toimub vastuvõtusakrament. Nii ollakse suveks vaba. Ühendriikides on kritiseeritud sellise katehheesi lühidust (Tebartz van Elst, 1993, 281). Eesti jaoks võib võtta antud programmist eeskujuks töös osalevate inimeste vaba ajaga arvestamist.

Katehhees on jagatud järgmistesse etappidesse:

- 1) Esimene väljakuulutamine, prekatekumenaat;
- 2) Katekumenaati vastuvõtmise riitus;
- 3) Katekumenaat;
- 4) Ristimisele lubamise talitus;
- 5) Katekumenaat – hilisem ettevalmistus;
- 6) Ristimine, konfirmatsioon, armulaud;
- 7) Süvendamine ehk ristimisejärgne katehhees (Tebartz van Elst, 1993, 280).

Ühendriikides peetakse väga oluliseks tööd avalikkusega ja katehheesist informeerimist nii otsepostituse, televisiooni kui raadio kaudu. Olulisel kohal on ka isiklikud kontaktid ja vestlused, mille kaudu üritatakse jõuda teemast huvitatuteni. See toimub sageli elukriisidele reageerimise teel. Inimesi üritatakse toetada haiguses, surmas, leinas, pereprobleemides või abielulahutuses. Olulisel kohal on siin töömeetoditena kuulamine, aktsepteerimine, olukorraga tutvumine ja inimesele vaba otsustusvõimaluse andmine. See toimub tavaliselt eelkatekumenaadi etapis (Tebartz van Elst, 1993, 283–284).

Ristimisejärgses etapis rõhutatakse hingeoheldlikku juhendamist ja praktikas toimuvat Jeesuse järgimist ning oma elu reflekteerimist ning see toimub juba armulauaosaduses (Tebartz van Elst, 1993, 372).

Kogu täiskasvanu katehheesi programm lähtub järgmistest printsiipidest:

1. Kogemused, mis tulevad piisavalt kaua kestva katehheesi kaudu.
2. Religioosne põhiorienteeritus, mis tuleb probleemide lahendamise kaudu.
3. Enesedefineerimine „religioosselt otsivana“.
4. Kultusega kokkupuutumine elu pöördekohtades.

5. Seotus teiste otsivatega.
6. Eale mittevastavate pakkumiste ignoreerimine.
7. Integreerumine (Tebartz van Elst, 1993, 394).

Need printsiibid võtan aluseks ka Eesti leerikooli arengustrateegias. Ilmselt on van Elsti poolt kirjeldatud teavitustöö ja inimesteni jõudmine olulisel kohal ka Eesti leeritöö arendamisel ning sellele pööran strateegias samuti tähelepanu.

4.6. EELK leeritöötoimkonna leeritöö eelnõu

EELK Leeritöö toimkonda kuulusid Jaak Aus, Jaan Tammsalu, Margit Lail, Peeter Paenurm, Rein Schihalejev, Kaido Soom, Marianne Hapsal ja Meelis Holsting. Kuna töö autor kuulus sellesse komisjoni, siis võib märkida, et komisjon sai loa kasutada Soomes toimunud leeritöö uuenduse materjale ja seetõttu tulid lõppkokkuvõttes eelnõud küllaltki sarnaste põhimõtetega.

Antud toimkond võttis ülesandeks aidata leeritöötoimkondadel luua leerieesmärki oma koguduses ja aidata seda eesmärki saavutada. Oluline, et kasutaksime neid pedagoogilisi võimalusi, mis teevad leerilastele õppimise huvitavaks. Komisjon pidas oluliseks, et inimene, kes leeri tuleb, leiaks oma elust tulenevatele küsimustele vastuseid ja oskaks õpitut seostada igapäevaeluga. See aitab saavutada, et inimene tunnetaks usku elu kandva jõuna (Leeritöötoimkond, 2002, 5).

Komisjon sõnastas leeritöö eesmärgi: „Aidata inimesel uskuda Kolmainu Jumalasse ning aidata tal kasvada usus ja koguduse osaduses nii, et usk oleks inimese elu kandev jõud.” On oluline, et leerikooli tulev inimene mõistaks Pühakirja sisu ja õpiks siduma seda sõnumit oma igapäevase eluga. Leeritöötoimkond rõhutatakse inimesest, tema küsimustest ja probleemidest, mille kaudu püütakse teha mõistetavaks kiriku õpetust. Lisaks teadmiste omandamisele on vajalik, et leerilastele antaks võimalus kasvada koguduse osadusse, nii et inimene juba leeriajal tunneks, et ta on osa kogudusest (Leeritöötoimkond, 2002, 57).

Õpetuse keskmeks on trinitaarne jumalapilt, usutunnistuse kolm õpetust (Isast, Pojast, Pühast Vaimust); katekismuse peatükid. Kogu õppeprotsessi läbivadeks teemadeks oleksid pühakiri, kirikuhoone, sümboolika, kirikuaasta, jumalateenistuslik elu, kiriku ajalugu, koguduse praktiline töö jms (Leeritöötoimkond, 2002, 57).

Selleks, et usk muutuks inimese elu kandvaks jõuks, peab õpetatavat ainekultuurist argieluga siduma. Seda saab hästi teha, kui inimene tunneb koguduse osadust, suheldes koguduse liikmetega ja töötegijatega. Selleks on aga vaja piisavalt aega. Oluline on aru saada, et usuline kasvamine on eluaegne ning jätkuv protsess, mis ei lõppe leerikooliga. Leeritöö varjatud eesmärgiks on, et inimene tunnistaks usku oma eluga nii koguduse keskel kui ka maailmas (Leeritöötoimkond, 2002, 57).

Leeritöö kuulub koguduse poolt antavasse kogu elu läbivasse ristimisõpetusse. Jumala kingitud usule tuginedes peame küsima, kuidas usk igapäeva-elus realiseerub, millised on usu viljad? Leerikoolis aidatakse inimesel mõista, kuidas on võimalik armastada Jumalat ja kaasinimest (Leeritöötoimkond, 2002, 57).

M. Lutheri Väikeses Katekismuses on lühidalt kokku võetud Piibli põhisisu. Katekismuses on viis peatükki: kümme käsku, usutunnistus, Meie Isa palve ja sakramendid ning viiendana Piibel, piht, palve ja õnnistamine. Need peatükid moodustavad leerikooli õpetusliku aluse. Katekismuse põhiosad avavad kolm sisulist lähtekohta: elu, usk ja spiritualiteet. Leerikava koostamisel võib neid kasutada nõnda:

- eluküsimusi ja -olukordi puudutav aines – elu;
- usust ja kiriku õpetusest tõusvad küsimused – usk;
- vaimulikke elu, vaimsust tugevdavad küsimused – spiritualiteet (Leeritöötoimkond, 2002, 58).

Eelnevate teemade taustal on esile tõstetud teema:

- koguduse osadus.

Oleks hea, kui inimesed oskaksid õpitavaid teemasid lisaks isiklikule elule siduda koguduse ja kirikuga. See avardab inimese arusaamu koguduse elust ning tähendusest ja paneb mõtlema, millised on tema enda võimalused kaasa aidata koguduse tegevusele. Samuti aitab see mõista oma õigusi ja vastutust koguduse ees (Leeritöötoimkond, 2002, 58).

Leerikooli kesksed teemad lähtuvad usust. Inimeste igapäevaküsimustest kerkivad esile teemad, mida on hea siduda usu põhitõdedega. Samas tekib ka hea võimalus aruteluks. Seega pannakse inimeste eluküsimused ja usuküsimused leerikooli ajal dialoogi, mille kaudu inimene oskab näha ja mõista Jumalat igapäevases elus.

Leerikooli põhistruktuur on kavandatud paindlikult. See jätab võimaluse igal õpetajal kokku panna leerikava, arvestades kohalikku omapära ja traditsiooni. Leerikooli põhistruktuuri pedagoogiline osa on jaotatud nelja etappi: töö alustamine ja õppimisele suunamine, õpitava selgitamine ja kinnistamine, kokkuvõtte, süvendamine ja hindamine ning lõpuks õpitu sobitamine tuleviku ettevõtmistesse (Leeritöötoimkond, 2002, 60).

Leerikooli pikkus vastab kahele õppenädalale ehk kokku 80 tundi. See on arvestuslik mõõt. Nende tundide sisse arvatakse: õppimine kodus, osalemine jumalateenistustel ja teistel üritustel ning loomulikult õppetunnid. Tundide jaotus sõltub rühma suuruselt, eelnevatest teadmistest ja teistest eripäradest. Vähemasti pool sellest ajast oleks siiski soovitatav koos viibida, et leerilapsed õpiksid üksteist tundma ning tekiks kontakt koguduse ja selle töötajatega. Leerikooli tunnid jaotuvad käsitletavate teemade põhjal ühtseteks tervikteemadeks. Tervikute ajaline kestus muutub vastavalt olukorrale ja vajadusele. Oluline on, et

kõik planeeritud teemad saaksid käsitletud. Leerikooli kavandamine ja kavandatu elluviimine on ainukordne loov tegevus. Oluline on analüüs, et leerikool oleks kaasaegne ja mõistetav kõikidele inimestele (Leeritöötoimkond, 2002, 60).

Leeritöö toimkond loetleb ka järgnevaid leeritöö vorme: Iga leerirühmaga võiks kasutada järgmisi leeritöö võimalusi ja vorme:

- loeng,
- vestlus,
- rühmatöö,
- iseseisev töö,
- jumalateenistusel osalemine,
- koguduse ettevõtmistes kaasalõõmine, tegevus koguduses,
- praktiline töö kiriku juures,
- ühiste palvuste ettevalmistamine,
- leerilaager (Leeritöötoimkond, 2002, 70).

Komisjon koostas ka leerikava, milles olid toodud materjalid kuueteistkümneks kogunemiseks, millest iga kestvus peaks olema 2 akadeemilist tundi. Kogunemiste teemad on järgmised:

1. Sissejuhatus
2. Piibel
3. Vana Testament – Jumal Looja
4. Vana Testament – Jumal Looja
5. Uus Testament – Jeesuse elu – lunastus
6. Uus Testament – Jeesuse elu – lunastus
7. Patt ja piht
8. 10 käsku
9. 10 käsku
10. Sakramendid
11. Armuvahendid
12. Usutunnistus
13. Kirikulugu
14. Ristiusk Eestis ja oma koguduse ajalugu
15. Kiriku struktuur ja koguduse elu korraldus
16. Kokkuvõtted ja leeriharjutus (Leeritöötoimkond, 2002, 83–100).

Leeritöö toimkond järgis leerikava koostamisel kaasaegseid pedagoogika seisukohti. Empiiriline uurimus näitab, kuivõrd on need seisukohad jõudnud kiriklikku praktikasse täiskasvanute leeritöös ja kuivõrd neid rakendatakse leerikoolides konfirmandide ja pastorite hinnangul. Täiskasvanute leeritöö arengustrateegia koostamisel on kahtlemata EELK leeritöö toimkonna eelnõu oluliseks aluseks.

4.7. Kokkuvõte

Olulisel kohal täiskasvanutega tehtava töö programmi koostamisel on lähtumine nende elukogemusest ja eelnevatest teadmistest. Siin võib konfirmand õppida uusi asju kommunikatsiooni kaudu, mis toimub nii töös osalejate vahel kui ka töövormi läbiviijatega. Täiskasvanud leiavad sageli tee kirikusse kui neid toetatakse nende elukriisides. Kirikul tasub rohkem tähelepanu pöörata elukestvatele õppele. Eesti luterliku kiriku kasvatustöö ülesanne on „aidata uskuda inimesel Kolmainu Jumalasse” ja Soome luterlikul kirikul „et noor tugevneks selles usus kolmainu Jumalasse, kuhu teda püha ristimises on võetud”. See näitab erinevat lähte kohta. Eestis töötatakse olukorras, kus suur osas konfirmandidest on ristimata, Soomes on religioosne sotsialisatsioon veel toimiv. Õpetustöö õnnestumise seisukohalt on oluline eesmärgipõhine mõtlemine ja leeritöö toimekonna poolt loodud eelnõu annab selleks võimaluse. Käesoleva töö eesmärgiks on täiskasvanute leerikooli strateegilise arengukava koostamine ja see peaks aitama täiskasvanute leerikooli arendada.

5. UURIMUSI LEERITÖÖST

Antud peatükis käsitlen eelnevaid uurimusi leeritööst. Siin on olulisel kohal Eesti leerikooli uurimused, millest toon ära Hannele Repo, Jaak Ausi ja enda 1998. aasta magistritöö uurimuse kesksemaid tulemusi. Võrdlusmaterjalina kasutan põhjanaabrite juures Soomes Kati Niemelä poolt läbi viidud leerikooli uurimust. Antud uurimuste tulemuste käsitlemine on oluline selleks, et mõista leeritöö alast olukorda, mida eelmised uurimused on kaardistanud, ja millest saab lähtuda käesolevas uurimuses.

5.1. Hannele Repo uurimus Eesti leerikooli õpetajate leerikooli alastest käsitlustest

Helsingi ülikooli dr Hannele Repo viis oma kvalitatiivse uurimuse leerikooli-õpetajate seas läbi 1997. aastal, mille käigus ta intervjueris 27 leerikooli-õpetajat (Repo, 2002, 56; 66). Repo leiab, et Eesti leerikooli õpetajate seas tuleb esile ennekõike biheivioristlik õpetamis- ja õppimiskäsitlus, milles õpetajal on teabe jagajana olulisim roll, ja õppiija on vastuvõtjaks. Ta tõdeb, et Eestis on pastor inimesest eemal olev. Leerilapsed kardavad pastoreid ega julge küsida tunni lõpul. Enim soositud õpetamisvorm oli loenguvorm. Repo leiab, et siirdumine teabe jagamisest õpetusprotsessi juhtimisse on võimalik üksnes õpetajarollis toimuva muutuse kaudu (Repo, 2002, 167–168).

Repo leiab oma uurimuses, et EELK-s on 4 õpetajatüüpi:

- Karjane, kelle sooviks on panna algus konfirmandi vaimulikule kasvule ja oma koha leidmisele koguduses. Leerikooli eesmärgiks on liita inimesed, et nad kasvaks koguduse osadusse. Keskmes on suhtlus. Tegu on konfessioonikeskse konfirmatsioonitüübiga, mille taustal on pietismi konfirmatsiooninägemus.
- Külvaja tüüpi puhul on eesmärgiks konfirmandi vaimuliku kasvuprotsessi algamine, osaduse tundmine ja oma koha leidmine koguduses, kusjuures õpetaja ülesanne on juhtida kasvama. Konfirmatsioon tähendab neile pastoritele konfirmandide liitmist koguduse osadusse. Esindab koguduslikku konfirmatsioonitüüpi, mille taustal on klassikaline katehheetiline konfirmatsiooninägemus.
- Pööraja tüüpi õpetajatele on tähtsaim Jumalasuhte teke ja uus eluviis. Leerikool tähendab neile kuulutustööd. Keskmes on usu tunnistamine. Tegu on pietistliku konfirmatsioonitüübiga.
- Kaluri tüüpi õpetajate puhul on kõige olulisem vastutuse tekitamine konfirmandides ja koguduse täisõiguslikeks liikmeteks vastuvõtmine. Leerikoolis jagatakse teavet selleks, et inimesed saaksid koguduse täisõigus-

likeks liikmeteks ja hakkaksid seal vastutustundlikult elama. Taustal on valgustusaja konfirmatsiooninägemus (Repo 2002, 220–228).

Repo leiab, et Eesti leerikooli nõrkuseks on see, et leerikool on sisuliselt eraldatud muust kogudusetööst ja koguduses koha leidmine sõltub inimese enda püüdlustest. Ta tõdeb, et Eesti leerikoolis ei ole näha täiskasvanuõpetuse põhimõtteid, mis integreeriksid õpetatava asja täiskasvanu kogemustega ja varasema teabega. Ka ei pööra osa õpetajatest tähelepanu konfirmandide eluküsimustele (Repo, 2002, 169–172).

Repo uurimusest selgub, et senini ei ole Eesti leerikoolis rakendatud täiskasvanukoolituse põhimõtteid. Küsitlusankeet peab vastama küsimusele, kas käesoleva uurimuse ajal on neid seisukohti rohkem rakendatud ja kuidas leerikool hetkel vastab täiskasvanukoolituse põhimõtetele. Oluline on selgitada ka seda, mil määral konfirmandid saavad leerikoolist vastuseid oma eluküsimustele. Leeritöö strateegia peab pöörama rohkem tähelepanu konfirmandide eluküsimustele ja nende elukogemusest lähtumisele.

5.2. Jaak Ausi uurimus Tallinna Kaarli koguduse leeritööst

Tallinna Kaarli koguduse pastor Jaak Aus analüüsis oma uurimuses Tallinna Kaarli koguduse leeritööd. Töö empiiriline osa oli osaliselt koostatud leerilastele alates 1991. aastast jagatud ankeetide põhjal, milles üks küsimus puudutas ka leeri tulemise põhjuseid (Aus, 2000, 19). Oma uurimuse tulemusel väidab Aus, et leeri tuleku põhjused on järgmised:

1. Soov saada teada kristlikust usust, mida õpetab Piibel ja kirik.
2. Soov leida kindlust oma elule.
3. Soov saada ristitud ja laulatatud (Aus, 2000, 55).

Aus leiab, et leeritöö arendamise seisukohalt oleks oluline viia leerikavasse rohkem rühmatöid, anda leerilastele rohkem iseseisvat tööd, anda konfirmandidele rohkem informatsiooni (Aus, 2000, 56).

Käesolev uurimus peab selgitama, millised on uurimuse läbiviimise ajal leeri tulemise peamised põhjused ja strateegia peab nendele adekvaatselt reageerima. Samuti on vaja keskenduda nii ankeedis kui arengustrateegias õpetusmetoodikale.

5.3. Kaido Soomi uurimus EELK leeritööst 1998. aastal

Aastal 1998 viisin läbi uurimuse EELK leerilaste ja nende õpetajate seas, mis seisnes ankeetküsitluses ja intervjuudes. Ankeetküsitlusele vastas 113 leerilast ja 16 leerikooli õpetajat (Soom, 2000, 8–13).

Uurimuses selgus, et küsitlusele vastanutest 46% olid alaealised (13–17-aastased), 30% 18–25-aastased ja 24% 26–55-aastased (Soom, 2000, 8). Sellest faktist, et leerikoolis osalejatest on suur osa (üle poole) täiskasvanud, tekkis idee ka käesolev küsitluse läbiviimiseks.

Uurimusest selgus, et konfirmandid tulid leerikooli ennekõike sooviga saada kiriklikke õigusi, seejärel traditsioonist lähtudes ja siis sooviga saada rohkem teada Jumalast ning huviga kiriku vastu (Soom, 2000, 10).

Tundides oodati enim kümne käsu käsitlemist, meie Isa palvet, palvet ja jumalateenistust teemana. Vähim oodati elulisi teemasid, nagu tööprobleemid, koolielu, seksuaalsus ja täiskasvanuks saamine (Soom, 2000, 15–17).

Leerilaste eluprobleemid olid seotud ennekõike alkoholiprobleemidega ja inimsuhetega, kuid neid teemasid käsitleti leerikoolis kõige vähem (Soom, 2000, 31–33).

Pastorid pidasid leerikooli teemadest kõige rohkem käsitlemist nõudvateks palvet, usutunnistust, eluga seonduvat usku, kümnet käsku, sakramente ja jumalateenistust (Soom, 2000, 59). Ka sellest uurimusest selgus, et leerikool ei vasta konfirmandide eluküsimustele piisava selgusega.

5.4. Kati Niemelä uurimus leerikoolist Soome Evangeelses Luterlikus Kirikus

Soome Evangeelse Luterliku kiriku uurimuskeskuse analüütik dr. Kati Niemelä väidab oma raamatu sissejuhatuses, et Soomes on leerikoolil eriti tugev asend – selles osaleb umbes 90% 15-aastastest. Sellele vastavat asendit ei ole leerikoolil üheski riigis. Aastal 1999 toimunud uurimuse järgi pidas 80% soomlastest leerikooli tähtsaks kiriku töövormiks ja 86% soomlastest leidis, et kirik on korraldanud leerikooli hästi või väga hästi. Leerikool sai 2001. aastal uue strateegia, mis annab suure vastutuse leeritöö planeerimises kohalikele kogudustele. Antud Kati Niemelä uurimus käsitleb 2001. aastal Tampere evangeelsete luterlike koguduste poolt korraldatud leerikooli stiili ja mõjutatavust. Uuriti, kuidas kogetakse leerikooli ja millised on selle tugevused ja nõrkused. Lähtuti kliendikesksest põhimõttest (Niemelä 2002, 5–6).

Uurimuses üritati selgitada nelja aspekti:

1. Miks tullakse leerikooli?
2. Mida leerikoolilt oodatakse ja kuidas need ootused täituvad?
3. Kui rahul ollakse leerikooliga?

4. Mil määral leerikool mõjutab noorte hoiakuid, väärtushinnanguid ja ellusuhtumist? (Niemelä 2002,6).

Hoiakud võivad muutuda teadvustatult ja tahtlikult või spontaanselt ning iseenesest. Hoiakumuutuses on keskne uue ja endise asendi erinevuse suurus. Püsivad hoiakumuutused ei toimu lihtsalt. Väliselt võib vahel paista, et inimene on oma suhtumist muutnud, kuid tegelikult see nii ei ole. Mõningatel juhtudel inimene võib jäljendada mõjutaja käitumist. Hoiakumuutus toimub alles siis kui uus hoiak on salvestunud inimesesse. Siis saab uuest maailmavaatest üks osa inimese väärtusmaailmast. Niemelä uurimus selgitab leerikooli mõju inimese hoiakutele (Niemelä 2002, 50–51).

Uurimuse ülesanne oli selgitada, millised olid leerikooli tulemise põhjused, millised olid ootused leerikoolile ja kuidas need täitusid, analüüsiti leerikooliga rahulolu, uuriti leerikooli mõju noorte usulisusele ja hoakutele ning selgitati leerikooli stiili ja mõjutuste ühendust. Küsitlusankeedid anti kõigile 2001. aasta Tampere koguduste leerilastele ja nende tuginoortele (*isoseit*) enne ja pärast leerikooli, leerilaste õpetajatele pärast leerikooli ning konfirmandide vanematele pärast leeripüha. Ka leeri mittetulnud noortele anti küsitlusankeedid, et välja selgitada mitteosalemise põhjuseid. Ankeedid olid nimelised selleks, et analüüsida arengut. Enne leerikooli jagatud ankeedi tagastas 79% konfirmandidest nõuetekohaselt täidetuna ja pärast leerikooli jagatud ankeedi tagastas 73% leerilastest. Tuginoortel olid need arvud 74% ja 64%. Õpetajatest vastas küsitlusele 52%. Iga neljanda leerilapse vanemad said ankeedi posti teel ja selle tagastas 45%. Leeri mittetulnud noortest tagastas ankeedi 35% (Niemelä 2002, 56–59).

Esmalt paluti avatud küsimusega tuua välja kolm leeri tulemise/tuginooreks tulemise peamist põhjust, siis päriti ootuste kohta ja hilisemas ankeedis analüüsiti nende täitumist. Vanematelt küsiti, kui oluliseks peavad nad lapse leeris osalemist ja kuivõrd leer vastas ootustele, sama päriti ka kõigilt teistelt rühmadelt. Nii leerilastelt kui tuginoortelt päriti ka leeri alguses ja lõpus suhtumisest ristiusku teatud teemade kaudu. Küsiti ka nende arvamust sellest, mil määral leerikool on nende varasemaid käsitlusi muutnud (Niemelä 2002, 60–62).

Uurimus näitas, et 70% leeri tulnud noortest peab leerikooli tulemist iseenesestmõistetavaks teguviisiks ja vaid 4% oli tõsiselt mõelnud võimalusele mitte minna leerikooli. Üldse käis aastal 2000 Tamperes leeris 90,5% 15-aastastest noortest (Niemelä 2002, 71).

Kui vaadata leeri tulemise põhjused Soomes, siis selgub Niemelä uurimusest, et kõige rohkem mõjutas noori leeri tulema see, et selles eas on tava leeri minna, mida väitis 77% vastanutest eriti palju või üpris palju olevat leeri tulemise põhjus. Teisele kohale jäi võimalus kiriklikult abielluda 75%-ga ja kolmandale kohale sõprade osalemine 65%-ga. Väga olulisel kohal olid veel ka kingid leeri järel, vanemate soov ja tahe saada tulevikus vaderiks (Niemelä 2002, 72).

Tüdrukud soovisid saada rohkem kiriklikku laulatust ja vaderiks ning nad lootsid ka rohkem, et saavad uusi sõpru, posid seevastu väitsid olulisemal määral kui tüdrukud, et neil pole muud teha ja nad soovisid ka tüdrukutest rohkem tutvuda vastassugupoolega. Samuti mõjutas poisse veidi rohkem kui tüdrukuid vanemate soov (Niemelä 2002, 72–73).

Seejärel sooritati faktoranalüüs, kus summamuutujatele anti nimed, nagu usulised motiivid (vähemalt üpris palju tähendust leeri tulemisel 10% konfirmandidest), leerikooli poolt antavad kiriklikud õigused ja sotsiaalsed motiivid (52%), vahendilised motiivid (Nt: pärast leeri saab kergemini minna diskole – leer on vahend teise eesmärgi saavutamiseks) (20%), väline rõhumine (ka sõprade osalemine läks siia alla) (68%) (Niemelä 2002, 75–79).

Leeri mittetulnutele korraldatud küsitlus tõi esile, et osa neist käis siiski leeris teatud äratusliikumiste ja kristlike organisatsioonide leerilaagrites, osa aga spetsiifilistes leerilaagrites nagu korvpallileer, ujumisleer, ratsutamisleer, jäähokileer, muusikaleer, golfleer (Niemelä 2002, 79).

Oli neid, kes ei osalenud leeris üldse. Osal neist olid siin taustal maailma-vaatelised põhjused. Osa osales Prometheus-laagrites, mis on usuliselt mittesiduvad täiskasvanuks sirgumise laagrid 14–15-aastastele mis toimuvad 1988. aastast alates filosoofia ja maailmavaate teaduse õpetajate eestvedamisel. Nende eesmärk on pakkuda täiskasvanuks sirgumise koolitust usulistesse liikumistesse mittekuuluvatele noortele. Nendes laagrites osaleb 1% 15-aastasest. Osa jättis leeri minemata, kuna neil ei olnud sõpru, kellega koos minna. Kui keegi on klassis teistest aasta noorem, siis vahel soovitakse leeri minna aasta hiljem ühes oma klassikaaslastega. Põhjused võisid olla ka tervislikud, vanemate vastuseis, või leerilaagrisse registreerimise unustamine (Niemelä 2002, 82–83).

Leerilaagri tuginoorte (*isoseit*) seas on taustal mõjutajaks tavaliselt positiivne kogemus oma leerikoolist ja seda soovitakse nüüd uuesti kogeda. Lisaks sellele on kuulnud, et tuginoorena tegutsemine on positiivne kogemus. Samuti soovitakse saada uusi sõpru ja teada, mida tähendab tuginoorena tegutsemine. Ka usulised motiivid olid tähtsad: 43% tuginoorte meelest oli tuginooreks tulemise põhjustest oluline soov rääkida usuasjadest (Niemelä 2002, 84–85).

Järgnevalt küsis Niemelä leerilaste ootuste kohta, mille keskmised tulemused leerikoolile seatavate ootuste kohta olid järgmised (viieastmeline skaala: 5 väga palju ja 1 mitte sugugi). Enim oodati leerikoolilt toredat tegevust (keskmine 3,6), seejärel head rühma vaimsust (3,6), siis uusi sõpru (3,4), vastassugupoolega tutvumist (3,3), toredat vaba aja tegevust (3,2) ja iseseisvumist (3,2). Huvitav on see, et Soome konfirmandidele oli leerikooli usuline pool väheoluline. Usulised ootused olid nimekirja lõpus: tutvumine oma kogudusega (2,4), isikliku usu leidmine (2,3), usu kinnitamine (2,3), piiblitundmise lisamine (2,3) ja palvetama õppimine (2,2) (Niemelä 2002, 88).

Tüdrukud ootavad Soomes leerikoolilt rohkem kui poisid (Niemelä 2002, 89). Need ootused koondati faktorianalüüsi tegemiseks järgnevalt: usulised ootused (ootavad vähemalt üpris palju või rohkem 6%), sotsiaalsed ja tegevus-

likud ootused (45%), täiskasvanuks sirgumisega seonduvad ootused (31%) (Niemelä 2002, 90–93).

Leeri järel korraldatud küsitlus tõi esile ootuste täitumise. Enim oldi rahul leerikoolis valitsenud rühmavaimuga (4,1), teisele kohale jäi tore tegevus leerikoolis (3,9) ja kolmandale kohale tore vaba-aja tegevus leerikoolis (3,9). Väga hästi täitusid ka ootused leerikoolist uute sõprade saamisele (3,8) ja piiblitundmise lisandumisele (3,7). Paljud noored said tutvuda ka vastassugupoolega (3,6). Kõige vähem leidsid Soome noored seevastu, et nad said tutvuda oma kogudusega (2,7), leidsid kinnitust oma usule (2,7) ning et nad leidsid oma isikliku usu (2,5) (Niemelä 2002, 94).

Tabel 1. Konfirmandide ootuste täitumine Soome leerikoolis.

	Ootused ei täitunud	Kogemused vastasid ootustele	Ületas ootusi
Usulised ootused	14%	30%	56%
Sotsiaalsed ja tegevuslikud ootused	18%	30%	52%
Täiskasvanuks sirgumisega seotud ootused	34%	41%	25%

(Niemelä 2002, 95)

Niemeläle tundub, et viimase aastakümnedite jooksul on Soomes leerikoolilt usulise kasvatusandmise ootused on kahanenud ja samas sõprade tähendus on kasvanud. Samas andis leerikool usuliselt rohkem, kui noored seda ootasid, sest kõiki usulisi ootusi ületas leerikool tunduvalt (Niemelä 2002, 98–99).

Samalalaadne analüüs tehti tuginoortele, millest selgus, et nemadki ootavad enim head rühmavaimust, toredat tegevust ja rühma juhtimise õppimist. Ka nendel olid esikohal sotsiaalsed ootused (80% ootas seda vähemalt üsna palju), teisel kohal olid täiskasvanuks sirgumise ja ametialase arengu ootused (56%) ja kolmandal kohal usulised ootused (27%). Nendegi ootused täitusid üsna hästi (Niemelä 2002, 107–111).

Lapsevanemad rõhutasid leeri tulemise puhul ennekõike ühiskondlike kohustuste täitmist, kultuurilisi tavasid ja traditsioonide järgimist. Samuti oli neile oluline leer täiskasvanuks sirgumise riitusena. Ka need vanemad, kes olid kogudusest võõrandunud, väärtustasid sageli leerikooli. Vanemate ootused leerikoolile olid ennekõike eetilist laadi (% vastajatest, kes pidasid tegurit üsna oluliseks või eriti oluliseks): õpiks elus olema aus 97%, õpiks ligimesi armastama 93%, arendaks enesetundmist 91%, saaks vastuseid eetilistele ja moraalsele küsimustele 91%, õpiks koostöö oskust 89%, õpiks austama vanemaid 88%, õpiks häid käitumisviise 88%, õpiks kaitsma loodust 85%, saaks uusi sõpru 76%, iseseisvaks 74%, õpiks Jumala tahtmist tundma kümne käsu valguses 71%, õpiks usaldama Jumalat 71%, õpiks tundma päästet ja Jeessuse tähendust 65%, õpiks tundma vastassugupoolest noori 63%, õpiks palvetama 60%, õpiks

tundma Piiblit 57%, leiaks isikliku usu 41%. Vanematest 52% leidis, et leeri-
kool ületas ootusi, 43% meelest vastas ootustele ja 4% meelest ei vastanud
ootustele (Niemelä 2002, 121–122).

Kati Niemelä uurimusest selgus, et ka leerikooliõpetajaid suhtusid leerikooli
suhteliselt tõsiselt: 47% õpetajatest väitis, et nad valmistasid hoolega leeriks.
Õpetajate meelest oli Soomes eriti tähtis või üpris tähtis, et leerilaps: õpiks
inimese pääsemist ja Jeesuse tähendust 100%, õpiks usaldama Jumalat 100%,
õpiks armastama ligimest 98%, õpiks ausust elus 95%, õpiks tundma Piiblit
93%, õpiks palvetama 92%, saaks vastuseid eetilistele ja moraalselele küsi-
mustele 88%, õpiks tundma Jumala tahet kümne käsu valguses 85%, arendaks
enesetunnetust 84%, leiaks isikliku usu 79%, õpiks koostööoskusi 75%, õpiks
austama vanemaid 74%, õpiks kaitsma loodust 71%, õpiks hästi käituma 67%,
saaks uusi sõpru 64%, iseseisvaks 61%, õpiks tundma vastassoost noori 51%.
(Niemelä 2002, 123–127).

Seejärel paluti hinnata leerikooli hindega 4–10, milles neli oli madalaim ja
kümme oli kõrgeim hinne. Leerilaste keskmiseks hindeks kujunes 8,53; tugi-
noortel 8,64; õpetajatel 8,32 ja vanematel 8,74 (Niemelä 2002, 127).

Leerilapsed olid kõige rahulolevamad tuginoortega, õhtuprogrammi, oma
rühmaga ja teiste leerilastega. Ka õpetajatega oldi üldjoontes rahul: 74% oli
rahul pastoriga, 72% noortehuhiga, 51% kantoriga. Kõige vähem oldi rahul
laagrikeskuse pesemisvõimalustega ja vaba aja veetmise võimalustega. Kui
noored saaksid ise valida, siis nad valiksid rohkem vaba aega ja vähem õpetust-
iga kolmas noor oli rahulolematu vaba aja hulgaga ja iga neljas noor leerii-
õpetuse hulgaga. Alla poole noortest oli rahul koguduse jumalateenistustel
osalemisega, noortetööga ja muu koguduse tegevusega tutvumisega ning leerii-
eelsete kohtumistega. Alla poolte noortest oli rahul ka leeriiõpikuga, leerikoolist
teatamise viisiga ja vanemate külaskäigu päevaga (Niemelä 2002, 124–129).

Leerikooli õnnestumise seisukohalt oli kõige olulisem üldine õhkkond. Kui
vaadata, mille poolest erinevad õnnestunud leerikoolid ja ebaõnnestunud leerii-
koolid kõige rohkem, siis on esikohal õhtuprogramm, millele asetatakse palju
ootusi. Leeritunnid peavadki ilmselt olema õpilaste meelest “tüütud” ja need
elatakse üle, aga õhtuprogrammilt oodatakse, et see oleks tore ja lõbustav. Ka
on paremaid hinnanguid saavates leerikoolides konfirmandid rohkem rahul
õpetajatega, tuginoortega ja teiste leerilastega. See tähendab, et inimene teeb
leerikooli, väline keskkond ja praktika on selle kõrval selgesti teisejärguline.
Väga oluline on ka see, kuidas saadakse leerikool käivitada ja kui motiveeritult
konfirmandid sinna tulevad (Niemelä 2002, 130–135).

Tuginoortele valmistas kõige rohkem heameelt tuginoorena tegutsemise
kogemuse saamine (Niemelä 2002, 136).

Õpetajad olid teistega võrreldes veidi kriitilisemad, kuid nad pidasid seda
siiski üldjuhul positiivseks osaks oma töös – 15% meelest oli siin tegu kõige
positiivsema osaga tööst ja 55% pidas seda toredate tööülesannete hulka kuulu-
vaks (Niemelä 2002, 138).

Ka enamik vanematest oli rahul leerilaagriga ja leidis, et tegu on noortele sobiva üritusega. 97% vanematest täiesti rahul või üpris rahul leerilaagris õpetatuga (Niemelä 2002, 141–142).

Tabel 2. Soome leerilaste usu areng leerikoolis.

	Usk Jumalasse	Suhtumine ristiusku
Hinnang leerikooli lõpus positiivsem	31%	40%
Hinnang sama nii leerikooli alguses kui lõpus	56%	47%
Hinnang leerikooli lõpus negatiivsem kui alguses	13%	13%

(Niemelä 2002,146).

Kui leerikooli alguses oli suhtumine ristiusku väga positiivne 9%-l, siis leerilaagri lõpus oli väga positiivse hinnangu andjaid 19%. Kui alguses oli ristiusule üsna positiivse hinnangu andjaid 34%, siis lõpus oli neid 43%. Kui algul oli neutraalse suhtumisega ristiusku 47%, siis pärast leerilaagrit oli neid 31%, kui alguses oli üsna negatiivse suhtumisega 8%, siis pärast leerikooli 5%, kui alguses oli väga negatiivse suhtumisega 2%, siis ka pärast oli neid 2% (Niemelä 2002, 147).

Kui leerikooli alguses pidas end usklikuks 5% , siis leerilaagri lõpus oli usklike juba 9%. Kui alguses väitis 36%, et nad usuvad Jumalasse, kuid ei ole küll usklikud, siis lõpus oli neid 46%. Kui alguses oli neid, kes ei teadnud, kas nad usuvad Jumalasse või mitte, 37%, siis pärast leerilaagrit oli neid 28%. Kui algul oli Jumala olemasolus kahtlejad 12%, siis pärast leerilaagrit oli neid 10%, kui alguses oli üsna mitteuskujaid 9%, siis pärast leerikooli 7%. Samasugune positiivne areng on näha ka teatud kristlikes seisukohtades, nagu Jeesuse ülestõusmine surnuist, maailma loomine, imed, Jeesus Jumala Pojana (Niemelä 2002, 148–152).

Oluline on analüüsida, mil määral on sellised muutused püsivad. Teemat on uurinud Soome teoloog Irja Rikkonen, kelle uurimus näitab, et leerikoolis tekkinud positiivsed muutused kirikusse ja usku suhtumises ei ole siiski püsivad. Rikkonen tegi 1987. aastal uurimuse kahe aasta eest leiris käinud konfirmandidele ja leidis, et noorte usuline pilt on siis peaaegu sama kui enne leeri ja koguduse tegevuses osalemine pole kasvanud nii palju, kui oodati. Näiteks jumalateenistustel osalemine on kahe aasta möödudes leerikoolist peaaegu samal tasemel kui enne leerikooli (Rikkonen, 1987, 21). Rikkonen leiab, et leerikooli ajal paljud hoiakud muutuvad leerilastel positiivsemateks. Aeg aga vähendab leerikooli positiivset mõju. Suhtumises kiriku aktuaalsusse toimub Rikkose uurimuse põhjal paari leerikoolist möödunud aastaga tagasimine, samuti suhtumises armulaua olulisusse (Rikkonen, 1987, 93). Rikkose uurimuse tulemus näitab, et konfirmandid vajavad ka peale leerikooli tegevust koguduse osaduses, millele peaks ka leeritöö arengustrateegias pöörama tähelepanu.

Tuginoored olid usklikumad kui leerilapsed ja nende maailmapilt püsis üldjoontes kindlana (Niemelä, 2002, 157). Ilmselt on tuginooreks tulemise põhjuseks positiivne kogemus religioonist ja leerikoolist ning seetõttu on nad ka usklikumad kui leerilapsed. Usuline orientatsioon võib tuua inimesed tuginooreks ja ka vastupidi tuginooreks tulnud võivad leida usulise traditsiooni tänu rohkemale õpetusele.

Leerilaste hinnangul oli konfirmatsiooni järel leerikool meeldivam, kui enne leeri arvati. Ka suhtumine Jumalasse muutus positiivsemaks. Analüüsides leerigruppe selgus, et teatud gruppidel oli suhtumine muutunud rohkem positiivsemaks kui teistel. Õnnestunud leerikoolides muutus ka suhtumine ristiusku positiivsemaks ja samuti suhtumine Jumalasse ja usku. Mida kõrgema hinde sai leer, seda meelsamini olid noored valmis tulevikus ka koguduse töös osalema. Seega õnnestunud leerikool toob kaasa positiivseid muutusi leerikooli, kiriku ja Jumala imagos. Seevastu leerikool, millega noor on rahulolematu, toob kaasa negatiivseid hoiakumuutuseid (Niemelä 2002, 160–169).

Oletan, et Eestis on leerilaste küsimuste vastused leeritulemise põhjuste kohta ilmselt täiesti teistsugused kui Soomes. Julgen arvata, et traditsioon on meie ühiskonnas tunduvalt vähem leeritulemist mõjutamas kui Soomes. Ilmselt on talituste roll siiski ka Eesti oludes leeri tulemise põhjustena olulisel kohal. Usun, et pigemini oodatakse Eestis rohkem teadmisi ristiusust ja kirikust. Selleks, et selgitada leeri tulemise põhjuseid Eesti olukorras on kõige parem ilmselt esitada see küsimus avatud küsimusena, sest nii tuleb välja konfirmandide ootus kõige paremini.

Tuginoorte institutsiooni EELK leeritöö traditsioonis ei ole, kuid sellise töövormi loomisele tasub kindlasti mõelda – see pakuks veel hiljem võimalust teema üle süvendatult järele mõelda ja end arendada. Samuti seoks see leerikooli läbinuid tugevamalt kogudusega.

Ka Eesti leerikooli arengustrateegia koostamise seisukohalt on väga olulisel kohal konfirmandide ootused. Küsitlusankeet peab ka seda teemat piisavalt põhjalikult analüüsima. Siingi on võimalus võrrelda meie uurimise tulemusi Soome tulemustega ja ilmselt on siingi Eesti olukorrast tingituna tulemused teistsugused.

Niemelä uurimusest nähtus, et Soome kiriku leerikool on kommunikatiivne ja hea vaimsurega, aga ilmselt vähe noori usu poole suunav. Eestis on oluline teada, milline on meie täiskasvanute leerikooli kommunikatiivsus ja vaimsus ning kui võrd suunab leerikool konfirmande usu poole. EELK täiskasvanute leeritöö arengustrateegias tasuks keskenduda küsimusele: „Mida teha, et positiivsed muutused suhtes kirikusse oleksid pikaajalised ja jäävad?”

5.5. Kokkuvõte

Kui võrrelda erinevaid uurimusi, siis selgub, et kui lähinaabrite juures Soomes minnakse leeri ennekõike tavasid ja noorsookultuuri järgides, siis Eestis ennekõike sooviga saada kiriklikke talitusi ning teadmisi usust ja Jumalast. Ka on leerikool religioosse sotsialisatsiooniga riigis tunduvalt kommunikatiivsem ja inimlähedasem kui Eestis, kus keskendutakse ennekõike usulistele teemadele, jättes need integreerimata inimese reaalse eluga. Leeri tulejate motiivid on eelnevate uurimuste kohaselt neis kahes riigis erinevad. EELK leiritöö toimkonna loodud leiritöö eelnõu esindab kaasaegset suhtumist leiritöösse. Käesolev uurimus peab näitama, mil määral eelnõu ideed on kirikus teostunud.

Järgnevas peatükis kirjeldan EELK konfirmandide ja pastorite seas läbi viidud uurimust, mille eesmärgiks on luua täiskasvanute leerikoolile arengustrateegia, mis on leiritöö seisukohalt väga olulise tähendusega. Arengustrateegia koostamiseks on vaja teada, miks leerilapsed tulid leeri ja milline on nende elukogemus ja usuline taust. Tähtis on mõista, mida konfirmandid leerikoolilt ootavad ja kuidas kirik nende ootustele on vastanud. Saadud tulemused kajastuvad leerikooli arengustrateegias. Oluline on teada ka senist õpetusmetoodikat, et strateegia võiks pakkuda välja paremaid õpetamise meetodeid. Järgmises peatükis kirjeldan uurimust ja selle tulemusi.

6. EMPIIRILINE UURIMUS TÄISKASVANUTE LEERITÖÖST EESTI EVANGEELSES LUTERLIKUS KIRIKUS

6.1. Uurimuse eesmärk ja meetod

Antud uurimuse eesmärk on analüüsida täiskasvanute tehtavat leeritööd Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus (EELK) ning selle uurimuse baasilt koostada täiskasvanute leeritöö arengustrateegia. Selleks on oluline mõista, miks täiskasvanud tulevad leerikooli, mida nad sellelt ootavad ja kuidas leerilaste ootused täituvad. Lisaks konfirmandidele analüüsin uurimuses ka nende õpetajaid, sest pastorid annavad leerikoolile tegeliku sisu ja tähenduse.

Analüüsides töö sissejuhatuses toodud statistikat, võib väita, et enamus üle 15-aastastest elanikest ei tunnista kindlat usku. Seda enam on oluline teada, miks osa elanikkonnast tuleb siiski leeri ja mida nad leerikoolilt ootavad ning kuidas nende ootustele vastatakse. Antud uurimuse tulemuste põhjal peaks olema võimalik leerikooli muuta konfirmandide ootustele vastavamaks ja seeläbi tugevdada leeritöö taset ja kvaliteeti. Samuti lähtub arengustrateegia otseselt ristimise ja konfirmatsiooni teoloogiast, mida käsitlesin eelnevates peatükkides.

Küsitletavad

Antud uurimuses analüüsitakse EELK täiskasvanud konfirmande ja nende pastoreid. Uurimus lähtub eelmistes peatükkides toodud teoreetilisest alusest. Uurimuse vahendina kasutatakse ankeetküsitlust. Eesmärk oli jõuda kõigi 18-aastaste ja vanemate konfirmandideni ja nende õpetajateni.

Eesti luterlikus kirikus oli 2005. aastal, mil antud küsitlus läbi viidi, kokku 1921 leeriohustamist (http://www.eelk.ee/intranet/arvuline2005_a2.php – 02.04.2006). EELK statistikas puudub analüüs konfirmandide vanuse kohta. Kiriku koduleht tõdeb siiski: “Okupatsiooniaastatel käidi leeri 18-aastaselt, kuna riigi seadustega oli nooremate konfirmeerimine keelatud. Praegu tulevad noored üha rohkem leeri juba 15-aastaselt või gümnaasiumi ajal” (<http://www.eelk.ee/teejuht.html#ptk4> – 14.06.2006). Antud uurimuse konfirmandidele mõeldud ankeete väljastas 616 eksemplari, tagastati neid 457 (74% väljastatud ankeetidest). Vastanutest 80% oli vanuses 18–32 aastat ja ülejäänud vanemad. Ankeedi tagastanutest oli 67% naised ja 33% mehed.

Küsitlusankeedid

Uurimuse läbiviimiseks töötasin lähtudes leeritöö teoloogiast ja täiskasvanute pedagoogikast ja psühholoogiast välja küsitlusankeedid konfirmandidele ja pastoritele.

Konfirmandidele edastatud ankeet oli 7-leheküljeline (Vt. Lisa 1) ja selle ülesanne oli selgitada konfirmandide demograafilist-, perekondlikku- ja usulist tausta, leeri tulemise põhjuseid ja ootusi leerikoolile ning nende ootuste täitumist.

Ankeedi esimene küsimus „Milliseid õpetamismeetodeid kasutati leerikoolis?“ puudutas õpetamise laadi ja siin toodi ära seitse õpetamismeetodit (loeng, vestlus, iseseisev lugemine, dramatiseering, rühmatöö, töövormides osalemine, töö Piibliga), mille kasutamist olen näinud EELK leerikoolides.

Konfirmandidel paluti hinnata ankeedis viie astmelisel järjestuskaalal nende meetodite kasutamise mahtu leerioõpetuses. Lisaks neile seitsmele meetodile oli konfirmandil võimalik pakkuda veel mingi muu õpetamismeetod, mida nende leerikoolis kasutati.

Järgnevalt küsiti teises küsimuses „Millisel määral mõjutasid järgmised põhjused Teid tulema leerikooli?“ 15 vastusevariandi kaudu leeri tulemise põhjuseid. Siin pakuti uurimuse läbiviija poolt erinevaid vastusevariante, mida võib jagada usulis-eksistentsiaalseteks, soovideks saada osa kiriklikest talitustest, lähedaste inimeste poolt lähtuvateks mõjutusteks ja traditsioonilisteks põhjusteks. Konfirmandil oli võimalus pakkuda lisaks siin vastusevariantide sarja lõpus veel ka ise mingi muu leeri tulemise põhjus.

Kolmanda küsimusega „Minu elus on olulisteks probleemideks“ küsiti 11 vastusevariandiga konfirmandi eluprobleemide kohta ja siin toodi esile nii sotsiaalsed, usulised kui eksistentsiaalsed probleemid, mis tulenevad antud doktoritöö teoreetilises osas peatükis 1.6 äratoodud täiskasvanuea probleeme käsitlevatest teooriatest, ennekõike Hans-Jürgen Fraasi teooriast (Fraas, 1990).

Neljandas küsimuses „Millisel määral nõustute järgmiste väidetega“ toodi ära 17 väidet, mis mõõtsid vastanute ellusuhtumist ja väärtushinnanguid. Ka need väärtushinnangud tulenevad eelpool ära toodud teooriatest, ennekõike peatükis 1.4 toodud Anna N. Schochi uurimuse tulemustest, mille kohaselt üleminekuetappides muutub inimese elutunnetus neljas tunnetuspiirkonnas: enesetunnetamine suhtes teistesse inimestesse, tunnetuses, et ollakse ohtude suhtes rohkem või vähem kaitstud, tunnetuses, et aeg läheneb pidevalt lõpule ja tunnetuses, et toimub areng või stagnatsioon (Schoch, 1990, 16). Neid nelja tunnetuspiirkonda püüab antud uurimus ankeedi vahendusel oma küsimustega analüüsida, kusjuures uurimuse temaatikast lähtudes on sügavamalt küsitud religioosete tunnete ja kogemuste kohta.

Viies küsimus „Leerikoolis käsitleti järgmisi teemasid“ analüüsib 28 vastusevariandi kaudu leerikoolis käsitletud valdkondi, kusjuures siin pakuti välja nii neid teemasid, mida toovad ära EELK Leeritöö toimkonna materjalid, kui ka ainet, mis kasvab välja eelnevatest täiskasvanute arenguteooriatest. Konfirmandil oli võimalus vastusevariantide sarja lõpus ise pakkuda välja teemasid, mis puudusid ankeedis esitatud loetelust. Kuues küsimus „Millises mahus peaks käsitlema järgmisi teemasid?“ esitab sama loetelu kui eelmine ja palub konfirmandidel hinnata, millises mahus peaks antud valdkondi käsitlema.

Seitsmes küsimus „Ootasin leerikoolilt ennekõike“ toob 16 vastusevarianti leerikooli sisulistest ja vormilistest ootustest. Ka siin analüüsitakse leerikooli ootusi nii sotsiaalsetest, usulistest, eksistentsiaalsetest kui traditsioonilistest ootustest lähtudes. Kaheksas küsimus: „Sain leerikoolilt ennekõike“ sisaldab samasugust loetelu ja mõõdab sisuliselt eelmise küsimuste ootuste täitumist.

Küsimused 9–14 olid avatud küsimused, milles paluti nimetada leerikooli kolm tugevust, miks konfirmand tuli leerikooli, millistele eluküsimustele leerikool vastas, mis suhtes leerikool aitas konfirmandil paremini mõista ristiust ja mida võiks leerikoolis muuta, et see oleks parem. Igale küsimusele vastates oli leerilapsel võimalus kirjutada kolm vastusevarianti. Konfirmandil oli avatud küsimuste sarja lõpus võimalus ka ise lisada, mida ta soovis.

Viimane küsimusterühm käsitles konfirmandi taustandmeid: vanust, vanemate ja vanavanemate kirikusse kuulumist ning selle tegevuses osalemist. Antud osas selgitati ka peretraditsioone ja konfirmandi usulist tausta küsides, kas kodus õpetati selgeks palvetamine ja kui palju tähistati kirikupühi. Küsiti ka konfirmandi osalemist kaheteistkümnes välja pakutud kogudusetöövormis (andes võimaluse ka ise pakkuda juurde töövorme) ja konfirmandi osalemis-sagedust koguduse tegevuses.

Pastoritel küsiti ankeedis (vt. Lisa 2) põhimõtteliselt suures osas samu küsimusi kui konfirmandidelt. Ankeedid koostati sarnased sooviga võrrelda pastorite ja konfirmandide seisukohti. Kirikuõpetajatelt küsiti õpetamis-meetodite kohta, miks täiskasvanud konfirmandid tulevad leerikooli, millised on täiskasvanud leerilaste eluprobleemid, milline on nende ellusuhtumine ja väärtushinnangud. Järgnevalt küsiti teemade käsitlemise mahu kohta ja konfirmandide poolt teemade mahule esitatud ootuste kohta. Pastoritel paluti analüüsida ka konfirmandide leerikoolile esitatud sisulisi ja vormilisi ootusi ning nende täitumise mahtu.

Ka avatud küsimused olid pastoritel konfirmandide vastavate küsimustega sarnased. Lisaks küsiti kirikuõpetajatelt leerikoolis kasutatud õppematerjali kohta, pakkudes välja kuus tuntumat ning traditsioonilisemat õppevahendit, mis on välja antud ja andes võimaluse ise lisada õppematerjali. Küsiti ka kes viib tunde läbi. Pastoritelt küsiti ka nende enda usulise tausta kohta, kasutades usku tunnistavaks kristlaseks kujunemise kohta küsimist, mille võtsin üle Jarkko Seppälä leerikooli käsitlevast uurimusest (Seppälä, 1993, 20). Vaimulikelt küsiti ka nende vanuse kohta, ordinatsioonist möödunud aja kohta, soo, ameti, hariduse ja koguduse tausta kohta. Ankeedis küsiti ka leerikooli toimumise sageduse ja leerigrupi suuruse kohta.

Küsitluse läbiviimise protseduur

Küsitlus viidi läbi 2005. aasta vältel. Esmalt saatsin uurimuse läbiviimisel 2005. aasta alguses EELK vaimulike listi (milles on kõigi EELK vaimulike e-posti aadressid) kiri ning paluti koostööd ankeetide jagamisel leerilastele ja pasto-ritele. Kirjale vastas 14 kirikuõpetajat, kes andsid teada oma koguduse leeritöö

plaanidest 2005. aastal. Seejärel helistasin meilile mitte vastanud vaimulikele ja küsisin leeriõpetuse toimumise kohta 2005. aastal ning selle kaudu sain uut informatsiooni leeride toimumise kohta. Seega võib väita, et antud küsitlus oli kogu EELK-d hõlmav. Ankeedid väljastasin kogudustesse tavaliselt posti teel ühes tagastusümbrikuga. Seitsmesse kogudusse viisin ankeedid ise kohale. Ankeedi täitsid konfirmandid ja pastor tavaliselt viimasel leeritunnil, misjärel kogu leerirühma ankeedid tagastati koguduse poolt saadetud ühises ümbrikus posti teel uurimuse läbiviijale.

Antud uurimuse leerilapsi käsitleva osa eesmärgiks oli jõuda iga täiskasvanud konfirmandini. Täiskasvanutega leerirühmade olemasolu kindlaks tegemiseks helistasin kogudustesse ja küsisin kas neil on täiskasvanud leerilapsi ja kui palju neid on. Ankeedid saatsin seejärel vastavalt leerilaste arvule kogudustesse. Samuti lisasin igale ankeete saanud kogudusele ka kirikuõpetaja küsitlusankeedi. Antud uurimuse konfirmandidele mõeldud ankeete väljastati 616 eksemplari, tagastati neid 457 (74% väljastatud ankeetidest). Kuna küsitluse eesmärk oli selgitada täiskasvanud leerilaste suhtumist leerikooli ja nende leeri tulemise põhjuseid, siis oli oluline faktor konfirmandide vanus. Tagastatud 457-st konfirmandi ankeedist jäeti vastanu alaealisuse tõttu kõrvale 46 ankeeti (11%) ja 9 ankeeti jäi kõrvale seetõttu, et vanust polnud märgitud (2%). Seega jäi analüüsimiseks 402 ankeeti, mis olid täidetud täiskasvanud konfirmandide poolt. Võib väita, et vähemalt 402 (21%) konfirmandi 1921-st leerilapsest, kes käisid 2005. aastal leiris olid täiskasvanud ja vastasid antud küsitlusele. Uurimuses on seega tegu ühe aasta leerikooli analüüsiga.

Pastorite ankeete väljastati 52 tükki ja tagastati 33 (63% väljastatud ankeetidest). Kogudustes teenivaid pastoreid oli EELK-s 31.12.2004 seisuga 139 (<http://www.eelk.ee/intranet/doc/vaimulikud2004.ppt> – 02.04.2005). Seega vastas küsitlusele 24% kogudustes teenivatest vaimulikest.

6.2. Konfirmandide küsitluse tulemused

6.2.1. Küsitletud konfirmandide andmed

Leerilaste vanus ja sugu

Esmalt analüüsisin konfirmandide **vanust**. Ankeedis pidi konfirmand ise kirjutama oma vanuse, millest selgus, et suur osa täisealistest konfirmandidest oli vanuses 18–32 aastat (80% konfirmandidest ning iga eluaasta kohta oli selles vahemikus vähemalt 10 konfirmandi), kusjuures kõige rohkem täiskasvanud leerilastest oli 25-aastaseid (39 konfirmandi). Üle 50-aastaseid konfirmande oli selgelt vähem, iga eluaasta kohta enamasti vaid 1–3 vastanut. Leerilaste vanust selgitab diagramm 2.

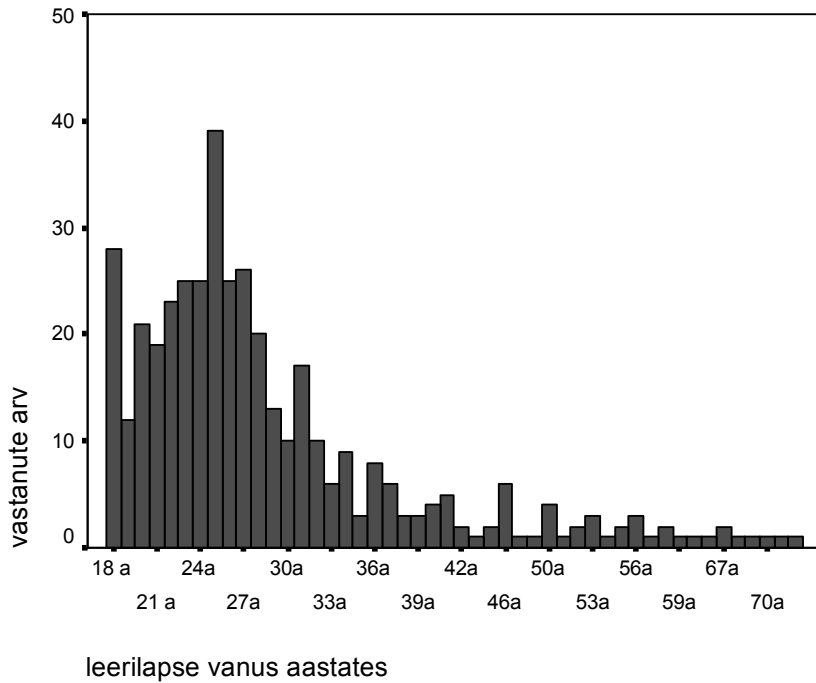

Diagramm 2. Eesti täiskasvanud konfirmandide vanuseline jagunemine 2005. aastal

Risttabelite puhul kasutan klassifitseeritud vanust, mida kirjeldab diagramm 3.

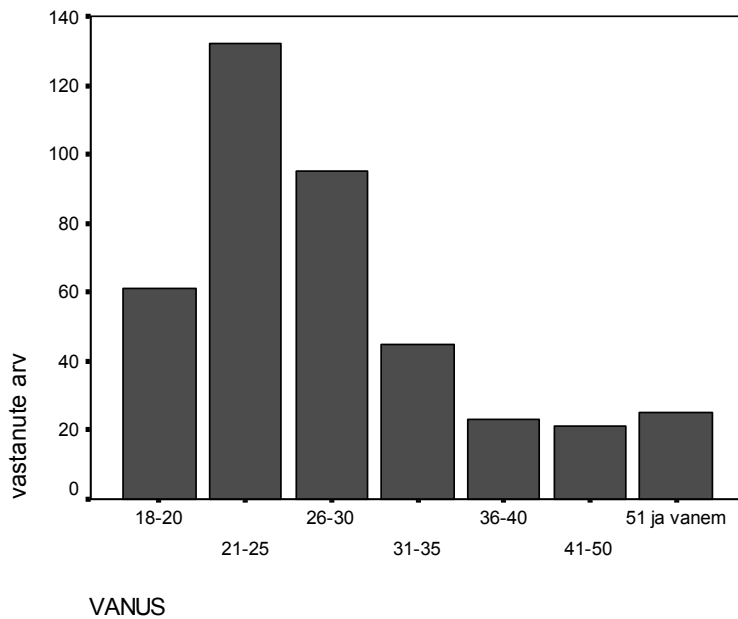

Diagramm 3. Konfirmandide klassifitseeritud vanuse diagramm

Klassifitseeritud vanuse tabeli koostamisel on arvestatud sellega, et igasse rühma jääks statistilise analüüsi läbi viimiseks vajalik kogus inimesi, seetõttu on alates 41. eluaastast jaotatud konfirmandid kahte suuremasse rühma: 41–50 eluaastat ja üle 51-aastased ning vanemad leerilapsed. Diagrammidest 2 ja 3 näeb, et kõige rohkem on konfirmande vanuses 18–30, seejärel langeb nende hulk iga eluaasta kohta järsult.

Järgmisena analüüsisin leerilaste **sugu** ja selgus, et küsitlusele vastanud leerilastest 267 (67%) on naised ja 133 (33%) mehed.

Leerilaste usulis-perekondlik taust

Usulis-perekondlik taust tähendab konfirmandide perekonnas sotsialisatsiooni teel kulgevat usulist mõjutust. Siin analüüsin, milline osa konfirmandide vanematest kuulub kirikusse, kas leerilapsi õpetati kodus palvetama, kuivõrd tähistati kodudes kiriklikke pühi ning kui aktiivsed on koguduslikult konfirmandide vanemad ja mil määral leerilapsed ise on osalenud koguduse tegevuses.

Konfirmandide **ema ja isa** kuuluvad siiski küllaltki sageli kirikusse. Ema kuulub kirikusse 199 konfirmandil (50%-l küsimusele vastanust) ja isa 141 leerilapsel (35%-l küsimusele vastanust).

Kristluse seisukohalt on vägagi oluline lapsele **palvetamise õpetamine**, sest palvetamise õpetamine on märk religioosest sotsialisatsioonist, kuid seda pole aga sageli konfirmandide kodudes tehtud. Väitega “kodus õpetati palvetamist” sai nõustuda ainult 61 (16% antud küsimusele vastanutest) leerilast. Seega saab vaid väikese osa täiskasvanud konfirmandide puhul rääkida religioosest sotsialisatsioonist, mis neid mõjutaks leeri tulema. Samas nagu nähtub diagrammist 4, milles on ära toodud väitele jaatavalt vastanute protsendid, on vanemate eärühmade ja kõige noorema eärühma puhul märgata kodus palvetama õpetamise osakaalu suuremat hulka kui keskmistes eärühmades.

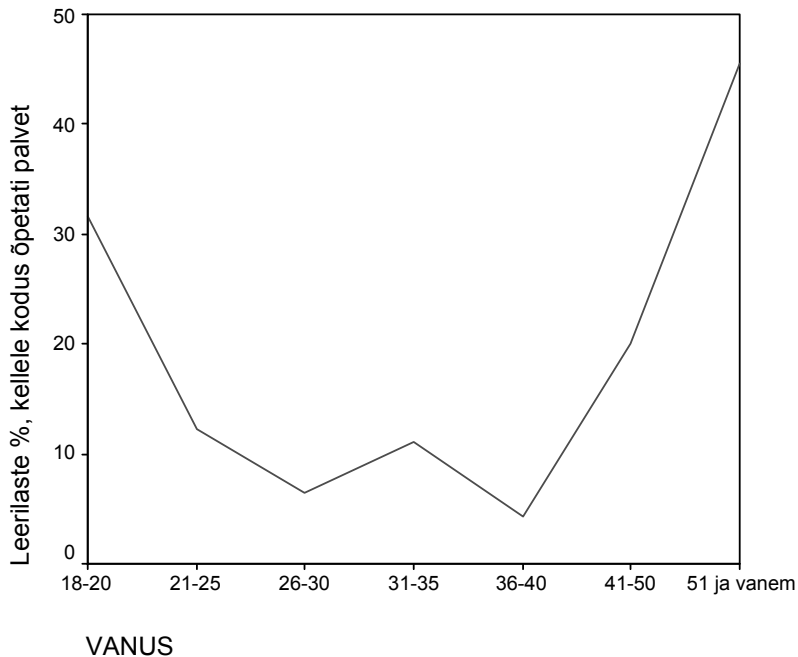

Diagramm 4. Kuivõrd leerilapsed on nõus väitega, et kodus õpetati neile palvetamist

Konfirmandidel paluti hinnata, kui sageli tähistati kodudes **kiriklikke pühi**, (Küsimuses paluti märkida 5-astmelisel skaalal leerilaste seisukoht, kusjuures 1 – mitte üldse, 2 – umbes kord aastas, 3 – mõni kord aastas, 4 – umbes kord kuus, 5 – igal nädalal), vastas 48 konfirmandi (12% antud küsimusele vastanutest), et kirikupühi ei tähistatud üldse ja 92 leerilast (23% vastanutest) väitis, et kirikupühi tähistati kord aastas. Enamuse konfirmandide kodudes (189 küsitlusele vastanut ehk 48%) tähistati kirikupühi mõni kord aastas, mis võiks olla märk mõningasest religioosest sotsialisatsioonist. Samas vaid 15 leerilast (4% vastanutest) leidis, et kõiki kirikupühi tähistati ja 52 (13% küsitlusele vastanutest) meelest tähistati kirikupühi sageli. Antud juhul on tegu siiski küllaltki olulise märgiga kirikupühade mõjust perekonna elule ja vähemalt mõningase sotsialisatsiooni ilminguga. Kirikupühade tähistamise keskmise sageduse sõltumist konfirmandi vanusest kirjeldab diagramm 5.

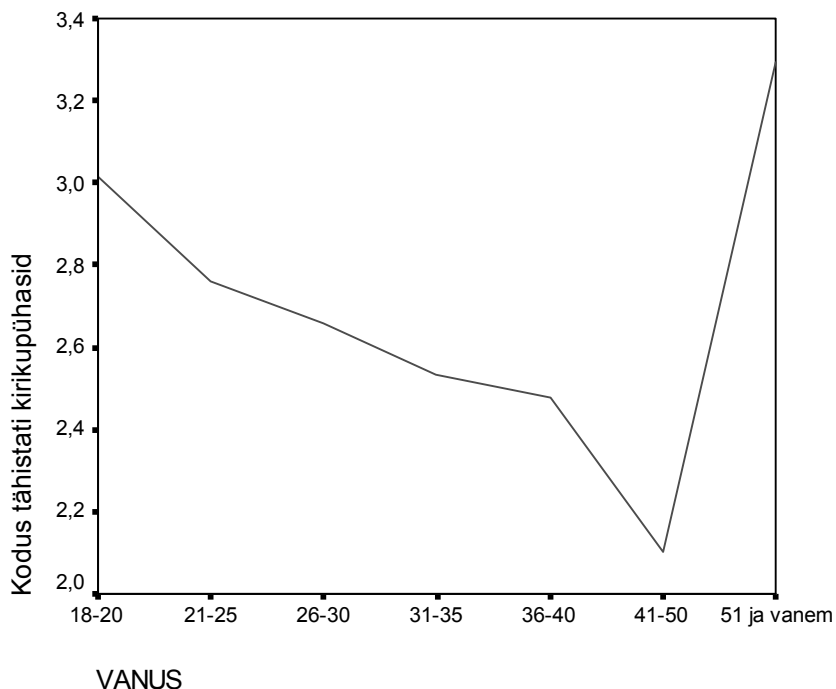

Diagramm 5. Kirikupühade keskmise tähistamise sageduse sõltuvus konfirmandi vanusest

Analüüsidest leerilaste usulis-perekondlikku tausta, on olulisel kohal ka konfirmandide **vanemate usuline aktiivsus**. Vanemate koguduse tegevuses osalemise aktiivsust analüüsidest selgus, et leerilaste vanemad olid küllalt passiivsed oma usulises elus. Vastanud konfirmandidest 202 (54%) leidis, et nende ema ei osalenud koguduse tegevuses üldse. Isa osalemine kirikuelus oli veelgi kasinam: 251 (71%) küsimusele vastanud leerilastest leidis, et isa ei osalenud koguduse tegevuses üldse. Seevastu igal nädalal osales koguduse tegevuses 13 (3% vastanutest) leerilapse ema ja viie (1% vastanutest) leerilapse isa. Ülejäänud vanemad osalesid kiriku tegevuses kas siis kord aastas, mõni kord aastas või kord kuus. Seega võib väita, et täiskasvanutest konfirmandide vanemad on usuliselt küllaltki passiivsed ja ei saa rääkida religioosest sotsialisatsioonist, mis tooks konfirmande leerikooli.

Olulisel kohal on **konfirmandide leerikoolieelne usuline aktiivsus**. Selle selgitamiseks küsiti konfirmandidelt osalemisageduse kohta mitmetes koguduse töövormides, nagu pühapäevakoolis, üldhariduskooli usuõpetuses, kiriku noortetöös, jumalateenistustel, kiriklikel talitustel, kirikumuusikas, skaudi ja gaidi töös, diakoonias ja hingehoidlikel vestlustel.

Vastustest selgus, et 92 (23% vastanutest) konfirmandi on osalenud enne leeri tulemist pühapäevakoolis. Antud taustandmete muutujatevahelise seose

iseloomustamiseks on kasutatud Spearmani astakorrelatsioonikordajat (allpool tähis ρ , seose statistilist usaldusväärsust väljendatakse vea tõenäosuse p kaudu). Indiviidide arv on 394, üksikute tunnuspaaride korral lünklikkuse tõttu mõne indiviidi võrra vähem või rohkem. Uurimuses ilmnis positiivne korrelatsioon vanuse ja pühapäevakoolis mitteosalemise vahel ($\rho = 0,321$, $p < 0,0005$). Pühapäevakoolis osalemise sõltumist vanusest kirjeldab diagramm 5, kusjuures seal on ära toodud pühapäevakoolis osalemise protsent vanuserühmiti.

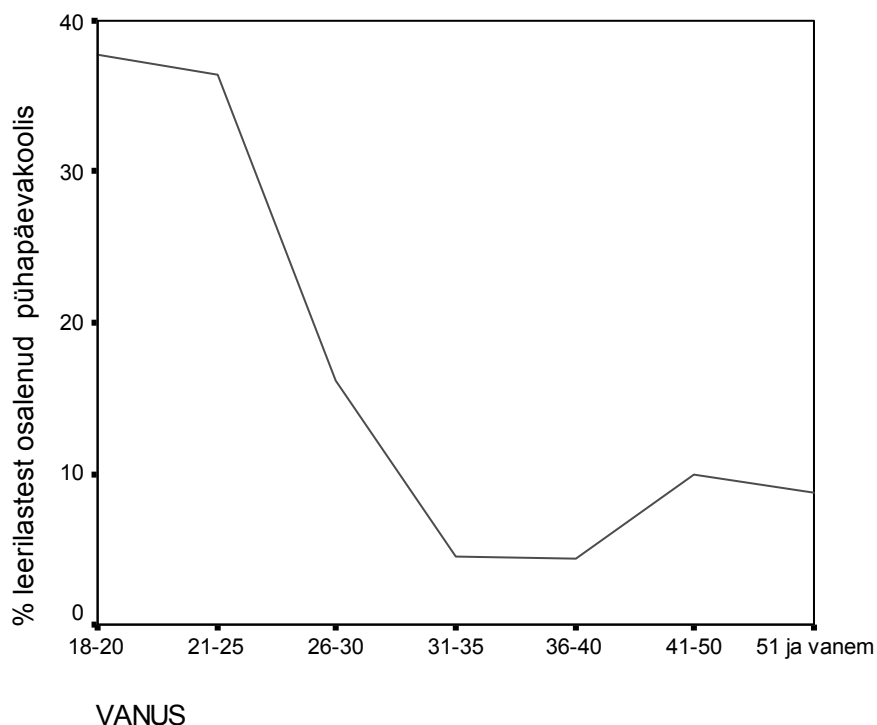

Diagramm 6. Konfirmandide pühapäevakoolis keskmise osalemise sõltumine vanusest

Konfirmandidest oli 78 (20% küsimusele vastanutest) osalenud üldhariduskooli usuõpetuses. Ka siin ilmnis uurimuses positiivne korrelatsioon vanuse ja usuõpetuses mitteosalemise vahel ($\rho = 0,168$, $p < 0,001$).

Lisaks sellele oli 19 (5% vastanutest) konfirmandi osalenud kiriku noortetöös. Uurimuses ilmnis ka positiivne korrelatsioon vanuse ja noortetöös mitteosalemise vahel ($\rho = 0,220$, $p < 0,0005$), mis näitab, et vanemad konfirmandid on vähem osalenud noortetöös kui nooremad. Skaudi-gaidi töös oli osalenud 31 leerilast, ehk 8% vastanutest.

Konfirmandid on olnud enne leeri ka jumalteenistuslikult aktiivsed: 304 (77% vastanutest) konfirmandi on osalenud jumalateenistusel, 284 (72%) matusel, 207 (53%) laulatusel, 197 (50%) ristimisel, 96 (24%) leeritalitusel.

Vanuse ja leerijumalateenistusel mitteosalemise vahel oli negatiivne seos ($\rho = -0,123$, $p < 0,015$), mis osutab sellele, et vanemad konfirmandid on noorematest rohkem viibinud leerijumalateenistusel. Leerilapse mitteosalemine enne leeri leeritalitusel korreleerus vanusega järgnevalt: ($\rho = -0,134$, $p < 0,008$). Seega on vanemad konfirmandid osalenud leerijumalateenistusel rohkem kui nooremad.

Vähem olid konfirmandid osalenud koguduse töövaldkonnas, mis nõuab ise süsteemset osalemist ja omapoolset aktiivsust. Nii nõustus väitega “olen osalenud enne leeri kirikumuusikas” 50 (13% küsimusele vastanuist) konfirmandi. Ka siin on tegu seosega vanuse ja kirikumuusikas mitteosalemise vahel ($\rho = 0,129$, $p < 0,010$), mis näitab, et nooremad konfirmandid on olnud kirikumuusika alaselts aktiivsemad kui vanemad.

Konfirmandid on ka koguduselt enne leeri hingeabi saanud suhteliselt vähe. Nii väitis 14 (4% küsimusele vastanutest) leerilast, et nad on osalenud hinge-hoidlikel vestlustel enne leeri ja 5 (1%) leerilast oli seisukohal, et nad on osalenud enne leeri diakooniatöös.

Konfirmandidel oli siin kohal võimalus ka lisaks välja pakutud tüüpilise-matele ja üldisematele variantidele ise kirjutada, millistes koguduse töövormi-des nad enne leerikooli on osalenud. Seda võimalust kasutas 34 konfirmandi, mis on samuti märk nende eelnevast usulisest aktiivsusest.

Kõige rohkem oli väiteid süsteemsema usulise temaatikaga õpetusprot-sesside kohta. Kaheksa konfirmandi mainis siin mitmeid erinevaid piibliõpetuse kursuseid nii luterlikus kirikus kui väljaspool:

Näiteks: koduspeetaval usuõpetusringis; Oleviste piiblikool; mingi kiriku loengul (koosolekul) EV taasiseseisvumise alguses; Kõrvalkõndija kursus; kirjalik piibli-kursus; õppinud Piiblit; minu õde käis pühapäevakoolis. Tema kõrvalt lugesin lapsena Piiblit; kirikunoortepäevad.

Teisele kohale jäi kirikumuusika. Kirikus esinemise puhul oli siin ilmselt sageli tegu mingi väljaspool kirikut tegutseva muusikahinguga, kuid kontserdid olid toimunud kirikus. Siin toodi ära viie konfirmandi poolt seisukohti, mis seon-duvad muusikatöoga kirikus:

Koguduse pasunakoori juhendamisel; kirikukooris pole laulnud aga käisin teise laulukooriga kirikus esinemas; kirikukontserdid; kontserdil, olen käinud kuula-mas ja andnud kontserte kirikus.

Oluliseks pidasid konfirmandid ära märkida veel ka teatud erinevatel jumala-teenistustel osalemist, seda tegid seitse konfirmandi:

Kuldleeripühal (2 vastust); Jõulude ajal jumalateenistuses; jumalateenistused (jõuludel); jumalteenistuste helisalvestusel; Vanaema kuldleeris; paar korda noorteteenistusel.

Seitse vastanut mainis ka aktiivsemat osalemist koguduse tegevuses ja seda nii ise kaasa aitamise suhtes kui ka süvenenuma uurimise ja huvi tundmise suhtes:

Kiriku koristamisel; juhendanud lasteringe; olen huvi tundnud esoteerilise ja spiritualistliku temaatika kohta; ohvriandide maksimises regulaarselt iga kuu kirikule; heategevuses; teise usundi koguduse tegevuses; olen abistanud kirikutöös ja tunnen huvi vaimsete asjade vastu.

Siin valdkonnas mainiti veel ka usu õpetamist nii ülikoolis kui ka kaitsevæes. Sellise õpetuse tõi esile kolm vastanut:

TÜ-s kohustuslik ainekursus; ülikooli usuõpetuses; sõjaväe kaplani tunnis.

Veel mainiti ühe vastanu poolt ära kodutütreks olemist ja ühe vastanu poolt erinevate Eesti kirikute külastamist. Kaks vastanut rõhutasid siin kohal, et nad pole mitte üheski töövormis osalenud.

Seega võib antud osa kokkuvõttes väita, et täiskasvanud konfirmandid on enne leerikooli olnud usulis-kiriklikult küllaltki aktiivsed ja ilmselt on kokkupuude kirikuga mõjutanud neid ka leerikooli tulema.

Antud rühma viimases küsimuses paluti konfirmandidel hinnata **koguduse tegevuses osalemise aktiivsust** 5 astmelisel skaalal (Küsimuses paluti märkida 5-astmelisel skaalal leerilaste seisukoht, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju).

Tabel 3. Leerilapse osalemissagedus koguduse tegevuses enne leeri

Osalemissagedus	Vastuseid	Protsent küsimusele vastanutest
mitte üldse	250	64
umbes kord aastas	54	14
mõni kord aastas	54	14
umbes kord kuus	19	5
igal nädalal	12	3
kokku	389	100

Antud küsimusele vastamine toob esile konfirmandide küllaltki suure passiivsuse. Kui analüüsida konfirmandide hinnangut oma koguduse tegevuses osalemise sagedusele ja teha seda nende vanusest lähtudes, siis selgub diagrammist 7, et koguduse tegevuses on osalenud rohkem kõige noorema vanuserühma ja samuti kahe kõige vanema vanuserühma konfirmandid. Seevastu konfirmandid vanuses 21–40 on osalenud koguduse tegevuses kõige vähem. Küsimuses paluti märkida eelnevaga sarnaselt 5-astmelisel skaalal leerilaste seisukoht. Seejärel võrreldi antud tulemust klassifitseeritud vanuse jaotusega.

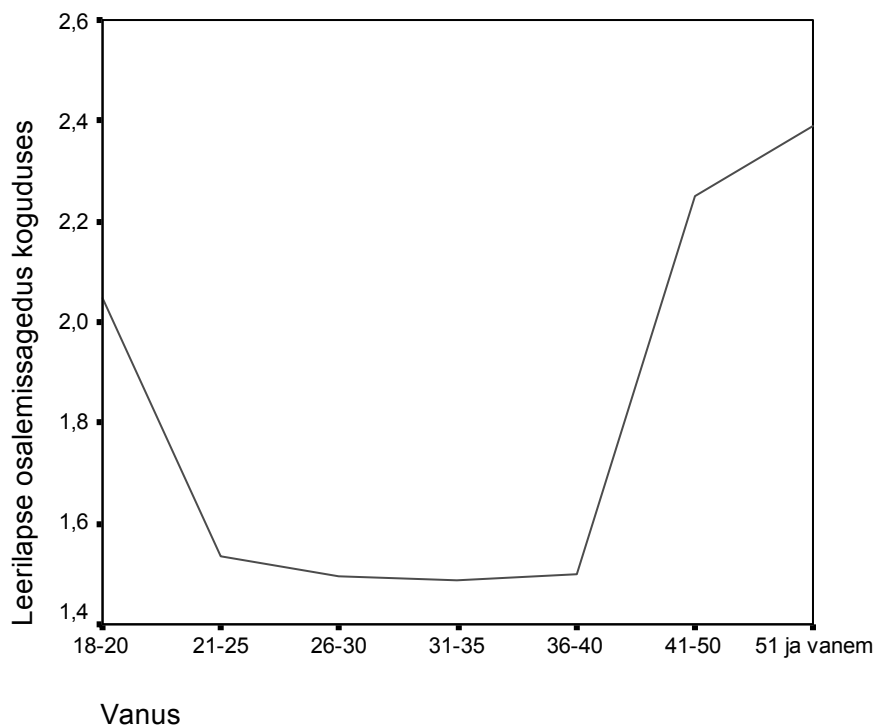

Diagramm 7. Konfirmandide koguduse tegevuses keskmise osalemisageduse sõltuvus vanusest

Kokkuvõtteks võib väita, et analüüsid täiskasvanud konfirmandide taustandmeid selgus, et suurem osa neist oli vanuses 18–32 eluaastat. Pooltel konfirmandidel kuulus ema kirikusse ja enam kui kolmandikul oli isa kiriku liige. Samas on siiski leeriõpilaste religioosne sotsialisatsioon nõrk, sest palvetamist õpetati kodus ainult 16%-le leerilastest. Siiski tähistati poolte konfirmandide kodudes vähemalt mõni kord aastas kirikupühi. Ka oli leerilaste endi usuline aktiivsus enne leerikooli küllaltki suur: 23% oli neist osalenud pühapäevakooli tegevuses ja 20% üldhariduskooli usuõpetuses. Koguni 77% leerilastest oli osalenud jumalateenistusel ning samuti oli ka talitustel osalemine küllaltki aktiivne. Hoolimata eelnevatest positiivsetest osalemistulemustest hindavad konfirmandid enda osalemist koguduse tegevuses väga madalaks: 64% leerilastest väidab, et nad ei ole osalenud enne leerikooli koguduse tegevuses.

6.2.2. Leeriõpetuse läbiviimine

Leeriõpetuse õnnestumise seisukohalt võttes on olulisel kohal ka õpetamise meetodika, mille selgitamiseks pakuti ankeedi täitjatele välja seitse õpetusmeetodit ja paluti hinnata nende rakendamise mahtu. Küsimuses paluti märkida 5-astmelisel skaalal leerilaste seisukoht, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Vastuste põhjal kujunes tabel 4, milles kajastub õpetusmeetodi küsimusele vastanute hulk, vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 4. Leeriõpetuse meetodika leerilaste seisukohalt vaadatuna

Õpetusmeetod	Vastanute arv	Keskmine	Standardhälve
Loeng	394	4,3	1,0
Vestlus	397	3,6	1,1
Raamatute iseseisev lugemine	397	3,3	1,2
Töö Piibliga	394	3,1	1,1
Rühmatöö	385	2,3	1,1
Koguduse töövormides osalemine	380	2,1	1,1
Dramatiseering	362	1,6	0,9

Erinevate töövormide kasutussageduse omavaheliste seoste iseloomustamiseks on kasutatud Spearmani astakorrelatsioonikordajat (allpool on seose tugevuse tähiseks ρ , seose statistilist usaldusväärstust väljendatakse vea tõenäosuse p kaudu). Indiviidide arv on 390, üksikute tunnuspaaride korral lünklikkuse tõttu mõne indiviidi võrra vähem või rohkem. Ainult dramatiseeringu puhul oli vastanute arv madal: 362. Antud uurimuse tulemusel selgus, et ka õpetusmeetodid sõltusid osalejate vanusest. Näiteks õppimine raamatute iseseisva lugemise teel korreleerus leerilapse vanusega ($\rho = 0,173$, $p < 0,001$) ning samuti korreleerus vanusega töö Piibliga õpetusmeetodina ($\rho = 0,168$, $p < 0,001$) ja koguduse töövormides osalemine ($\rho = 0,165$, $p < 0,001$). Negatiivne korrelatsioon vanusega seoses tekkis seevastu loengul õpetusmeetodina ($\rho = -0,148$, $p < 0,003$). Seega võib väita, et vanemate inimeste leerikoolis õpetatakse neid tundides vähem ja antakse pigem rohkem koduse lugemise ülesandeid ning lisaks sellele suunatakse konfirmande pigem töövormides osalemise teel koguduse tegevusse.

Need konfirmandid, kes olid enne leerikooli osalenud rohkem koguduse tegevuses, kogesid õpetusvormidena rohkem just koguduse töövormides osalemist ($\rho = 0,203$, $p < 0,0005$) ja tööd Piibliga ($\rho = 0,138$, $p < 0,006$) ning ka vestlust õpetusvormina ($\rho = 0,147$, $p < 0,004$). Ka rakendati nende konfirmandide meelest loengut õpetusvormina vähem ($\rho = -0,104$, $p < 0,043$).

Antud õpetusmetoodikat puudutava küsimustiku lõpus oli viimasena võimalik konfirmandil endal kirjutada, milliseid õpetusmeetodeid leerikoolis kasutati. Seda võimalust kasutas 28 konfirmandi. Nii käesolevate kui järgnevate kvalitatiivsete vastuste grupeerimisel lähtusin nende sisust ja sisuliselt eristusid viis rühma:

kaheksal juhul kirikumuusikat kui õpetamise vormi

Näiteks: laulmine; kiriku laulu palveraamat; laulmine koos oreli saatel; muusika; töö lauluraamatuga; laul; kirikulaulude laulmine.

viiel juhul mainiti mingit ekskursiooni või väljasõitu või tutvumist kirikuga

Väljasõit kirikutesse; kiriku tutvustus ekskursiooni vormis; ekskursioon; Pühtitsa kloostri külastamine; väljasõit.

kolmel juhul mainiti leerilaagrit

Leerilaager; leerilaager Pilstveres.

ja samuti mainiti paaril korral seda, et leerikool toimus individuaalkursuse vormis

Oli individuaalkursus; iseseisev töö.

Kolm inimest tõid ka siin ära raamatute lugemise ja kirjanduse soovitamise kirikuõpetaja poolt ning paar inimest rõhutasid tunnikontrolle-kontrolltöid kui õpetamise vorme.

Kirjandus; raamatute soovitamine; kodutöö; tunnikontrollid.

Üksikutel kordadel mainiti ka järgmiseid õpetamismeetodeid:

Huumoriga õpetamine; video vaatamine; koostöö Soome sõpruskirikuga; võimalus küsida; ei olnudki õieti leerikooli.

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et õpetamismeetoditest kasutati kõige rohkem loenguvormi. Olulisel kohal olid õpetamismeetoditest veel ka vestlus ja iseseisev raamatute lugemine. Kõige vähem kasutati dramatiseeringut ja töövormides osalemist. Vanemad konfirmandid pidid rohkem ise lugema, osalema koguduse tegevuses ja neile peeti vähem loenguid. Konfirmandid kasutasid ka ise võimalust lisada õpetamismeetodeid ja siin leidsid enim mainimist kirikumuusika, ekskursioonid ja leerilaager.

6.2.3. Leeri tulemise põhjused

Konfirmandidelt küsiti 15 küsimuse abil, miks nad tulid leerikooli. Küsimuses paluti märkida 5-astmelisel skaalal leerilaste seisukoht, mis väljendas vastava põhjuse olulisust selle otsuse tegemisel, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Küsimuse vastuseid selgitab tabel 5, kus on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 402-st laekunud täiskasvanud konfirmandide ankeedist, põhjuse olulisuse keskmine hinnang ja standardhälve.

Tabel 5. Leeri tulemise põhjused

Leeri tulemise põhjus	Vastuseid	Keskmine	Standardhälve
Kiriklik laulatus	387	4,0	1,4
Ristimine	375	3,8	1,6
Kiriklik matus	391	3,7	1,4
Ristivanemaks	388	3,5	1,5
Saada rohkem teada Jumalast	393	3,5	1,2
Kirik huvitas	393	3,4	1,0
See on hea tava	391	3,4	1,3
Saada tulla armulauale	390	3,2	1,4
Traditsioonilistel kaalutlustel	383	3,0	1,2
Leida elumõte	363	2,5	1,3
Sest on kirikult saanud keerulistes eluolukordades tuge	384	2,5	1,3
Elukaaslase/abikaasa soovil	378	2,3	1,5
Sest selline on perekonna traditsioon	381	2,2	1,3
Sest sõbrad või kolleegid läksid leeri	385	2,1	1,4
Vanemate soovil	383	1,9	1,3

Nagu selgub, on kõige olulisemateks leeri tulemise põhjusteks täiskasvanute puhul soov osa saada kiriklikest talitustest, nagu laulatus, ristimisest, matusest ja soov saada vaderiks. Huvi kiriku ja usu suhtes jääb teisele kohale ning sellele järgnevad traditsioonid. Kõige vähem on inimesi mõjutanud nende valikutes vanemad, sõbrad, kolleegid, perekond ja elukaaslane.

Vaadates kõrgeimat keskmist tulemust saanud laulatussoovi selgub, et soov saada kiriklikku laulatust mõjutas suurt hulka konfirmandidest leerikooli tulema, küsimusele vastanutest väitis 57%, et soov saada laulatust mõjutas neid

väga palju leeri tulema. Samas leidis 10% küsimusele vastanutest, et soov saada kiriklikku laulatust ei mõjutanud neid leerikooli tulema mitte sugugi. Küsimuses paluti märkida 5-astmelisel skaalal leerilaste seisukoht, mis väljendas laulatussoovi olulisust leerituleku otsuse tegemisel, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Laulatussoovi ja konfirmandi vanuse vahel on otsene seos: nooremad konfirmandid tulevad leerikooli rohkem sooviga saada kiriklikku laulatust. Laulatussoovi keskmise sõltumist konfirmandi vanusest kirjeldab diagramm 8.

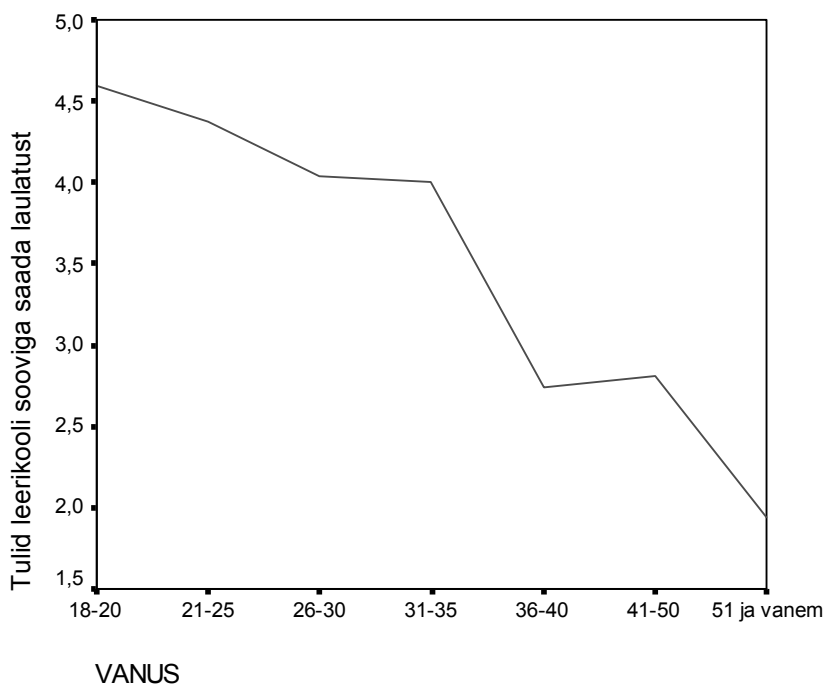

Diagramm 8. Laulatuse sooviga leeri tulemise keskmise sõltumine konfirmandi vanusest

Lisaks tabelis toodule oli konfirmandidel võimalik ka antud variantide rea lõppu kirjutada ise, milline võis olla see muu põhjus, mille ajel nad leerikooli tulid. Seda võimalust kasutas 36 konfirmandi.

Tabel 6. Leeri tulemise põhjused, mida konfirmandid valikvastustele ise lisasid

Põhjuse olulisus	Leeri tulemise põhjus	Väidete hulk
1.	Isiklikud ja usulised põhjused	14
2.	Soov ristida oma last	10
3.	Perekondlikud ja sõpruskondlikud mõjutused	8

Isiklike ning usulisi põhjuseid leeri tulemiseks nimetati 14 korral. Isiklike põhjuste all võib mõista nii inimese hinges olevat vajadust, eluprobleeme kui ka soovi areneda. Usulised põhjused lähtuvad ennekõike teatud religioosest taustast või soovist sotsialiseeruda.

Näiteks: südames tunne; silmaringi avardamine; rohkem tunnetada sisetunnet; kirik lõdvestab pingest; oli aeg; et õigel ajal ei olnud see kombeks; eneseleidmine ka psüühiliselt täiskasvanuks saamine; hea võimalus, mida ei osanud ette näha; üksindus; soov saada kinnitust oma uskumustele/tõekspidamistele; Püha Vaimu juhtimine; soovisid tundma õppida kristlust; kohtuda teiste usklike inimestega; soov tulevikus pühendada ennast kirikutööle.

Soov ristida oma last toodi esile kümnel korral. Siin sooviti nii lihtsalt talitust kui ka usulist poolt ja Jumala kaitset:

Soovisin last ristida; soov lapsed ristida; et jumal hoiaks minu last, kelles on puue ehk ta on lapsinvaliid.

Perekondlike ja sõpruskondlike suhete mõjutusi mainiti kaheksal korral, kusjuures mõjutused lähtusid nii traditsioonilisel teel vanematelt lastele ja vanavanematelt lastelastele kui ka sõpradel sõpradele ja lastelt vanematele:

Poeg lõpetas leerikooli; traditsioon vanavanematelt; sugulased soovitasid; vanavanemate kuldleeripüha; sõbra soovitus, tuttav kutsus kaasa; pere liikme ristimine; poeg lõpetas leerikooli.

Neljal korral märgiti siin, et konfirmand oli enne ristitud, mis näitab perekonnas toimivat religioosset sotsialisatsiooni:

Olin enne ristitud.

Seega võib märgata, et sageli on leeri tulemise põhjused väga isiklikku laadi.

Järgnevalt analüüsin teise küsimuse vastuses välja pakutud leeritulemise põhjusteid faktoranalüüsi kasutades, mille tulemusi selgitab tabel 7.

Tabel 7. Leeri tuleku kaalutluste faktorlaadungid ühes tunnuse kirjeldusastmetega

Konfirmandid tulid leerikooli	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Üksiktunnuse kirjeldusaste
sest kirik huvitas	0,757	-0,139	0,005	0,224	0,643
sooviga saada rohkem teada Jumalast	0,738	0,005	-0,081	0,028	0,552
sest on kirikult saanud keerulistes eluolukordades tuge	0,652	0,026	0,165	0,113	0,466
sooviga leida elumõte	0,551	0,136	0,095	0,038	0,333
elukaaslase/abikaasa soovil	-0,305	0,217	-0,028	0,008	0,141
sooviga saada kiriklikku matust	0,241	0,626	0,161	0,147	0,498
sooviga saada kiriklikku laulatust	-0,184	0,581	0,013	0,085	0,378
sooviga saada tulla armulauale	0,495	0,502	0,029	0,169	0,526
sooviga saada ristivanemaks	-0,081	0,441	0,087	0,362	0,340
sest selline on perekonna traditsioon	0,098	0,203	0,733	0,188	0,623
vanemate soovil	0,066	0,107	0,551	0,144	0,340
sooviga saada ristitud	0,019	0,135	-0,459	0,242	0,288
sest see on hea tava	0,263	0,190	0,219	0,593	0,505
traditsioonilistel kaalutlustel	0,221	0,015	0,068	0,534	0,339
sest sõbrad või kolleegid läksid leeri	-0,022	0,101	-0,035	0,323	0,116
Faktori kirjeldusaste	16%	9%	8%	7%	

Analüüsides tabelis tunnuste kirjeldusastmeid nähtub, et faktorid seletavad kõige vähem leeri tuleku põhjustest seda, et sõbrad või kolleegid läksid leeri (12%), leeritulekut elukaaslase soovil (14%) ja leeritulekut sooviga saada ristitud (29%). Kõige rohkem aga seletavad faktorid leeri tulekut huvist kiriku vastu (64%), perekonna traditsioonist lähtumisest (62%) ja sooviga saada teada rohkem Jumalast (55%).

Esimest faktorit võib tõlgendada kui **usulis-eksistentsiaalset faktorit** ning selle faktori puhul on suurimad faktorlaadungid järgmistel leeri tuleku põhjustel: huvi kiriku vastu, soov saada teada rohkem Jumalast, aga ka kirikult keerulistes olukordades toe saamine ja elumõtte otsimine. Teatud nõrgem lisaseos on

faktoril sooviga saada tulla armulauale, mis on ilmselt ajendatud usulisest motivatsioonist. Antud faktor ei kajastu abikaasa soovi tähtsuses leerituleku põhjusena. Analüüsides neid leeri tulemise põhjuseid, mis korreleeruvad kõige tugevamalt esimese faktoriga, võib nimetada seda faktorit usulis-eksistentsiaalseks faktoriks, sest just usulist ja eksistentsiaalset laadi põhjused on mõjutanud neid konfirmande leeri tulema. Esimene faktor on suurima kirjeldusastmega (16%) esialgsete tunnuste variatiivsuse edasiandmise suhtes, seega on „usulis-eksistentsiaalse motivatsiooni tugevus” olulisim alus, mille poolt leerilapsed üksteisest erinevad.

Teist faktorit võib tõlgendada kui **tseremoniaalset faktorit** ning selle faktori juures on suurimad faktorilaadungid järgmistel leeri tuleku põhjustel: soov saada kiriklikku matust, laulatust, tulla armulauale ja saada ristivanemaks. Armulauast võib ilmselt antud juhul kõneleda ennekõike kui riitusest. Taustal on mõjumas veel perekonna traditsioon. Huvi kiriku vastu paistab selle faktori ajal leeri tulnutel olevat teistest väiksem. Seega teise faktori poolt mõjutatuna leeri tulejad on huvitatud ennekõike kiriku ametitalitustest ja seega võib seda faktorit nimetada tseremoniaalseks faktoriks.

Kolmandat faktorit võib tõlgendada kui **perekondlik-traditsioonilist faktorit** ning selle faktori puhul on suurimad faktorilaadungid järgmistel leeri tuleku põhjustel: perekonna traditsioonist ja vanemate soovist lähtumine. Tugevat negatiivset korrelatsiooni võib märgata siin seoses ristimisega, mis vihjab ilmselt sellele, et antud faktorist mõjutatuna leeri tulejad on varem oma vanemate või muude pereliikmete poolt juba ristitud. Taustal on mõjumas ka korrelatsioon hea tava ajal leeri tulemisega. Analüüsides selle faktori korrelatsioone, võib märgata siin tugevat sõltuvust perekonna tavadest. Seega võib selle faktori nimetada perekondlik-traditsiooniliseks faktoriks.

Neljandat faktorit võib tõlgendada kui **formaal-traditsioonilist faktorit** ning selle faktori juures on suurimad faktorilaadungid järgmistel leerituleku põhjustel: hea tava, traditsioonilised kaalutlused ja ka sõprade ning kolleegide leeri tulemine. Taustal on mõjumas ka soov saada ristitud, mis vihjab sellele, et antud faktori mõjul leeri tulejad pole varem ristitud. Seega võib väita, et antud faktorist mõjutatutena leeri tulejad lähtuvad ennekõike formaalsetest välistest asjaoludest. Seega võib seda faktorit nimetada formaal-traditsiooniliseks faktoriks.

Neid faktoreid analüüsiti järgnevalt faktorskooride (individuaalsete väärtuste) alusel leerilaste taustandmetest lähtudes. Indiviidide arv on 330, üksikute tunnuspaaride korral lünklikkuse tõttu mõne indiviidi võrra vähem või rohkem. Muutujatevahelise seose iseloomustamiseks on kasutatud Spearmani astakorrelatsioonikordajat (allpool on seose tugevuse tähiseks ρ seose statistilist usaldusväärsust väljendatakse vea tõenäosuse p kaudu).

Kui analüüsida faktoreid leerilaste taustandmetest lähtudes, siis võib märkata, et mida vanem on konfirmand, seda tugevam on tal keskmiselt usulis-eksistentsiaalne motivatsioon ($\rho = 0,148$, $p < 0,007$). Seega võib väita, et vane-

mad konfirmandid tulevad kirikusse rohkem huvist usu ja kiriku vastu. Seevastu tseremoniaalsest aspektist lähtuval faktoril ilmnes negatiivne korrelatsioon vanusega ($\rho = -0,306$, $p < 0,0005$), seega mida noorem on konfirmand, seda tugevamalt mõjutab tema otsust leeri tulla tseremoniaalsusega seotud põhjuste komplekt. Antud juhul on taustal kindlasti mõjumas soov oma abielu laulatada. Analüüsis ilmneb siin negatiivne korrelatsioon vanusega ($\rho = -,378$, $p < 0,0005$). Seega mida noorem on konfirmand, seda rohkem mõjutab tema otsust leeri tulla soov saada kiriklikku laulatust.

Ka perekondlik – traditsioonilisest aspektist leerikooli tulejate puhul ilmneb negatiivne korrelatsioon vanusega ($\rho = -0,173$, $p < 0,002$). Formaali-traditsioonilistel põhjustel leeri tulnutel ei esinenud olulise tugevusega korrelatsiooni vanusega.

Seega võib väita, et vanuse ja leerituleku põhjuste vahel on igal juhul tugev seos: nooremad täisealised konfirmandid tulevad leerikooli rohkem sooviga saada kiriklikke talitusi ja õiguseid ning neid mõjutab rohkem ka perekondlik-traditsiooniline taust. Vanemad täiskasvanud konfirmandid tulevad leerikooli seevastu tugevamalt mõjutatuna usulis-eksistentsiaalsetest küsimustest ning otsingutest.

Analüüsidest neid nelja faktorit soolisest aspektist lähtudes selgub mitmeid huvitavaid seoseid. Konfirmandidelt küsiti soo kohta, kusjuures kodeerimisel sisestati mees – 1 ja naine – 2. Negatiivne korrelatsioon ($\rho = -0,169$, $p < 0,002$) tekkis tseremoniaalsel põhjustel leeri tulejate ja soo vahele, mis tähendab, et mehed olid rohkem tseremoniaalsel põhjustel mõjutatutena tulnud leerikooli.

Positiivne korrelatsioon tekkis konfirmandi sugupoolel seevastu formaal-traditsioonilisest faktorist mõjutatutena leeri tulejate vahel ($\rho = 0,211$, $p < 0,0005$) ja samuti usulis-eksistentsiaalse motivatsiooni faktori poolt mõjutatuna leeri tulnute vahele ($\rho = 0,125$, $p < 0,023$). Seega võib väita, et naised mõjutavad leerikooli rohkem tulema formaal-traditsiooniline taust, see tähendab üldised head tavad, sõbrad-sõbrannad ning lisaks sellele ka usulised eksistentsiaalsed otsingud.

Konfirmandidelt küsiti ka vanemate kirikusse kuulumise kohta, kusjuures kodeerimisel sisestati 1 – ja, 2 – ei, 3 – ei tea. Antud korrelatsioonide arvutamisel arvestati ainult “ja” või “ei” vastustega, mistõttu negatiivne korrelatsioon tähendab vanemate kirikusse kuulumist. Muutujatevahelise seose iseloomustamiseks on kasutatud Spearmani astakkorrelatsioonikordajat. Ema kirikusse kuulumisel tekkis tugev negatiivne korrelatsioon seoses leeri tulekuga perekondlik-traditsioonilise faktori mõjul ($\rho = -0,469$, $p < 0,0005$, $N = 312$), pea-aegu sama tugevat negatiivset seost oli selle faktori puhul märgata ka isa kirikusse kuulumisega ($\rho = -0,403$, $p < 0,0005$, $N = 276$). Seega perekondlik-traditsioonilistel kaalutlustel leeri tulejate vanemad kuuluvad suurema tõenäosusega kirkusse kui muude konfirmandide vanemad.

Perekondlik-traditsioonilisel faktoril tekivad tugevad korrelatsioonid suhtes vanemate ja vanavanemate osalemisega koguduse tegevuses. Siin küsiti järgmisel viieastmelisel skaalal vanemate ja vanavanemate osalemisaktiivsust koguduse tegevuses: 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Uuriti osalushinnangute korrelatsioonid nelja leeri tulemise motiivide põhjal moodustatud faktoriga. Siin tulid esile tugevad korrelatsioonid seoses ema osalemisega koguduse tegevuses ($\rho = 0,452$, $p < 0,0005$), isa osalemisega koguduse tegevuses ($\rho = 0,303$, $p < 0,0005$), emapoolse vanaema osalemisega koguduse tegevuses ($\rho = 0,305$, $p < 0,0005$) ja emapoolse vanaisa osalemisega koguduse tegevuses ($\rho = 0,304$, $p < 0,0005$) ning isapoolse vanaema osalemisega koguduse tegevuses ($\rho = 0,218$, $p < 0,001$). Sellised korrelatsioonid perekondlik-traditsioonilise faktori poolt mõjutatuna leeri tulnute puhul on selge märk religioosse sotsialisatsiooni mõjust neile leerilastele. Ka tuli esile positiivne korrelatsioon usulis-eksistentsiaalsetel kaalutlustel leeri tulemise ja ema koguduse tegevuses osalemise vahel ($\rho = 0,184$, $p < 0,001$), mis on samuti märk religioossuse edasikandumisest perekonnas. Teistel faktoritel vanemate koguduse tegevuses osalemisega tugevaid korrelatsioonid ei esinenud.

Samuti on märk religioosest sotsialisatsioonist kodus lapsele palvetama õpetamine, kusjuures siin on olulisel kohal nii söögipalve kui õhtupalve õpetamine. Küsimusele sai vastata jaatavalt või eitavalt, kusjuures ja – 1 ja ei – 2. Siin tekkisid negatiivsed korrelatsioonid nii faktoril, mis mõõtis leeritulemise sõltumist perekondlik-traditsioonilistest põhjustest ($\rho = -0,293$, $p < 0,0005$), kui ka faktoril, mis mõõtis leeri tulemise sõltumist usulis-eksistentsiaalsetest põhjustest ($\rho = -0,161$, $p < 0,004$). Seega on nii perekondlik-traditsioonilistel põhjustel leeritulejatel kui usulis-eksistentsiaalsetel põhjustel leeri tulejatel kodudes õpetatud rohkem palvetamist, mis näitab antud juhul religioosse sotsialisatsiooni mõju nende faktorite mõjutusel leeri tulnutele.

Leerilastel paluti viieastmelisel skaalal hinnata, kui palju nende kodudes tähistati kirikupühaid: 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Ilmnes positiivne korrelatsioon perekondlik-traditsioonilise tausta motivatsiooni tugevusega ($\rho = 0,311$, $p < 0,0005$). Kirikupühade tähistamise sagedus korreleerus positiivselt ka leerituleku usulis-eksistentsiaalse motivatsiooni tugevusega ($\rho = 0,122$, $p < 0,027$), mis vihjab samuti religiooslele sotsialisatsioonile perekonnas.

Huvitav on jälgida ka korrelatsioonid leerilaste erinevates koguduse töövormides ja usulises õpetuses osalemise ja leeri tulemise motivatsiooni erinevate faktorite vahel. Eelnevas õpetustegevuses osalemise küsimusele sai vastata jaatavalt või eitavalt, kusjuures ja – 1 ja ei – 2, seega on siin negatiivne korrelatsioon märk sellest, et leerilaps on osalenud töövormides ja positiivne korrelatsioon märk sellest, et ta ei ole osalenud antud töövormides.

Usulis-eksistentsiaalsest motivatsioonist leeri tulnute puhul tuli esile seos jumalateenistusel osalemisega ($\rho = -0,179$, $p < 0,001$) ja leeritalitustel

($\rho = -0,149$, $p < 0,007$), ning seos osalemisega ristimistalitusel ($\rho = -0,140$, $p < 0,011$). Seega võib väita, et usulis-eksistentsiaalsest motiivist lähtudes leeri tulnud on enne leerikooli olnud jumalateenistuste ja ametitalistuste küllastamise poolest aktiivsed.

Leerikooli tseremoniaalsest motivatsioonist mõjutatutena leeri tulnud olid enne leeri osalenud aktiivsemalt pühapäevakooli töös ($\rho = -0,111$, $p < 0,045$) või skauditöös ($\rho = -0,115$, $p < 0,037$).

Perekondlik-traditsioonilisest motivatsioonist mõjutatutena leerikooli tulnud aga olid enne leerikooli aktiivsemalt osalenud ametitalitustel, nagu ristimisel ($\rho = -0,376$, $p < 0,0005$), matustel ($\rho = -0,200$, $p < 0,0005$) ja leeritalitusel ($\rho = -0,129$, $p < 0,020$). Ka tuli esile seos üldhariduskooli usuõpetuses osalemisega ($\rho = -0,131$, $p < 0,007$).

Formaal-traditsioonilisest motivatsioonist mõjutatuna leeri tulnute puhul ei tekkinud olulisi korrelatsioone.

Seejärel küsiti konfirmandidelt 5-astmelisel skaalal koguduse tegevuses osalemist, kusjuures valida võis järgmiste väärtuste vahel: 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Siin tulid esile positiivsed korrelatsioonid usulis-eksistentsiaalse leeritulemise motivatsiooni faktoriga ($\rho = 0,348$, $p < 0,0005$) ja perekondlik-traditsioonilise motivatsiooniga leeri tulejatel ($\rho = 0,193$, $p < 0,0005$), mis näitab perekondlik-traditsioonilise motivatsiooniga ja usulis-eksistentsiaalse motivatsiooniga leerikooli tulejad on osalenud koguduse tegevuses aktiivsemalt.

Avatud küsimuste osas küsiti leerilastelt, miks nad tulid leerikooli. Antud küsimusele laekus kokku 1016 vastust. Konfirmandide leeritulemise põhjuseid avatud küsimuste põhjal kirjeldab tabel 8 ja seejärel on tabelis toodud väiteid kirjeldatud konfirmandide oma sõnade põhjal.

Tabel 8. Konfirmandide leeritulemise põhjused avatud küsimuse põhjal

Põhjuse olulisus	Leeri tulemise põhjus	Väidete hulk
1.	Soov saada osa kiriklikest talitustest	313
2.	Soov saada teadmisi	185
3.	Inimsuhted	143
4.	Soov saada kiriklike õiguseid	90
5.	Usk	89
6.	Huvi kiriku vastu	86
7.	Eluküsimused-probleemid	54
8.	Traditsioon	50
	Muud	6

Enim oli esindatud vastusevariantide seas soov saada osa kiriklikest talitustest, mida pakuti kokku 313 korral. Talitussoovid omakorda jagunesid sooviks saada kiriklikku laulatust, sooviks saada ristitud ja kõige vähesemal määral soovi

saada kiriklikku matust. Kõige rohkem oli talitussoovidest esindatud soov saada kiriklikku laulatust – seda pakuti 158 korral:

Soov abielluda kirikus; kunagi kiriklikult laulatatud saada; mina ennast koos naisega kiriklikult laulatada lasta; kiriklik abielu; kunagi läbida kiriklik laulatus; abielluda kirikus; selleks, et kunagi kiriklikud pulmad teha; laulatuse ning registreerimise soov N kirikus; ma ei kujuta oma pulmi ette ilma kirikliku laulatusega, nii et kui peaksin kunagi abielluma, siis kiriklikult.

Peaaegu sama oluline talituse ootustest oli soov saada ristitud, mida esindas 142 vastusevarianti:

Soovisin saada ristitud; olla ristitud; saada ristitud ja leeritatud; täide viia ammune unistus saada ristitud ja leeritatud; lihtsalt tahtsin, hea on olla ristitud ja leeritatud.

Talitustest mainiti kõige vähem leeri tuleku põhjusena matust. Kandva motiivina oli see 13 väites:

Soovin, et maetaks kiriklikult; soovin kiriklikku matust; matus kiriklik.

Teisele kohale jäi leeri tulemise põhjustest soov saada uusi teadmisi, mida pakkus leeri tulemise põhjusena välja 185 vastusevarianti. Siin valdkonnas olid esindatud ennekõike soov saada rohkem teada ristiusust ja Piiblist, aga ka soov ennast ja enda maailmapilti arendada:

Piibli ja ristiusu parem tundmaõppimine; teavet Piibli kohta; huvi piibli vastu; soov kristluse kohta rohkem teada saada; et saada aru, mis on kiriku õpetuse taga; saada kirikueluga tuttavaks; tahtsin saada rohkem informatsiooni luteri kiriku kohta; tahtsin mõista liturgiat ja kõike sellega seonduvat; saada rohkem teada Jumalast; mind huvitab usk (erinevad usud); soov teada saada erinevatest religioonidest; saada uusi kogemusi; kiriku ajalugu; tahtsin teada, kas minu maailmavaade erineb oluliselt kristlaste omast; täitmaks lünka oma teadmistes; hariduse ja harituse pärast; et saada targemaks; lisateabe tahtmine; et saada uusi teadmisi ja vaatenurki; tahan ennast arendada; maailmavaate avardamine; usu ja teaduse vahetamine; kultuuritraditsioonide tundmaõppimine; inimsuhted.

Kolmandale kohale jäid inimsuhted leeri tulemise põhjusena, kusjuures enim on täiskasvanuid mõjutanud leeri tulema nii elukaaslase kui sõprade-vanemate soovitusel. Samas on oma rolli mänginud mingil määral ka inimsuhete alased ootused, mis seonduvad nii sõpruskonna laiendamisega kui ka peresisese sotsiaalsuse tõstmisega. Inimsuhteid leeri tulemise põhjustena mainiti 143 vastusevariandis:

Elukaaslane soovitas; tüdruksõber soovis; tulevase abikaasa palvel/toel; sõbranna kutsus; sugulased kutsusid; vanemate soovituslik nõu minule; vanaema palus; tuttav soovitas; tütar kutsus kaasa; tehti ettepanek; võimalus tulla leerikooli väga kallil inimesega; õde läks ka; koos sõpradega hea käia; hea seltskond; uute tuttavate leidmine; suhted teiste inimestega; et leida mõttekaaslast; et saaks tulla

laagrisse ja tutvuda uute inimestega; soovin kristlikku perekonda; inimeste paremaks mõistmiseks (usklike inimeste); eeskujuks lastele.

Neljandale kohale jäid 90 väitega kiriklikud õigused, mis seisnevad 58 vastuses esile tulevas soovis saada ristivanemaks ja 32 väites esinevas soovis ristida oma last:

Ristiemaks saamine; paluti ristiisaks; ristivanemaks saamine; soovin olla vader; olla tulevikus ristivanem; paluti ristivanemaks; võimalus olla ristivanem, sõbra surve; saamaks väikese ilmakodaniku ristivanemaks; laste ristimine; et saaks oma lapse ära ristitud; saada poeg ristitud; kuna olin ristitud, siis tuli ka laps ristida; soovin ristida oma lapse (soovin, et lapsel oleksid ristivanemad); soov lapsi ristida (pärast rasket õnnetust saime Jumalalt tuge, see kiirendas juba pikaajalise mõtte elluviimist).

Olulisel kohal leeri tulemise põhjuste seas oli ka usk, mida mainiti kokku 89 korral. Usu alla liigitasin ka armulauale tuleku soovi, mis teatud mõttes on soov osa saada kiriklikust talitusest, kuid teisalt jälle väga tugevalt usu poolt mõjutatud soov. Armulauale tuleku soov leeri tulemise põhjusena oli esil kümnes väites. Ülejäänud 79 väidet, mis antud kategooriasse liitsin olid aga puhtalt usulise motivatsiooni poolt mõjutatud ning siin sooviti saada ennekõike kinnitust oma usule või usu leidmist või siis Jumala leidmist või koguni kutset Jumala poolt. Seega on leerikooli tulemise taustal tugevalt mõjumas ka usuline huvi:

Et armulauale minna; et saaksin armulauale; usu kinnitamine; enda usu kinnistamine; Jumala olemasolu leidmine; tunnetada Jumala olemasolu; isiklik vahekord Jumalaga; saan Jumalast tuge ja tahtsin sellest rohkem teada saada; soov õppida tundma Jumalat; usust Jumalasse; saada lunastust ja pattude andeksandmist; Jumala sõna; kinnitamaks avalikult oma usku; isikliku usu leidmist, saada ristituks; usul tugev jõud; kiindumus ususse; suhtlemine Jumalaga; saada usus targemaks, tugevamaks; leidmaks oma usule mingi vorm; palvetama õppimist; usuteemalised küsimused; soov ühineda kogudusega; sain kutse; tundsin endas mingit kutset; Jumal ütles tulla; tundus õige aeg tulla; olin saanud selleks vaimselt küpseks; tahtsin jätkata oma vaimuteed.

Osa vastuseid vihjas sellele, et neil oli lihtsalt huvi kas leerikooli või usu või kiriku vastu. Siia valdkonda asetasin ka need vastused, mis teatasid, et inimene lihtsalt soovis saada kiriku liikmeks või käia leeris – ilmselt on k nende vastuste puhul tegu siiski huviga kiriku vastu. Kiriku või leerikooli suhtes tõi oma huvi esile 86 vastusevarianti:

Isienda huvist; kogeda midagi uut ja huvitavat; huvi või uudishimu; huvi leerikooli vastu; huvi usu vastu; huvitas kirik ja kirikus toimetatav; sest on huvitav teada rohkem nendest usu asjades; tahtsin saada leeritatud; tahtsin saada luteri kiriku liikmeks; oli hea võimalus tulla; tundsin, et tahan; lihtsalt tuli selline soov; sest see tundus õige; soovisin kogeda midagi uut.

Oluliseks leeri tulemise põhjuseks olid ka konfirmandide eluküsimused-probleemid, mida tõi leeri tulemise põhjustena esile 54 vastusevarianti. Eluküsimustest olid siin esindatud ennekõike elumõtte ja elutee otsingud. Eluprobleemide toodi esile hetke eluraskusi nagu haigused, üksindus ja hirm. Olulisel kohal oli ka Jumala kaitse ja toe vajamine elus:

Et saada paremaks inimeseks; tahtsin leida elumõtet (saada võitu kartusest surma üle); Iseendas selguse saamine; leida vastused mind piinavatele küsimustele; et teha midagi, mis tooks hinge rahu; usuliste arusaamade avastamine enda jaoks; sisemine vajadus; vajadus mõista paremini ümbritsevat maailma; elumõte; et segasevõitu mõtetes, arusaamades ja kujutlustes selgust saada; senises elus oli midagi puudu; tahtsin, et mu elus midagi muutuks; tahtsin uut väljakutset (endale); et pisutki eemalduda materiaalsest maailmast; üksindus, hirm; olen viimased aastad kannatanud; ja ise jumalast tuge saada; et saaksin paluda jumalalt meie kaitset; lootused; enda heaoluks; tahtsin saada "tugevamaks"; enda sisemise mina taasleidmine; vajan kiriku tuge; konkreetset pärast üht haigust; terviseiga seonduv.

Tavasid ja traditsioone pakkusid leeritulemise põhjusena välja 50 vastusevarianti:

Pere traditsioon; vanematelt saadud traditsioon; leerikool on hea tava; minu jaoks on see hea traditsioon; jätkata traditsioone; saada osa kristlikest traditsioonidest.

Muid leeri tulemise põhjuseid mainis 6 vastusevarianti. Siin oli küllalt sageli kirjutatud, et tuli lihtsalt soov leeri minna mingist isiklikust motiivist lähtudes või et oli soov saada luterliku kiriku liikmeks aga oli ka muid põhjuseid:

tundus pühapäevakooli loomulik jätk; loogiline samm peale ristitud saamist; et oleksin ka kiriku poolt täiskasvanuks tunnistatud; juba ammu sümpatiseeris kirikuõpetaja (tagasihoidlik, ehe) ja meie väike kirik; soovin töötada kirikus; vaba aja sisustamine.

Kokkuvõttena võib väita, et täiskasvanud tulevad leeri antud uurimuse tulemuste põhjal ennekõike sooviga saada kiriklikke talitusi (laulatus, ristimine, matus, ristivanemaks saamine). Teise olulise leeritulemist põhjuste valdkonna moodustavad soov saada rohkem teada Jumalast ja huvi kiriku vastu. Tähtis on ka tavast lähtudes leeri tulemine. Kõige vähem mõjutavad inimest leeri tulema sõprade leerikooli minemine ja vanemate soov.

Kui analüüsida leeri tulemise põhjuseid faktoranalüüsi teel, siis osutus võimalikuks küllaltki hästi kirjeldada nelja faktori kaudu täiskasvanute leeri tulemise põhjuseid. Need on usulis-eksistentsiaalne, tseremoniaalne, perekondlik-traditsiooniline ja formaal-traditsiooniline faktor. Vanematel konfirmandidel on tugevamalt väljendunud leerituleku põhjendustes usulis-eksistentsiaalne suundumus, noorematel tseremoniaalne ja perekondlik-traditsiooniline suundumus. Mehed tulid leerikooli rohkem tseremoniaalsetel põhjustel. Pere-

kondlik-traditsioonilise orientatsiooni mõjul leerikooli tulnud konfirmandide vanemad olid ka usuliselt aktiivsemad ja neile leerilastele oli õpetatud kodus rohkem palvetamist ning tähistatud rohkem kirikupühi, mis on märk religioosse sotsialisatsiooni mõjust neile konfirmandidele. Usulis-eksistentsiaalsest aspektist lähtudes leeri tulnud olid enne leerikooli olnud jumalateenistuslikult ja ametitalituslikult aktiivsemad ning osalenud rohkem koguduse tegevuses.

Ka avatud küsimuste vastuste põhjal on leerilapsi leeri tulemisel mõjutanud kõige rohkem soov saada kiriklikke talitusi, seejärel soov saada teadmisi ning siis soov saada kiriklikke õiguseid ning viimaks lähedaste inimeste mõju.

6.2.4. Täiskasvanud konfirmandide eluprobleemid

Võib oletada, et vähemalt mingil määral võivad täiskasvanud mõjutada leeri tulema tema eksistentsiaalsed otsingud ja elumured. Lähtudes sellest oletusest, küsiti ankeedis leerilastelt nende eluprobleemide laadi kohta. Küsimuses paluti märkida 5 astmelisel skaalal leerilaste seisukoht antud eluprobleemi olulisuse suhtes, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Vastuseid selgitab tabel 9, kus on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 402-st laekunud täiskasvanud konfirmandide ankeedist, küsimuse vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 9. Konfirmandide eluprobleemid

Probleem	Vastanute arv	Keskmine	Standardhälve
eluprobleemidele lahenduse leidmine	388	3,1	1,3
töö ja karjäär	391	3,1	1,3
uute väljakutsete leidmine	385	3,0	1,3
abielu ja partnersuhe	388	2,9	1,5
mõttekaaslase leidmine	391	2,8	1,3
elumõtte leidmine	391	2,8	1,4
elu ja surma teema	393	2,7	1,3
usulised küsimused	394	2,7	1,2
tervise ja haigusega seonduv	389	2,5	1,3
iseseisvumine	383	2,4	1,4
sõprade leidmine	391	2,4	1,3

Nagu nähtub tabelist 9, on konfirmandide eluprobleemide keskmised tulemused küllaltki sarnased. Vaadates tabeli keskmiste tulemust torkab siiski silma, et enamasti on konfirmandide eluprobleemid seotud igapäevase eluga. Kõrgeid keskmisi said töö ja karjäär, uute väljakutsete leidmine, abielu ja partnersuhe ja mõttekaaslase leidmine kui eluprobleemid. Alles nende järel tulid eksistent-

siaalsed ja usulised probleemid nagu elumõtte leidmine, elu ja surma teema, usulised küsimused ning tervise ja haigusega seonduv. Kõige vähem paistis leerilastel olevat probleeme iseseisvumise ja sõprade leidmisega.

Kõige olulisem analüüsi leid seisneb võib-olla selles, et vanuse kasvades muutuvad eluprobleemide hulgas olulisemaks usulised küsimused ($\rho = 0,155$, $p < 0,002$). Loogiline on, et vanemate inimeste jaoks on probleemiks iseseisvumine ($\rho = -0,182$, $p < 0,0005$) ja pigem on nende probleemiks tervise ja haigusega seonduv ($\rho = 0,122$, $p < 0,016$) ja elu ning surma teema ($\rho = 0,115$, $p < 0,023$).

Järgnevalt analüüsiti Spearmani astakorrelatsiooni abil konfirmandide eluprobleemide raskusastme seotust nelja leeri tulemise motivatsiooni mõõdva faktoriga (usulis-eksistentsiaalne, tseremoniaalne, perekondlik-traditsiooniline ja formaalne traditsiooniline leeri tulemise faktor). Tugevamad korrelatsioonid ilmnesis esimese faktoriga. Leerikooli tulemise usulis-eksistentsiaalse motivatsiooni tugevus on tabelis 10 korreleeritud mitme loetletud eluprobleemi tõsidusega.

Tabel 10. Usulis-eksistentsiaalsest motivatsioonist leeritulnute eluprobleemid

Konfirmandi eluprobleem	Korrelatsioon suhtes usulis-eksistentsiaalse faktoriga ρ	Seose usaldusvääruse mõõt $p <$
usulised küsimused	0,485	0,0005
elu ja surma teema	0,314	0,0005
elumõtte leidmine	0,238	0,0005
eluprobleemidele lahenduse leidmine	0,220	0,005
tervise ja haigusega seonduv	0,162	0,003
mõttekaaslaste leidmine	0,134	0,014
sõprade leidmine	0,122	0,027
töö ja karjäär	-0,107	0,057

Tabeli 10 põhjal võib väita, et mida tugevam on usulis-eksistentsiaalne motivatsioon, seda tõsisemad eluprobleemid on konfirmandidel ka vastava valdkonnaga seotud. Nende probleemid on ennekõike usulis-eksistentsiaalset laadi, millega liituvad ka keskmisel tugevusel probleemid mõttekaaslaste ja sõprade leidmisega. Töö ja karjääri probleemid on seda vähemolulisemad.

Mida tugevam oli konfirmandide tseremoniaalne motivatsioon, seda sekulaarsemat laadi olid ka nende probleemid. Nende jaoks olid probleemideks iseseisvumine ($\rho = 0,197$, $p < 0,0005$) ja elus uute väljakutsete leidmine ($\rho = 0,129$, $p < 0,019$).

Mida tugevam oli konfirmandide perekondlik-traditsiooniline motivatsioon, seda tõsisemad probleemid olid seotud iseseisvumisega ($\rho = 0,133$, $p < 0,016$).

Mida tugevam oli formaal-traditsiooniline motivatsioon, seda sagedasemad probleemid olid seoses uute väljakutsete leidmisega ($\rho = 0,110$, $p < 0,047$).

Seega võib väita, et konfirmandide leeritulemise põhjuse ja nende eluprobleemide vahel on tugev seos.

Samuti paluti avatud küsimustes leeriõpilastel kirjutada, millistele eluküsimustele leerikool vastas. Iga konfirmand sai avatud küsimusele vastates kirjutada kolm vastusevarianti. Kokku oli vastusevariante 541. Eluküsimustele vastamist kirjeldab tabel 11.

Tabel 11. Leerikoolist saadud vastused konfirmandide eluküsimustele avatud küsimuste põhjal

Põhjuse olulisus	Vastused eluküsimustele	Väidete hulk
1.	usulised küsimused	110
2.	teadmised	109
3.	väärtushinnangud	89
4.	probleemid	67
5.	sakramendid	42
6.	kirik ja kogudus	29
7.	minatunnetuse areng	27
8.	palvetamine	17
9.	elumõtte leidmine	17
10.	probleeme polnud	16
	mitteklassifitseeritavad	18

Enim pakuti vastustes välja usulisi küsimusi, millele konfirmandid said leerikoolist vastuseid. Samuti rõhutasid mitmed konfirmandid usku vastusena oma eluprobleemidele. Usulisi küsimusi ja usku kui eluküsimuste vastust tõi välja 110 vastusevarianti:

Näiteks: usulised küsimused; miks on vaja uskuda, mis see annab?; Jumala leidmine; Jumal on olemas; milline on minu suhe Jumalaga; kinnitas usku Jumalasse – miks ma usun?; usaldada Jumalat kõiges; tuleb palvetada; pani mind tundma Jumalale lähemale; tuleb uskuda ja armastada; milles usk väljendub?; milliseid kirikuõpetajaid tuleb järgida?; uskumise olemusele; kindlustunne; patt; et on võimalik lunastus; kuidas saada õndsaks; ellu suhtumine usu läbi; usk igapäevases elus; andis lootust, suurendas tahet – alati on usk see, mis leevendab kannatust; et inimene ilma Jumalata ei saa hakkama; mida kristlased usuvad/ei usu?; kuidas Jumal või uskumine temasse saab aidata?; kas inimesed kes usuvad Jumalasse ja käivad kirikus on teistsugused nendest, kes ei usu ja ei käi kirikus?; kuidas mõtlevad usklikud.

Peaaegu sama olulist rolli mängis konfirmandide jaoks ka teadmiste valdkonnas olevatele küsimustele vastuse saamine. Teadmiste valdkonda tõi esile 109 vastusevarianti, milles rõhutati nii ülddist kristluse kui religioonalaste

teadmiste kasvu kui ka selliseid teadmisi, mida vajab inimene selleks, et uskuda:

Teadmiste laiendamine; kõik meid ümbritsev, millele teadus seletust ei anna; kõigele, mida ei teadnud; kas Jumal suudab luua nii raske kivi, mida ise liigutada ei suuda; Jumala olemus; Jumala kõned; kas Jumalasse uskumine on nõ "ära pööramine"?; maailmavaate avardamine; sain teavet kultuuri alal (traditsioonid); sain teadmisi erinevate usundite kohta; paremat piiblitundmist; õppida oma koguduse ajalugu; maailma algus; et inimene on ikkagi Jumala looming mitte evolutsiooni tulemus; Jeesuse elu; jumalateenistus; usupühad; andis teavet ristiusust; sain teada abielust, ristiusust, leeritamisest, surmast; õppisin selgeks käsud ning palve; mis on patt; kui palju on tegelikult usuinimesi; millal võib kirikusse pöörduda; õpetas elu kirikus, sakramente jne.; kas mind huvitab religioon?; ei oska öelda, sain palju infot, mida enne ei omanud; vastuseid sain Toomas Pauli leeriõpikust: tänapäevane suhtumine kümnesse käsku, pattu ja andeksandmisse, maailma loomisesse ja Jumala olemusesse; mida luteriusk endas kujutab; traditsioonid; luterlik kirik ei ole tuhandite vastu; luterlik kirik ei ole väga kanooniline.

Kolmandale kohale jäi konfirmandide meelest eluküsimustele vastamine väärtushinnangute kujundamise kaudu, mida märkis ära 89 vastusevarianti, mis seisnesid nii üleüldises elu- ja moraalireeglite teadvustamises kui isiklikus eetilises elus:

Tõeliselt väärtusliku väärtustamine; väärtushinnanguid tuleb muuta; mis on elus tähtis; kas tohib või ei tohi himustada oma ligimese meest? (vt. 9.10. käsk); hea ja halva olemus; kümme käsku – nende seletus; usus elamise reeglid; kuidas õieti elada; kristlase kohustused; iga inimest tuleb aidata, ka patust; andestamine; mõistmine; austus; kannatlikkus ja heatahtlikkus viib inimhinge igavikku; elus on oluline inimese vaimsus, mitte materiaalsed väärtused; teisi tuleb usaldada; saan jätkata oma pere traditsiooni; oskan paremini eristada olulist ebaolulisest; õpetas nägema headust kõigis ja kõiges; ma ei ole mitte kunagi üks!; inimese vaba tahte olemus ja kasutamine; hingeline vabadus; inimeste läheduse olulisus; leeritamisel teadsin, et olen täiskasvanud ja vastutan hoopis selgemalt; perekond; abikaasa tähtsus; kuidas tuleb suhtuda lahutusse; partnersuhte hoidmine; lapse kasvatamise; vanemad meie elus; töö ja puhkeaeg; mis on rahu; näha elu laiemalt, kui ainult oma mätta otsast; aitas mõista inimelu pühadust; abortide keeldude põhjused; eutanaasia ja abort kas tohib? Millal.

Väga olulised olid ka probleemide loetelud, millele konfirmandid leidsid vastuseid. Selliseid eluküsimusi mainiti 67 vastusevariandis. Enim olid eluküsimustest esindatud elu ja surma teema, mida mainis 29 vastusevarianti, mis osutab sellele kuivõrd suur roll on surma teemal kiriku elus. Muid eluküsimusi ning eluprobleemidele lahenduse leidmist mainiti 38 korral ning siin peeti silmas ennekõike silmas inimsuhteid ja isiklike probleeme, millele leiti lahendus:

Miks me sureme?; olen mingil määral saanud võitu surma üle; saatus (surm ja elu); elu ja surma (eriti mis on pärast surma) kohta; surm ja sellega seotud matused; surm – teispoosus; surm ning igavene elu; kadus surma kartus.

Eluprobleemidele lahenduse leidmine; usk aitab elada ja ülesaada probleemidest, kui keegi enam ei aita; milleks ma vajan leerikooli, Jumalat, kirikut; kuidas saada vajalikku tuge?; inimsuhted; aitas mõista seda, et mõnede sündmuste toimumine, on vajalik, ju siis Jumal on pidanud neid oluliseks; uute väljakutsete leidmine; inimeste käitumiste tõlgendamine; kõik me eksime; üksildustunne võtab elust õnne; usku on võimalik mugandada igapäevasesse ellu (senised kokkupuuted uskudega on olnud minimaalsed); kas leeritatusesse suhtutakse (teiste poolt) halvasti?; väga meeldisid arutelud, kus rääkisime ajakirjanduslike artiklite, elus toimunu jm taustal lahti kiriku ja üldiste elukogemustega seonduvat; mis on elus oluline; et on ikka keegi, kes kuulab; ei olegi nii hirmus; uued tuttavad; suhted, ka partnersuhted.

Leerkool vastas konfirmandide eluküsimustele ka sakramentide kaudu, seda seisukohta toetas 42 väidet, mis seonduvad kõigi erinevate kiriklike talitustega, ennekõike aga armulaua, ristimise ja laulatusega:

Sakrament, mis tähendus sellel on; talitused; kas armulaua käimiseks peab olema leeritatud?; mida tähendab ja miks on vajalik armulauast osasaamine; saan käia armulaual; kas ristivanemaks olemiseks peab olema leeritatud?; sündimine/abiellumine/matus; ristimine; lasteristimisse; laulatuse tähendus; üldse leeritamise kohta; miks on tähtis leeritamine ja ristimine?; abielu teemal; laulatus.

Vähem esines vastuseid seoses kiriku ja koguduse teema käsitlemisega, selliseid vastusevariante oli 29 ja need kajastasid enamasti kiriku elu mõistmist, kuid ka inimese isiklikku vahekorda kirikuga:

Sain üsna palju olulisi vastuseid kirikust ja temaga seonduvast; aitas paremini mõista kristlust üldse; sain teada, mis tegelikult kogudus tähendab; kiriku elu korraldus; kiriklik tolerants; inimese ja kiriku suhted; et kirik soovib ka eluga kaasas käia; et inimesele on tähtis kogudusse kuuluda; tahe kirikukoguduse töös osaleda; et luteri usk on hea.

Minatunnetuse arengut mainis 27 vastusevarianti, mis väljendus ennekõike inimese sisemises kasvamisega ja religioosuses arengus:

Oskus endasse vaadata; seoses hingega; kes me oleme?; miks ma siin olen; muutis vaadet elule positiivsemaks; inimese olemus, õigused ja kohustused; enda roll ühiskonnas; iseseisvumine; leida iseennast; eneseusu tõstmine; teiste arvamus ei ole primaarne; kiriku vaated mitmetele asjadele; aitas otsida endas rahu ja tasakaalu; andis kindlustunde tuleviku ees; inimene ei ole kõikvõimas; olen ise ka maise matka poolel teel.

Palvetamist rõhutas 17 vastusevarianti ning sellega teemaga liitus tugev isiklik kogemus ja hingeheidlik aspekt:

Jumal vastab palvetele; sain teada palvetamisest; kuidas palvetada? Kas see alati aitab?; alati tasub palvetada; kas palvetada ka siis, kui tunned, et ei taha palvetada.

Elumõtte leidmine tuli esile 17 vastusevariandis ning see teemavaldkond seonduis üldise elu mõttekusega:

Tähtsaim on leida elu mõte; mis on elu mõte; mingil määral seletas elu mõttekust üldse; kuhu ja kuidas ma lähen; milleks/kelleks inimese eksistents; suunas mind õigele elurajale; jätkata tõe otsimist; kuidas ületaks magedust; mitte kaotada lootust.

Osa vastusevariante väitis, et vastajad ei tulnud leerikooli otsima lahendust eluprobleemidele või ei leidnud seda leerikoolist. Nii väitis 16 vastusevarianti:

Ei otsinud vastuseid eluküsimustele; eluküsimustele olen vastused leidnud juba ise; ei saanud ühelegi eluküsimusele vastust, pigem leidsin uusi küsimusi; eluküsimustele ei vastanud, aga ma tundsin, et pole enam üksi; ei olnud põletavaid eluküsimusi; ei oska vastata sellele küsimusele kuna tunnen, et ei saanud siit sellist tõuet selle lühikese ajaga, et see mu eluküsimustele vastuse annaks; tegelikult tekkis leerikooli lõpuks alles küsimusi juurde; ei vastanud konkreetsele küsimusele, aga vajadusel saab abi ja tuge kõiges igapäevaelu puudutavas, osates pühakirja tõlgendada (mis küll leerikoolis jäi puudulikuks, st. tõlgendamise oskus).

Osa väiteid ei õnnestunud klassifitseerida. Siia alla pandi ka vastused, milles konfirmand kirjutas, et ta ei oska vastata ja sellised vastused, kus konfirmand kirjutas, et sai kõigile küsimustele vastused. Selliseid vastusevariante oli 18:

Seda mida soovisin ka sain; veel ei oska vastata; pühapäeval tulin kirikusse; uusi sõpru ja kohustuse jumalateenistusel käia; eelarvamus kiriku töötajate vastu vähenes; kui koputad, siis avatakse, kui küsid siis antakse, kui andeks palud, siis saad andeks; mõnusad tunnid; saada leerilapseks.

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et täiskasvanute eluprobleemid on seotud antud uurimuse tulemuste põhjal ennekõike igapäevase eluga: töö ja karjääriga, uute väljakutsete leidmisega ning abielu ja partnersuhtega.

Mida vanem oli vastaja, seda olulisemad olid talle usulis-eksistentsiaalsed küsimused. Usulis-eksistentsiaalsest motivatsioonist leeri tulnute jaoks olid olulisemad usulised küsimused ning elu ja surma teema. Vähem olulised olid nende jaoks töö ja karjääriprobleemid.

Perekondlik-traditsioonilistel kaalutlustel leeri tulnute probleemid olid seotud iseseisvumisega ja formaal-traditsioonilistel kaalutlustel leeri tulnute probleemid olid rohkem seotud uute väljakutsete leidmisega.

Avatud küsimuste vastuste analüüsist selgus, et konfirmandid said leerikoolist vastuseid ennekõike usulistele, teadmiste alastele ja väärtushinnanguid puudutavatele eluküsimustele; eluprobleemid jäid alles neljandale kohale.

6.2.5. Täiskasvanud leerilaste väärtushinnangud

Võib oletada, et täiskasvanud leerilaste väärtushinnangud on mingil määral mõjutanud neid tulema leerikooli. Seepärast oli küsitlusanneedis küsimus, mis puudutas konfirmandide väärtushinnanguid. Küsimuses paluti märkida 5 astmelisel skaalal leerilaste seisukoht kuivõrd nad on nõus järgmiste väidetega, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Küsimuse vastuseid selgitab tabel 12, kus on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 402-st laekunud täiskasvanud konfirmandide ankeedist, küsimuse vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 12. Täiskasvanud konfirmandide väärtushinnangud

Leerilapsed nõus väitega:	Vastanute arv	Keskmine	Standardhälve
Elus on alati avastada uusi asju	394	4,6	0,6
Tervis elu tähtsaim väärtus	399	4,6	0,7
Püsiv abielu on turvaliseks eluks oluline	397	4,5	0,8
Armastav abikaasa/elukaaslane on õnneliku elu alus	397	4,4	0,8
Kõige olulisemad on suhted teiste inimestega	396	4,2	0,8
Aeg tormab nii kiiresti	392	4,2	0,9
Kirikut võib usaldada	395	4,0	0,9
Olen elus õnnelik	399	4,0	0,8
Elus on oluline vabadus	393	3,9	1,0
Üksindustunne võtab elult õnne	393	3,8	1,1
Saadud elukogemust ei vahetaks	391	3,8	1,1
Tähtsaim on leida elumõte	394	3,8	1,0
Elus on tähtis majanduslik kindlustatus	395	3,8	0,9
Ma ei tea, mida toob tulevik	390	3,5	1,1
Usaldan teisi inimesi	391	3,3	0,9
Ilma usuta Jumalasse pole elul mõtet	392	2,9	1,2
Loodan üksnes Jumalale	393	2,5	1,1

Leerilaste väärtushinnangutes esinevad vägagi suured keskmiste kõikumised. Enim hinnatakse elus uute asjade avastamist, tervist, abielu, abikaasat, inimsuhteid ja aega. Samas kõige vähem nõustuvad konfirmandid rangelt usuliste väidetega nagu “ilma usuta Jumalasse pole elul mõtet” ja “loodan üksnes Jumalale”.

Analüüsides nende väärtushinnangute seotust konfirmandide vanusega, tuli esile mitmeid huvitavaid seoseid. Analüüsina kasutati Spearmani astakkorrelatsioonikordaja arvutamist, kusjuures indiviidide arv on 390–397. Mida vanem on konfirmand, seda vähem ootab ta elult uute asjade avastamist ($\rho = -0,163$,

$p < 0,001$), kuid seda rohkem nõustub ta väitega “tähtsaim on leida elu mõte” ($\rho = 0,146$, $p < 0,004$). Leerilapse vanuse kasvades kasvab ta elus püsiva abielu väärtustamine ($\rho = 0,136$, $p < 0,007$) ja seda rohkem on ta nõus väitega “Loodan üksnes Jumalale” ($\rho = 0,136$, $p < 0,007$). Vanuse kasvades tajuvad konfirmandid ka aja kulgemise tempot ja nõustuvad rohkem väitega „Aeg tormab nii kiiresti” ($\rho = 0,117$, $p < 0,021$).

Diagramm 9 näitab kuidas vanuse kasvades muutub ka usk Jumalasse elumõtte seisukohalt oluliseks. Konfirmandidele esitati väide “Ilma usuta Jumalasse pole elul mõtet”. Leerilastel paluti väljendada oma nõustumist selle väitega 5-astmelisel skaalal, kus 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Seejärel leiti keskmised tulemused vanusegrupiti.

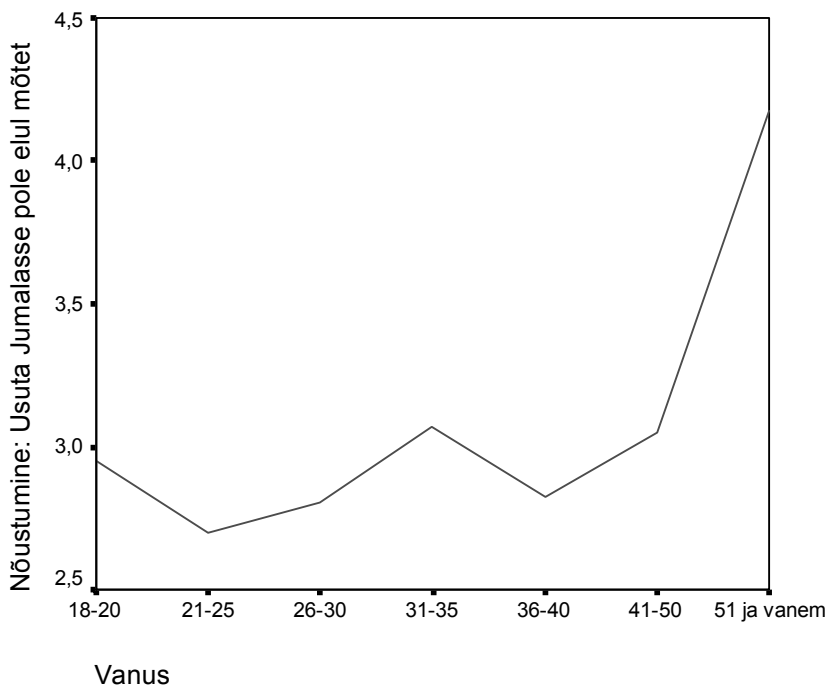

Diagramm 9. Konfirmandide keskmine nõustumine väitega “Ilma usuta Jumalasse pole elul mõtet” ja selle sõltumine konfirmandi vanusest

Järgnevalt analüüsisin leeri tulemise põhjuste alusel moodustatud nelja faktori korrelatsioone seoses konfirmandide väärtushinnangutega ja ellusuhtumisega. Selleks rakendasin Spearmani astakorrelatsiooni kordajat. Esimene faktor, mis oli mõjutatud leerikooli tulemise usulis-eksistentsiaalsest motivatsioonist, tõi kaasa mitmeid korrelatsioone inimese väärtushinnangutega ja ellusuhtumisega. Tekkinud tugevamad korrelatsioonid on ära toodud tabelis 13. Tabel 14 käsitleb tseremoniaalsetel kaalutlustel leeritulnute ellusuhtumist ja väärtushinnanguid.

Perekondlik-traditsioonilistel kaalutlustel leeritulnute puhul ei tulnud esile olulisi korrelatsioone seoses nende väärtushinnangute ja ellusuhtumisega.

Tabel 13. Usulis-eksistentsiaalsest motivatsioonist leeri tulnute väärtushinnangud ja ellusuhtumine

Leerilapsed nõus väitega:	Korrelatsioon suhtes usulis-eksistentsiaalse faktoriga ρ	Seose usaldusväärsuse mõõt $p <$
Ilma usuta Jumalasse pole elul mõtet	0,524	0,0005
Loodan üksnes Jumalale	0,512	0,0005
Tähtsaim on leida elu mõte	0,257	0,0005
Elus on tähtis majanduslik kindlustatus	-0,216	0,0005
Kirikut võib usaldada	0,195	0,0005
Ma ei tea, mida toob tulevik	-0,118	0,032

Sellest analüüsist selgub, et usulisel motivatsioonil leeri tulnud konfirmandid on nõus väidetega usu ja Jumalale lootmise kohta, nad otsivad elumõtet ning usaldavad kirikut. Samas ei väärtusta nad niivõrd materiaalselt maailma. Sellest hoolimata on nad kindlad tuleviku suhtes, mis ilmselt on seotud nende usuga.

Tabel 14. Soovist saada kiriklikke ametitalitusi leeri tulnute väärtushinnangud ja ellusuhtumine

Leerilapsed nõus väitega:	Korrelatsioon suhtes tseremoniaalse faktoriga ρ	Seose usaldusväärsuse mõõt $p <$
Elus on tähtsaim majanduslik kindlustatus	0,210	0,0005
Saadud elukogemust ei vahetaks	0,158	0,004
Kõige olulisemad on suhted teiste inimestega	0,140	0,010
Armastav abikaasa/elukaaslane on õnneliku elu alus	0,133	0,015
Ma ei tea, mida toob tulevik	-0,126	0,022

Nagu nähtub tabelist on tseremoniaalsel kaalutlustel leerikooli tulnutele kõige olulisemaks majanduslik kindlustatus, millele järgnevad elukogemus, inimsuhted, abielu. Ka nemad on kindlad tuleviku suhtes.

Perekondlik-traditsioonilistel põhjustel leeri tulnutel ei esinenud siin olulisi korrelatsioone seoses üldiste väärtushinnangutega. Küll aga oli formaal-traditsioonilistel põhjustel leeri tulnutel mõningaid tugevaid ja keskmise tugevusega korrelatsioone, mida kajastab tabel 15.

Tabel 15. Formaal-traditsioonilistel põhjustel leeri tulnute väärtushinnangud ja ellusuhtumine

Leerilapsed nõus väitega:	Korrelatsioon suhtes formaal-traditsioonilise faktoriga ρ	Seose usaldusväärsuse mõõt $p <$
Kõige olulisemad on suhted teiste inimestega	0,240	0,0005
Tervis on elu tähtsaim väärtus	0,194	0,0005
Armastav abikaasa/elukaaslane on õnneliku elu alus	0,177	0,001
Tähtsaim on leida elu mõte	0,172	0,002
Saadud elukogemust ei vahetaks	0,137	0,012
Kirikut võib usaldada	0,128	0,020
Loodan üksnes Jumalale	-0,112	0,041

Nagu nähtub tabelist 15, väärtustavad formaal-traditsioonilistel põhjustel leeri tulnud konfirmandid kõige rohkem inimsuhteid, tervist, abielu, elumõtet ja -kogemust – seega kõike üldinimlikku. Kirikut institutsioonina need konfirmandid usaldavad ja hindavad, kuid samas pole nad nõus rangelt usulise väitega “Loodan üksnes Jumalale”, mis näitab nende formaalsust ja traditsioonilisust ning mitteusulisust.

Kokkuvõtteks võib väita, et konfirmandid väärtustavad oma elus uute asjade avastamist, tervist, abielu, abikaasat ja inimsuhteid. Otseselt usulised väited said vähe toetust jäädes leerilaste eelistuste lõppu. Vanemad leeriõpilased otsivad rohkem elu mõtet ning loodavad rohkem Jumalale.

Usulis-eksistentsiaalsest motivatsioonist leeri tulnute jaoks olid olulised väited: „Ilma usuta Jumalasse pole elul mõtet” ja „Loodan üksnes Jumalale.” Samas oli nende jaoks vähem oluline majanduslik kindlustatus.

Tseremoniaalsetel kaalutlustel leeri tulnute jaoks oli seevastu olulisem majanduslik kindlustatus.

Formaal-traditsioonilistel põhjustel leeri tulnute jaoks olid kõige olulisemad suhted teiste inimestega.

6.2.6. Konfirmandide sisulised ootused leerikoolile ja nende täitumine

Leerikooli arendamise seisukohalt võttes on väga oluline teada, mida leerilapsed üldse ootavad leerikoolilt. Selle kindlaks tegemiseks oli konfirmandidele esitatud vastavasisuline küsimusterühm, mille tulemused kajastuvad tabelis 16. Küsimuses paluti märkida 5-astmelisel skaalal leerilaste seisukoht ootuste suhtes, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna

palju, 5 – väga palju. Küsimuse vastuseid selgitab tabel 16, kus on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 402-st laekunud täiskasvanud konfirmandide ankeedist, küsimuse vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 16 . Konfirmandide ootused leerikoolile

Kuivõrd leerilapsed ootavad leerikoolilt:	Vastanute arv	Keskmine	Standardhälve
lisateavet ristiusust ja Jumalast	395	4,3	0,9
huvitavat õpetust	388	4,2	1,0
paremat piiblitundmist	394	4,1	0,9
teavet meie kultuuritraditsioonist	391	3,7	1,0
usu kinnitamist	391	3,5	1,2
tutumist oma kogudusega	390	3,5	1,1
tähtsate küsimuste analüüsi	392	3,4	1,1
vastuseid eluküsimustele	390	3,4	1,1
isikliku usu leidmist	391	3,4	1,2
palvetama õppimist	394	3,3	1,1
enesetunnetuse lisandumist	388	3,3	1,1
tuge probleemide lahendamisel	388	2,9	1,2
head rühmavaimust	389	2,9	1,2
uusi inimsuhteid	388	2,8	1,1
iseseisvumist	389	2,6	1,2
huvitavat vaba aja tegevust	388	2,4	1,1

Nagu nähtub tabelist 16, ootavad täiskasvanud konfirmandid ennekõike leerikoolilt usulis-kultuurilisi teadmisi. Kõige vähem aga oodatakse leerikoolilt inimsuhteid ja vaba aja tegevust.

Ka leerilaste ootusi leerikoolile analüüsiti nende vanusest lähtuvalt ja siin tekkis mitmeid huvitavaid seoseid. Antud taustandmete muutujatevahelise seose iseloomustamiseks on kasutatud Spearmani astakorrelatsioonikordajat. Vanemad konfirmandid ootavad leerikoolilt rohkem leerikoolilt elu tähtsate küsimuste analüüsi ($\rho = 0,138$, $p < 0,006$) ja palvetama õppimist ($\rho = 0,136$, $p < 0,011$). Palvetamise õppimise ootust kajastab diagramm 10, millest nähtub, et ea kasvades ootavad konfirmandid ka rohkem palvetama õppimist. Nooremad konfirmandid soovivad rohkem iseseisvumist ($\rho = 0,136$, $p < 0,007$) ja huvitavat vaba aja tegevust ($\rho = 0,132$, $p < 0,009$).

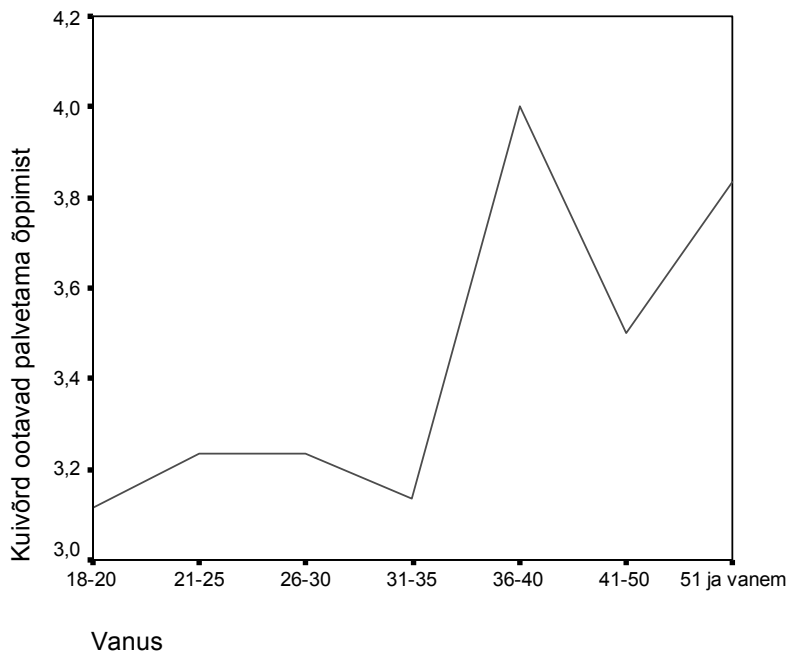

Diagramm 10. Palvetama õppimise keskmise ootamise sõltumine konfirmandi vanusest

Järgnevalt analüüsiti leeri tulemise põhjuste alusel moodustatud nelja faktori korrelatsioone seoses konfirmandide ootustega leerikoolile.

Tabel 17. Usulis-eksistentsiaalsest motiivist mõjutatuna leeritulnute ootused leerikoolile Spearmani korrelatsiooni teel arvatutena

Kuivõrd konfirmandid ootavad leerikoolilt:	Korrelatsioon suhtes usulis-eksistentsiaalse faktoriga ρ	Seose usaldusväärsuse mõõt $p <$
Usu kinnitamist	0,472	0,0005
Vastuseid eluküsimustele	0,431	0,0005
Isikliku usu leidmist	0,398	0,0005
Palvetama õppimist	0,316	0,0005
Tuge probleemide lahendamisel	0,291	0,0005
Paremat piiblitundmist	0,290	0,0005
Enesetunnetuse lisandumist	0,287	0,0005
Tutvumist oma kogudusega	0,244	0,0005
Lisateavet ristiusust ja Jumalast	0,232	0,0005
Elu tähtsate küsimuste analüüsi	0,218	0,0005
Huvitavat õpetust	0,192	0,0005
Head rühmavaimsust	0,154	0,005

Nagu nähtub tabelis 17 ära toodud korrelatsioonidest, on usulis-eksistentsiaalsetel kaalutlustel leeri tulnute ootused seotud ennekõike usuliste ja eksistentsiaalsete teemade käsitlemisega leerikoolis.

Tabel 18. Tseremoniaalsetest aspektidest mõjutatuna leeritulnute ootused leerikoolile Speramani korrelatsiooni teel arvatutena

Kuivõrd konfirmandid ootavad leerikoolilt:	Korrelatsioon suhtes tseremoniaalse faktoriga ρ	Seose usaldusvääruse määrtus $p <$
Iseseisvumist	0,278	0,0005
Vastuseid eluküsimustele	0,216	0,0005
Tutvumist oma kogudusega	0,192	0,001
Enesetunnetuse lisandumist	0,174	0,002
Huvitavat vaba aja tegevust	0,162	0,003
Tuge probleemide lahendamisel	0,156	0,005
Usu kinnitamist	0,152	0,006

Seega võib tabeli 18 põhjal väita, et tseremoniaalsetel kaalutlustel leeri tulnud ootused leerikoolilt ennekõike iseseisvumist, huvitavat vaba aja tegevust ja isikliku mina kasvu. Mingil määral olid nende ootused seotud ka usuga, kuid see ei olnud määrav.

Perekondlik-traditsioonilisest faktorist mõjutatutena leerikooli tulnute puhul ei tekkinud palju korrelatsioone. Oli vaid üks negatiivne korrelatsioon seoses perekondlikust traditsioonist lähtuva leeri tulemise ja ristiusust ning Jumalast lisateabe ootamise vahel ($\rho = -0,136$, $p < 0,014$). Küll aga tuli analüüsis mitmeid olulisi korrelatsioone formaal-traditsioonilisest faktorist lähtuva leeritulemise ja leerikooli ootuste vahele.

Tabel 19. Formaal-traditsioonilisest faktorist mõjutatuna leeritulnute ootused leeri-
koolile Speramani korrelatsiooni teel arvatutena

Kuivõrd konfirmandid ootavad leerikoolilt:	Korrelatsioon suhtes formaal-traditsioonilise faktoriga ρ	Seose usaldusvääruse mõõt $p <$
Teavet meie kultuuritraditsioonist	0,417	0,0005
Tutvumist oma kogudusega	0,327	0,0005
Huvitavat vaba aja tegevust	0,312	0,0005
Iseseisvumist	0,246	0,0005
Uusi inimsuhteid	0,234	0,0005
Head rühmavaimust	0,228	0,0005
Palvetama õppimist	0,218	0,0005
Enesetunnetuse lisandumist	0,199	0,0005
Usu kinnitamist	0,194	0,0005
Huvitavat leeriõpetust	0,192	0,0005
Tuge probleemide lahendamisel	0,189	0,001
Paremat piiblitundmist	0,185	0,001
Isikliku usu leidmist	0,180	0,001
Vastuseid eluküsimustele	0,166	0,003

Nagu näha tabelist 19, ootasid formaal-traditsioonilisel kaalutlusel leeritulnud leerikoolilt väga palju. Tundub, et tegu on inimestega, kelle ootused on väga laiaulatuslikud ja kelle maailmapilt on avar. Ennekõike huvitab neid aga saada teavet kultuuritraditsioonist, tutvuda oma kogudusega ja saada huvitavat vaba aja tegevust. Kogudusega tutvumise all peavad antud faktori ajal leeri tulnud ilmselt silmas koguduse ajaloolis-kultuurilise taustaga tutvumist.

Järgnevalt analüüsisin, kuidas leerilaste sisulised ootused täitusid. Selle kindlaks tegemiseks esitati konfirmandidele eelneva peatüki küsimusterühmaga samasugune küsimuste rida, milles küsiti konfirmandide hinnangut leerikoolile. Vastuste tulemused kajastuvad tabelis 20. Küsimuses paluti märkida 5-astmelisel skaalal leerilaste seisukoht, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Küsimuse vastuseid selgitab tabel 19, kus on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 402-st laekunud täiskasvanud konfirmandide ankeedist, küsimuse vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 20. Mida said konfirmandid leerikoolist

Kuivõrd leerilapsed said leerikoolist:	Vastanute arv	Keskmine	Standardhälve
lisateavet ristiusust ja Jumalast	396	4,5	0,7
huvitavat õpetust	391	4,2	0,9
paremat piiblitundmist	396	4,1	0,9
teavet meie kultuuri traditsioonist	391	3,7	1,0
tutvumist oma kogudusega	393	3,6	1,0
palvetama õppimist	393	3,6	1,0
usu kinnitamist	394	3,6	1,1
isikliku usu leidmist	393	3,2	1,2
vastuseid eluküsimustele	392	3,2	1,1
enesetunnetuse lisandumist	391	3,2	1,1
elu tähtsate küsimuste analüüsi	390	3,1	1,1
head rühmavaimsust	390	3,0	1,2
tuge probleemide lahendamisel	393	2,9	1,1
huvitavat vaba aja tegevust	390	2,8	1,2
uusi inimsuhteid	391	2,8	1,2
iseseisvumist	388	2,5	1,1

Järgnevalt võrreldi Spearmani korrelatsioonikordajat kasutades antud töö tabelis 15 ära toodud ootusi ja seejärel võrreldi neidsamu aspekte tabelis 20 toodud tulemustega, mis sisuliselt käsitleb antud soovide täitumise mahtu. Indiviidide arv 385–393. Antud analüüsi kirjeldab tabel 21.

Tabel 21. Leerilaste leerikoolile esitatud ootuste täitumine

Mida konfirmandid leerikoolilt ootasid	Ootuse ja selle täitumise mahu vaheline korrelatsioon	Seose usaldusvääruse mõõt p <
Usu kinnitamist	0,747	0,0005
Usu leidmist	0,677	0,0005
Iseseisvumist	0,656	0,0005
Huvitavat vaba aja tegevust	0,634	0,0005
Tutvumist oma kogudusega	0,611	0,0005
Head rühmavaimsust	0,597	0,0005
Teavet meie kultuuri traditsioonist	0,588	0,0005
Vastuseid eluküsimustele	0,583	0,0005
Tuge probleemide lahendamisel	0,574	0,0005
Enesetunnetuse lisandumist	0,545	0,0005
Palvetama õppimist	0,537	0,0005
Uusi inimsuhteid	0,536	0,0005
Elu tähtsate küsimuste analüüsi	0,508	0,0005
Paremat piiblitundmist	0,499	0,0005
Lisateavet Jumalast	0,454	0,0005
Huvitavat õpetust	0,436	0,0005

Tabelist 21 nähtub, et leerilaste leerikoolile esitatud ootused täitusid väga hästi. Mida konfirmandid leerikoolilt ootasid, seda nad ka said. Kõigil ootustel tekkisid tugevad positiivsed korrelatsioonid antud ootuste täitumisega. Seega on leerikool konfirmandide ootustele vastav. Kõige tugevamad seosed ootuste ja nende täitumise vahel tekkisid usu kinnitamisel ja usu leidmisel, mis näitab, et leerikool vastab ennekõike nende ootustele, kes tulevad leeri usulisest motiivist lähtudes. Kuid leerikoolist saavad väga palju oma ootuste täitumist ka need, kes ootavad iseseisvumist. Konfirmandid väljendasid oma ootusi pärast leerikooli lõppu. Võib olla märgiti seetõttu ootustena esmajoones seda, mida saadi.

Järgnevalt võrreldi seda mida konfirmandid leerikoolist said leeri tulemise põhjustega. Antud võrdlusest selgub, et mida enam usulis-eksistentsiaalne faktor oli leeritulemise põhjuste seas esindatud, seda enam said konfirmandid leerikoolist usu kinnitamist ($\rho = 0,482$, $p < 0,0005$), mis vihjab sellele, et suurel osal antud faktori ajal leeri tulnutel oli juba usk olemas, millele nad vaid leerikoolist kinnitust otsisid. Teisele kohale jäi antud faktori korrelatsiooni tugevuse poolest isikliku usu leidmine ($\rho = 0,386$, $p < 0,0005$), mis vihjab ilmselt antud faktori eksistentsiaalsele poolele: mida enam olid konfirmandid tulnud leerikooli elumõtet otsima, seda enam leidsid nad leerikoolist ka isikliku usu ($\rho = 0,378$, $p < 0,0005$). Mida enam usulis-eksistentsiaalne faktor oli esindatud leeri tulemise põhjuste seas, seda enam said konfirmandid leerikoolist ka enesetunnetuse lisandumist ($\rho = 0,356$, $p < 0,0005$) ja vastuseid eluküsimustele ($\rho = 0,353$, $p < 0,0005$). Samuti said just selle motiivi mõjutusel leeritulnud leerikoolist rohkem tuge oma probleemide lahendamisel ($\rho = 0,244$, $p < 0,0005$).

Tseremoniaalse faktori poolt mõjutatuna leerikooli tulnud said sealt aga seda enam vastuseid eluküsimustele ($\rho = 0,240$, $p < 0,0005$), mis on märk sellest, et leerikool on tänapäeva inimest kõnetav. Samuti said nad uusi inimsuhteid ($\rho = 0,213$, $p < 0,0005$), mis vihjab selle faktori sekulaarsematele sotsiaalsetele ootustele.

Perekondlik-traditsioonilise faktori poolt mõjutatuna leerikooli tulnute puhul erilisi tugevaid korrelatsioone ei tekkinud. Kõige tugevamaks osutus selle faktori puhul leerikoolist saadud iseseisvumine ($\rho = 0,147$, $p < 0,008$), mis vihjab selle faktori perekondlikule taustale.

Formaal-traditsioonilise faktori poolt mõjutatuna leerikooli tulnud said leerikoolist rohkem teavet meie kultuuritraditsioonist ($\rho = 0,317$, $p < 0,0005$), mis vihjab selle faktori üldkultuurilisele huvile. Samuti said nad leerikoolist iseseisvumist ($\rho = 0,272$, $p < 0,0005$).

Kui võrrelda konfirmandi vanust ja leerikoolist toe saamist eluprobleemide lahendamisel, siis diagrammi 11 põhjal võib väita, et leerikoolist saavad enim tuge eluprobleemide lahendamisel kõige vanemad konfirmandid ja samuti ka kõige nooremad konfirmandid. Leerilapsed vanuses 21–40 ei leia sealt niivõrd tuge eluprobleemide lahendamisel.

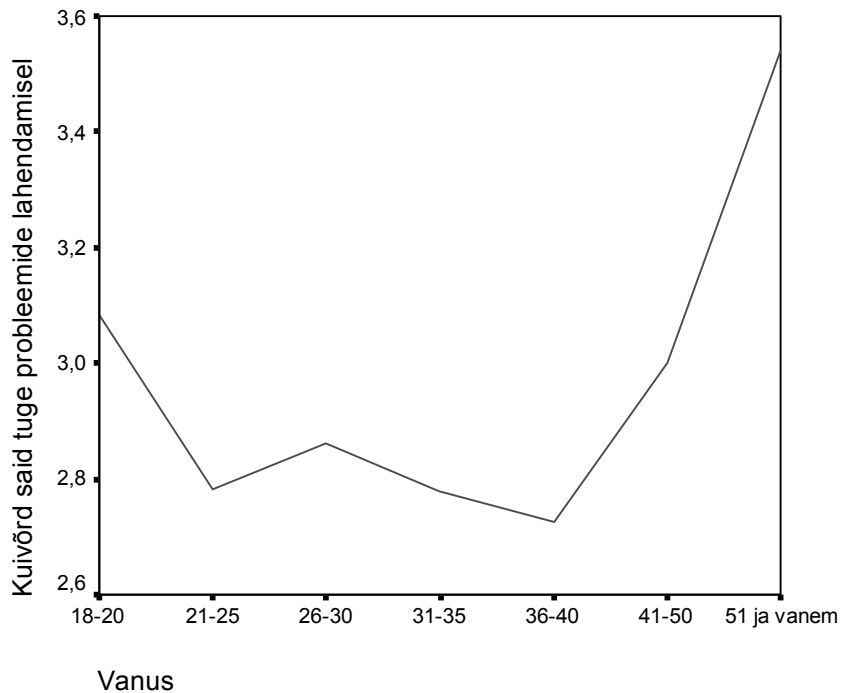

Diagramm 11. Leerikoolist eluprobleemidele toe leidmise keskmise sõltumine konfirmandi vanusest.

Samuti on huvitav diagrammist 12 jälgida, mil määral said konfirmandid leerikoolist usu kinnitamist. Ka siin oli olemas otsene seos vanusega. Tabelist selgub, et nooremad ja vanemad konfirmandid said leerikoolist rohkem usu kinnitamist kui keskmises vanuses täiskasvanud konfirmandide rühmad.

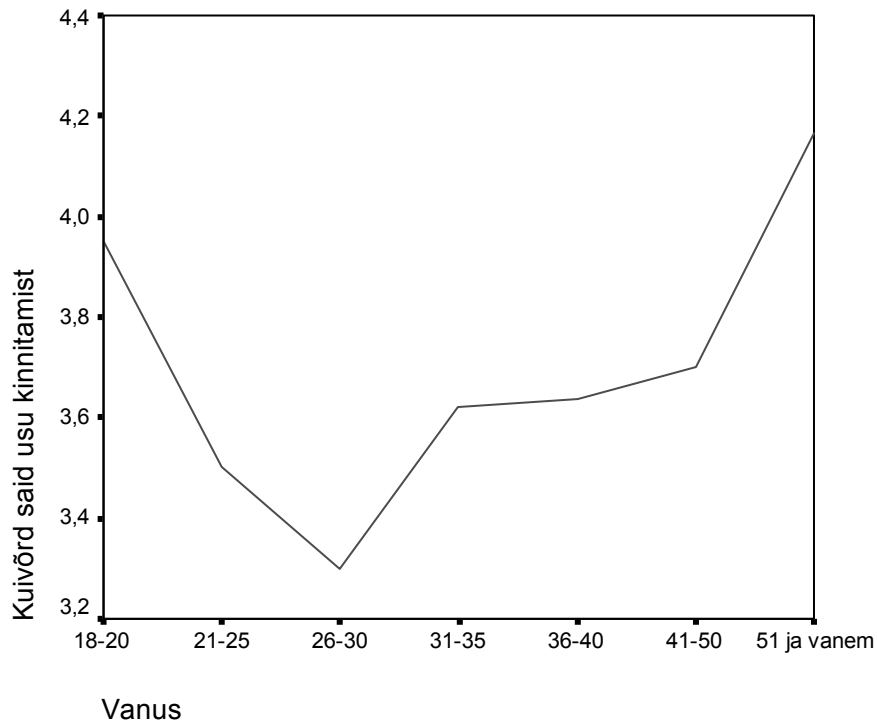

Diagramm 12. Leerikoolist usu kinnitamise saamise keskmise sõltumine konfirmandi vanusest

Kokkuvõtteks võib kinnitada, et konfirmandid ootavad leerikoolilt ennekõike lisateavet ristiusust ja Jumalast, huvitavat õpetust ja paremat piiblitundmist ning teavet meie kultuuritraditsioonist. Kõige vähem oodatakse leerikoolilt inimsuhteid ja iseseisvumist. Vanemad konfirmandid ootasid leerikoolilt rohkem elu tähtsate küsimuste analüüsi ja palvetama õppimist.

Leerilaste sisulised ootused täitusid küllaltki hästi. Nad said leerikoolist kõige rohkem lisateavet ristiusust ja Jumalast, huvitavat õpetust ja paremat piiblitundmist ning teavet meie kultuuritraditsioonist. Kõige vähem aga saadi uusi inimsuhteid ja iseseisvumist.

Kõige rohkem täitusid nende ootused, kes lootsid saada leerikoolist usu kinnitamist ja usu leidmist. Kõige nõrgemad positiivsed korrelatsioonid ootuste ja nende täitumise vahel tekkisid huvitava õpetuse teemal.

6.2.7. Konfirmandide ootused leeriõpetuse teemade käsitlemise mahule ja nende täitumine

Konfirmandidelt küsiti, millises mahus peaks leerikoolis käsitlema teatud teemasid. Ankeedis oli välja pakutud siin 28 teemat, millele konfirmand sai anda on hinnangu. Küsimuses paluti märkida 5-astmelisel skaalal leerilaste seisukoht teema soovitava mahu kohta, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Lisaks pakutud teemadele oli konfirmandil võimalus kirjutada lõppu veel mingi muu teema, mida tema meelest peaks käsitlema. Tabel 22 kajastab küsimustikus väljapakutud teemadele antud seisukohti, kus on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 402-st laekunud täiskasvanud konfirmandide ankeedist, küsimuse vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 22. Konfirmandide ootused leeriõpetuse teemadele

Teema	Vastanute arv	Keskmine	Standardhälve
Jumalateenistus	400	4,5	0,7
Jumala antud küsüd	401	4,4	0,8
Sakramendid	400	4,4	0,8
Piibel	400	4,4	0,7
Jeesuse elu	402	4,3	0,7
Usutunnistus	393	4,3	0,8
Palvetamine	400	4,2	0,8
Oma koguduse ajalugu	397	4,1	2,6
Koguduseelu	400	4,1	0,9
Patt	394	4,1	0,8
Usu väljendumine igapäevases elus	393	4,0	0,0
Kiriku ajalugu	399	4,0	0,0
Elu ja surm	394	4,0	1,0
Erinevad kirikud	391	3,9	0,9
Lunastus	395	3,9	0,9
Piht	400	3,9	0,9
Teadus ja religioon	397	3,8	0,9
Kiriku struktuur	395	3,8	0,9
Eluprobleemidele lahenduse leidmine	400	3,8	1,0
Loomine	396	3,8	0,9
Abielu ja partnersuhte loomine	396	3,7	1,0
Suhted teiste inimestega	393	3,6	0,9
Elumõtte leidmine	397	3,6	1,0
Inimese iseseisvumine	396	3,4	1,0
Uute väljakutsete leidmine	391	3,3	1,0
Sõltuvusprobleemid	392	3,3	1,1
Tervise ja haigusega seonduv	397	3,2	1,0
Töö ja karjäär	393	3,1	1,0

Nagu näha tabelist 22, oodati leerikoolilt ennekõike usuliste teemade käsitlemist. Kõige kõrgema keskmise said teemadest jumalateenistus, Jumala antud käsud, sakramendid ja Piibel. Ilmselt oskavad konfirmandid just nende teemade käsitlemist kirikus kõige rohkem oodata.

Tugevamate usulis-eksistentsiaalsete kaalutlustega kaasneb tugevam jumalateenistuse teema käsitlemise ootamine (Spearmani korrelatsioonikordaja $\rho = 0,222$, $p < 0,0005$), kuna ilmselt antud konfirmandid ootavad jumalateenistusel osalemise õpetamist. Kuid samuti korreleerus jumalateenistuse teema käsitlemise ootamine ka positiivselt tseremoniaalse leeri tulemise motiiviga ($\rho = 0,172$, $p < 0,002$) – antud rühma inimesed ilmselt ootavad konkreetseid juhiseid, kuidas käituda ees ootavatel ametitalitustel ja jumalateenistustel, kus nad osalevad tseremoniaalsetel kaalutlustel. Lisaks sellele tekkis ka positiivne korrelatsioon formaal-traditsiooniliste leeritulemise põhjustega ($\rho = 0,153$, $p < 0,005$), mis ilmselt on seletatav antud grupi huviga jumalateenistuse kui traditsioonilise kiriku elu vormi vastu. Ainult perekondlik traditsioonilisel põhjusel leeri tulnutel ei tekkinud positiivset korrelatsiooni jumalateenistuse teema ootamisega – ilmselt on nemad oma kodust saanud juba kaasa jumalateenistusõpetust ega vaja seda leerikoolist sel määral kui teised rühmad. Ka pühapäevakoolis osalenud lapsed ootasid jumalateenistusõpetust (negatiivne korrelatsioon seoses pühapäevakoolis mitteosalemisega $\rho = -0,122$, $p < 0,016$, st. positiivne seos osalemisega), mis näitab teema huvitavust neile, kes on osalenud seni aktiivsemalt koguduse tegevuses.

Tugevamate usulis-eksistentsiaalsete leeri tulemise põhjustega kaasneb tugevam palvetamise teema ootamine ($\rho = 0,317$, $p < 0,0005$), mis on täiesti loogiline seos konfirmandide huvitatusena, sest usk ja palvetamine kuuluvad kokku. Lisaks neile olid aga antud teemast huvitatud ka need konfirmandid, kes olid tulnud leerikooli tseremoniaalsetel kaalutlustel ($\rho = 0,153$, $p < 0,005$).

Kõige vähem oodatakse teemadest töö ja karjääriga seonduvat, tervise ja haiguse teemat ja sõltuvusprobleemide käsitlemist ning uute väljakutsete leidmist. Tugevamate tseremoniaalsete kaalutlustega kaasneb nende teemade ootamise suurem maht. Neil tekkisid korrelatsioonid suhtes sõltuvusprobleemide käsitlemise ootamisega ($\rho = 0,181$, $p < 0,001$), tervise teema ootamisega ($\rho = 0,168$, $p < 0,002$), kui ka uute väljakutsete leidmise teema ootamisega ($\rho = 0,149$, $p < 0,007$) ja töö ning karjääri teema ootamisega ($\rho = 0,148$, $p < 0,007$). Uute väljakutsete teemat ootasid rohkem ka tugevamate formaal-traditsiooniliste kaalutlustega leeri tulnud ($\rho = 0,195$, $p < 0,0005$).

Leerilastel oli antud küsimuse lõpus võimalus ka ise pakkuda välja teemasid, mida peaks nende meelest leerikoolis käsitlema. Siin pakkusid teemasid välja üheksa konfirmandi. Teemad jagunesid järgnevalt:

Teiste maailma usundite käsitlemist pakkus välja neli konfirmandi:

Näiteks: Muud religioonid maailmas; ka teistest usunditest võiks rääkida näiteks (budism, islam, hinduism); kristluse nõrgad küljed (aspektid) võrreldes teiste

usunditega, näiteks budismiga, mis leiab üha rohkem kõlapinda Läänes; milline on islami ja terrorismi omavaheline seos?, kristluse seosed/erinevused teiste usunditega.

Lisaks oodati kahe konfirmandi poolt veel kiriklike kommete käsitlemist. Oodati psühholoogiliste teemade käsitlemist. Üks konfirmand ootas ka erinevate kirikute erinevuste käsitlemist leerikoolis:

Kiriklikud kombed; psühholoogia (tava mõistes); leseks olemine; kirikute erinevused.

Konfirmandidelt küsiti järgmisena, millises mahus käsitleti leerikoolis teatud teemasid. Ankeedis oli välja pakutud 28 teemat, mis olid samad kui eelmises peatükis välja toodud konfirmandide ootused. Küsimuses paluti märkida 5-astmelisel skaalal leerilaste seisukoht teemade mahu suhtes, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Lisaks pakutud teemadele oli konfirmandil võimalus kirjutada lõppu veel mingi muu teema, mida tema hinnangul veel käsitleti. Tabel 23 kajastab küsimustikus väljapakutud teemadele antud seisukohti, kus on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 402-st laekunud täiskasvanud konfirmandide ankeedist, küsimuse vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 23. Konfirmandide hinnangud leeriopetuses käsitletud teemade mahu kohta

Teema	Vastanute arv	Keskmine	Standardhälve
Jumala antud käsud	402	4,5	0,7
Piibel	402	4,5	0,7
Sakramendid	396	4,3	0,8
Jumalateenistus	399	4,3	0,7
Usutunnistus	397	4,2	0,8
Palvetamine	400	4,2	0,9
Kiriku ajalugu	400	4,1	0,9
Jeesuse elu	397	4,0	0,9
Patt	399	3,8	0,9
Piht	392	3,7	1,0
Koguduselu	394	3,7	1,0
Kiriku struktuur	393	3,6	1,1
Erinevad kirikud	395	3,6	1,0
Usu väljendumine igapäevases elus	396	3,6	1,0
Elu ja surm	398	3,5	1,0
Lunastus	398	3,5	1,0
Oma koguduse ajalugu	395	3,5	1,1
Loomine	393	3,4	1,2
Teadus ja religioon	397	3,3	1,1

Tabel 23. (Järg)

Teema	Vastanute arv	Keskmine	Standardhälve
Suhted teiste inimestega	395	3,2	1,1
Abielu ja partnersuhte loomine	392	3,1	1,2
Eluprobleemidele lahenduse leidmine	389	3,0	1,0
Inimese iseseisvumine	397	2,9	1,0
Elumõtte leidmine	391	2,9	1,1
Uute väljakutsete leidmine	393	2,6	1,1
Töö, karjäär	395	2,6	1,0
Tervise ja haigusega seonduv	391	2,6	1,1
Sõltuvusprobleemid	392	2,3	1,2

Nagu nähtub tabelist 23, said konfirmandid leerikoolilt ennekõike Jumala antud käskude, Piibli, sakramentide ja jumalateenistuse teemade käsitlemist. Need samad teemad olid ka teemade käsitlemise ootamise juures kõige tugevamalt esindatud, mis võib olla samuti tingitud sellest, et küsitlus viidi läbi pärast leerikooli. Seega võib väita, et konfirmandid ootavad leerikoolilt ennekõike usuliste teemade käsitlemist ja seda nad ka leerikoolist saavad kõige rohkem.

Kõige vähem käsitleti leerikoolis leerilaste hinnangul seevastu sõltuvusprobleeme, tervise ja haigusega seonduvat, tööd-karjääri ning uute väljakutsete leidmist. Neid teemasid ka oodati leerikoolilt kõige vähem.

Lisaks toodi seitsme leerilapse poolt teemasid, mida veel leerikoolis käsitleti. Neid võiks liigitada kolme kategooriasse – kirikumuusika, üldkultuurilised teemad ja elulised teemad:

Näiteks: muusika; orelimuusika; koraalid, ühised ekskursioonid Eesti kirikutes; kirikuelu puudutavate artiklite autelu; Eesti ajalugu; arheoloogia; poliitika; koguduse kiriku arhitektuurist ja arhitektist; erinevad usundid; ise elada.

Järgnevalt analüüsiti, kuivõrd konfirmandid ootasid teatud teemade käsitlemist ja kuivõrd neid teemasid leerikoolis käsitleti. Seda kirjeldab tabel 24, kus on ära toodud iga teema kohta nii leerilaste ootuste keskmised tulemused kui ka käsitlemise mahu keskmised tulemused. Tabeli viimases tulbas on ära toodud erinevus ootuse ja selle täitumise keskmiste tulemuste vahel.

Tabel 24. Leerilaste poolt leerikooli teemadele esitatud ootuste täitumine

Teema	Ootuse keskmine	Käsitlemise keskmine	Erinevus
Jumalateenistus	4,5	4,3	-0,2
Jumala antud käsud	4,4	4,5	+0,1
Sakramendid	4,4	4,3	-0,1
Piibel	4,4	4,5	+0,1
Jeesuse elu	4,3	4,0	-0,3
Usutunnistus	4,3	4,2	-0,1
Palvetamine	4,2	4,2	0
Oma koguduse ajalugu	4,1	3,5	-0,6
Koguduseelu	4,1	3,7	-0,4
Patt	4,1	3,8	-0,3
Usu väljendumine igapäevases elus	4,0	3,6	-0,4
Kiriku ajalugu	4,0	4,1	+0,1
Elu ja surm	4,0	3,5	-0,5
Erinevad kirikud	3,9	3,6	-0,3
Lunastus	3,9	3,5	-0,4
Piht	3,9	3,7	-0,2
Teadus ja religioon	3,8	3,3	-0,5
Kiriku struktuur	3,8	3,6	-0,2
Eluprobleemidele lahenduse leidmine	3,8	3,0	-0,8
Loomine	3,8	3,4	-0,4
Abielu ja partnersuhte loomine	3,7	3,1	-0,6
Suhted teiste inimestega	3,6	3,2	-0,4
Elumõtte leidmine	3,6	2,9	-0,7
Inimese iseseisvumine	3,4	2,9	-0,5
Uute väljakutsete leidmine	3,3	2,6	-0,7
Sõltuvusprobleemid	3,3	2,3	-1,0
Tervise ja haigusega seonduv	3,2	2,6	-0,6
Töö ja karjäär	3,1	2,6	-0,5

Nagu nähtub tabelist 24 vastasid leerikoolis käsitletud teemade mahud üldjuhul konfirmandide ootustele nende teemade käsitlemise ootuse mahule. Veidi rohkem kui oodati käsitleti Jumala antud käske, Piiblit ja kiriku ajalugu. Tegu on ilmselt teemadega, mis on kirikuõpetajate jaoks kõige olulisemad. Ülejäänud teemasid käsitleti oodatust veidi vähem. Kõige suuremad erinevused olid seoses sõltuvusprobleemide, eluprobleemidele lahenduse leidmise, elumõtte leidmise ja uute väljakutsete leidmise käsitlemisega.

Kokkuvõtteks võib tuua, et konfirmandid ootasid leerikoolilt kõige rohkem jumalateenistuse, käskude, sakramentide ja piibliteemade käsitlemist. Kõige vähem oodati töö ja karjääri teemasid, tervise ja haigusega seonduvat ning

sõltuvusprobleeme. Kusjuures jumalateenistuse teemat ootasid rohkem need, kes olid tulnud leerikooli usulis-eksistentsiaalse ja tseremoniaalse faktori mõjutusel. Ka palvetamise teemat ootasid usulis-eksistentsiaalse faktori mõjul leerikooli tulnud rohkem. Eluprobleemide käsitlemist ootasid rohkem need konfirmandid, kes olid tulnud leerikooli tseremoniaalsetel kaalutulustel

Kui vaadata, millisel määral teemasid käsitleti, siis selgub, et enim käsitleti kāske, Piiblit, sakramente ja jumalateenistust. Kõige vähem aga käsitleti sõltuvusprobleeme, tervist ja haigust ning tööd ja karjääri.

Kui võrrelda ootuse keskmiseid käsitlemise keskmistega, siis selgub, et oodatust rohkem käsitleti vaid kolme teemat: kāsud, Piibel ja kiriku ajalugu. Oodatust oluliselt vähem käsitleti järgmisi teemasid: loomine, abielu ja partnersuhte loomine ja sõltuvusprobleemid.

6.2.8. Avatud küsimuste vastuste tulemused

Mille osas aitas leerikool leerilastel paremini mõista ristiusku

Avatud küsimustes küsiti konfirmandidelt: “Mille osas aitas leerikool Teil paremini mõista ristiusku?”. Igal konfirmandil oli võimalus siin kirjutada vabalt kolm teemat, mille osas leerikool aitas tal paremini mõista ristiusku. Vastusevariante laekus 524, mida kirjeldab tabel 25

Tabel 25. Mille osas aitab leerikool konfirmandidel paremini mõista ristiusku

Põhjuse olulisus	Teema	Väidete hulk
1.	Piibli alaste teadmiste lisandumine	70
2.	Teadmised	69
3.	Ajalugu	65
4.	Sakramendid	43
5.	Usk	42
6.	Jumalateenistus ja kirikuaasta	33
7.	Teave Jumalast	32
8.	Palve	25
9.	Eluküsimused	25
10.	Kirik ja kogudus	20
11.	Kāsud	20
12.	Traditsioon	16
13.	Metoodika	14
14.	Usundid ja konfessioonid	11
15.	Tulevikku vaatamine	5
16.	Ei oska küsimusele vastata, pole midagi lisada või, aitas kõiges mõista	26
17.	Muud väited	8

Enim pakuti piibliteemaliste teadmiste lisandumist, seda tegi 70 vastusevarianti ning siin peeti silmas ennekõike üleüldisi teadmisi Piibli raamatust ja lugudest kuid lisaks sellele ka Pühakirja sisulist mõistmist ja ellu rakendamist:

Näiteks: olen saanud rohkem teada Piiblist; Piibli mõistmine; töö Piibliga, selle lugemine, analüüsimine; Piibli tõlgendamine; mis on uus ja vana testament; Piibli tekkimise lugu.

Teisele kohale jäänud 69 vastuse varianti rõhutasid teadmisi kui ristiusu mõistmist ja seda ennekõike nii üleüldises kristlikus ja kiriklikus perspektiivis kui ka üksikute dogmaatiliste teadmiste kaudu:

Aitas laiendada teadmisi; mõtestas lahti mõningad ristiusu võtmeküsimused; aitas mõista miks kirikus käiakse; seletas lahti kiriklikke usulisi aluseid; ristiusuga seonduv informatsioon; muutis mu arvamust, et kirikus toimuv on mõttetu jama; kummutas mõningaid eelarvamusi (näiteks seda, et oma suhet Jumalaga peaks kuidagi määratlema või piiritlema); mõned loengud käsitlesid ristiusku – nii palju sain targemaks;

Kirikuelu; kiriku funktsioneerimist seletati lahti; millistest osadest koosneb ristiusk; kui tähtis on Jumal; jutlus on Jumalasõna, mitte vaimuliku jutt; Jumalaga ei tohi nalja teha;

Kolmainsuse mõiste oli enne ebaselge; neitsist sündimine; risti löömine; patt ja lunastus; pärispatt; meie Isa palve, kümne käsu, usutunnistuse lahtiseletamine; õppisin selgeks usutunnistuse, palved; sakraaltoimingute sisu; lugesin süvendatult sellekohast kirjandust.

Kolmandale kohale jäi leerikoolist saadud teabe osas ajaloo ja eriti kirikuajaloo käsitlemine, mida mainis 65 vastusevarianti:

Ajalugu; usu ajalugu; mind huvitas eelkõige ajalooline lähenemine; tutvusin kirikute ajalooaga; andis juurde teadmisi kiriku ja koguduse ajaloost; ristiusu ajalugu, kuidas algas kristlus, hilisem reformatsioon; et kirik pole paha (st jõuga peale surutud); ristiusku kasutati vanasti poliitilistel eesmärkidel; ristisõjad; sundristiusustamise tähendus, olulisus.

Olulisel kohal oli ka ristiusu mõistmine sakramentide muude pühade talituste kaudu, kusjuures eriti rõhutati siin armulaua tähendust. Sakramente ja talitusi mainis 43 vastusevarianti:

Sakramendid; said mõistetavaks kirikupalitused ja nende mõte; milles on ristimise mõte, mis on armulaud; armulaua vajadus; peaks käima vähemalt üks kord aastas armulaual; leeritamine; ristimine; piht; abielu.

Usku ja usulisi kogemusi puudutas 42 vastusevarianti, mis olid muude antud valdkonna vastustega võrreldes tunduvalt isiklikumat laadi. Käsitlemist leidis nii usk elu kandva jõuna, palve kui usu väljendusvorm elus ja usu tähendus elus üldiselt:

Isiklik suhe Jumalaga; inimese ja Jumala suhe; usk kui maailmavaade; usu väljendumine igapäevases elus; aitas mõista Jumala tegutsemist minu elus; miks olla usklik; teed Jumala juurde; et ei pea kogu aeg palvetama, võib uskuda ka normaalselt; Jumal on kõikvõimas, kuid ta on ka minu isa; selgitas ristiusu rakenduslikku külge; usu tähtsus inimestele üldiselt; pühitsuselu; lunastus; millest usk alguse sai?

Jumalateenistuse ning kirikuaasta juures peatus 33 vastusevarianti, mis käsitlesid jumalateenistuse rakendusliku poolt, kirikuaastat ja kristlikku sümboolikat:

Kirikuteenistuse kord; kalendriaasta kirikus, erinevad pühad; kindlaks kujunenud käitumisreeglid (jumalateenistus, sakramendid jne); pühapäeviti kirikus käimine; jumalateenistuse kord ja selle avaldatav tugi kristlasele; jumalateenistuse osade tähendus, sümbolid.

Oluliseks peeti ka teavet Kristusest ja Jumalast, mida mainis 32 vastusevarianti ning siit saadi ennekõike teavet Jumalast ja Kristusest kuid ka Kristuse tegevuse sisulist poolt ja tähendust inimesele:

Lisateave Jeesusest Kristusest ja Jumalast; Jeesuse elu, tegevus; Jeesuse elu mõte; Kristuse risti löömine; kes oli Jeesus; mõista paremini jumalat; Jumalat ei saa seletada ja millegi või kellegina ette kujutada.

Palve ja palvetamine olid esil 25 vastusevariandis kui oluline tee ristiusu mõistmiseks ja seda ennekõike praktiseerivas tähenduses:

Palved; palvetama õppimist; meie Isa palve osas.

Eluküsimused ja elulisus tõid selgust leerikooli kaudu ristiusku 25 vastusevariandi puhul ning siin rõhutati ristiusu sidumist igapäevase eluga ja usu poolt antavaid vastuseid elulistele küsimustele:

Rahu leidmine eneses; seost inimesega; kuidas kirik inimesi ühendab; kristlikku elu õpetas; elulised näited, selgitused (n: 10 käsus); raskes olukorras saad kirikult ja Jumalalt tuge; ühtsustunne; kristlase suhe oma ligimesse; ristiusu nägemises igapäevaelu hulgas; vastuseid elutähtsatele küsimustele; aitas jõuda arusaamale, et mu maailmvaade ei erine oluliselt kristlaste omast; igal inimesel on vaba tahe; isiklik kogemus nähes ja kuuldes.

Kirik ja kogudus selgitasid ristiusku 20 vastusevariandis ja esile tuli nii koguduse struktuuri mõistmine kui ka koguduse poolt inimese elule antav tugi:

Kiriku ja koguduse struktuur; kogudus; miks kirikusse tulla; miks kuuluda kogudusse; kirikus käia on hea – annab tunde, et Sind kaitsevad head Inglise; tutvustas kristlikku käitumist; kiriku ülesanded usukeskusena.

Käskud aitasid ristiusku paremini mõista 20 vastusevariandi puhul ja siin rõhutati käskudest tulenevat eetilist maailmapilti ja käskude sidumist argieluga:

Kuidas on 10 käsku elustiili aluseks; käsuõpetus; kümnest käsust saan paremini aru (elulised näited).

Traditsioon aitas ristiusku mõista 16 väites ja seda ennekõike kristliku kombestiku ja tavade avamise kaudu:

Kombeid; teave kultuuritraditsioonist; rituaalid, kombed; on oluline traditsiooni kandja.

Metoodika oli usu mõistmise seisukohalt oluline 14 väites, kusjuures enim rõhutati siin vestluse ja loengute rolli, vähesemal määral muid aktiivõppe meetodeid:

Vestlused; loengud + tunnikontrollid; laulu tähtsus; praktilises osas; kodutööd; (kohustuslik) kirjandus kodus lugemiseks; filmi vaatamine.

Usundid ja konfessioonid aitasid ristiusku mõista 11 väites, kusjuures siin oli tegu ennekõike teoreetiliste teadmistega erinevatest kirikutest ja kogudustest:

Erinevad usundid; sain teada erinevate uskude erinevused; kristlikud konfessioonid; erinevad usulahud, nende tekkepõhjused.

Tulevikku vaatamine ja edasiarenemine oli 5 väite puhul oluline ning siin leidis rõhutamist kristlasena arenemine ja usus kasvamine:

Andis suunad iseseisvalt edasi mõtlemiseks; tekkis suurem huvi usuteemadesse; sain teada, kui vähe ma tegelikult tean (iseseisvalt loetu kaudu). Vastuse saanud küsimuse kõrvale kerkis kohe kaks uut. Eks ma nüüd hakkam neile tasapisi vastuseid otsima.

Sageli kirjutati, et ei oska küsimusele vastata või pole midagi lisada või, et kõiges aitas mõista, nii tegi 26 konfirmandi:

Ei tea; kõige; Olen leerikooliga väga rahul.

Muid raskesti klassifitseeritavaid väiteid esitati 8 korral. Vahel toodi siin esile ka mõningaid aspekte, mis aitasid paremini mõista ristiusku:

koputa ja sulle avatakse; ristiusu eelis ja ainuõigsus teiste uskude ees jättis siiski kahtlustunde; kirikuõpetaja; sain vastused oma küsimustele; andestust; tunnetus; tähtsus; kohusetunne.

Kokkuvõtteks võib kirjutada, et leerilaste meelest aitas leerikool ristiusku paremini mõista just teadmiste lisandumise kaudu ja siia kuuluvad nii teadmised Piiblist, ajaloost kui üleüldised usulised teadmised. Oluline oli veel ristiusu mõistmine sakramentide, usuliste kogemuste ja jumalateenistuse ning kiriku-aasta kaudu. Lisaks mainiti veel väiksemal, kuid arvestataval määral teavet Kristusest ja Jumalast, palvetamist, käske ja kirikut ning eluküsimusi ja elulisust.

Leerikooli tugevused konfirmandide hinnangul

Avatud küsimuses paluti leerilastel pakkuda välja kolm leerikooli tugevust.

Konfirmandid pakkusid siin kohal välja kokku 817 väidet, mis kajastasid nende hinnangul leerikooli tugevusi. Järgnevalt klassifitseerin teemasid suurematesse rühmadesse, mida kirjeldab tabel 26.

Tabel 26. Leerikooli tugevused konfirmandide hinnangul avatud küsimuste põhjal

Põhjuse olulisus	leerikooli tugevused	Väidete hulk
1.	Teadmised	265
2.	Metoodika	141
3.	Usk	98
4.	Elulisus	83
5.	Kirikuõpetaja	65
6.	Kirik	50
7.	Inimsuhted	50
8.	Ametitalitused	38
9.	Traditsioon	19
	Muud	8

Kõige rohkem pakuti leerikooli tugevustena välja teadmisi, seda valdkonda käsitles 265 väidet. Ennekõike keskenduti siin piibliõpetuse, usu- ja jumalateenistusele ning ajaloo käsitlemise esiletoomisele leerikooli tugevustena:

Uute teadmiste lisandumine; aitab mõista ristiusu tagamaid; Piibli tundmine; kiriku ajalugu; erinevad usud; üldkultuurilised teadmised; piisav info usu kohta ja sellega seonduv; õpib kirikus toimuvat paremini tundma; jumalateenistus ja sellega kaasnev; süstemaatilised Teadmised Jumalast ja maailmast; ristimise käsitlus; leerikoolis saab õpetust kristlusest kristlastelt.

Teisele kohale jäi metoodika esiletoomine leerikooli positiivsuseks. Seda valdkonda käsitles 141 väidet. Siin leidis eriti tugevat rõhutamist vestlus ja avatud õhkkond ning hea vaimus, aga ka mitmed teised õpetamiseviisid:

Saab arutada küsimusi; dramatiseeringud; loeng; mitte lähtumine dogmadest; laulmine – tavaliselt ei julgeta laulda, siin tehakse see kohustuslikus korras, kus inimene saab ennast avastada; sagedased leiritunnid, piisav hulk materjale; kohustuslikud jumalateenistused; rahu; inimlik; matkad erinevatesse kogudustesse; objektiivsus – eluterve suhtumine; asjade lahtimõtestamine; vaimus; huvitavad teemad; põhjalikkus; huvitav õpetamine; õppe-programm; mõtlemise arenemine läbi jumala sõna; läbimõeldud leerikooli töö praktika (loengud, laager); leiritunnid; huvitav vabaaja tegevus.

Kolmandale kohale jäi esitatud väidete põhjal usk leerikooli tugevuseks – seda pakkus välja 98 väidet, millest suur osa käsitles usku üleüldiselt ja palvetamist, aga ka mitmeid teisi teemasid:

Mõtisklemine usu teemadel; usukinnituse saamine; usutunnistamine; usk Jumalasse; tõsiselt võetav uskumine; palvetamine; palvetama õppimine; usk, et palvetele vastatakse; leida eneses usk; leidsin elu Jumalaga; tuletab meile meelde, et Jumal on alati meiega.

Järgnes leerikooli eluläheduse ja elulisuse rõhutamine, mida mainiti 83 korral. Elulisuse valdkonnas leidis ennekõike rõhutamist oma elu üle järelemõtlemise võimalus, probleemidele lahenduse otsimine ning inimese eetiline kujunemine:

Oma elu üle järelemõtlemine; iseenda avamine; eluks vajaliku õpetuse saamine; enesekindluse leidmine; aitab kaasa isiklikule arengule; elumõtte leidmine; hakkasin elule vaatama teise pilguga; probleemide lahkamine läbi Piibli; aitas mõista mõningaid raskeid olukordi elus; õpetust, mis on õige, mis vale; õpetab aega väärtustama – näiteks pühapäeva pühitsemine; andestamise vajalikkus; võimalus muuta inimesi positiivsemaks; hästi seostatakse Jumalasõna reaalse eluga (huvitavad näited).

Järgnevalt rõhutati kirikuõpetajat kui leerikooli tugevust. Antud aspekti tõi esile 65 vastusevarianti ja mainimist leidsid ennekõike kirikuõpetajate positiivsed isiksuslikud omadused, vähemal määral ka kirikuõpetajate kompetents:

Tore kirikuõpetaja; väga sõbralik õpetaja, meeldiv ja heasüdamlik; õpetajate hea kompetentsus; õpetaja, kes teeb asja hästi selgeks ja toob näiteid elust; võimalus suhelda kirikuõpetajaga; kirikuõpetaja isiksus; huvitavad õpetajad; head ja inspireerivad õpetajad.

Esile toodi ka kirikut kui leerikooli tugevust. Seda tehti 50 korral, kusjuures rõhutades nii koguduse välise eluga ja töövormidega tutvumist kui ka sisulist kogudusse kuulumise võimalust:

Lähendab kirikuga; koguduse sidemed; tutvumine oma kogudusega; kiriku ajalooga ja struktuuriga tutvumine; võtab hirmu kiriku ees; kirikuliihmeks saamine; tõi mind kirikule lähemale, usule lähemale; võimalus saada Kiriku täieõiguslikuks liikmeks.

Järgnevalt toodi 50 korral esile inimsuhteid kui leerikooli tugevust. Siin rõhutati nii vaimset sarnasust ja seotust, mida võib nimetada osaduseks kui ka lihtsalt suhtlemist ning uute toredate inimestega tutvumist:

Ühtsustunne teiste laagrilistega; ühendada sarnaseid eluväärtusi jagavaid inimesi; liidab inimesi; koostöö; leidsin uusi sõpru; palju toredaid inimesi, kes kõik leeri tulid; tore kollektiiv; meeldiv rühm; suhtlemist; annab julguse võõraste inimestega suhelda; tore koht, kuhu noored saavad tulla; koht, kuhu tulles ununevad argimured; kõik on pühendunud kindlale tegevusele; arusaamine, hoolivus; hea tulla, hea olla, hea minna ja jälle tagasi tulla; peale leerikooli tundi oli alati hea ja kerge tunne; võimaldas tunda end osana millestki olulisest; osalus.

Järgnevalt märgiti 38 korral ametitalitusi kui leerikooli tugevust, kusjuures mainiti ära kõik inimese elukaarega liituvad talitused, rõhutades eriliselt ristimist ja laulatust:

Toimingud kirikus (palvetamine, sakramendid); ristimine + konfirmatsioon; ristivanemaks saamine; õigus osaleda armulaual; kiriklik laulatus; ettevalmistus abieluks; võimalik kiriklik abielu ja matus.

Kõige vähem klassifitseerus väiteid traditsiooni valdkonda, seal oli 19 väidet leerikooli tugevuse kohta, milles rõhutati sotsialisatsiooni ja üldiseid tavaid:

Traditsioon, et seda tehakse; pikad traditsioonid kogudusel; traditsioonide jätkamine; kristliku traditsiooni parem tundmine; sotsialiseerumine.

Lisaks oli veel 8 väidet leerikooli tugevuste kohta, mida ei õnnestunud liigitada:

tasuta; murrab piirde kiriku kui kõrge institutsiooni ja inimese vahel; lähendab; vaimsed toimingud; psühholoogiline ettevalmistus aktiivseks koguduseliikmeks saamiseks; headuse kants tänapäeva hulluses.

Kokkuvõtteks võib väita, et konfirmandide hinnangul oli leerikooli suurimaks tugevuseks ülekaalukalt teadmiste vahendamine. Olulisel määral leidsid tugevustena mainimist ka meetodika ja usk. Lisaks mainiti arvestataval määral leerikooli tugevustena veel elulisust, kirikuõpetajat, kirikut ja inimsuhteid.

Kuidas võiks konfirmandide hinnangul leerikooli muuta, et see oleks parem

Järgnevalt küsiti avatud küsimustes konfirmandidelt, mida võiks leerikoolis nende meelest muuta, et see oleks parem. Iga konfirmand sai avatud küsimusele vastates kirjutada 3 vastusevarianti. Kokku oli vastusevariante 438, mida kirjeldab tabel 27.

Tabel 27. Leerikooli muutmisideed konfirmandide avatud küsimuste põhjal

Põhjuse olulisus	Muutmisidee	Väidete hulk
1.	õpetusmeetodika paremaks muutmine	205
2.	pole vaja muuta	73
3.	muuta pikemaks	45
4.	teatud teemad, mida võiks rohkem käsitleda	29
5.	leerikool elulisemaks	24
6.	leerikool kommunikatiivsemaks	16
7.	palve ja usu mahu tõstmine	13
8.	õpetaja	13
9.	teavitus	6
10.	lühendada kestvust	1
	muud ideed	13

Enim vastusevariante soovis leerikooli õpetusmetoodika muutmist. Sellesse kategooriasse võib liigitada 205 vastust. Suur osa antud valdkonna vastustest (51 väidet) rõhutas vestluse suuremat vajadust leerikoolis. Vestluse järel rõhutati olulisuse poolest 39 korral grupitöö lisamise vajadust ja ühel korral rühmatöö vähendamise vajadust. 115 vastust kuuluvad metoodika muude valdkondade alla kusjuures neis pakkusid konfirmandid välja nii koguduse erinevates töövormides osalemist kui konkreetseid ideid õpetusmeetoditele ja õpetuse läbiviimise protsessile. Järgnevad näited metoodika muutmise ideedega:

Rohkem vestlust; võiks olla rohkem arutelu (et igaüks saaks oma seisukohta avaldada); ühepoolne monoloog võiks olla hoopis dialoog; rohkem oleks võinud olla diskuteerimist omavahel, õpetaja eestvedamisel; rohkem võiks olla ülejäänud rühmakaaslastega vestlemist.

Rohkem rühmatööd; mulle meeldis rühmatöö, mida harva tegime, see andis võimaluse kaasa mõelda; rühmatöö ei meeldinud.

Leeriaja jooksul osalemine koguduse erinevates töövaldkondades; natuke rohkem analüüsi olulistel teemadel, jäi natuke pealiskaudseks; jumalateenistustel peaks rohkem osalema; käia ühes pühapäevakooli tunnis; laagrid; surnuaia külastamine ühiselt, kirikud jne.; ehk väljasõit paariks päevaks; rohkem aktiivõpet (nt külastada teisi kogudusi, filmid); rohkem seminare/vähem loenguid; vähem loenguid; rohkem loenguid; rohkem mängu; laul; lühemad tunnid; esseed enne ja pärast leerikooli; rohkem teadmiste kontrolli; väiksemad grupid, et tekiks enam diskussiooni; ühevanused inimesed rühmitada mingitesse rühmadesse.

Kõvema häälega võiks rääkida; huvitavamalt rääkida; rohkem näitlikustamist. Kuiv loeng ei ole kõige huvitavam; võiks näidata teemale vastavaid filme; leeritunnid võiks toimuda erinevais paigus, ruumides; küsimärkidele usutavate vastuste saamine; pidevalt uusi liikmeid juurde, stabiilsem seltskond võiks olla; kõik laagris osalejad peaksid igal pool osalema, st kõikidel kavas kirjas olevatest tegevustest osa võtma sh. kirikuõpetajad; õpimaterjal võiks olla ühtede kaante vahel (piibliosad, katekismus, laulud); võiks anda kirjandust, mille järgi ise lugeda kui leerikool on läbi. Näiteks usunditest ja kiriku ajaloost; igale inimesele Piibel anda; võiks olla sügavam, mitte nii pinnapealne, kuid neile, kes ei ole sellest nii teadlik on see kindlasti hea ja ei peaks midagi muutma; arusaadav seletust patust ja muudest dogmadest; rohkem seost teadusliku tõestusega.

Lahedad ja isemõtlevad inimesed kutsuda rääkima oma mõtetest; ei eksamile! Teadmisi teatud vormis kontrollida; töölt/koolis tulnud inimesed – väike mahl; kuulajad väga kramplikud (meie grupis vähemalt); võiks pakkuda teed või kohvi küpsistega, rohkem vestlusringina asja korraldada.

Teisele kohale jäid vastused, milles rõhutati, et leerikooliga ollakse vastanu seisukohalt rahul ja midagi pole vaja muuta, neid oli 73 vastusevarianti. Selle kategooria vastused olid rahul nii õpetuse läbiviimisega kui vormiga. Antud vastusekategooriasse liigitasin ka need väited, mis teatasid, et ei oska anda muutmisiideid, sest ilmselt olid ka nemad siiski leerikooliga rahul:

Midagi, sest muidu ei oleks enam nii huvitav; olen rahul sellise õppega; väga hea leerikool oli: ei oska midagi soovitada; mulle see sobib praeguses vormis; ei oskagi nimetada. Kuna meie leerikool kestis vaid 2 kuud, siis on selge et saime vaid väga ülevaatliku pildi. Muidu leerikool meeldis väga.

Kolmandalt oluliseks pidasid konfirmandid leerikooli pikemaks muutmist. Sel seisukohal oli 45 vastusevarianti, mis rõhutasid nii tunnimahu lisamise vajadust kui leerikooli ajalise kestvuse lisamise vajadust:

Võibolla võiks pikem olla; võiks kesta kauem – nt pool aastat, et saaks põhjalikumad teadmised; see võiks kesta kauem (vähemalt aasta); rohkem tunde; kui oleks rohkem aega, saaks rohkem arutleda ja rohkem teemasid läbivõtta ja nendesse süveneda; oleks võinud olla veelgi mahukam, küsimusi on palju; kokkusaamisi võiks rohkem olla.

Konfirmandide poolt toodi 29 korral ka konkreetseid teemasid, mida võiks leerikoolis käsitleda. Siin oodati enim teavet erinevatest kristlikest ja mitte-kristlikest usulistest liikumistest ning kiriku ajaloo kohta. Ühel korral siiski märgiti ka, et ajalugu võiks vähem olla. Oli ka mitmeid ideid teemade suhtes, mida mainiti vaid ühel korral. Need teemad liitusid kiriku tulevikuga ja konkreetsete eetiliste küsimustega ning eluprobleemidega. Teemade ideed olid järgmised:

Erinevaid kirikuid (ja usulahkusi) seletada, tutvustada; rohkem seostamist teiste usunditega; rohkem rääkida teistest uskudest; peaks jõudma kogu piibli lahti-seletamiseni; rohkem teavet konkreetse kiriku kohta ja tänapäeva tegutsemise kohta; õpetada rohkem jumalateenistustel osalemist; rohkem kommetest rääkida; rohkem tähelepanu kiriku ajaloole; kiriku ajalugu oleks vähem; rohkem tähelepanu kiriku struktuurile; rohkem tähelepanu kiriku tulevikule; eutanaasia; lastekodu lapsed; alkoholi, narkootikumi ja sõltuvus.

Mainimist leidis veel leerikooli elulisuse ja tänapäevasuse tõstmise vajadus ja probleemidele lahenduse leidmise vajadus, mida rõhutas 24 väidet:

Võiks olla rohkem näiteid elust enesest; rohkem käsitleda eluküsimusi; rohkem paralleele tänapäeva eluga; eluga seotust rohkem; siduda traditsioonide tundmine igapäevaelu kogemustega; elada tuleks rohkem reaalsuses ja siis alles hinges; tuge isiklike probleemide lahendamisel; kuidas vabaneda enesehaletsusest (süüdistamisest); kuidas olla julge; hetkelisi maailma usulisi probleeme lahendada; rohkem praktilist poolt.

Kommunikatiivsuse tõstmise vajadust käsitlevaid väiteid oli 16 ja siin leidsid rõhutamisega nii rühma omavaheline tutvumine kui tutvumine kirikuõpetajaga. Oluliseks peeti ka grupidünaamikat:

Leerikooli algul võiks inimestega paremini tutvuda, nii kulgeks vestlusring avameelsemalt; tutvustada kohalolijaid omavahel; rühma omavahelist tööd rohkem, suhtlemist jne; suhtlemine leeriõpilaste ja õpetaja vahel võiks olla vabam; leerilaste suhtlemine õpetajaga; üksteise tundma õppimist; midagi sellist, et kõik õpiksid üksteist tundma; rohkem ühiselt koos olla; rohkem rääkida inimestevahelistest suhetest; rohkem ühtlustada rühma; grupi kokkukuuluvust.

Usku käsitlevaid ootusi oli 13 väites, millest kõige rohkem oodati palvetamise ja selle õppimise suuremat hulka, sooviti ka usulise poolt tugevamat rõhutamist ja usu väljendumist igapäevaelus:

Rohkem iseseisvat palvetamist; palvetama õppimine; tänapäevane seletus usust; rohkem nõu usu leidmiseks ja äratundmiseks; rõhutada seda, et kes pattu teeb, läheb põrgusse, patu suhtes ollakse liiga leebe; leerikool palvekooliks; leerikool piiblikooliks; leerikool hingekooliks; rohkem elavast Jumalast, mitte ainult religioonist (mitte minu kogemuse puhul); rääkima, kuidas kasutada oma usku igapäevaelus.

Õpetaja isikut käsitlesid 13 väidet, neist enamus soosivalt, mõned ka ettepanekutega õpetaja isiku suhtes, millest kerkis esile soovitus tõsta pädevustaset. Samuti leiti, et võiks kasutada erinevaid õpetajaid ja sellele vastaduvana kogu aeg ühte ja sama õpetajat.

Meil oli hea pastor, kes seletas hästi; NN võiks rohkem loenguid anda; osade loengute läbiviija ei tundnud hästi teemat (nt erinevad usundid); õpetuse juures peab olema hea õpetaja; erinevaid õpetajaid kutsuda loenguid pidama; võiksid esineda inimesed, kelle elu usk on mõjutanud; õpetada võiks ainult üks õpetaja muu kõigea olin väga rahul.

Teavitust puudutas 6 väidet ja neist selgus, et leerikooli peaks rohkem reklaamima kasutades selleks nii ajalehte kui Internetti:

Võiks rohkem reklaamida, millal algavad leerikoolid; laagri toimumisaeg võiks olla varakult teada; kui kool algab võiks olla lehes juba varakult teade; Internetis võiks olla kodulehekül, kus on info, millal toimuvad pühad, leerikool jne; tuleks inimestele rohkem tutvustada leerikooli, ristimist.

Leerikooli lühemaks tegemist pooldas üks väide:

Lühem peaks olema, kes tahab usuga ennast rohkem siduda saab seda ka teisel moel.

Muid ideid pakkusid välja 13 vastusevarianti, millest enamus puudutas nii tunni pikkust kui leeritundide toimumise nädalapäeva, kuid nende kõrval pakuti välja ka ideid leeri tulemise vanuse kohta ja leeriõpetuse läbiviimise ruumi kohta:

Leerikooli astujate vanust võiks tõsta noorematele (12 aastastele); tuleks ikka noori leerikooli kutsuda, vanainimestele juba elukogemusi, aga noored saavad palju juhtnõore eluks; algus hiljem; tundide kestvus võiks olla lühem; kuna läbisin individuaalkursuse, ei oska leerikooli kohta hinnangut anda; rohkem aega kui 1 h võiks tund pikk olla; tund võiks pikem olla; paindlikum leeritunni aeg (alati ei saa töölt/koolist ära); võiks toimuda sobivamal kellaajal; nädalavahetus võiks olla rohkem perele pühendatud; lihtne lühike jutustus pildist; kantsleivi ventilatsiooni võiks parandada (võimalusel); hubasem keskkond (soe, väike ruum).

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et leerikooli paremaks muutmise pakkumistest olid ülekaalukalt esindatud meetodika paremaks muutmise ideed, kusjuures leerilapsed ootasid siin ennekõike rohkem vestlust, rühmatööd ja osalemist koguduse töövormides. Olulisel määral oli muutmisideedest esindatud veel leerikooli pikemaks muutmise soov. Lisaks pakuti ka teemasid, mida võiks rohkem käsitleda, ja sooviti muuta leerikooli elulisemaks.

Leerilaste vabad kommentaarid

Avatud küsimuste viimane osa andis konfirmandidele ja pastoritele võimaluse lisada veel seda, mida nad soovivad. Seda võimalust kasutas 69 konfirmandi.

Vastanutest 29 väljendas rahulolu leerikooliga rõhutades positiivsena leerikooli kommunikatiivsust, sotsiaalsust ja usulisust. Oluliseks peeti ka leeriopetuse üldharivat iseloomu ja koguduseelus osalemist:

Ma olen õnnelik, et Jumal on valinud ka mind. Ma soovin sulle edu doktoritöös; pärast leerikooli on mittemateriaalne elukvaliteet olulisel määral kasvanud; oli huvitav soovitan kõigil see kool läbida, et saada uusi kogemusi ja kinnitada oma usku. Otsustasin alustada kirikus ka noortetööga tegemist, sest see on uute kogemuste saamine; meil oli tore kirikuõpetaja ja kursusekaaslased; mulle meeldis väga leeris käia; olen muutnud arusaamu ristiusu levikust 13. sajandil; sain väga meeldiva ja meelde jääva elamuse! Koguduse liikmetel võiks olla võimalus maili listi kaudu infot saada koguduse tegemistest, rahalist toetust vajavatest projektidest (remont, tehnika soetamine jne); leerikursus oli tore ja leidsin palju uusi sõpru. Sain uue vaatevinkli kirikusse ja Jumalasse; oli huvitav ja õpetlik kursus, mis jättis väga positiivse mulje; see võimaldab kõike sügavamalt tunda ja mõista; arvan, et jumalateenistustel osalemine on väga hea, samuti meie kirikus praktiseeritav kirikuliste kätlemine “Jumala rahu olgu Sinuga”; ma ei kahetse, et leerikooli tulin ja endaga sõbrannadki kaasa tirsin. See oli minu jaoks väga ilus ja positiivne kogemus; tore, et selliseid asju nagu leerikursus korraldatakse; leerikool andis mulle positiivsema ellusuhtumise ning see mõjus üle ootuste positiivselt; tore oli avastada, et on veel palju sarnaseid inimesi, kes otsivad küsimustele vastuseid ja otsivad vaimsust oma ellu; olen saanud piisavalt teadmisi leerikooli ja kiriku kohta; loodan ka tulevikus osaleda koguduse töös ja leida enda jaoks enam aega piibliga tutvuda ja seda mõista.

Muutmisideid esitas 15 konfirmandi ja siin keskenduti palju õpetuse kommunikatiivsuse tõstmisele ja meetodika parandamisele. Sooviti ka rohkem kirikuga tutvumist. Osa leerilapsi leidis, et leerikool võiks olla usulisem, teine osa seevastu leidis, et õpetus võiks olla rohkem kirikuvõõra inimesega arvestav:

Jumalateenistustel võiks laulda ka noortelaulikust; teemasid võiks laiemalt käsitleda; liiga lihtsalt saadakse kiriku liikmeks. Inimesed pole õieti pöördunud kogu südamest, tullakse valede motiividega leerikooli. Need ei jää püsima. Leerikool oleks pidanud kõigile lõppema eksamiga; rohkem võiks olla grupitööd; usuõpetus võiks koolides saada ikkagi kohustuslikuks, nn leeriks valmistumine; külalised, kiriku talgud või heakorratööd; väga paljud asjad panid mind mõtlema

ning nii mõnegi õpetajaga polnud ma ühel nõul – just mehe ja naise, kui abielupaari küsimustes; kuna on tegemist täiskasvanute kooliga võiks rohkem kasutada iseseisvat tööd (lugemine esseed) ja kord nädalas koos käies leida sel moel enam aega aruteludeks. Usun, et kasutegur oleks suurem ja välditaks praegu pisut püsima jäänud “proforma” tunde; ilmselt ei saa leerikooli tulejate puhul eeldada, et kõik 100% oma uus kindlad on. Seetõttu võiks loengute ja diskussioonide käigus anda enam julgustust ja kinnitust just selle poole pealt. Tasuks mõelda sellele, kuidas toimub üleminek leerikoolist igapäevasesse koguduseellu. Praegu, leerikooli lõpetades, on natuke segased tunded: mis saab nüüd edasi? Tahaks veel õppida ja areneda, kuid kas sellele saaks kogudus ja õpetajad kaasa aidata?; näiteks võiks leerikooli raames ka korraldada ringkäigu N kirikus / maja ajalugu, maalid, orel, erinevad kohad (millest siinemaani midagi ei tea...); laulda võiks leerikoolis rohkem; õpilased peaksid ise olema julgemad ja rohkem küsima; ma arvan, et kristlus ei ole kõige parem usund – ta on väga raskesti tõlgendatav ja selle mõistmiseks tuleb palju õppida ja “lahti muukida” kõik need metafoorid. Süsteemi mõistmiseks läheb palju auru ja asjaga tegelemiseks jääb seega vähem. Aga kristlus on kõige kättesaadavam praegu siin; elada tuleks rohkem reaalsuses ja siis alles hinges.

Konfirmandidest 11 kasutas siin võimalust rõhutada oma õpetaja tugevust ning siin keskenduti ennekõike pastori isikule ja haritusele:

Kogudusel on tark ja tore kirikuõpetaja; palju oleneb õpetajast, kes loenguid peab ja kes üldse on valmis oma õpetust jagama; kirikuõpetaja isik on väga oluline, tema isikuomadused. Antud juhul väga positiivsed emotsioonid.

Kuus konfirmandi teatas, et ei soovi midagi lisada. Kaheksa konfirmandi lisas väiteid, mis ei klassifitseerunud eelneva mudeli kohaselt ning millest osa käsitles antud küsitluse läbiviimist ja teine osa leerikooli üleüldiselt:

Palun, ärge edaspidi enam esitage nii keerulisi küsimusi. Täpsustage rohkem; head töö indu!; jätkake samas vaimus; suur tänu!; kuna olen juba eelnevalt kristlane ja ristitud oli raske vastata küsimusele nr 8, 11, 12, kuna olen kristlusega kokku puutunud juba lapseast saadik ja paljude teemadega, mida leerikoolis käsitleti olin tuttav juba varem; südamlikud tänud ja palju Jumala õnnistust leeritöö arendamisel!; kõige tähtsam on leerikooli tulla siis, kui selleks on endal soovi, mitte teiste õhutamisel. Oma soov on kõige alus; jõudu ja jäksu Jumala teenimisel.

Kokkuvõtteks võib märkida, et konfirmandide poolt vabalt kirjutatud lisad näitavad, et leerikool on olnud neile oluline ja nad tunnevad heameelt seal osalemise üle. Vahel pakutakse ka muutmisideid ja needki on tingitud leerikooli väärtustamisest.

6.2.9. Kokkuvõte

Suurem osa täiskasvanud konfirmandidest oli vanuses 18–32 aastat. Leerilaste vanemad kuuluvad küllaltki sageli kirikusse, kuid kodus õpetati vaid 16 protsendile leeri tulnutest palvetamist. Küll aga tähistati kodudes mõni kord aastas kirikupühi ja konfirmandid olid enne leerikooli tulemist olnud jumalateenistuslikult ning kogoduslikult küllaltki aktiivsed. Leerikoolis rakendati enim loenguvormis toimuvat õpetust ja seejärel vestlust õpetusmeetodina.

Leeri tuldi ennekõike sooviga saada kiriklikke talitusi. Kui analüüsida leeri tulemise põhjuseid faktoranalüüsi teel, siis selgub, et neli olulist faktorit saavad kirjeldada täiskasvanute leeri tulemise põhjuseid. Need on usulis-eksistent-siaalne, tseremoniaalne, perekondlik-traditsiooniline ja formaal-traditsiooniline faktor.

Leerilaste eluprobleemid on seotud ennekõike töö ja karjääriga ning uute väljakutsete leidmisega. Leerikool vastas ennekõike konfirmandide usulistele eluküsimustele.

Konfirmandid väärtustavad elus ennekõike uute asjade avastamist ja tervist. Usk on neile kõige vähem oluline. Sellest hoolimata oodatakse leerikoolist ennekõike lisateavet ristiusust ja Jumalast ja kõige vähem huvitavat vaba aja tegevust. Konfirmandid saidki leerikoolist ennekõike lisateavet ristiusust ja Jumalast.

Teemadest oodati enim jumalateenistuse, käskude, sakramentide ja Piibli käsitlemist. Neid nelja teemat ka käsitleti leerikoolis kõige rohkem.

Avatud küsimuste vastustest selgus, et leerikool aitas leerilastel ennekõike mõista ristiusku tänu piibllaste teadmiste lisandumisele ja kiriku ajaloo käsitlemisele ning teadmiste lisandumisele.

Leerikooli tugevusteks on teadmised, usk ja metoodika, mis näitab usulise hariduse vajalikkust Eesti ühiskonnas.

Konfirmandide meelest annaks leerikooli paremaks muuta ennekõike metoodika paremaks muutmise teel. Teisele kohale jäi väide, et leerikooli pole vaja muuta. Kolmandele jäi aga idee leeri kooli paremaks muutmiseks selle pikendamise kaudu.

6.3. Pastorite küsitluse tulemused

6.3.1. Küsitletud pastorite andmed

Konfirmandide ankeediga sarnane ankeet edastati ka vastavates kogudustes teenivatele pastoritele (vt. lisa 2).

Ankeedi tagastas 33 pastorit. Pastorid jagunesid **vanuseliselt** järgmistesse rühmadesse: üheksa (28%) pastorit oli 26–35-aastased, 12 (38%) oli 36–45-aastased, kaheksa (25%) 46–55-aastased ja kolm (9%) üle 56-aastased. Ühel pastoril oli jäänud vanus märkimata. Kui võrrelda antud tulemust EELK

ametliku statistikaga koguduses teenivate vaimulike vanuse kohta, siis selgub, et EELK andmeil oli 31.12.2004 seisuga koguduse õpetajatest 2% kuni 25-aastased, 32% 26–35-aastased, 35% 36–45-aastased, 21% 46–55-aastased ja 10% üle 50-aastased (<http://www.eelk.ee/intranet/doc/vaimulikud2004.ppt> – 17.07.2006). Seega võib väita, et antud küsitluse osas on esindatud erinevatesse vanuserühmadesse kuuluvad pastorid ja seda üldjoontes samasuguse vanuselise jaotusega nagu jaguneb EELK statistika kohaselt EELK kogudustes teeniv vaimulikkond.

Teiseks vaadeldi **ordinatsioonivanust**. Küsimusele vastanutest pastoritest oli kümnel (33%) oli möödunud ordinatsioonist kuni viis aastat, viiel (17%) pastoril oli möödunud 6–10 aastat, viiel pastoril (17%) 11–15 aastat, kahel kirikuõpetajal (6%) 16–20 aastat ja kaheksal pastoril (27%) üle 21 aasta. Kolm kirikuõpetajat oli jätnud vanuse märkimata. Võib väita, et antud küsitlusele vastanute seas on esindatud erineva ordinatsioonivanusega pastorid.

Soolise analüüsi alusel selgus, et antud küsitlusele vastanutest 25 (78%) olid mehed ja 7 (22%) olid naised (ühes ankeedis oli sugu märkimata), mis on üldjoontes sarnane EELK ametliku statistikaga pastorite soo kohta, mille alusel 83% vaimulikest olid mehed ja 17% naised (<http://www.eelk.ee/intranet/doc/vaimulikud2004.ppt> 17.07.2006).

Oluline on vaadata ka pastorite **ordinatsiooni**. Küsitlusele vastanutest vaimulikest oli viis (16%) ordineeritud diakoniks, üks (3%) diakonõpetajaks, 23 (74%) õpetajaks; kaks (7%) vastanutest olid praostid või kõrgemad vaimulikud. EELK 2004. aasta statistika kohaselt on diakoneid 23% vaimulikest (<http://www.eelk.ee/intranet/doc/vaimulikud2004.ppt> 17.07.2006), mida on mõnevõrra rohkem kui oli antud küsitlusele vastanute seas. Ilmselt on põhjuseks see, et diakoni ametil on mõnevõrra abistav iseloom koguduse tegevuses ja nii mõneski koguduses, kus on töötamas nii õpetaja kui diakon, vastas küsitlusele õpetaja kui kogu koguduse tegevuse eest vastutav isik.

Vaimuliku tausta puhul on oluline vaadata ka seda, **mil viisil kujunes vastanust kristlane**. Selleks oli esitatud kolm küsimust, mis selgitasid kristliku aktiivsuse tekkimise tausta.

Kõige rohkem oli taustal mõjumas EELK vaimulike puhul usku tunnistavaks kristlaseks kujunemine arengu kaudu (78% vastanutest leidis seda väga palju või üsna palju).

Teisele kohale jäi usku tunnistavaks kristlaseks kujunemine otsustuse kaudu, mida pidas väga palju või üsna palju enda puhul kehtivaks 38% vastanutest.

Kõige vähem oli taustal mõjumas kristlaseks kujunemine pöördumise kaudu siin leidis 17% vastanutest, et see on üsna palju neid mõjutanud.

Kirikuõpetajatelt küsiti ankeedis ka **koguduse territooriumil elavate inimeste arvu** kohta. Küsimuses oli pakutud võimalikke elanike hulga vahemikke. Tabelist 28 nähtub, et kõige rohkem on küsitlusele vastanud üle 20000 elanikuga koguduste vaimulikud, teisele kohale jäävad aga väiksema elanike arvuga maakogudused, mille piirkonnas elab 1001 kuni 2500 inimest.

Tabel 28. Koguduste territooriumil elavate inimeste arv

Inimeste arv	Vastanute %
üle 20001	31,0
1001–2500	20,7
5001–10000	17,2
2501–5000	13,8
10001–20000	10,3
alla 1000	6,9

Vastanutest 41% leidis, et nende kogudus on linnakogudus ja 59% väitis, et tegu on maakogudusega.

Leeriõpetuse toimumissagedust vaadates oli vastanud pastorite kogudustes töö küllaltki aktiivne: 66% vastanute meelest toimus leer mõni kord aastas, 25% hinnangul kord aastas ja 9% hinnangul harvemini kui kord aastas.

Oluline on ka see, kui **mitu leiritundi peetakse** ühele leerigrupile. Seda kirjeldab tabel 29

Tabel 29. Grupile peetavate leiritundide arv

Leiritundide arv	Vastanute %
alla10	3,6
11–20	28,6
21–30	32,1
31–40	25,0
41–50	10,7

Pooled vastanutest kirjutas, et antud **grupi suurus** on 6–10 osalejat ja 20% leidis, et grupis on 11–15 osalejat. Vaid üks vastanu väitis, et grupis on üle 36 osaleja. Seega on grupi suurus pigem väike või optimaalne kui liiga suur.

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et käesolevas küsitluses on esindatud kõigist vanuserühmadest ja ordinatsiooni vanuserühmadest pastorid ja nende vanuse-line jagunemine vastab EELK vaimulike jagunemisele. Enim vastasid 26–35 aastased kirikuõpetajad ja need, kelle ordinatsioonist oli möödunud kuni viis aastat. Vastanutest 78% on mehed ja 22% naised. Vastanutest on 74% preestri ametis. Kirikuõpetajad on kujunenud 78%-l usku tunnistavateks kristlasteks arengu kaudu. Küsitlusele vastasid kõige rohkem üle 20000 elanikuga linnade koguduste vaimulikud ja 1000–2500 liikmega koguduste pastorid. Enamuse pastorite hinnangul toimus leerikool mõni kord aastas. Pooltes kogudustes peeti leerirühmale 11–30 tundi. Poolte vastanute hinnangul oli leerigrupis 6–10 inimest

6.3.2. Leeriõpetuse läbiviimine

Oluline on ka see, milliste ametitega inimesed õpetavad leerikoolis ja kui palju nad seda teevad. Pastoritelt küsiti **kes viib läbi leeritunde** ja millises mahus ta seda teeb. Pakutud oli kuus erinevat ametikandjat ja paluti märkida 5-astmelisel skaalal pastorite seisukoht vastavate ametikandjate tundide läbiviimise mahu suhtes, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Küsimuse vastuseid selgitab tabel 30, kus on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 33-st laekunud pastorite ankeedist, küsimuse vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 30. Leeritundide läbiviijad pastorite hinnangul

Tundide läbiviija	Vastuseid	Keskmine	Standardhälve
Õpetaja	31	4,5	1,0
Kirikumuusik	28	2,6	1,1
Noortejuht	20	2,3	1,4
Usuteaduse üliõpilane	24	2,0	1,4
Diakon	21	1,8	1,5
Diakooniatöötaja	19	1,2	0,5

Kui vaadata tabelis 30 leeritunde läbiviivaid isikuid, siis selgub, et kõige rohkem tunde peab kirikuõpetaja ja tema järel kirikumuusik. Kõige vähem paistab leerikoolis õpetavat diakooniatöötaja.

Pastoritel oli võimalus ka avatud küsimuse puhul ise märkida, kes viivad leeritunde läbi. Antud küsimuse vastuses toodi ära nii koguduse töötajaid (jutlustaja, palvetundide pidaja, kirikuvanem, kogudus liige, jutlustaja) kui ka inimesi väljastpoolt kogudust (õppejõud, kunstiajaloolane, usuõpetuse õpetaja).

Näiteks: Kirikuteenija; TÜ õppejõud; palvetundide eestvedaja; kunstiajaloolane; kirikuvanem; kooli usuõpetuse õpetaja; osaleb koguduse liige; jutlustaja.

Igal juhul võib väita, et mitmed pastorid on leidnud omale abiks töötajaid, kes leerikoolis kõnelevad.

Õpetusmetoodika seisukohalt on oluline ka see, millist materjali kirikuõpetaja leeritöös kasutab. Siin pakuti välja **õppematerjal** ja paluti kirikuõpetajal 5-astmelisel skaalal hinnata, millist materjali ja millises mahus ta kasutab, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Küsimuse vastuseid selgitab tabel 31, kus on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 33-st laekunud pastorite ankeedist, küsimuse vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 31. Õppematerjal leerikoolis pastori hinnangul

Õppematerjal	Vastuseid	Keskmine	Standardhälve
Katekismus	32	4,1	0,8
Piiblit	31	3,8	0,8
Ankkuri sarja leeriõpikut	33	3,0	1,1
Raamatut „Maise matka poolel teel”	33	2,5	1,3
Leeritöö toimkonna materjale	30	2,4	1,2
Pildipiiblit	32	1,3	0,6
Ei kasuta materjale	9	1,0	0

Nagu nähtub tabelist 31, kasutavad kirikuõpetajad kõige rohkem leerikoolis katekismust ja veidi vähem Piiblit. Mingil määral kasutatakse ka Ankkuri sarja leeriõpikuid ja leeriõpikut “Maise matka poolel teel”. Kasutamist leiavad vähemal määral ka leeritöö toimkonna materjalid. Kõige vähem kasutatakse praktikas pildipiiblit. Sellist kirikuõpetajat vastanute seas ei ole, kes poleks leerikoolis kasutanud ühtegi materjali.

Antud küsimuse kohal oli pastoritel võimalus ka vabalt lisada, millist materjali nad kasutavad. Siin leidsid mainimist erinevad leeriõpikud, Piiblit tõlgendav eksegeetiline kirjandus, eesti keelne teoloogiline kirjandus ja illustreeriv materjal:

Piibli entsüklopeedia; Piibli atlas; leerõpetuse lühikursus; enda koostatud materjalid; ajalehe “Eesti Kirik” materjalid; Jürgenstein, Piibliõpik; usuõpetus, EELK väljaanne; oma konspektid UI aegadest; KLPR; soome, saksa materjalid; ristimise arm M. Väisänen; E. Lohse UT teoloogia; Lohse UT tekkelugu; Fischer Alpkristlus; V. Ehasalu leeriõpik (käsikirjas); kuulnud loengute konspektid; EKN videomaterjal; omatehtud illustratsioonid; vaimulik kirjandus; väike usuõpetus; Kiriku teejuht.

Nagu nähtub avatud küsimuste vastustest, on leerikoolides kasutusel väga erinevat materjali ja selle liik sõltub ennekõike konkreetsest kirikuõpetajast.

Olulisel kohal on ka **õpetusmetoodika**, mida leerikoolis rakendatakse. Ankeedis toodi õpetusmetoodika näiteid ja paluti kirikuõpetajal 5-astmelisel skaalal hinnata, millist metoodikat ja millises mahus ta kasutab, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Küsimuse vastuseid selgitab tabel 32, kus on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 33-st laekunud pastorite ankeedist, küsimuse vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 32. Õpetusmeetodid leerikoolis pastorite hinnangul

Õpetusmeetod	Vastanute arv	Keskmine	Standardhälve
Loeng	33	4,0	0,9
Vestlus	32	4,0	0,7
Raamatute iseseisev lugemine	33	3,5	1,1
Töö Piibliga	32	3,2	1,0
Koguduse töövormides osalemine	28	2,9	0,9
Rühmatöö	31	2,5	1,2
Muu töövorm	8	2,5	1,3
Dramatiseering	27	1,2	0,5

Nagu selgub kasutatakse leerikoolis õpetusmetoodikana kõige rohkem loengu vormi ja vestlust. Kõige vähem kasutatakse dramatiseeringut. Pastoritel oli võimalus avatud küsimuses ka ise pakkuda, millist õpetusmetoodikat nad kasutavad ja siin märgiti erinevaid aktiivõppe meetodeid, mis aitavad konfirmandidel teemasid paremini analüüsida ja kogemuslikult õppida:

Kirjalik töö/essee/mõtisklus; laulmine; küsitlustestidele vastamine; kiriku ekskursioon; jumalateenistuste ettevalmistus; väljasõit naaberkogudusesse; Power Point esitlus.

Kokkuvõtteks: Leerikooli viis läbi ülekaalukalt kirikuõpetaja ja tema järel kirikumuusik. Õppematerjalina kasutati kõige rohkem katekismust ja Piiblit. Õpetusmeetoditest kasutasid pastorid enda hinnangul kõige rohkem loengut ja vestlust.

6.3.3. Täiskasvanud konfirmandide leeri tulemise põhjused pastorite hinnangul

Kirikuõpetajatelt küsiti, miks konfirmandid tulid nende hinnangul leerikooli. Pakutud valikvastuste hulgast paluti märkida 5-astmelisel skaalal pastorite seisukoht, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Küsimuse vastuseid selgitab tabel 33, kus on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 33-st laekunud pastorite ankeedist, küsimuse vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 33. Leeri tulemise põhjused pastorite hinnangul

Põhjus	Vastuseid	Keskmine	Standardhälve
soov saada ristitud	32	4,0	0,9
soov saada kiriklikku laulatust	30	3,9	0,9
soov saada ristivanemaks	32	3,6	0,9
soov saada rohkem teada Jumalast	33	3,4	0,9
sest kirik huvitas	33	3,4	0,9
sest sõbrad või kolleegid läksid leeri	33	3,4	1,1
elukaaslase/abikaasa soov	31	3,3	1,0
soov leida elumõte	33	3,0	0,8
on kirikult saanud keerulistes eluolukordades tuge	33	2,7	1,0
vanemate soov	30	2,6	1,0
selline on perekonna traditsioon	31	2,6	1,0
traditsioonilistel kaalutlustel	31	2,6	0,9
soov saada tulla armulauale	31	2,5	1,1
see on hea tava	30	2,5	1,1
soov saata kiriklikku matust	31	2,5	1,3

Vastusevariantide järel oli kirikuõpetajal võimalik ka ise kirjutada põhjuseid, miks nende meelest leerilapsed tulid leerikooli. Siin pakuti välja põhjuseid, mis liitusid konfirmandide sotsiaalsete kontaktide mõjutustest, sooviga saada ametitalitusi ja usuga ning traditsiooniga:

Mis vahe on leeris käinud ja leeritamata inimese vahel; lõpetada konkreetselt see, mis nooruses rasketel aegadel tegemata jäi; sõber soovitas; soov leida elukaaslane; soov, et saaks oma lapsi ristida; saada Jumalalt kaitset.

Pastoritelt küsiti avatud küsimuste osas samuti, miks nende meelest konfirmandid tulid leerikooli. Igal pastoril oli siin võimalik avatud küsimusele vastates pakkuda kolm vastusevarianti. Kokku laekus pastorite vastusevariante 77, mida kirjeldab tabel 34. Nii käesolevas tabelis kui järgnevas avatud küsimuste tabelites on järgitud võimaluse piires konfirmandide vastava avatud küsimuse vastuste klassifikatsiooni selleks, et oleks lihtsam vastuseid omavahel võrrelda.

Tabel 34. Konfirmandide leeritulemise põhjused pastorite avatud küsimuste vastuste põhjal

Põhjuse olulisus	Põhjus	Väidete hulk
1.	ametitalitused ja kiriklikud õigused	35
2.	inimsuhted	9
3.	traditsioon	8
4.	usk	7
5.	teadmised	7
6.	eluküsimused	4
7.	huvi kiriku vastu	4
	muu	3

Pastorid pakkusid leeri tulemise põhjustena enim välja konfirmandide soovi saada osa ametitalitustest. Kui konfirmandide puhul oli võimalik teha statistikat erinevate ametitalituste väljapakumise vahel, siis kirikuõpetajad pakkusid sageli ühes vastuses välja mitu vastusevarianti ja siin ei õnnestunud teha talituste mainimise vahel vahet. Ametitalitusi pakuti leeritulemise põhjusena pastori poolt välja 18 korral ning need seonduvad ennekõike laulatuste ja oma laste ristimisega. Väga oluline oli pastorite hinnangul ka ristivanemaks saamine leeri tulemise motiivina. Kordagi ei maini kirikuõpetajad leeri tulemise põhjusena matuse soovi. Sageli väideti, et konfirmande ajendas leeri tulema soov saada koguduse liikmeks. Kokku klassifitseerus ametitalituste ja kiriklike õiguste kategooriasse 35 väidet:

Soov saada kiriklikku talitust (laulus), ristida last või olla ristivanem; et saada ristitud, õiguse laulusele ja õiguse oma laste ristimiseks; soov saada ristivanemaks või saada laulatust; saada laps ristitud; eesmärk (ristivanemaks saada); oma laste ristimine ja saamine vaderiks.

Soov saada "täisväärtuslikuks" + teha ära see, mis tegemata jäänud; koguduseliikmeks saamise soov; tahtsid saada koguduse liikmeks; liitumine kirikuga, kus lapsepõlves ristitud, usk pakub huvi; soov saada konfirmeeritud; kogudusega liitumine.

Inimsuhted olid samuti olulisel kohal pastorite meelest – neid mainiti üheksal korral, kusjuures enim rõhutati pastorite poolt sõprade mõju leeri tulemisele:

Keegi suunas või kutsus kaasa; kellegi eeskujul; sõprade soovitus; et uuendada suhtlusringkonda; mõttekaaslastega liituda.

Kirikuõpetajad hindasid olulisel määral ka traditsiooni leeri tulemise põhjusena. Seda pakkus välja kaheksa vastusevarianti ning siin peeti enamasti silmas religioosset sotsialisatsiooni, kuid vahel ka kultuurilist traditsiooni:

Traditsioon, järjepidevus; suguvõsa järjepidevus; oma kultuuri tundmaõppimine, vanemate pärand; et jätkata oma kodu kristlikke traditsioone; juurte otsimine.

Ka usku peeti oluliseks leeri tulemise põhjuseks – seda mainiti seitsmes vastusevariandis. Erinevalt konfirmandidest ei maininud pastorid kordagi leeri tulemise põhjusena soovi tulla armulauale. Küll aga leidsid kajastamist mitmed muud usulised põhjused, mis seonduvad sageli usu elulisusega:

Oma usu elu kinnitamine; õppida Jumalat ja kirikut tundma; sooviti mõtestada usu ja elu vahetõrka; usus kasvamine.

Sama oluliseks peeti ka teadmiste saamise soovi leeri tulemise põhjusena – ka seda mainis seitse vastusevarianti, mis rõhutasid enamasti usulist haridust, kuid harvemini üldist kultuurilist haridust:

Et olla haritud, õppida usuküsimusi seestpoolt; saada rohkem teada usust, Jumalast, kirikust, Piiblist; info kiriku ja usuliste küsimuste kohta; huvi usu küsimuste vastu; soovitakse rohkem teada Jumalast, usust, kirikust.

Eluküsimusi, probleeme mainiti kirikuõpetajate poolt leeri tulemise põhjusena neljal korral ja lihtsat huvi kiriku vastu neljal korral:

Eluprobleemide lahendamise otsimine; terviseprobleemide tõttu; ebakindlas maailmas kindlustunde lisandumine; hingerahu leidmine.

Huvi kiriku ja seal toimuva vastu; kiriku sakraalsus – sakramentaalsus.

Kolm vastusevarianti mainis leeri tulemise põhjustena eelneva klassifikatsiooniga mitteliituvaid aspekte:

Oma keelse koguduse elu soov; seletamata soov; tunne, et midagi on tegemata jäänud, mis tuleb ära teha.

Kokkuvõttena võib tõdeda, et kirikuõpetajate hinnangul tulevad leerilapsed leeri ennekõike sooviga saada kiriklikke talitusi nagu ristimine ja laulatus. Olulisel kohal on ka tahe saada ristivanemaks, soov saada rohkem teada Jumalast, huvi kiriku vastu ja sõprade või kolleegide mõju. Kõige vähem mõjutab täiskasvanud konfirmandide pastorite hinnangul leeri tulema soov saada kiriklikku matust, hea tava ja soov tulla armulauale. Avatud küsimuste vastustes pakkusid kirikuõpetajad välja leeri tulemise põhjustena esmalt ametitalituste saamise soovi ja seejärel soovi saada kiriklikke õiguseid.

6.3.4. Täiskasvanud konfirmandide eluprobleemid pastorite hinnangul

Pastoritelt küsiti, millised on konfirmandide eluprobleemid nende hinnangul. Pakutud valikvastuste hulgast paluti märkida 5-astmelisel skaalal pastorite seisukoht mainitud eluprobleemide olulisuse suhtes konfirmandide elus, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 –

väga palju. Küsimuse vastuseid selgitab tabel 35, kus on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 33-st laekunud kirikuõpetajate ankeetidest, küsimuse vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 35. Konfirmandide eluprobleemid pastorite hinnangul

Eluprobleem	Vastanute arv	Keskmine	Standardhälve
usulised küsimused	31	3,6	0,8
abielu ja partnersuhe	30	3,5	0,9
eluprobleemidele lahenduse leidmine	31	3,2	0,8
elumõtte leidmine	31	3,1	0,8
töö ja karjäär	30	3,1	1,0
mõttekaaslase leidmine	31	3,1	0,9
elu ja surma teema	30	2,9	1,0
sõprade leidmine	31	2,5	1,0
uute väljakutsete leidmine	31	2,5	0,8
tervise ja haigusega seonduv	30	2,4	1,0
iseseisvumine	31	2,3	0,9

Pastoritel paluti analüüsida ka avatud küsimuste osas, millistele konfirmandide eluküsimustele nende arvates leerikool vastas. Igal õpetajal oli võimalus antud küsimusele vastamisel pakkuda välja kolm vastusevarianti. Kokku laekus pastoritelt 61 vastusevarianti, mida kirjeldab tabel 36.

Tabel 36. Konfirmandide eluküsimustele vastamine leerikoolis pastorite hinnangul avatud küsimuse vastuste põhjal

Põhjuse olulisus	Eluküsimused	Väidete hulk
1.	Usulised küsimused	14
2.	Väärtushinnangud	13
3.	Teadmiste kasv	12
4.	Probleemidele vastamise kaudu	9
5.	Elumõtte leidmine	4
6.	Elu ja surma teema	4
7.	Minatunnetuse arengu kaudu	3
8.	Kirik	2

Pastorid leidsid, et kõige rohkem vastab leerikool konfirmandide usulistele eluküsimustele – seda pakkus välja 14 vastusevarianti. Väga oluliseks peeti kirikuõpetajate poolt konfirmandi eluküsimustele vastamine Jumalaga suhestumise kaudu. Leiti, et selline usk peab olema inimest päästev:

Usuelu; pääste; vahekord Jumalaga; kes on Jumal; küsimused ristiusu olemuse kohta; usu ja talitustega seotud küsimused; Jumalasse uskumise mõttekus ja otsustarbekus; kuidas usk Jumalasse on seotud igapäevase eluga; kui patune on inimene.

Õpetajate vastustest jäi teisele kohale väärtushinnangute kujundamine, mida pakkus välja 13 vastusevarianti ning siin peeti silmas ennekõike igapäevaelu reegleid ja suhtlemist oma ligimestega aga ka üldisi küsimusi, mis liitusid eetika ja hea ning kurjaga:

Inimese väärtus ja väärikus; tööelu; pere; käsud; inimsuhted (sh. abielu), eetika; kes on minu ligimene; millised on mu kohustused vanemate ees; millised on mu kohustused laste ees; küsimused moraali ja kõlbluse vallas; hea ja kurja probleem; usaldus; käitumisreeglid ja normid; kas usk seab piirid inimese eluviisides.

Olulisuse poolest jäi kolmandale kohale teadmiste kasv kui vastus konfirmandide eluküsimustele, mida pakkus välja 12 vastusevarianti. Siin pidasid pastorid ennekõike silmas üleüldisi teadmisi kristlusest, kuid vähemal määral ka teadmisi jumalateenistuselust, erinevatest kirikutest, traditsioonidest ja Piiblist:

Hariduse omandamine; üldine usuõpetus; mis on ristiusu keskne õpetus?; loomise/evolutsiooni, Jumala olemasolu ja tegutsemise teema; missugune on Jumal; jumalateenistuslik elu; mida tähendab kristlik elu?; mis on luterluse põhiõpetus ja nägu; teised usundid, kirikud; küsimused traditsioonide tähtsuse ja austamise kohta; Pühakirja tundmist.

Oluliseks peeti ka eluküsimustele ja inimese probleemidele vastamist, seda tõi esile üheksa vastusevarianti, kusjuures eluküsimused olid pastorite hinnangul enamasti seotud inimsuhete ja eksistentsiaalsete küsimustega, teatud määral ka konkreetsete eluprobleemide lahendamisega:

Eluraskused; kannatus ja selle võitmine; suhtekriiside lahendamine; suhe teiste inimestega; eksistentsiaalküsimused; mida ma pean tegema, kuidas elama?; elu terviklikkus.

Neljal korral toodi esile elumõtte teema, mis osutas õige elutee valimise vajadusele:

Elu mõtte otsingud; elu suuna ja valikute tegemise teema.

Ning samuti toodi neljal korral esile elu ja surma teema:

Elu ja surma probleemid; inimene ja igavik.

Kolmel korral mainiti minatunnetuse arengut kui vastust konfirmandide eluküsimustele:

Kes ma olen? Kust ma tulen? Kuhu ma lähen.

Kaks väidet tõi esile kiriku teema kui vastuse konfirmandide eluküsimustele:

Kristliku eluga seotust; mida kujutab endast kirik?

Pastorid ei toonud esile palvetamist ja sakramente kui vastuseid konfirmandide eluküsimustele, samuti ei maininud nad seda, et konfirmandid ei tulnud leeri-kooli otsima lahendust oma eluprobleemidele.

Kokkuvõtteks: kirikuõpetajate arvates on täiskasvanud leerilaste elus olulisteks eluprobleemideks ennekõike usulised küsimused, abielu ja partnersuhe ning eluprobleemidele lahenduse leidmine. Kõige vähem olulisteks probleemideks peeti iseseisvumist, tervise ja haigusega seonduvat ja uute väljakutsete leidmist. Avatud küsimuste osas pakkusid kirikuõpetajad välja, et leerikool vastas eluküsimustest ennekõike neile, mis olid seotud usuga ja väärtushinnangutega ning teadmistega.

6.3.5. Konfirmandide väärtushinnangud pastorite hinnangul

Pastoritelt küsiti, millised on täiskasvanud konfirmandide väärtushinnangud. Pakutud valikvastuste hulgast paluti märkida 5-astmelisel skaalal pastorite seisukoht, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Küsimuse vastuseid selgitab tabel 37, kus on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 33-st laekunud pastorite ankeedist, küsimuse vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 37. Konfirmandide väärtushinnangud pastorite hinnangul

Pastori arvates on leerilapsed nõus väitega:	Vastanute arv	Keskmine	Standardhälve
Tervis on elu tähtsaim väärtus	31	4,0	1,0
Armastav abikaasa/elukaaslane on õnneliku elu alus	30	3,9	0,9
Püsiv abielu on turvaliseks eluks oluline	31	3,8	0,8
Elus on tähtis majanduslik kindlustatus	30	3,8	1,0
Elus on alati avastada uusi asju	29	3,8	0,7
Kirikut võib usaldada	30	3,8	0,7
Kõige olulisemad on suhted teiste inimestega	30	3,7	1,0
Aeg tormab nii kiiresti	30	3,7	1,0
Elus on oluline vabadus	30	3,6	0,9
Ma ei tea, mida toob tulevik	30	3,3	0,9
Üksindustunne võtab elult õnne	30	3,2	1,0
Tähtsaim on leida elu mõte	29	3,2	0,9
Olen elus õnnelik	29	3,1	0,7
Saadud elukogemust ei vahetaks	29	3,1	0,9
Usaldan teisi inimesi	31	2,9	0,6
Ilma usuta Jumalasse pole elul mõtet	31	2,8	0,9
Loodan üksnes Jumalale	31	2,5	0,7

Kokkuvõtteks võib seega tõdeda, et pastorite hinnangul väärtustavad konfirmandid elus ennekõike tervist, abikaasat ja abielu. Kõige vähem hindavad pastorite arvates leerilapsed seevastu elu usulist poolt: Jumalale lootmist, usus Jumalasse elumõtte tunnetamist aga ka teiste inimeste usaldamist.

6.3.6. Millised on pastorite hinnangul konfirmandide sisulised ootused leerikoolile ja nende täitumine

Pastoritelt küsiti, millised on konfirmandide ootused leerikoolile. Pakutud valikvastuste hulgast paluti märkida 5-astmelisel skaalal pastorite seisukoht mainitud sisulise ootuse olulisuse kohta konfirmandidele, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Küsimuse vastuseid selgitab tabel 38, kus on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 33-st laekunud pastorite ankeedist, küsimuse vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 38. Konfirmandide sisulised ootused leerikoolile pastorite hinnangul.

Ootus	Vastanute arv	Keskmine	Standardhälve
lisateavet ristiusust ja Jumalast	29	4,4	0,6
huvitavat õpetust	30	4,3	0,7
vastuseid eluküsimustele	30	4,0	0,7
elu tähtsate küsimuste analüüsi	29	3,9	0,8
paremat piiblitundmist	30	3,7	0,9
head rühmavaimsust	30	3,6	1,0
usu kinnitamist	30	3,5	0,9
palvetama õppimist	30	3,5	1,0
tuge probleemide lahendamisel	30	3,5	0,9
isikliku usu leidmist	30	3,4	0,8
tutvumist oma kogudusega	30	3,3	1,0
teavet meie kultuuritraditsioonist	30	3,3	0,8
enese tunnetuse lisandumist	30	3,2	0,8
uusi inimsuhteid	30	3,0	1,0
huvitavat vabaaja tegevust	30	2,6	1,0
iseseisvumist	29	2,4	0,9

Järgnevalt küsiti kirikuõpetajatelt, mil määral konfirmandide leerikoolile esitatud ootused täitusid. Pakutud valikvastuste hulgast paluti märkida 5-astmelisel skaalal pastorite seisukoht selle suhtes kuivõrd konfirmandid said väljapakutud valdkondi leerikoolist, kusjuures 1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Küsimuse vastuseid selgitab tabel 39, kus

on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 33-st laekunud pastorite ankeedist, küsimuse vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 39. Konfirmandide sisuliste ootuste täitumine pastorite hinnangul

Leerilapsed said leerikoolist	Vastanute arv	Keskmine	Standardhälve
lisateavet ristiusust ja Jumalast	31	4,3	0,6
paremat piiblitundmist	31	3,7	0,9
usu kinnitamist	31	3,6	0,8
tutvumist oma kogudusega	31	3,6	1,0
palvetama õppimist	31	3,6	0,8
elu tähtsate küsimuste analüüsi	31	3,6	0,8
huvitavat õpetust	30	3,6	0,7
head rühmavaimsust	31	3,5	0,8
teavet meie kultuuri traditsioonist	31	3,4	0,8
vastuseid eluküsimustele	31	3,4	0,7
isikliku usu leidmist	31	3,2	0,8
enesetunnetuse lisandumist	31	3,2	0,9
tuge probleemide lahendamisel	31	3,2	0,8
uusi inimsuhteid	31	3,0	1,0
huvitavat vaba aja tegevust	31	2,8	1,1
iseseisvumist	30	2,6	0,9

Kokkuvõtteks võib kirjutada, et kirikuõpetajate hinnangul ootavad konfirmandid leerikoolilt ennekõike lisateavet ristiusust ja Jumalast, huvitavat õpetust ja vastuseid eluküsimustele. Kõige vähem seevastu oodatakse leerikoolilt iseseisvumist ja huvitavat vaba aja tegevust. Leerikoolist said leerilapsed pastori hinnangul kõige rohkem lisateavet ristiusust ja Jumalast, paremat piiblitundmist ning usu kinnitamist. Kõige vähem said konfirmandid seevastu iseseisvumist ja huvitavat vaba aja tegevust.

6.3.7. Konfirmandide ootused leeriõpetuses käsitletavate teemade mahule ja nende täitumine pastorite hinnangul

Pastoritelt küsiti, mil määral nende meelest konfirmandid ootavad loetletud 33 teema käsitlemist. Tulemusi kirjeldab tabel 40.

Tabel 40. Konfirmandide ootused leeriõpetuses käsitletud teemade mahule pastorite hinnangul.

Teema	Vastanute arv	Keskmine	Standardhälve
Piibel	31	4,1	0,7
Sakramendid	29	3,9	0,9
Erinevad kirikud	30	3,9	0,8
Palvetamine	30	3,9	0,7
Jeesuse elu	30	3,8	0,9
Jumala antud käsud	30	3,8	0,9
Koguduseelu	30	3,8	1,0
Eluprobleemidele lahenduse leidmine	30	3,8	0,8
Jumalateenistus	30	3,8	1,0
Elu ja surm	30	3,7	1,0
Suhted teiste inimestega	30	3,5	0,8
Oma koguduse ajalugu	30	3,5	0,6
Usu väljendumine igapäevases elus	30	3,5	0,8
Elumõtte leidmine	29	3,4	0,9
Abielu ja partnersuhte loomine	29	3,4	1,1
Kiriku ajalugu	30	3,4	0,8
Usutunnistus	30	3,4	1,0
Piht	30	3,4	0,9
Teadus ja religioon	30	3,4	0,9
Patt	30	3,3	1,0
Tervise ja haigusega seonduv	30	3,3	0,9
Loomine	30	3,3	0,9
Lunastus	30	3,2	0,9
Töö ja karjäär	29	3,2	0,9
Uute väljakutsete leidmine	29	2,9	0,8
Kiriku struktuur	30	2,9	1,0
Inimese iseseisvumine	29	2,9	0,9
Sõltuvusprobleemid	30	2,7	1,0

Ka siin oli pastoril võimalik ise kirjutada, milliseid teemasid konfirmandid tema meelest leerikoolis ootavad. Seda võimalust kasutas kaks kirikuõpetajat, kes pakkusid nende teemadena välja:

Teiste religioonide tundmine; kirik ja ühiskond.

Pastoritelt küsiti, millisel määral käsitleti leerikoolis ankeedis väljapakutud teemasid ja mil määral nende meelest konfirmandid ootasid nende teemade käsitlemist. Pakutud valikvastuste hulgast paluti märkida 5-astmelisel skaalal kirikuõpetajate seisukoht teema käsitlemise mahu kohta leerikoolis, kusjuures

1 – mitte sugugi, 2 – üsna vähe, 3 – mingil määral, 4 – üsna palju, 5 – väga palju. Teemade käsitlemise mahtu selgitab tabel 41. Tabelis on ära toodud antud küsimusele vastanute arv 33-st laekunud pastorite ankeedist, küsimuse vastuse keskmine ja standardhälve.

Tabel 41. Leeriõpetuses käsitletud teemade maht pastorite hinnangul

Teema	Vastanute arv	Keskmine	Standardhälve
Sakramendid	33	4,5	0,6
Piibel	33	4,5	0,5
Usutunnistus	33	4,4	0,7
Jeesuse elu	33	4,3	0,7
Jumala antud käsud	33	4,2	0,7
Palvetamine	33	4,2	0,6
Lunastus	33	4,1	0,8
Jumalateenistus	33	4,0	0,9
Koguduselu	33	3,8	0,9
Patt	33	3,8	1,0
Usu väljendumine igapäevases elus	33	3,7	0,8
Loomine	33	3,6	0,9
Elu ja surm	33	3,6	0,8
Piht	33	3,5	0,9
Kiriku ajalugu	33	3,4	1,0
Kiriku struktuur	33	3,4	1,0
Suhted teiste inimestega	33	3,3	0,9
Elumõtte leidmine	33	3,3	1,0
Erinevad kirikud	33	3,3	1,0
Oma koguduse ajalugu	33	3,2	1,0
Eluprobleemidele lahenduse leidmine	33	3,2	0,9
Teadus ja religioon	32	3,0	1,1
Abielu ja partnersuhte loomine	32	2,9	0,9
Töö, karjäär	32	2,7	1,0
Inimese iseseisvumine	31	2,5	1,0
Uute väljakutsete leidmine	31	2,5	1,0
Tervise ja haigusega seonduv	32	2,4	0,8
Sõltuvusprobleemid	31	2,3	0,9

Lisaks oli pastoritel võimalus valikvastuste järel kirjutada ise, milliseid teemasid nende leerikoolis käsitleti. Välja pakuti järgmised teemad, mis seonduvad ennekõike jumalateenistuseluga ja usunditega:

Kirikumuusika, jumalateenistuse kord; teised maailmaausandid; teiste religioonide tundmine; kirik ja ühiskond.

Kokkuvõtteks võib väita, et pastorite arvates ootasid leerilapsed leerikoolilt ennekõike Piibli, sakramentide, erinevate kirikute ja palvetamise teema käsitlemist. Kõige vähem seevastu oodati kirikuõpetajate hinnangul sõltuvusprobleemide ja iseseisvumise teemasid. Tundides käsitleti pastorite arvates kõige rohkem sakramente, Piiblit, usutunnistust ja Jeesuse elu ning kõige vähem sõltuvusprobleeme ning tervise ja haigusega seonduvat.

6.3.8. Avatud küsimuste vastuste tulemused

Mille osas aitab leerikool konfirmandidel paremini mõista ristiusku – pastorite seisukohad avatud küsimuste põhjal

Pastoritelt küsiti avatud küsimustes: “Nimetage palun tähtsuse järjekorras, mille osas leerikool aitab leerikool konfirmandidel paremini mõista ristiusku?” Kirikuõpetajatel oli võimalik kirjutada avatud küsimusele vastates kolm vastusevarianti. Kokku laekus 57 vastusevarianti, mis kirjeldasid, kuidas leerikool aitab konfirmandidel paremini mõista ristiusku, mida kirjeldab tabel 42.

Tabel 42. Mille osas aitab konfirmandidel leerikool paremini mõista ristiusku avatud küsimuse vastuse põhjal pastorite hinnangul

Põhjuse olulisus	Teema	Väidete hulk
1.	Teadmised	10
2.	Usk	10
3.	Kiriku ja kogudusega tutvumine	8
4.	Piibli õpetus	5
5.	Elulisus	4
6.	Käsud ja eetika	4
7.	Ajalugu	3
8.	Teave Jumalast	3
9.	Sakramendid	2
10.	Traditsioon	2
11.	Jumalateenistus	1
12.	Tulevik	1
13.	Metoodika	1
14.	Palvetamine	1
	Muu	2

Enim väärtustasid pastorid teadmisi kui ristiusumõistmise viisi. Siin oli 10 vastusevarianti, mis rõhutasid teadmiste vahendamise olulisust ning teadmiste all pidasid pastorid silmas enamasti konkreetseid usulisi tõdesid ja paaril juhul ka teatud konkreetseid piiblidogmasid:

Tutvumine usutõdedega; sügavamad teadmised; usuõpetus; katekismuse põhitõdede tundmisel; looja ja loomine; kolmainu Jumala mõiste selgitamine.

Sama oluliseks jäi konfirmandide ristiusu mõistmisel pastorite meelest usk mida pakkus välja kümme vastusevarianti. Usk tähendas pastoritele antud juhul selgelt isiklikku usku, mis päästab ja on inimese elu kandev jõud:

Usutunnistus ja usk Jumalasse; patu sügavama olemuse mõistmine; lunastus ja armus pühitsuselu elamine; patt ja piht – tähtsus igapäeva elus; inimsuhted lähtudes usust Jumalasse; positiivne käsitlus ristiusust.

Oluliseks pidasid kirikuõpetajad veel ristiusu mõistmise seisukohalt ka kiriku ja kogudusega tutvumist – seda pakkus välja kaheksa vastusevarianti, milles peeti silmas nii üldise teabe jagamist kogudusest kui ka koguduse osaduse kogemist:

Kirik ja kogudus; mõistab koguduse ja kiriku toimimist; kogudus – Püha Vaimu töö mõistmine – armastus; kiriku rolli tutvustamine maailmas; koguduse aktiivsuse eeskuju.

Veel mainiti õpetajate poolt viiel korral Piibli õpetamise rolli ristiusu mõistmise seisukohalt, kusjuures rõhutati, et leerikool aitab konfirmandil mõista Piiblit nii teoorias kui praktikas:

Mõistab Piibli, jumalateenistuse praktilist tähtsust; pühakirja tundmine; mida õpetab Piibel?.

Neljal korral mainiti pastorite poolt leerikooli elulisust kui vahendit ristiusu mõistmiseks, kusjuures antud juhul lähtuti usu sidumisest igapäevase eluga:

Oma elu analüüsimine ja vaagimine kristlike teemade kaudu; igapäevase elu probleemide seostamine usuõpetusega; õpetuse ja elunäidete koos vaatlemine; elu praktikas.

Eetikat mainiti samuti neljal korral ja seda nii iseseisvana kui ka ühenduses käskudega:

Jumala käskude ja eetika mõistmine; kristlik eetika; käsud.

Kolmel korral mainiti ajaloo mõistmist kui olulist vahendit ristiusu mõistmiseks:

Kiriku ajalugu; kodumaa kirikulugu ja tänapäevane kirikuelu.

Samuti mainiti kolmel korral Jumala ja Kristuse kohta info jagamist, mis olid ennekõike päästeajaloost lähtuvad infoallikad:

Mõistab põhimõtteid, mis kehtivad üldiselt terves kirikus – Jeesuse tähtsust; Jeesuse ristisurma selgitamine; kes oli Jeesus?.

Paaril korral mainiti sakramente ja talitusi ning paaril korral ka traditsiooni :

Sakramendid + katekismus; sakramendid ja sõna kui Jumala ilmutus; sakraaltraditsioonidega tutvumine; kiriku ja kultuuri ajaloo mõistmine.

Ühel korral leidis mainimist tulevikku vaatav areng, jumalateenistus, meetodika ja palvetamine kui ristiisku paremini mõista aitavad vahendid:

Leeriõnnistus ei peaks olema punkt vaid koma; Jumalateenistuslik + palveelu; rühma samastumine ja vestluse läbi teemaarendused; palve kui dialoog inimese ja Jumala vahel.

Kahte vastusevarianti ei õnnestunud klassifitseerida:

mõtlemises; kuidagi jõuda rohkemate inimesteni, rohkem seostada nendega, kes juba usklikud.

Kokkuvõttena võib väita, et pastorite hinnangul aitab leerikool leerilastel mõista ristiisku ennekõike usuliste teadmiste kaudu. Oluline oli ka usu mõistmine ja kogemine ning kiriku ja kogudusega tutvumine.

Millised on leerikooli tugevused pastorite hinnangul

Pastoritel paluti avatud küsimuses kirjutada, millised on nende meelest leerikooli tugevused. Igäiks sai kirjutada kolm väidet. Kokku pakkusid kirikuõpetajad leerikooli tugevustena välja 74 väidet, mida iseloomustab tabel 43.

Tabel 43. Leerikooli tugevused pastorite hinnangul avatud küsimuse vastuse põhjal

Põhjuse olulisus	Leerikooli tugevus	Väidete hulk
1.	Usk	17
2.	Teadmised	13
3.	Lähendaja kirikuga	11
4.	Seotus eluga	11
5.	Metoodika	9
6.	Inimsuhted	5
7.	Traditsioon	3
8.	Õpetaja	2
	Muu	3

Pastorid leidsid, et leerikooli tugevaim külg on usuline. Seda seisukohta toetavaid väiteid oli 17, millest enamus oli seotud usu praktiseerimisega koguduse osaduses ja oma elus:

Praktiline spirituaalsus – palvetamine, erinevad osaduse vormid; inimene leiab isikliku kontakti oma Jumalaga; elu otsivale inimesele tema usule kinnituse saamine; kristliku usu sissejuhatus; kristluse ja oma usu kokku viimine; usukasvamine; oma kogudusse juurdu mine ja usulise elu arenemine; käibemüütidest vabanemine, Jumalale lähenemine; oma koguduse jumalateenistuseluga tutvumine/kodunemine; Jumala tahte tundmaõppimine.

Teisele kohale jäi leerikool teadmiste vahendajana. Seda seisukohta toetas 13 väidet, mis liitusid nii üldiste kristlike teadmistega kui Pühakirjaga:

Elementaarsete teadmiste saamine ristiusust ja kirkust; tutvumine kiriku õpetusega otsesest allikast; leer annab ülevaate ristiusu põhiküsimustest – usuline haridus ateistlikus ühiskonnas kasvavatele; Piibli tundmaõppimine; leerilapsed olid huvitatud teadmiste omandamisest.

Pastorite jaoks oli leerikoolil ka oluline roll kirikuga lähendajana ja sidemete loojana (11 väidet) ning leerikooli mõisteti siin kui inimese liitjat kogudusega ja inimese elu kujutati ette aktiivses koguduse osaduses, mille alusepanijaks on leerikool:

Võimalus oma silmaga veenduda selles, mis on kirik; lõpeb tavaliselt koguduse liikmeks saamisega; valmisolek kaasa rääkima koguduse elus; koguduse uute liikmete kasvulava; tutvumine ja kasvamine kogudusena = 1 ihu; inimene valmistatakse koguduseliikmeks saamiseks; kogudusse kasvamine.

Tähtsaks pidasid kirikuõpetajad ka leerikooli seotust eluga (11 väidet), kuid elulisuse mõistmine oli pastoritel tunduvalt religioossem kui konfirmandidel. Lisaks religioossetele aspektidele rõhutati veel vaba mõtlemist ja sotsiaalsetele kontaktidele tähelepanu pööramist:

Avaram maailmapilk elunähtuste hindamisel; tegelemine elu põhiküsimustega; enda, kui inimese tundmaõppimine; valmistumine kooseluks; ühealised, sarnased huvid, probleemid; Piibel ja jumalateenistus – arusaamine ja kasutamine elus; inimene avastab uue eluvaldkonna – teinekord ka elu mõtte just süvenedes kristliku usu alustesse; pühakirja seos igapäeva eluga; võimalus õppida mõtlema, analüüsima, otsima, uskuma; usulistele elulistele küsimustele vastuse saamine.

Oluliseks tugevuseks peeti üheksa väite puhul veel leerikooli õpetusmetoodikat, milles leidis rõhutamist konfirmandide isiklik panus õppeprotsessi, vestlus, laulmine ja materjalid:

Iseseisvaks koduseks tööks valmis; vastutulelikkus; loeng; iseseisev töö; laul; materjalide ja tehniliste võimaluste kättesaadavus; enamuse leerilastest osales kõigis tundides; iseseisev töö Piibliga ja õpikuga; võimalik vestelda teemadel, millest mujal ei kõnelda.

Inimsuhteid ja osadust pidas leerikooli tugevuseks viis väidet, milles peeti silmas ennekõike grupidünaamikat ja koguduse osadust aga ka suhet kirikuõpetajasse:

Osadus teiste leeriskäijatega, vaimuliku ja kogudusega.

Traditsiooni kandmist pidas oluliseks kolm väidet ning siin peeti silmas nii traditsioone sotsialisatsiooni protsessi tähenduses kui konfirmandi oma traditsiooni liitmist koguduse omaga:

Toetumine ajaloolisele alusele; traditsioonid, mida vahendab konfirmandi elus uue mõõtme avamine.

Õpetajat pidas pastorite poolt leerikooli tugevuseks kaks väidet ja siin peeti silmas nii väljastpoolt kirikutöötajaskonda tulevate inimeste kaasamist kui kirikuõpetaja enda usku:

Abilise olemasolu (gümnaasiumi usuõpetaja); usuaşju valgustab asjatundja, kes ise usub.

Kolm väidet ei klassifitseerunud eelmainitud süsteemi:

Õnnistamine – konfirmatsioon; lühike kuid intensiivne periood; tund toimub koolimajas, kus õpilased on kohal.

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et kirikuõpetajate hinnangul on leerikooli tugevuseks usk ja seda just usulise praktiseerimise tähenduses. Tugevuseks peetakse ka teadmiste jagamist usust, kristlusest ja Piiblist. Oluline tugevus on kirikuõpetajate hinnangul ka kirikuga lähenemine ja kogudusse kasvamine.

Kuidas võiks pastorite hinnangul leerikooli muuta, et see oleks parem

Avatud küsimuste osas oli pastoritel võimalus kirjutada, mida nad muudaksid leerikoolis, et see oleks parem. Igal ühel oli võimalus kirjutada kolm vastusevarianti. Kokku laekus 49 vastusevarianti, mida kirjeldab tabel 44.

Tabel 44. Kuidas võiks pastorite hinnangul leerikooli muuta, et see oleks parem

Põhjuse olulisus	leerikooli paremaks muutmise ideed	Väidete hulk
1.	Õpetusmetoodika	28
2.	Pikemaks muutmine	5
3.	Elulisemaks	4
4.	Erinevad teemad	3
5.	Kommunikatiivsuse tõstmine	3
6.	Õpetaja	3
7.	Lühemaks muutmine	1
	Muud	2

Enim rõhutati metoodika paremaks muutmist: antud valdkonda tõi esile 28 väidet, millest kaks rõhutas eriti rühmatöö kasutamise vajadust, ülejäänud aga konfirmandide vajadustest lähtumist, leerikoolile järgnevate töövormide loomise vajadust ja õppevahendeid :

Näiteks: rühmatöö, k.a. ühise palve õppimine; rohkem rühmatööd ja dialoogi; rohkem spirituaalsust/muusika; õpetamisviiside mitmekesistamine; ühtsed kohustuslikud programmid; läbimõeldud järeltöö; leerikoolile peab järgnema kogudusekool või sarnane asi; enam suundumist koguduse ellu; rohkem interaktiivseid töövorme; vajalik hea leeriõpik; tänapäevaste õppevahendite muretsemine ja kasutamine; selge, arusaadav, küsimustele vastav; sisu teemadena; isoleerida grupp mõneks ajaks muust maailmast; paindlikumaks vastavalt grupi soovidele/küsimustele; materjalid iseseisvaks tööks; mitte kohustada inimesi suure infohulgaga.

Leerikooli pikkust käsitles kuus vastusevarianti, millest viis soovis leerikooli muuta pikemaks ja üks lühemaks:

Aega oleks rohkem vaja – leerilastel aega leeriõpetusega tegeleda; pikem kestus; väikeses maakoguduses leeriaja kestvus (lühem).

Elulisust rõhutas leerikooli muutmisideena neli vastusevarianti ning nendes leiti, et lähtuda tuleks ennekõike konfirmandide argielust ja samas selle kaudu integreerida konfirmandid koguduseeluga:

Suurem seotus igapäevaelu probleemidega; rohkem päevaküsimuste kajastamist; rohkem seoseid koguduse igapäevaeluga; rohkem inimelu puudutavaid teemasid.

Erinevaid teemasid pakkus välja kolm vastusevarianti ning need liitusid ennekõike jumalateenistuseluga aga ka leerikooli piibellikusega:

Enam muusikat ja liturgiat; anda süvendatumat piibliõpetust; jumalateenistuse ja kirikumuusika rohkemat kasutamist.

Samuti tõi kolm vastusevarianti esile kommunikatiivsuse kui võimaluse leerikooli paremaks muutmiseks kusjuures pakuti välja leerilaste omavahelise suhtluse tõstmist ja leerilaagrit kui kommunikatiivsuse tõstmise vahendit:

Suurendada omavahelist suhtlemist; leerilaager – üksteise lähem tundmaõppimine, palveosadus; enam osaduslikkust.

Kolm vastusevarianti pöörasid tähelepanu ka õpetajale, kusjuures enamus leidis, et tuleks kaasata lisaks kirikuõpetajale ka teisi õpetajaid ja leiti ka, et kirikuõpetaja peaks olema paremini ettevalmistatud leeritööks:

Rohkem leeriõpetajaid – N koguduses on seda tehtud; kaasata õpetusesse koguduse eri töövaldkondade esindajad; parem vaimulikupoolne ettevalmistus.

Kahte vastusevarianti ei õnnestunud klassifitseerida, millest üks käsitleb leerikooli pidamise ruumi ja teine leiab, et tööd ei ole vaja muuta:

Mugavam ruum/käärkamber külmavõitu; oluliselt leerikooli siseselt erilist muudatuste vajadust ei näe.

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et pastorite hinnangul saaks leerikooli muuta paremaks ennekõike metoodika muutmise kaudu, kusjuures leiti, et õpetuses võiks rakendada erinevaid õpetamise viise ja hankida tööks uusi materjale. Ka võiks leerikooli muuta pikemaks ja tuua õpetusse sisse uusi teemasid ning muuta õpetust kommunikatiivsemaks ja elulisemaks.

Pastorite vabad kommentaarid

Viimaks oli õpetajatel võimalus ise kirjutada, mida nad soovivad veel lisada.

Pastoritelt laekus siin 11 vastust, milles oli nii tagasisidet küsitluse läbiviimise kohta, leeritöö olukorra lühianalüüsi koguduses kui ka ideid leerikooli paremaks muutmiseks:

Jõudu ja edu uurimustöös. Loodan, et sellest on abi tervele meie kirikule; koguduste erinevate võimaluste ja täiskasvanute erinevate võimaluste tõttu ei peaks leerikool olema ajaliselt mahukas kohustus, vaid pigem ajaliselt minimaalne aga koguduseellu juhtiv; eelmise punkti juurde: leeriõppuse läbiviimine on kahjuks meie koguduses paljus sõltuv välistest teguritest: kaugus kirikust, väga halb ühistranspordi võimalus; praeguse leerirühma keskmine vanus 55 aastat!

Vastamisel arvestasin peamiselt praeguse leerirühmaga, kus kõik leerilapsed on pensionärid, sellest nende eelistused; kuna leerikoolis käijatel on väga erinev haridus, vanus ja motivatsioon, on ühesugust tulemust võimatu saada. Aga igaüks õpibki enda jaoks; käesolev ankeet oleks paremini toimunud kui kõik need küsimused oleks küsinud vaimulik ja siis üldistavalt vastanud; küsimustele pole võimalik vastata muul viisil kui fantaseerides; ankeet aitas leeriga seonduva taas läbi mõelda. Aitäh; täiskasvanud leerilastele tuleb läheneda väga individuaalselt. On neid, kes juba aastakümneid palvetanud ja Piiblit lugunud. Neid pole mõtet pika leerikooliga väsitada. On ka neid, kes ei olegi võimelised palju õppima, kuid kes käivad ustavalt kirikus juba aastaid. Noorteleerid on homogeensemad. Täiskasvanute puhul on raske ühte kindlat leerikava järgida; eelmisele küsimusele lisaks – leeriõpetusega seonduvat tuleb rohkem õpetada stuudiumi ja pastoraalseminari ajal. Samas tuleb otsida lahendusi, kuidas leeri üldse pidada kui suures osas kogudustes on aastas vaid 2–3 leerilast.

6.3.9. Kokkuvõte

Pastorid pidasid kõige olulisemateks konfirmandide leeri tulemise põhjusteks kiriklikke talitusi, ennekõike ristimist ja laulatust ning soovi saada ristivanemaks.

Leerilaste eluprobleemid on kirikuõpetajate meelest seotud ennekõike usu-
liste küsimustega ja abielu ning partnersuhtega. Sellest tulenevalt pakuvad
pastorid avatud küsimustes välja lahendusteena usku ja väärtushinnangute
kujundamist. Üks võimalik lahendus eluprobleemidele on ka teadmiste tee.
Kirikuõpetajad usuvad, et leerilapsed väärtustavad elus enim tervist ja abikaasat
ning abielu.

Kirikuõpetajate hinnangul ootavad konfirmandid leerikoolilt ennekõike
lisateavet ristiusust ja Jumalast ning huvitavat õpetust. Pastorid usuvad, et leeri-
kool annab leerilastele lisateavet ristiusust ja Jumalast ning paremat piibli-
tundmist.

Teemadest ootavad leerilapsed kirikuõpetajate arvates ennekõike piibli-
temaatikat, sakramente, erinevaid kirikuid ja palvetamise teemat. Leeriõpetuses
käsitleti kõige rohkem teemadest sakramente, Piiblit, usutunnistust ja Jeesuse
elu. Kõige paremini aitas leerikool mõista ristiusku teadmiste, usu ja kirikuga
tutvumise kaudu. Preestrite meelest ongi leerikooli tugevusteks usk ja tead-
mised.

Leerikooli paremaks muutmisel oleks pastorite hinnangul kõige rohkem kasu
metoodika muutmisest. Samuti võiks aidata leerikooli pikemaks muutmine.

7. DISKUSSIOON

Diskussioonis toon ära kesksamad uurimustulemused ja analüüsin neid arengu- ja õpetamisteooriatest lähtudes. Uurimuse tulemusi tõlgendan antud peatükis ka Eesti usulist olukorda ja kirikuelu praktikat arvestades. Samuti kõrvutan käesolevas diskussioonis pastorite ja konfirmandide küsitluse tulemusi ja analüüsin nii nende sarnasusi kui erinevusi. Peatun leeritöö võimaliku arendamise juures, et luua sellele töövormile oma arengustrateegia. Analüüsin olulisemaid uurimustulemusi, tuues esmalt konfirmandide taustandmed ja seejärel leeri tulemise põhjuseid. Vaatlen täiskasvanud leerilaste eluprobleeme ja uurin, kuidas ja mil määral leerikool neile vastas. Seejärel käsitlen konfirmandide sisulisi ootusi leerikoolile ja nende täitumist leeriõpetuses. Käsitlemist leiab leeriõpetuse metoodika, mis on töö õnnestumiseks väga oluline, ning viimaks analüüsin konfirmandide ootuseid teatud teemade käsitlemiseks. Esmalt analüüsin konfirmandide taustandmeid.

7.1. Konfirmandide taustandmed

Antud uurimuse seisukohalt on väga oluline **konfirmandide vanus**. Kui analüüsida seda diagrammi 2 abil, siis selgub, et kõige rohkem oli konfirmande vanuses 25 aastat. Kui vaadata leeri tulemise põhjuseid, siis siin on esikohal soov saada kiriklikku laulatust. Ilmselt on just uurimuses rohkelt esindatud 23–27-aastaste konfirmandide seas palju neid, kes soovisid leerikooli tulla sooviga saada kiriklikku laulatust, sest tegu on laulatuseks kõige sobivama elueaga.

Teisele kohale jäi vanuse poolest leerikooli tulejate seas 18-aastaste rühm. Tegu on ajaloos väljakujunenud traditsioonilise konfirmatsioonivanusega EELK-s. Ilmselt tulevad peretraditsioonide ajal leeri tulevad konfirmandid ilmselt leerikooli siis kui nad on saavutanud traditsioonilise leeriea. Seega on nooremad konfirmandid rohkem mõjutatud perekondlikust traditsioonist kui teised. Uurimus tõi esile negatiivse korrelatsiooni perekondlik traditsioonilistel põhjustel leerikooli tulemise ja vanuse vahel. Seega, mida vanem on konfirmand, seda vähem mõjutavad teda leeri tulema perekondlik-traditsioonilised põhjused ja vastupidi. Seetõttu on perekondlik-traditsioonilistel põhjustel leeri tulejad esindatud ennekõike 18-aastaste ja nooremate konfirmandide seas.

Leeriõpetuses on oluline elumõtte otsimine religiooni kaudu. Analüüsides diagrammi 2, võib märgata väikest konfirmandide hulga väikest kasvu just 46. eluaastal. Siin võib olla tegu märgiga uutest otsingutest, mis on seotud usuga. Daniel J. Levinson leiab oma teoorias, et 46.–50. eluaastatel toimub mehe sisenemine keskmistesse täiskasvanu aastatesse, mil otsitakse uusi teid oma elus (Levinson, 1979, 98).

Uurimuses võis märgata Spearmani astakkorrelatsioonikordajat kasutades, et mida vanem on konfirmand, seda tugevam seos on tal usulis-eksistentsiaalse faktoriga. Seega võib väita, et vanemad konfirmandid tulevad leerikooli rohkem huvist usu ja kiriku vastu. Seevastu tseremoniaalsest aspektist lähtuval leeri tulemise faktoril tekkis tugev negatiivne korrelatsioon vanuse suhtes, seega on nooremad konfirmandid tulnud leeri rohkem sooviga saada osa ametitalitustest.

Käesolev uurimus osutab igal juhul sellele, et **religioosne sotsialisatsioon on täiskasvanud konfirmandide juures nõrk**: vaid 16 protsendile oli kodus õpetatud palvetamist. Religioosse sotsialisatsiooni märgiks on kiriklike pühade tähistamise sagedus konfirmandide kodudes – 48% kodudes tähistati kirikupühi mõni kord aastas. Samas ei näita uurimus kiriklike pühade tähistamise laadi – näiteks seda, kas tegu oli jumalateenistuse küllastamisega või jõuludeks kuuse tuppä toomisega ja ülestõusmispühadel munade värvimisega.

Diagrammist 4 järeldub, et teistest leeritulnute earühmadest rohkem on palvetamist õppinud 18–20-aastased ja 51-aastased ning vanemad leeriõpilased. Samalaadne tulemus on diagrammi 5 põhjal kirikupühade kodus tähistamisega: neid tähistasid rohkem noorimad leerilapsed ja vanimad konfirmandid. Ka nende tulemuste puhul on tegu märgiga sotsialisatsioonist. Nooremate puhul võib väita, et need, kes on saanud kristliku kasvatus, tulevad ka leeri „õigel ajal”, ehk siis 18.–20. eluaasta vahel või ilmselt isegi nooremalt ja ilmselt on nende kodudes rohkem kirikupühi tähistatud, sest need on Eesti Vabariigis vabad päevad. Samas vanemate earühmade puhul mängib rolli veel traditsiooniline ühiskondlik-kiriklik sotsialisatsioon, mis toimus ühiskonnas 1940. aastatel ning mingil määral ka 1950. aastatel ning ilmselt on neil ka kodust sisseharjunud komme tähistada kiriklike pühi.

Uurimuses selgus, et leeriõpilaste vanemate kiriklik aktiivsus oli väike, ema ei osalenud 54% konfirmandide meelest koguduse tegevuses üldse ja isa ei osalenud 71% konfirmandide meelest kiriklikus tegevuses üldse. Samas ei tea ju, mida leerilapsed mõtlesid kiriklikus tegevuses osalemise all. Võib olla vanemad siiski käisid mõned korrad aastas jumalateenistusel, aga konfirmandid ei pööranud sellele tähelepanu. Teisalt on praeguste leeriõpilaste vanemate puhul vanuseliselt tegu earühmaga (kui enam konfirmande on vanuses 18–25, siis nende vanemad on tavaliselt 40–50-aastased), mis on ühiskonnas üks kirikuvõõramaid ja sirgunud üles Nõukogude Liidu hiilgeajal, mil vana religioosne sotsialisatsioon ei toiminud ja mil Eesti taasiseseisvumisega kaasnevast religioosest ärkamisest polnud juttugi. Kahtlemata võib selline taust avaldada ka negatiivset mõju koguduse tegevuses osalemise aktiivsusele.

Kirikupühade tähistamine on täiskasvanud konfirmandidele tavaline üksnes mõni kord aastas (48% vastanutest). Siin võib oletada, et tegu on jõulude ja ülestõusmispühadega, sest need on ühiskondlikult enim tähistatavad ja inimestel on siis vabad päevad. Ilmselt on ka nende pühade sümbolid ja tähistamise traditsioonid leerilastele meelde jäänud. Jõulude tugevad sümbolid on kuusepuu, kingid ja jõuluroad ning ülestõusmispühadele on iseloomulik munade

värvimine ja koksimine. Tundub, et neid tavasid ka konfirmandide peredes järgitakse.

Leerilaste usuline aktiivsus oli enne leerikooli kõrge. Vastanud konfirmandidest oli 23% käinud enne leerikooli pühapäevakoolis. Uurimus tõi esile positiivse korrelatsiooni vanuse ja pühapäevakoolis mitteosalemise vahel: seega nooremad konfirmandid on osalenud rohkem pühapäevakoolis. Diagramm 6 näitab, et üle 30-aastastest konfirmandidest on väga vähesed osalenud pühapäevakoolis. Saadud tulemust seletab see, et Nõukogude Liidu ajal oli pühapäevakoolide töö praktiliselt keelatud ja inimesed ei saanud selles osaleda. Seega on nooremate konfirmandide puhul ilmselt pühapäevakoolis osalemise protsent veelgi kõrgem kui 23. Vastavalt 01.01.2005. aasta statistika andmetele oli Eestis 5–14-aastaseid lapsi 142913 (<http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp-15.06.2006>), samas oli 2005. aastal oli EELK-s 2339 pühapäevakooli last (http://www.eelk.ee/intranet/arvuline2005_a3.php). Aastal 2005 käis seega pühapäevakoolis ligikaudu 1,6% lastest. Ilmselt on varasematel aastatel olnud pühapäevakoolis käijate hulk suurem, kuid ilmselt protsentuaalselt mitte eriti oluliselt suurem kui praegu. Seega võib väita, et pühapäevakool on väga oluline tegur, mis liidab inimest hiljem kogudusega.

Sarnaselt pühapäevakoolile on üpris kõrge ka enne leerikooli üldhariduskooli usuõpetuses osalejate hulk, mis on 20% osalejatest. Ka siin tuleb arvestada, et üle 35-aastased ei saa olla praktiliselt üldhariduskoolis usuõpetust õppinud, sest Nõukogude Liidu ajal ei olnud see lubatud. Seega on ka siin usuõpetuses osalejate hulk nooremate konfirmandide seas kõrgem kui 20%. Aastail 2005/2006 õpetati usuõpetust, kristlikku kultuurilugu, religiooniõpetust või muud religiooniga tihedalt seotud ainet 44 Eesti koolis (vt lisa 4). Samas oli üldhariduskoolis Eesti Vabariigis 31. jaanuari 2005 seisuga Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehekülje andmeil 620 (<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=4445>). Võimalik, et 1990.-aastate alguses on õpetatud religiooniõpetust suuremas hulgas koolides kui praegu, kuid kindlasti ei õppinud seda ainet eriti palju kõrgem protsent õpilastest kui praegu. Seega võib olla kindel selles, et usu- või religiooniõpetus omab selgelt positiivset mõju täiskasvanu leeritulemisele. Ilmselt võtab aine ära kas inimese kartuse religiooni ees või tekitab hoopis huvi religiooni vastu.

Jumalateenistuslik aktiivsus on leeri tulejatel olnud enne leerikooli küllaltki kõrge. Konfirmandidest 77%-i osalemine enne leerikooli jumalateenistusel on kahtlemata positiivne, kuid teisalt tuleb tõdeda, et 23% leerilastest pole osalenud jumalateenistustel, mis näitab konfirmandide küllaltki vähest seotusest kirikuga. See, et konfirmandidest 72% on osalenud matusel, 53% laulatusel ja 50% ristimisel näitab, kui oluline on kiriku poolt ametitulistel loodav kontakt seal osalejatega. Üllatav on ka see, et vaid alla veerandi leeriõpilastest on enne leeri osalenud konfirmatsioonitalitusel, mis on märk sellest, et leeritalitus on ka leeri tulevate inimeste keskkonnas kõige vähem

esindatud. Ilmselt tasub kirikul mõelda rohkem selle talituse tutvustamise peale. Sellele peaks leeritöö strateegia ka keskendumata.

Ja hoolimata sellest, et üksikud arvud paistavad kõnelevat kirikuelus osalemise aktiivsusest, väidab kokkuvõttes 64% konfirmandidest, et nad ei osalenud enne leerikooli üldse koguduse tegevuses. Ilmselt on siin taustal küsimus osalemissageduses ja süsteemsuses. Kui kirikusse tullakse vaid aeg ajalt jõulude ajal, siis võib olla raske märkida koguduse tegevuses osalemise sageduseks kord aastas. Ilmselt ei osanud konfirmandid ka seostada ametitalitustel olemist koguduse tegevuses osalemisega. Aga teisalt – mis osalemisest saab rääkida, kui on elu jooksul paar korda matusel või laulatusel käidud? Pühapäevakoolis osalemine on olnud konfirmandide puhul küll kõrge, kuid ilmselt on sellest täiskasvanuna leeri tulemisel nii palju aega möödas, et seda ei mainita.

Vaadates diagrammi 7 konfirmandide koguduse tegevuses osalemise sageduse sõltumisest vanusest, võib märgata, et kõige rohkem on koguduse tegevuses osalenud üle 40 aastased konfirmandid. Schweitzer leiab, et hilises keskeas ja kõrgemas vanaduses kasvab inimese huvi religiooni vastu (Schweitzer, 2003, 156–157). Ilmselt liitub see nende usuliste otsingutega, mis on eksistentsiaalse taustaga. Analüüsidest leerilaste eluprobleeme nende vanusest lähtudes, võib märgata, et mida vanem on konfirmand, seda rohkem on tema elus olulised usulised probleemid, tervise ja haigusega seonduv ning elu ja surma teema. Sellele vihjavad ka täiskasvanute arenguteoorias nii Whitbourne ja Weinstock, kes toovad esile vananemise kui identiteedikriisi (Whitbourne, Weinstock, 1982, 272–273), kui Fraas ja Frielingsdorf, kes lähenevad teemale religioosset kontekstist vanemate surmast või elu muutustest lähtudes (Fraas, 1990, 269–270, Frielingsdorf, 1993, 47–50). Kahtlemata on õigus Schweitzeril, kes väidab, et spirituaalsete otsinguteni viivad inimese just küsimused „Miks ma elan?“ ja „Mis on pärast surma?“ (Schweitzer, 2003, 121–126). Need küsimused võivad käesoleva uurimuse tulemuste põhjal tekkida elus 40-aastatel ja nagu näitab diagrammi kõver, on tegu kasvava tendentsiga. Seega leiab siin toetust väide, et vanematel inimestel on olulised eksistentsiaalsed küsimused, millele nad leerikoolist vastust otsivad.

Analüüsidest konfirmandide **koguduse tegevuses osalemise sageduse sõltumisest vanusest** võib teiseks panna tähele, et ka nooremad konfirmandid on osalenud teistest aktiivsemalt koguduse tegevuses. Ilmselt on siin põhjuseks see, et pühapäevakoolis osalemine võib veel meeles olla ja võib olla osa selle vanuserühma noortest osaleb koguduse noortetöös. Teisest vaatenurgast lähenedes võis leeri tulemise faktoreid analüüsidest märgata, kuidas selle vanuserühma juures avaldavad rohkem mõju perekondlikud-traditsioonilised sidemed, mis ilmselt on pakkunud antud inimestele rohkem võimalusi ka koguduse tegevuses osalemiseks.

Kõige vähem on osalenud koguduse tegevuses 21–40-aastased konfirmandid. Kõige ilmekamalt on seda eluetappi kirjeldanud Fraas öeldes: „Sageli on täiskasvanute jaoks kõige olulisem tootmine ja tarbimine ja selles protsessis

pole aega ega kohta religioonile. Ka töö ja karjääriga võib liituda soov anda kõik võimalik perele, lastele, tulevikule.” (Fraas, 1990, 277–278). Ka Fraasi väide leiab uurimuses kinnitust ja võib väita, et ka meie täiskasvanute puhul on tegu samasuguse pühendumisega tööle ja perele ning selle kõrvalt ei leita aega koguduse töövormides osalemisele.

Mõeldes konfirmandide taustandmetele ja sellega seonduvatele spetsiifilistele ootustele ja lootustele võib tõdeda, et täiskasvanute leeritöö arengustrateegia koostamisel tuleb igal juhul pöörata olulist tähelepanu leerirühma vanuse homogeensusele. Vaid nii jõutakse kõigi konfirmandideni ja kõnetatakse neid nende eluküsimustest ja taustast lähtudes.

7.2. Leeri tulemise põhjused

Leeri tulemise **peamised põhjused on enamasti seotud kiriklike talitustega**, nagu nähtub tabelist 5. Sealjuures on kõige olulisem siin laulatuse soov ja seejärel soov saada ristitud, kiriklikku matust ning võimalus hakata ristivanemaks. Eriti tugevalt on talituste saamise soov esil avatud küsimustele antud vastustes. Sellised talitused tunduvad esmapilgul olevat suhteliselt formaalsed ja mitte usuga seotud. Kahtlemata võib kiriklik laulatus võrreldes ilmaliku registreerimisega tunduda pidulikum. Kuid samas liitub selle talitusega ka oma sügav usuline pool, mis võib inimest kõnetada. Laulatuse puhul on oluline eestpalve ja õnnistamine.

Teisele kohale jäänud soov lasta ennast ristida on täiskasvanute puhul veelgi rohkem usulise taustaga soov. Teisalt on tahe saada ristitud tugevalt seotud kõigi muude talitussoovidega, sest ilma ristimiseta pole ükski neist võimalik. Antud küsimuse esitamisega oli ka küsitlusankeedis probleem, kuna seal oli leeritulemise põhjuste loetelus välja pakutud väide „soovisin saada ristitud”. Samas osa täiskasvanud konfirmandidest olid juba leeri tülles ristitud, seega oli neil raskusi sellele küsimusele vastamisega. Kes olid juba ristitud, pidid antud küsimusele vastama eitavalt. Mõned neist kirjutasid ka küsimuse kõrvale, et olid juba ristitud. Ristimise soovi jäämine sellest hoolimata teisele kohale aga näitab eelnevat arvestades veelgi selgemalt ühest küljest täiskasvanute religioosse sotsialisatsiooni nõrkust, sest suur osa soovis neist lasta ennast ristida, seega olid nad ristimata. Teisalt tuleb siin esile selle põhjuse suur olulisus leerilastele, sest need, kes olid juba ristitud pidid vastama eitavalt ja seega on ristimise roll keskmiselt olulisem kui võib esmapilgul välja paista.

Kolmandale kohale jäänud soov saada kiriklikku matust on aga samuti tugevalt usuline soov. See leeri tulemise motiiv on seotud ennekõike inimese eksistentsiaalsete küsimustega ning usuga sellesse, et surma järel on veel midagi.

Neljandale kohale jäänud soovi saada ristivanemaks võib jälle pidada suhteliselt formaalseks. Ka konfirmandide poolt lisatud soov ristida oma last, mis jäi lisade seas teisele kohale on nii formaalne kui sisuline soov – ilmselt soovitakse

ühel küljest lapsele pidulikku nimepanemise talitust, kuid teisalt oodatakse jälle Jumala kaitset ja tuge.

Faktoranalüüs osutas, et nooremad konfirmandid tulevad leerikooli rohkem sooviga saada osa kiriklikest talitustest. Siin on tegu sooviga laulatada oma abielu või ristida oma laps või saada ristivanemaks. Leeritöö arengustrateegia peab igal juhul nende inimestega arvestama. Nooremate konfirmandide vajadustele reageerimiseks tuleks õpetuses pöörata rohkem tähelepanu ametitalitustele ja nende kaudu inimesele toe ja usulise abi andmisele.

Teine suurem osa leeritulemise põhjustest oli seotud religioosete ja usuliste huvidega. Siin on olulised soov saada teada Jumalast ja huvi kiriku vastu. Teadmiste saamise soov oli ka avatud küsimuste vastustes teisel kohal. Uurimuses läbiviidud analüüs näitas, et leerilapse vanuse kasvades suureneb ka seos selle faktoriga. Erinevad arenguteooriad on näidanud, kuidas inimese eluea kasvamisega kasvavad ka eksistentsiaalsed küsimused ja elumõtte otsingud. Samas võib nii vanemate kui ka nooremate konfirmandide puhul olla leeri tulemise põhjusena siiras huvi kiriku vastu, sest meie ühiskonnas on teadmised religiooni valdkonnas üldiselt väga väikesed. Täiskasvanute leeritöö peaks selle uurimustulemusega arvestama ja pakkuma vanematele konfirmandidele rohkem arutlust usulistel ja elulistel teemadel ning kindlasti ka teadmisi, mida inimesed kiriku kohta leerikoolilt ootavad.

Järgneva suurema leeritulemise põhjuste hulga moodustasid **traditsioonilised tegurid ja sugulaste ning sõprade poolt lähtuvad mõjutused.** Võrreldes talitussuovidega ja ka sooviga saada rohkem teada Jumalast, on antud rühma leeri tulemise põhjused vähem esindatud. Eriti selgelt torkab see silma avatud küsimuste vastuseid analüüsides, kus traditsiooni mainitakse leeri tulemise põhjusena üheksa korda vähem kui ametitalitusi. Kui nüüd vaadelda traditsioonilistel kaalutlustel leeritulejaid, siis pigemini on siin selle rühma leeri tulemise põhjustest konfirmande mõjutamas traditsioon ja sellest oluliselt vähem elukaaslase, sõprade või vanemate soov.

Traditsiooni suhteliselt vähene esindatus konfirmandide leeri tulemise põhjustes näitab, et traditsioon on aja jooksul meie sekulariseerunud ühiskonnas nõrgenenud. Traditsiooni nõrgenemisest kõneleb seegi, et perekonnasiseselt ei liigu usulised mõjutused inimeselt teisele, vaid pigemini on tegu isiku privaat-sfääri kuuluva teemaga. Perekondlike mõjude nõrgenemine ja religiooni siirdumine privaatfääri võib seletada, miks keskmine tulemus hea tava tõttu leeri tulemisel oli oluliselt kõrgem kui leerikooli tulemisel perekonna traditsiooni tõttu. Samas on traditsioonilistel kaalutlustel leeri tulnud rohkem teadlikud usust ja ka nende vanemad ja vanavanemad on kiriklikult aktiivsemad. Ilmselt teab kirikuõpetaja paremini nii neid konfirmande kui nende vanemaid ja oskab sellega leeriõpetuses arvestada. Siiski ei saa leerikooli arengustrateegia koostamisel eriti keskenduda perekondlikele mõjuteguritele, sest üldisel leeritulemise põhjuste foonil jäävad selle põhjuse mõjud nõrgaks. Pigem võib teetuda üldisele tavale.

Võrreldes pastorite ja konfirmandide seisukohtade sarnasusi ja erinevusi selgus, et pastorid tajusid väga hästi ära leeri tulemise põhjusena soovi saada osa ametitalitustest. Ainus erinevus oli siin seoses sooviga saada kiriklikku matust, mis oli konfirmandidel leeri tulemise põhjuste seas kolmandal kohal, pastoritel aga sootuks kõige viimasel kohal. Ilmselt arvavad pastorid, et leerilapsed on siiski üldjuhul sedavõrd noored, et ei mõtle veel matusele. Konfirmanid seevastu peavad ka seda aspekti oluliseks leeri tulemise motiiviks. Matuse teema pakub välja hea võimaluse vestelda eksistentsiaalsete küsimuste üle ja paistab, et leerilastel on selle vastu huvi. Selle teema esiletoomine leeritöö arengustrateegias on väga oluline.

Samuti on pastorite meelest leeri tulemise juures olulisemat rolli mängimas sõbrad ja kolleegid kui leerilaste endi meelest. Pastorid eeldavad seega, et religioon ei ole niivõrd privaatsfääris olev teema, kui see on tegelikult. Samas on olemas võimalus, et konfirmandid soovivad olla iseseisvamad, kui nad tegelikult on ega märka seetõttu lähedaste leeritulemise mõjutusi.

Küsimusele pakutud valikvastuste järel oli konfirmandil võimalik ise kirjutada, miks ta tuli leerikooli, ja siin kirjutas kümme leeriõpilast, et nad soovisid ristida oma last, mis näitab ka selle põhjuse olulisust. Ka lapse ristimine oleks võinud olla ette pakutud leeritulemise põhjuste seas.

Talitused on seega konfirmandide jaoks väga olulisel kohal. See on kiriku jaoks väga hea võimalus kõnetada inimesi nende elu murdepunktides ja pakkuda neile siis hingehoidlikku tuge. Kiriku jaoks on siin tegu väljakutsega viia ametitalitusi hoolega läbi ja liita selle kaudu konfirmande kogudusega. Iga talitus liitub inimese eluolukorraga ja kui viimasega arvestada, siis ongi leerikool juba elulähedasem.

7.3. Täiskasvanud leerilaste eluprobleemid ja neile vastamine

Leerikool peaks olema konfirmande probleemides toetav ja aitav. Seetõttu sai küsitud, millised on leerilaste eluprobleemid. Kõige esimesele kohale jäi eluprobleemidele lahenduse leidmine, mis näitab et oma probleemidega tegeldakse ja otsitakse lahendusteid. Ilmselt on ka kirik ja leerikool üks võimalik lahendustee otsing oma eluprobleemidele. Edasi järgnesid tööalased, partnersuhte ja mõttekaaslase leidmise mured. Ka nendele on võimalik leida usu abil lahendusi, kuid sel juhul peab toimuma väga tugev religiooni integratsioon igapäevaeluga.

Alles argiprobleemide järel tulid eksistentsiaalsemat laadi elumured, nagu elumõtte leidmine, elu ja surma teema ning usulised küsimused. Kui mõelda Maslow' teooriale, siis ilmselt esmalt peavad leidma argiprobleemid lahenduse ja alles seejärel jõutakse eneseteostuse temaatikani (Maslow, 1981, 199). **Leeri-**

töö võiks olla lihtsatest eluküsimustest väljakasvav ja jõuda sealt usuni ja elumõtteni.

Leerilaste eluprobleemid sõltusid palju leeri tulemise motiivist. Kui see oli usuline, siis olid ka probleemid sageli usulised. Kui aga leeri tuldi talitussuoviga, oli taustal mõjumas iseseisvumine või uute väljakutsete leidmine. Sellest jäeldub leeritöö arendamiseks väga oluline idee: pastor peaks õppima seega leerilapsi tundma, ta peaks teadma nende motiive ja vastavalt sellele viima läbi leeriopetust. Nii saavutatakse kontakt konfirmandi mõtte maailmaga. Ning sellele kokkupuutepunktile oleks hea võimalus liita kiriku teoloogiline õpetus ja maailmapilt.

Urimus osutas, et leerikool on siiski argimaailmast liiga eemaldunud. Kui vaadata eluküsimusi, millele konfirmandid said avatud küsimuste vastuste põhjal vastuseid, siis torkab silma, et esikohal on usulised küsimused, teisel teadmised, kolmandal väärtushinnangud ja alles seejärel igapäevaelu probleemid. Kahjuks ei saa öelda, et konfirmandid oleksid kirikust leidnud vastuseid tööalastele ja partnersuhte probleemidele, mis on kõige enim esinevad mured. Kas kirik pole mitte argimaailmast distantseerunud? Kas kirikuõpetaja ei märka inimeste lihtsaid probleeme?

Pastorid ei taju konfirmandide probleeme piisavalt hästi, sest pastorite ankeete analüüsid on nende meelest konfirmandide eluprobleemide seas esikohal usulised probleemid, mis konfirmandide vastustes on alles kaheksandal kohal. Uute väljakutsete leidmine, mis konfirmandidel on teisel kohal, on pastorite meelest leerilaste probleemide seas alles 10. kohal. Pastorite meelest toimub probleemidele vastuse andmine usu kaudu ja väärtushinnangute kujundamise kaudu ning teadmiste kasvu kaudu. Probleemidele vastamise kaudu eluküsimustele reageerimine on pastorite ankeetides alles neljandal kohal.

Mõeldes nendele erinevustele konfirmandide ja pastorite käsitlustes, tasub leeritöö arengustrateegias pöörata palju tähelepanu leerilaste eluprobleemidele ja neile vastuse andmisele. Lähtumist inimese eluolukorrast pooldavad paljud olulised täiskasvanuõpetamise teooriad, mida töö teoreetilises osas esindavad kõige selgemalt Mezirow (Mezirow, 1996, 25), Whitbourne, Weinstock (Whitbourne, Weinstock, 1982, 57–58, Bruck (Bruck, 1997, 40–43), Orth (Orth, 1990, 154–156), Schweitzer (Lück, Schweitzer, 1999, 76) ja Eesti kontekstis Pilli (Pilli, 2005, 90–91). Seega on arengustrateegias oluline keskenduda konfirmandide tõelistele eluprobleemidele ja käsitleda neid.

7.4. Konfirmandide sisulistest ootustest leerikoolile

Täisealised leerilapsed ootavad leerikoolilt kõige rohkem lisateavet ristiusust ja Jumalast. Sellele ootusele järgnevad huvitava õpetuse soov, parema piiblitundmise saamine ja teave kultuuritraditsioonist. Ilmselt on need ootused

olulised meie kultuuriruumi tõttu, milles iga inimeseni ei jõua teave kristlusest. Kui religiooniõpetust õpetatakse alla 10% koolidest, siis on ilmselge, et selline inimene, kes soovib antud teemal teadmisi saada, peab ise otsima allikaid. Kirik on kahtlemata kõige adekvaatsem allikas ristiusu ja Jumala kohta infoandjana ning samuti on koguduse puhul tegu kristliku kultuuritraditsiooni kandjaga.

Neile üldkultuurilistele põhjustele järgnevad usu kinnitamise, kogudusega tutvumise, eluküsimuste, usu leidmise, palvetama õppimise, enesetunnetuse lisandumise ja probleemide lahendamise ootused. Selliste ootuste küllaltki kõrged keskmised tulemused näitavad, et kuigi inimesed tulevad leerikooli enamasti talituste soovidega, on seal taustal siiski sügavam usuline ootus, mis toob inimesed kirikusse. Teoorias kerkis esile, et vanemad inimesed kannatavad kõige suuremate identiteedikriiside käes ja neil on kõige rohkem eksistentsiaalseid küsimusi (Whitbourne, Weinstock, 1982, 272–273). Antud väide leidis ka käesolevas uurimuses kinnitust: vanemad konfirmandid ootavad leerikoolilt rohkem elu tähtsate küsimuste analüüsi ja palvetama õppimist. Siin on tegu märgiga vanemate leerilaste religioossetest huvidest, mis on ilmselt seotud identiteedikriiside ja eksistentsiaalsete küsimustega.

Kõige väiksemad ootused olid konfirmandidel seoses leerikooli kommunikatiivsusega. Hea rühmavaimus, uued inimsuhted, iseseisvumine ja huvitav vaba aja tegevus pole sedavõrd olulised kui teadmised või usuline pool. Ilmselt võib olla selle põhjuseks leerikooli tulnute teatud skeptilisus kiriku eluläheduse suhtes. Elu kommunikatiivne pool realiseerub neil inimestel väljaspool kirikut küllaltki edukalt. Nooremad konfirmandid ootasid antud uurimise tulemuste põhjal teistest veidi rohkem iseseisvumist ja huvitavat vaba aja tegevust. Keskendudes leerikooli arengustrateegias nendele teemadele, on võimalik muuta leerikooli noortele atraktiivsemaks.

Konfirmandide poolt leerikoolile esitatavaid sisulisi ootusi analüüsidest võib märgata, et leerikoolilt oodatakse ennekõike usuliste küsimuste analüüsi ja mitte maailmapildi käsitlemist, eluküsimuste üle vestlemist ning kogudusse kasvamist. Teadmiste saamisele pandud ootused ka täituvad. Kuid ainult teadmiste vahendamise kaudu ei saa täituda leeritöö toimkonna poolt leeritööle asetatud eesmärk: aidata inimesel uskuda Kolmainu Jumalasse ning aidata tal kasvada usus ja koguduse osaduses nii, et usk oleks inimese elu kandev jõud (Leeritöötoimkond, 2002, 57). Usk saab inimese elu kandvaks jõuks ikka vaid siis, kui inimene sellega kokku puutub ja seda kogeb.

Kui analüüsida tabelit 20, võib märgata, et kõik konfirmandide ootused täitusid. Siiski tuleb märkida, et kõige rohkem said leerilapsed leerikoolist teadmisi, seejärel usulist poolt ja kõige vähem kommunikatiivset-sotsiaalset poolt. Kui jälgida tabelis 21 korrelatsioone teemade ootamise ja ootuse täitumise vahel, siis siin tekkisid kõikidel teemadel ootuste ja täitumise vahel tugevad korrelatsioonid. Kõige tugevamad korrelatsioonid teema käsitlemise ootuse ja mahu vahel olid usu kinnitamisel ning usu leidmisel. Seega võib väita, et **kõige rohkem täitusid ootused nendel konfirmandidel, kes lootsid leerikoolilt**

usulist poolt. Kõige nõrgem korrelatsioon tekkis seevastu huvitava õpetuse ootusel selle täitumisega (ka see sõltuvus oli siiski tugevalt positiivne). Selline kõige nõrgem korrelatsioon vihjab suhteliselt nõrgale pedagoogikale võrdluses usulise poolega.

Kui võrrelda pastorite ja konfirmandide avamusi leerilaste ootustest ja nende täitumisest, siis üldjoontes on tegu sarnaste vaadetega. Seega võib väita, et pastorid tajuvad ära, mida leerilapsed leerikoolilt ootavad ja oskavad ilmselt neile ootustele adekvaatselt reageerida.

Kuigi konfirmandide ootused leerikoolile täituvad hästi, on probleemiks ikkagi see, et inimesed muutuvad konfirmatsioonitalituse järel sageli kiriklikult passiivseks. Probleemi põhjuseks ongi ilmselt teadmistepõhine leerikool, kus pööratakse teooriale ja teadmistele oluliselt suuremat tähelepanu kui usu kogemisele ja praktiseerimisele. Teadmised ei korva elu tähtsate küsimuste analüüsi, vastuseid eluküsimustele ega isikliku usu leidmist, mis ilmselt liidaksid inimese tugevamalt kogudusega ja selle tegevusega. Usu kokkupuutepunkt argieluga jääb nõrgaks ja seetõttu inimesed lahkuvadki leeri järel kirikust.

7.5. Leeriõpetuse metoodika

Eelnevast selgus, et teiste ootuste täitumisega võrreldes täitus leerikoolis kõige nõrgemini huvitava õpetuse ootamine. Põhjus peitub selles, et leerikoolis rakendatakse kõige rohkem loengu vormis toimuvat õpetusmeetodit, mida ei soovitanud kasutada antud uurimuse teoreetilises osas toodud pedagoogilis-teoreetilised allikad. Columbia ülikooli täiskasvanukoolituse professor Jack Mezirow leiab, et täisealise õppimine toimub kommunikatiivse õppimise vormis (Mezirow, 1996, 25). Mezirow mõistab täiskasvanukoolitust ennekõike dialoogilise sideme loomisena, mille käigus õppijad võiksid vestelda ratsionaalselt (Mezirow, 1996, 374–379). Täpselt sama leiab Eesti kultuuriruumis Tartu Ülikooli usuteaduse dr Einike Pilli: „Vaja oleks suuremat dialoogi üksik-kristlaste, kiriku ja ühiskonna vahel” (Pilli, 2005, 90–91). Ka Soome kiriku kasvatusprogrammid ja teoloogid on väga tugevalt rõhutanud vestluse olulisust. Seega võib väita, et **leeriõpetuse metoodika tundub EELK-s olevat nõrk ja täiskasvanu õpetamiseks mittesobiv. Leerikooli oleks vaja arendada dialoogilisuse suunas.**

Dialoog toimuks ilmselt vestluses, mis on jäänud küsitluse tulemustes teisele kohale ja mille toimumise keskmine tulemus on leerilaste hinnangul 0,7 palli võrra madalam kui loengul. Samuti on dialoogiline õpetamise meetod rühmatöö, mis on viiendal kohal õpetusmeetoditest ja kohe sellele järgnev töövormides osalemine. Kirik pole seega täiskasvanute leerikoolis piisavalt rakendanud täiskasvanupedagoogikat.

Kuna leerilapsed ootavad leerikoolilt teadmisi, siis teadmiste jagamise viisina on loenguvorm väga hea, kuid teisalt ei toimu sellise õpevormi juures

piisavat dialoogi inimese maailmaga ja seetõttu on suurem võimalus, et usk ei haaku inimese elu ja maailmapildiga.

Kui vaadata avatud küsimustes leerilaste poolt toodud ideid leerikooli paremaks muutmiseks, siis siin troonis esimesel kohal metoodika paremaks muutmise idee, kusjuures enim rõhutati vestluse olulisust, seejärel rühmatöö vajadust ning ka koguduse töövormides osalemist. Seega konfirmandid näivad ootavat, et leerikoolis järgitaks täiskasvanukoolituse põhimõtteid, kuid samas ei ole kirikuõpetajad valmis neid põhimõtteid rakendama.

Pastorite meelest rakendati leerikoolis õpetusmeetoditena loengut ja vestlust võrdsel määral, leerilaste meelest aga õpetati tunduvalt rohkem loenguvormis kui vestluse kaudu. Ilmselt ei õnnestu pastoritel alati vestlemine. Kui pooled leerirühmad on pigem väiksed, koosnedes vaid 6–10 inimesest, siis tundub väga kummaline piirduda vaid leerilastele loengu pidamisega. Ainult üks kirikuõpetaja väitis, et tema grupis on üle 36 osaleja – nii suure rühma puhul võib olla grupi suurus vestluse tekkimisele piiravaks teguriks, muudes rühmades oleks see aga pidanud õnnestuma. Seega peab vestluse ebaõnnestumise taga olema kirikuõpetaja oma seisukohad, metoodika ja maailmapilt.

Ka pastorite poolt toodud leerikooli paremaks muutmise ideedes oli esikohal metoodika muutmine. Osa muutmise ideedest oli seotud ka rühmatöö ja dialoogilisusega ning kogudusetöös osalemisega. Samas tundsid aga kirikuõpetajad leeritõpetajate võrreldes tunduvalt suuremat vajadust uue õppematerjali soetamiseks. Siin on tegu reaalse õpetusmaterjali puudumise olukorra tundmisega, kuid teisalt võib olla tegu püüdega oma metoodilist vajakajäämist veeretada õppematerjali süüks. Saab ju leerilastega vestelda ka ilma igasuguse õppematerjalita ja selleks läheb vaid vaja oskust ning tahtmist suhelda.

7.6. Leerilaste ootused teemadele

Kui vaadata konfirmandide ootuseid leerikoolis käsitletud teemadele, siis **ennekõike oodati usuliste teemade käsitlemist**. Kõige kõrgema keskmise said teemadest jumalateenistus, Jumala antud käsud, sakramendid, Piibel, Jeesuse elu, usutunnistus ning palvetamine. Ilmselt oskavad konfirmandid just nende teemade käsitlemist kirikus kõige rohkem oodata. Samas on tegu teemadega, mille käsitlust Eesti ühiskonnas pole eriti võimalik väljaspool kirikut saada ja mille alaste teadmiste hankimiseks ilmselt leeri tuldigi.

Teistest vähem oodati inimsuhete, elumõtte leidmist, iseseisvumist, uute väljakutsete leidmist, sõltuvusprobleeme, tervise ja haigusega seonduvat ning töö ja karjääri teemat. Samas on just need tabelis 9 äratoodud eluprobleemide seas kõige olulisemad. Põhjuseks võib olla, et usk ei liitu inimese igapäevaeluga. Vestlus ja inimese elukogemusest lähtumine aitaksid tõsta leerikooli elulähedust ja liita usu igapäevaeluga.

Kui vaadata teemadele esitatud ootuste täitumist leerikoolis, siis selgub, et teemasid, mille käsitlemist konfirmandid leerikoolis ootasid, käsitleti ka rohkem. Seevastu neid teemasid, mille käsitlemist konfirmandid vähem ootasid, käsitleti samuti vähem. Antud tulemuse taustal on ka see, et pastorid teavad leerilaste ootuseid.

Kui võrrelda pastorite arvamust sellest, mida leerilapsed ootavad ja leerilaste endi arvamust oma ootustest leerikooli teemadele, siis need on vägagi sarnased. Ka pastorite meelest oodatakse ennekõike usulisi teemasid ja kõige vähem isiklike elulisi teemasid. Ning samamoodi oli sarnane ka arusaam teemade käsitlemisest. Leerilaste meelest käsitleti siiski kõige rohkem Jumala antud kärke, pastorite meelest aga Piiblit. Selline tulemus võib olla märk sellest, et leerilapsed kogesid õpetust moralistlikuna.

Kui vaadata vastuseid avatud küsimuste osas esitatud küsimusele „Mille osas aitab leerikool Teil paremini mõista ristiusku?” siis vastustes toovad konfirmandid ennekõike esile teadmised Piiblist, ajaloost ja teadmised üleüldiselt. Usuline pool tuli alles teadmiste järel: sakramendid, usk, jumalateenistus ja kirikuaasta, teave Jumalast, palve, känd ja kirik. Ning alles 11. kohal oli väidete mahu poolest eluküsimused ja 15. kohal tulevikku vaatamine. Ka siin on märk vähesest usu integreeritusest eluga. Teisalt on teadmised väga olulised, sest väga sageli on need religiooni puudutavates küsimustes Eesti ühiskonnas pea olematud ja ilma elementaarsete teadmisteta ei saa tekkida ka leerikooli elulisust.

Kui võrrelda seda leerilaste tulemust pastorite avatud küsimuste vastustega, mis kirikuõpetajad andsid küsimusele: „Mille osas aitab konfirmandidel leerikool paremini mõista ristiusku”, siis pastoritel tulid siin esikohale teadmised, teisele usk, seejärel kiriku ja kogudusega tutvumine, piibliõpetus ning viiendal kohal elulisus. Seega tunnetavad pastorid avatud küsimuste põhjal leerikooli ilmselt elulisemana kui konfirmandid.

Ka avatud küsimustes ära toodud leerikooli tugevuste hinnangutes toovad konfirmandid esile ennekõike ja ülekaalukalt teadmisi. Sellele järgneb metoodika, mis näitab, et piisavalt paljudes kogudustes on olnud leerikooli metoodika tugev. Seejärel tuleb usk, mis on märk leerilaste usulise poole tugevusest. Olulised on ka elulisus ja kirikuõpetaja. Võib märgata, et leerilaste jaoks on olnud leerikool siiski positiivne kogemus ja aidanud neil maailmapilti avardada.

Erinevalt leerilastest peavad pastorid leerikooli peamiseks tugevuseks usku, mis on ka täiesti arusaadav ja mõistetav, sest pastorite peamine ülesanne ongi ju usu viimine inimesteni. Samas oli ka kirikuõpetajate jaoks oluline teadmiste jagamine ja ilmselt tajuti selle ülesande olulisust usu edasi kandmisest lähtudes.

7.7. Diskussiooni kokkuvõte

Diskussiooni kokkuvõttena võib tuua esile, et religioosne sotsialisatsioon Eesti ühiskonnas on nõrk. Vanemad ja nooremad konfirmandid on saanud enne leerikooli rohkem kristlikku õpetust kui keskmistes vanuserühmades olevad leerilapsed. Nooremad konfirmandid on enne leerikooli osalenud aktiivselt püha-päevakoolis ja usuõpetuses, mis tuleb võrdluses muude inimeste antud töövormides osalemisega võrdlemisel selgelt esile.

Leerikool on EELK-s teadmiste jagamise keskne ja seal keskendutakse ennekõike usuliste teadmiste jagamisele. Leeri tullakse tavaliselt sooviga saada ametitalitusi, kuid vanemate konfirmandide puhul mängivad suuremat rolli ka eksistentsiaalsed küsimused, mida on võrreldes teadmiste jagamisega käsitletud oluliselt vähem. Täiskasvanute leeritöö arengustrateegia peaks rohkem arvestama leerilaste taustaga ja eluküsimustega. Lähtumine ametitalitustest loob elulähedase keskkonna. Õpetusmetoodikas võiks loengu kõrval ja asemel rakendada rohkem vestlust ja konfirmandide elukogemustest lähtumist. Järgmises peatükis selgitan täiskasvanute leeritöö arengustrateegia loomiseks vajalikke põhimõtteid ja lähtealuseid.

8. EELK TÄISKASVANUTE LEERITÖÖ ARENGUSTRATEEGIA LÄHTEALUSED

Käesoleva täiskasvanute leeritöö arengustrateegia koostamisel olen lähtunud EELK Leeritöö toimkonna poolt koostatud leeritöö eesmärgist, mille järgi leeritöö ülesanne on „aidata inimesel uskuda Kolmainu Jumalasse ning aidata tal kasvada usus ja koguduse osaduses nii, et usk oleks inimese elu kandev jõud” (Leeritöötoimkond, 2002, 57). Muidugi võib küsida, kas täiskasvanute leeritöö ei peaks olema teistsugustest printsiipidest lähtuv kui alla 18-aastaste leeritöö. Siiski leian, et eesmärk peaks olema sama, kuid selleni liikumise vahendid ja tegevussuunad peaksid olema teistsugused. Käesolevas peatükis loon täiskasvanute leeritöö arengustrateegia. Antud protsessis lähtun täiskasvanute endi ideedest leeritöö paremaks muutmisest, sest õppeprotsessis osalenud inimese arvamus on õpetustöö arendamise seisukohalt alati väga oluline. Lisaks konfirmandide arvamusele on leeritöö arengustrateegiat mõjutamas väga olulisel määral täiskasvanu arenguteooriad ja õpetamisteooriad, mida on käsitletud antud doktoritöö esimeses suuremas osas.

Leeritöö arendamise tegevussuunad peaksid antud uurimuse empiirilistest ja teoreetilistest taustast lähtudes olema järgmised:

- 1. Õpetusmetoodika muutmine.** Üks konfirmandidele esitatud avatud küsimustest kõlas järgmiselt: „Nimetage palun tähtsuse järjekorras, mida võiks leerikoolis muuta, et see oleks parem”. Igal leerilapsel oli võimalus tuua kolm ideed leerikooli paremaks muutmiseks. Ligi pooled muutmiseideed olid seotud õpetusmetoodika arendamisega. Ilmselt on tegu valdkonnaga, mille paremaks muutmise tõstaks ka oluliselt leerikooli kvaliteeti.

Õpetusmetoodika muutmise all mõistan ennekõike vajadust rakendada täiskasvanukoolitusele sobivamaid õpetusmeetodeid, nagu vestlus, rühmatöö ja koguduse töövormides osalemine. Antud meetodeid soovitasid rakendada uurimuses analüüsitud andragoogika teoreetikud ja neid õpetamismeetodeid ootasid kõige rohkem ka konfirmandid ise. Just sellised täiskasvanukoolituse põhimõtteid järgivad õpetusmeetodid aitavad usul haakuda inimese eluga ja kujuneda elu kandvaks jõuks. Lähtumist inimese eluolukorrast pooldavad paljud olulised täiskasvanuõpetamise teooriad, mida töö teoreetilises osas esindavad kõige selgemalt Mezirow (Mezirow, 1996, 25), Whitbourne, Weinstock (Whitbourne, Weinstock, 1982, 57–58). Bruck (Bruck, 1997, 40–43), Orth (Orth, 1990, 154–156), Schweitzer (Lück, Schweitzer, 1999, 76) ja Eesti kontekstis Pilli (Pilli, 2005, 90–91).

Leeritundide läbiviimisel võiks rakendada lisaks kirikuõpetajatele ka teisi koguduse töötajaid (Näiteks kirikumuusikuid, noortejuhte, kiriku-

vanemaid, juhatuse liikmeid). Selline muude töövormide inimeste kaasamine aitab muutuda leerikoolil inimesekesksemaks, tuua õpetusse sisse erinevate inimeste elukogemusi. Samas mõjub teiste inimeste kaasamine kogudust tutvustavalt ja aitab konfirmandidel tulevikus paremini leida kontakti erinevaid töövorme juhtivate inimestega.

Selleks et õpetusmetoodika muutuks leerikoolis paremaks, oleks kindlasti vaja pakkuda kirikuõpetajatele täiendkoolitust pedagoogiliste oskuste arendamiseks või kaasaegset õppematerjali.

- 2. Leeriopetuse ajalise kestvuse ja tunnimahu lisamine oli samuti konfirmandide meelest väga olulisel kohal.** Kui EELK leeritöö toimikond pakub välja leeriopetuse mahuks 80 tundi (Leeritöötoimikond, 2002, 60), siis empiirilise uurimuse kohaselt peetakse 60%-s kogudustest vaid 11–30 leiritundi. Selline tundide arv on selgelt liiga väike, et kirikuvõõrad konfirmandid võiksid saada ülevaate kristlikest põhitõdedest ja et usust võiks saada nende elu kandev jõud. Selle saavutamiseks tuleks tõsta leiritundide arvu. Praktilise teoloogia (religioonipedagoogika) prof. Karl Ernst Nipkow rõhutab kristliku haridusprotsessi piisavalt pikaajalist kestvust (Nipkow, 1990, 189). Lisaks tunnimahu tõstmisele tuleks tõsta ka koguduse tegevuses osalemise määra, pakkudes konfirmandidele võimalusi osaleda erinevatel jumalateenistustel ja erinevates koguduse töövormides (näiteks noortetöö, diakooniatöö, kirikumuusika, piiblitunnid, palvetunnid, keskealiste rühmad jne). Selline töövormides osalemine aitaks noorel tutvuda kogudusega ja kasvada koguduse osadusse.
- 3. Leeritunni teemade väljapakkumise võimaluste andmine.** Ka see idee lähtub täiskasvanukoolituse põhimõtetest ja vajadusest anda leerilaste eluküsimustele vastuseid. Kui leerioõpilased saavad ise pakkuda välja mingi osa leiritundide teemadest, siis mõjub see motiveeritumalt leiritöös osalema.
- 4. Leerikooli eluläheduse tõstmine.** Saksamaa antropoloog dr. Andreas Bruck rõhutab väga tugevalt inimese eluolukorrast lähtumist täiskasvanute õpetustöös (Bruck, 1997, 44–46). Kuna töö teoreetiline osa tõi esile erinevas vanuses täiskasvanute erinevad eluprobleemid ja maailmapildi, siis võiks leerikooli eluläheduse tõstmiseks moodustada ealiselt homogeensed leerigrupid. Nooremate konfirmandide juures tuleks käsitleda rohkem iseseisvumist ning pakkuda huvitavat vaba aja tegevust. Samuti on vaja nende juures käsitleda põhjalikumalt ametitalitusi. Vanematele konfirmandidele peaks pakkuma rohkem usuliste küsimuste analüüsi, tervise ja haigusega seonduvat, palvetama õppimist ning elu ja surma teemat. Vanemad konfirmandid vajavad rohkem ka hingehoidu. Kon-

firmandidele tuleks anda aktiveerivaid võimalusi koguduse töövormides osalemiseks ja aidata sel viisil kaasa identiteedimuutusele.

Tundides tuleks rohkem käsitleda konfirmandide eluprobleeme ning siduda nende lahendusi kristliku usu ja maailmapildiga. Konfirmandide eluprobleemid olid küsitluse põhjal järgmised:

- 1) töö ja karjäär;
- 2) uute väljakutsete leidmine;
- 3) abielu ja partnersuhe;

Kõigile neile teemadele on võimalik läheneda eluliselt ja samas liita sellise lähenemisviisiga kristlik maailmapilt ja usk. Kui nii tehakse, siis liitub usk inimese eluga ja kujuneb selle kandvaks jõuks.

Konfirmandide ootused leerikooli teemadele olid ankeetküsitluse põhjal järgmised:

1. Leerilapsed ootasid lisateavet ristiusust ja Jumalast. Ootusele reageerimise puhul on oluline mõelda lähenemisnurga peale. Kas piiruda üksnes info jagamisega või jagada seda infot viisil, et usust kujuneks inimese elu kandev jõud? Leeritöö eesmärki silmas pidades tasub järgida viimast varianti ja läheneda temale elulähedaselt.
2. Konfirmandid ootasid huvitavat õpetust. Ilmselt on ka siin tegu leerilaste vihjega õpetusmetoodikale, millele tasub alati pöörata tähelepanu. Seega tuleks pakkuda leerikoolis mitmekesiseid õpetamisviise.
3. Leeriõpilased ootasid paremat piiblitundmist. Siin on kahtlemata oluline piibliõpetuse ja -lugude edastamine leerilastele ning teisest küljest nende liitmine konfirmandide elu ja maailmapildiga.

Leeritundides tuleks rohkem puudutada konfirmandidele olulisi teemasid, mille käsitlemist pidasid nad pidasid ankeetküsitluses tähtsaks:

1. Leerilapsed ootasid jumalateenistuse teemat. Tähtis on, et teemakäsitlus ei jääks ainult kuivaks teooriaks, vaid et konfirmandid õpiksid jumalateenistust mõistma ja selles aktiivselt osalema. Konfirmatsioonijumalateenistuses võiksid leerilapsed aktiivselt kaasa teenida. Samuti on oluline ametitalituste tutvustamine ja nende liitmine inimese eluolukordadega.
2. Konfirmandid ootasid Jumala antud käskude käsitlemist. Ka siin on tegu elulise teemaga, mille juures saab arvestada leeriõpilase ealiste eripäradega. Oluline on see, et käskude teema ei muutuks moraliseerivaks, vaid oleks elu toetav ja suunav.
3. Oodati teemat sakramendid, mida annab käsitleda konfirmandide elukriisidest lähtuvalt kui Jumala poolt pakutavat tuge.
4. Oodati teemat Piibel, mis samuti võib liituda konfirmandide eluga.

5. Leerikooli kommunikatiivsemaks muutmine oli samuti konfirmandide leerikooli paremaks muutmise idee. Siin võiks toimuda esmalt õpetaja tutvumine konfirmandidega, leerilaste leeri tulemise põhjuste selgitamine. Sellele võiks leerikooli alguses pöörata olulist tähelepanu. Tähtis on ka leeri tulemise põhjustega arvestamine ja neile õpetuses tähelepanu pööramine. Kui leerilaps tuleb leerikooli talitussooviga, siis annab teda selle kaudu toetada. Kui põhjuseks on eksistentsiaalsed küsimused, töökohta kaotus, lähedase surm, siis aitab nende teemade käsitlemine inimest elus edasi jõuda.

Leerikooli kommunikatiivseks muutmisel on oluline leeriõpilaste tutvumine pastoriga. Kaduma peaks hirm kirikuõpetaja ees ja selle asemele peaks tulema sõbralik ning pastoraalne suhe.

Oluline on ka leerilaste suhtlemine koguduse muude töötajatega, mis aitab vähendada pastorikesksust ja tulevikus võib sellest olla palju kasu koguduse töövormides osalemisele, sest selle juht on siis inimesele juba tuttav. Ka aitab see vähendada kirikuõpetaja koormust leeritöös.

Tähtis on ka konfirmandide omavaheline tutvumine, rühma identiteedi loomine, mis toimub nii õpetusmetoodikas rühmatööd ja õpetusvestlust kasutades kui ka esimestel tundidel üksteisele tutvustamiseks sõna andes.

6. Leerikoolist teavitamise parandamine oli samuti konfirmandide meelest oluline leeritöö arendamise võimalus. Siin võib kasutada ajalehtedes leerikooli alguse reklaamimist. Tänapäeval on väga oluline Internet, milles võiks olla iga koguduse kodulehel info leerikooli kohta. Info võiks seisneda nii teemade tutvustamises kui ka piltides leeritööst. Üldkiriku tasandil võiks kasutada leeritöö tutvustamiseks raadiot ja televisiooni. Ka pühapäevakoolis võiks tutvustada leeritööd põhjalikult, sest 23% leeri tulnutest on käinud pühapäevakoolis. Samuti on tähtis koostöö kooliga ja leerikooli tutvustamine üldhariduskoolis – 20% leeri tulnutest oli osalenud üldhariduskooli usu- või religiooniõpetuses. Ilmselt võtab religiooniõpetus ära nii mõnegi ilma põhjuseta tõkke või hirmu kiriku ees ja kiriku seisukohalt on oluline seda haridusvaldkonda toetada.

7. Leerikooli tulemiseks sobiva tausta loomine

Pühapäevakooli töö arendamine. Uurimus osutas, et väga oluline on leeritöö seos pühapäevakooliga, sest 23% leeri tulnutest oli käinud pühapäevakoolis. Seetõttu võib väita, et väga oluline on pühapäevakooli töö arendamine nii, et selles osaleks võimalikult palju lapsi. Kogudused, kus on toimivad pühapäevakoolid, saavad sealt ka leerilapsi.

Samuti on tähtis koostöö kooliga ja leerikooli tutvustamine üldhariduskoolis – 20% leeri tulnutest oli osalenud üldhariduskooli usu- või religiooniõpetuses. Ilmselt tekitab religiooniõpetus huvi leerikooli vastu

ja seda peaks kirik suutma ära kasutada. Seega tuleks püüda tõsta usuõpetust või religiooniõpetust õppivate laste arvu.

Koguduse noortetöö arendamine mõjub samuti leerikooli kutsuvalt ja seda just ennekõike nooremate konfirmandide puhul. Noortetöösse tuleks kaasata võimalikult palju noori.

Jumalateenistuste ja kiriklike talituste korralik läbiviimine on väga oluline, sest seal on suurem osa leerikooli tulejatest osalenud. Enamus konfirmandidest tuleb leerikooli ka talitussoovidega. Kui kirik ei suuda siin inimeste ootustele vastata, siis võib oletada, et konfirmandide arv jääb väiksemaks. Samas annavad talitused võimaluse usu liitmiseks inimese eluga, mis peakski olema leeritöö eesmärgiks.

9. EELK TÄISKASVANUTE LEERITÖÖ ARENGUSTRATEEGIA

Käesolevas peatükis esitan täiskasvanute leeritöö arengustrateegia põhimõtted, millest võib lähtuda leeritöö arendamisel. Antud põhimõtted on lähtunud empiirilise uurimuse tulemustest ja EELK leeritöö toimkonna poolt seatud leeritöö eesmärgist:

„Aidata inimesel uskuda Kolmainu Jumalasse ning aidata tal kasvada usus ja koguduse osaduses nii, et usk oleks inimese elu kandev jõud”
(Leeritöötoimikond, 2002, 57).

Tegevussuunad:

1. Õpetusmetoodika muutmine.

- Rakendada täiskasvanukoolitusele sobivamaid õpetusmeetodeid nagu vestlus, rühmatöö ja koguduse töövormides osalemine.
- Leeritundide läbiviimisel rakendada lisaks kirikuõpetajatele ka teisi koguduse töötajaid (Näiteks kirikumuusikud, noortejuhid, kirikuvanemad, juhatuse liikmed).
- Kirikuõpetajate võiks pakkuda täiendkoolitust pedagoogiliste oskuste arendamiseks.

2. Leeriõpetuse ajalise kestvuse ja tunnimahu lisamine.

- Tõsta leeritundide arvu.
- Tõsta koguduse tegevuses osalemise hulka, pakkudes konfirmandidele võimalusi osaleda erinevatel jumalateenistustel ja erinevates koguduse töövormides (Näiteks noortetöö, diakooniatöö, kirikumuusika, piiblitunnid, palvetunnid, keskealiste rühmad jne).

3. Anda konfirmandidele võimalus pakkuda ise välja leeritundide teemasid.

4. Leerikooli eluläheduse tõstmine.

- Moodustada ealiselt homogeensed leerigrupid.
 1. Nooremate konfirmandide juures käsitleda rohkem nende iseseisvumist ning pakkuda huvitavat vaba aja tegevust. Samuti käsitleda nende juures põhjalikumalt ametitalitusi.
 2. Vanematele konfirmandidele pakkuda rohkem usuliste küsimuste analüüsi, tervise ja haigusega seonduvat, palvetama õppimist ning elu ja surma teemat. Anda aktiveerivaid võimalusi koguduse töövormides osalemiseks ja aidata sel viisil kaasa identiteedimuutusele.
- Käsitleda tundides rohkem konfirmandide eluprobleeme ning siduda nende lahendus kristliku usu ja maailmapildiga:

1. töö ja karjäär
 2. uute väljakutsete leidmine
 3. abielu ja partnersuhe
 - Anda konfirmandidele leerikoolis:
 1. teavet ristiusust ja Jumalast
 2. huvitavat õpetust
 3. paremat piiblitundmist
 - Käsitleda tundides rohkem konfirmandidele olulisi teemasid:
 1. jumalateenistus
 2. Jumala antud käsud
 3. sakramendid
 4. Piibel
- 5. Leerikooli kommunikatiivsemaks muutmine.**
- Õpetaja tutvumine konfirmandidega, leerilaste leeri tulemise põhjuste selgitamine ja nendega arvestamine.
 - Leerioõpilaste tutvumine pastoriga.
 - Leerilaste suhtlemine koguduse muude töötajatega.
 - Konfirmandide omavaheline tutvumine, rühma identiteedi loomine.
- 6. Leerikoolist teavitamise parandamine.**
- Ajalehes info avaldamine.
 - Internetis leerikooli populariseerimine.
 - Raadios, televisioonis leeri teemaatika tutvustamine.
 - Pühapäevakoolis leerikooli tutvustamine.
 - Koostöö kooliga ja leerikooli tutvustamine üldhariduskoolis.
- 7. Leerikooli tulemiseks sobiva tausta loomine**
- Pühapäevakooli töö arendamine ja sellesse töövormi võimalikult suure hulga laste kaasamine.
 - Usuõpetuse või religiooniõpetuse õpetamine üldhariduskoolides võimalikult paljudele õpilastele.
 - Koguduse noortetöö arendamine ja sinna võimalikult suure hulga noorte kaasamine.
 - Jumalateenistuste ja kiriklike talituste korralik läbiviimine

10. KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimuse eesmärgiks oli luua EELK täiskasvanute leeritöö arengustrateegia. Vajadus selliseks arengustrateegiaks on olemas, sest suur osa EELK konfirmante on täisealised ja peale leeri on neil sageli katkenud kontakt kirikuga. Kirik peab küsima endalt, mida need inimesed vajavad ja kuidas usu kaudu nende elu toetada.

Arengustrateegia loomiseks analüüsiti esmalt konfirmatsiooniteoloogiat ja selle ajaloolist arengut. Seda tehes võis märgata, kuidas iga ajastu on toonud konfirmatsioonile oma tähendusi. Uuema aja suundumus üritab konfirmatsiooni mõista oma juurtest lähtudes ja kõrvaldada valgustusaja ja pietismi lisandeid. Konfirmatsiooni puhul peetakse üha olulisemaks eestpalvelisust ja konfirmandide endi aktiivset osalemist jumalateenistuses ja koguduse elus. Nende ideedega ka arvestasin arengustrateegia koostamisel, rõhutades konfirmandide koguduse tegevuses osalemise tõstmise vajadust ja leerijumalateenistuses kaasa-teenimise vajalikkust.

Järgnevalt analüüsiti erinevaid sekulaarseid ja usulisi teooriaid inimese arengust. Analüüsimise tulemusel selgus, et ära toodud arenguteooriad aitavad paremini mõista täisealiste konfirmandide eluolukordi ja seeläbi pakkuda aluse konfirmandide küsitlemiseks vajaliku ankeedi koostamisele ning leeritöö arengustrateegiale. Nende teooriate ja küsitlusankeedi tulemuste analüüsi kaudu tõin leeritöö arengustrateegiasse nooremate konfirmandide eluprobleemidena iseseisvumise, vaba aja ja teemadest ametitalitused. Vanemate konfirmandide elus on nii teooria kui empiirilise uurimuse põhjal olulised usulised küsimused, tervise ja haiguse temaatika, palvetama õppimine ning elu ja surma teema. Konfirmandide peamised eluprobleemid on seotud töö ja karjääriga, uute väljakutsete leidmisega ning abielu ja partnersuhtega – neile tuleb leerikooli arengustrateegia põhjal ka rohkem tähelepanu pöörata.

Uurimuse ülesande täitmisel oli oluline roll ka erinevate täiskasvanu õpetamise teooriate analüüsil. Antud teooriad rõhutasid lähtumist inimese eluolukorrast ja eluküsimustele vastamisest. Saadud ideed rakendusid täiskasvanute leeritöö arengustrateegia koostamisel. Eriti rõhutab strateegia õpetusmetoodika muutmise vajadust nii, et rakendataks rohkem täiskasvanule sobivaid õpetusmeetodeid, nagu vestlus, rühmatöö ja töövormides osalemine.

Lähtudes töö teoreetilisest osast, viidi konfirmandide seas läbi küsitlus, mille ülesanne oli aidata kaasa arengustrateegia koostamisele. Küsitluse eesmärk oli tuua esile leerilaste ootusi leerikoolile ja ideid leeriopetuse paremaks muutmiseks. Samuti võrreldi konfirmandide seisukohta pastorite arvamusega.

Küsitlus viidi läbi 1995. aastal EELK konfirmandide ja pastorite seas ning sellele vastas 402 täisealist leerilast ja 33 pastorit. Küsitlusest selgus, et leerilaste religioosne sotsialisatsioon on nõrk, kuid suur osa konfirmandidest on siiski ise osalenud ka koguduse jumalateenistusel, ametitalitustel. Viiendik vastanutest oli käinud pühapäevakoolis või religiooniõpetuses.

Leeri tuldi nelja põhjuse ajal, milleks olid usulis-eksistentsiaalne, tseremoniaalne, perekondlik-traditsiooniline ja formaal-traditsiooniline faktor. Enim mõjutab konfirmande leeri tulema soov saada kiriklikke talitusi.

Täiskasvanute eluprobleemid olid seotud antud uurimuse põhjal ennekõike töö ja karjääriga, uute väljakutsete leidmisega ning abielu ja partnersuhtega. Mida vanem oli vastaja, seda olulisemad olid talle usulised küsimused. Konfirmandid väärtustavad oma elus uute asjade avastamist, tervist, abielu, abi-kaasat ja inimsuhteid.

Konfirmandid ootavad leerikoolilt ennekõike lisateavet ristiusust ja Jumalast, huvitavat õpetust ja paremat piiblitundmist ning teavet meie kultuuri-traditsioonist. Need ootused ka täitusid.

Õpetusmetoodikas rakendati konfirmandide hinnangul kirikuõpetajate poolt kõige rohkem loenguvormi, mis aga ei sobi täiskasvanute koolitamiseks. Rohkem oleks vaja vestlust ja rühmatööd.

Teemadest ootasid leerilapsed kõige rohkem jumalateenistuse ja käskude käsitlemist.

Konfirmandide jaoks oli leerikool ennekõike teadmiste saamise kohaks. Leerilapsed kasutaksid leerikooli paremaks muutmiseks ennekõike leeriõpetuse metoodika muutmist.

Analüüsidest pastorite vastuste tulemusi ja võrreldes neid leerilaste omadega, võis märgata, et õpetajad ei tajunud piisavalt hästi konfirmandide probleeme. Tekkis tunne, et leerikool on argimaailmast eemaldunud ega haaku leeriõpilaste eluga.

Sellest järeldub, et leerikooli arengustrateegias tuleks ennekõike tõsta leerikooli elulähedust ja muuta õpetusmetoodikat täiskasvanutele sobivaks.

EELK täiskasvanute leeritöö arengustrateegia lähtus EELK leeritöö eesmärgist „Aidata inimesel uskuda Kolmainu Jumalasse ning aidata tal kasvada usus ja koguduse osaduses nii, et usk oleks inimese elu kandev jõud” (Leeritöötoimikond, 2002, 57).

Arengustrateegias soovitati seitset tegevussuunda EELK täiskasvanute leeritöö arendamiseks:

1. Õpetusmetoodika muutmine.
2. Leeriõpetuse ajalise kestvuse ja tunnimahu lisamine.
3. Anda konfirmandidele võimalus pakkuda ise välja leeritundide teemasid.
4. Leerikooli eluläheduse tõstmine.
5. Leerikooli kommunikatiivsemaks muutmine.
6. Leerikoolist teavitamise parandamine.
7. Leerikooli tulemiseks sobiva tausta loomine.

Nendest arengustrateegia tegevussuundadest lähtudes on võimalik täiskasvanute leeritööd arendada ja aidata inimestel elada oma elu nii, et usk oleks elu kandvaks jõuks. Esmalt on oluline tutvustada strateegiat kirikuõpetajatele ja see on võimalik nii EELK õpetajate konverentsidel toimuvate arutluste kaudu kui ka EELK ristimistöörühma kaudu. Samuti on strateegia rakendamiseks võimalik luua koostöös EELK-ga tegevuskava, mis aitab rakendada strateegiat ellu.

11. LÜHENDID

Agenda – Eesti Evangeeliumi Luteri Usu Kiriku Agenda

Commission – Commission on Education. Report 1957–1963. Document no.16. Fourth Assembly of the Lutheran World Federation July 30–august 11. 1963.

EELK – Eesti Evangeelne Luterlik Kirik

Kirkon Kirkon K-ohjelma – Kirkon kasvatustoiminnan kokonaisohjelman aikuisia koskeva ohjelmarunko

Käsiraamat – Jumalateenistuste ja kiriklike talituste käsiraamatu prooviväljaanne 1 koos parandustega. Konfirmatsioon

Leeritöö toimkond – EELK Noorsootöö Keskus, Leeritöö toimkond

LML – Luterlik Maailmaliit

12. KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

Allikad

- Commission** – Commission on Education. Report 1957–1963. Document no.16. Fourth Assembly of the Lutheran World Federation July 30–August 11. 1963. Helsinki, Finland
- EELK Noorsootöö Keskus Leeritöö toimikond.** Leeritöö EELKs. Eelnõu. Tallinn, 2002.
- Eesti Evangeeliumi Luteri Usu Kiriku Agenda.** E.E.L.K. Konsistoorium Toronto, EELK Konsistoorium Tallinn. Tallinn, 1994.
- Evangelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat.** Jyväskylä, 1990.
- Jumalateenistuste ja kiriklike talituste käsiraamatu prooviväljaanne 1 koos parandustega.** Konfirmatsioon. EELK liturgiline komisjon, Tallinn 1996/2002
- Kirkon kasvatustoiminnan kokonaisohjelman aikuisia koskeva ohjelmarunko.** Kirkon kasvatusasian keskus, Vammala, 1979.
- Laanoja, Priit.** Üldhariduskoolud, kus õpetatakse usu- või religiooniõpetust. E-kiri töö autorile. 19.06.2006.
- Rippikoulu-suunnitelma 2001.** Elämä – usko – rukous: rippikoulu-suunnitelma 2001. Kirkkohallitus, Kirkon Kasvatusasian Keskus, Porvoo, 2001.
- Statistikaamet.** 2000. aasta rahva ja eluruumide loendus. Haridus. Usk. Tallinn, 2002.
- Sildvee, Riina.** EELK arvtabel. E-kiri töö autorile. 15.04.2005
- Suunnitelma aikuisten rippikoulua varten.** Piispainkokouksen 17.09.1980 hyväksymä suunnitelma aikuisten rippikoulua varten. Vammala, 1980.

Kasutatud internetiallikad:

- <http://www.ekn.ee/index.php> –15.02.2007 Eesti Kirikute Nõukogu
- http://www.eelk.ee/intranet/arvuline2005_a2.php – 02.04.2006 Eesti Evangeelne Luterlik Kirik
- <http://www.eelk.ee/intranet/doc/vaimulikud2004.ppt> – 17.07.2006 Eesti Evangeelne Luterlik Kirik
- <http://www.eelk.ee/statistika.html> – 11.12.2006 Eesti Evangeelne Luterlik Kirik
- <http://www.eelk.ee/teejuht.html#ptk4> – 14.06.2006 Eesti Evangeelne Luterlik Kirik
- <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> – 14.06.2006 Statistikaamet
- <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=633949> – 02.10.2006 Riigiteataja

Kirjandus

- Altnurme, Lea.** Kristlusest oma usuni. Uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. sajandi II poolel. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2006.
- Altnurme, Lea.** Mitut usku Eesti. Valik usundiloolisi uurimusi. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004

- Ball**, Matthias, **Kaune**, Matthias, **Koch** Ulrich. Werkbuch Erwachsenenkatechese. Katechese im Spannungsfeld zwischen Anhänger- und Kundenorientierter Verkündigung. Bernward bei Don Bosco, München, 1999.
- Barbour**, Ian G. Myths, models and paradigms: the nature of scientific and religious language. S.C.M. Press, London, 1974.
- Brenner**, Beratus. Europa und der Protestantismus. Göttingen, 1993.
- Bruck**, Andreas. Lebensfragen. Eine praktische Anthropologie. Westdeutschen Verlag, Opladen, 1997.
- Bunge**, Mario. Ethics: The Good and the Right. Dordrecht, Reidel, 1989.
- Copray**, Norbert. Jung und trotzdem erwachsen 1. Patomos Verlag, Düsseldorf, 1987.
- Copray**, Norbert. Jung und trotzdem erwachsen 2. Patomos Verlag, Düsseldorf, 1988.
- Elsenbast**, Volker. Handbuch für die Arbeit mit Konfirmandinnen und Konfirmanden. Gütersloh, 1998.
- Emeis**, Dieter, **Schmitt**, Karl Heinz. Handbuch der Gemeindegatechese. Herder, Freiburg-Basel-Wien, 1986.
- Erikson**, Erik H. Identität und Lebenszyklus. Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1973.
- Fraas**, Hans-Jürgen. Die Religiosität des Menschen. Ein Grundriss der Religionspsychologie. Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, 1990.
- Frielingsdorf**, Karl. Vom Überleben zum Leben. Wege zur Identitäts- und Glaubensfindung. Grünewald, Mainz, 1993.
- Fowler**, James W. Stufen des Glaubens: Die Psychologie der menschlichen Entwicklung und die Suche nach Sinn. Gütersloh, 1991.
- Frör**, Kurt. Zur Geschichte und Ordnung der Konfirmation in den Lutherischen Kirchen. München, 1962.
- Grethlein**, Christian. Gemeindepädagogik. Walter de Gruyter, Berlin – New York, 1994.
- Grom**, Bernhard. Religiosität als beeinträchtigender und fördernder Faktor in der Persönlichkeitsentfaltung – Entfaltung der Persönlichkeit im Glauben. Frielingsdorf, Karl(väljaandja). Matthias-Grünewald-Verlag, Mainz, 1996, lk 22–50.
- Grom**, Bernhard. Religionspsychologie. Vandenhoeck & Ruprecht, München, 1992.
- Haslinger**, Herbret. Praktische Theologie. Grundlegungen. Matthias-Grünewald-Verlag, Mainz, 1999.
- Haslinger**, Herbret. Praktische Theologie. Durchführungen. Matthias-Grünewald-Verlag, Mainz, 2000.
- Häring**, Hermann. Glaube ja – Kirche nein? Die Zukunft christlicher Konfessionen. Darmstadt, 2002.
- Jentsch**, Jetter, **Kiessig**, Reuer. Evangelischer Erwachsenkatechismus. München, 1975.
- Kalb**, Friedrich. Grundriss der Liturgik. München, 1985.
- Kansanaho**, Erkki. Konfirmaatio. Suomalainen teologinen kirjallisuusseura, Helsinki, 1956.
- König**, Karl. Kleine Entwicklungspsychologie des Erwachsenenalters. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen-Zürich, 1995.
- Knuutila**, Jyrki, **Koskenvesa**, Esko, **Tamminen**, Kalevi. Käytännöllinen teologia ja kirkko. Helsinki, 1992.
- Lempiäinen**, Pentti. Pyhät toimitukset, Rauma, 1985.
- Leppisaari**, Irja. Aikuisen kasvu ja oppiminen kirkossa. Oulu, 2000.

- Levinson**, Daniel J. Das Leben des Mannes. Werdenskrisen, Wendepunkte, Entwicklungschancen. Kiepenheuer&Witsch, Köln, 1979.
- Liiman**, Raigo. Usklikkus muutuvus Eesti ühiskonnas. Tartu, 2001.
- Lindblom-Yläne**, Sari , **Nevgi**, Anne, **Kaivola**, Taina. Opiskelu yliopistossa – Yliopisto ja korkeakouluopettajan käsikirja. Koostanud **Lindblom-Yläne**, Sari ja **Nevgi**, Anne. Vantaa, 2003. Lk 117–138.
- Lück**, Wolfgang, **Schweitzer**, Friedrich. Religiöse Bildung Erwachsener. Grundlagen und Impulse für die Praxis. Kohlhammer, Stuttgart, 1999.
- Maslow**, Abraham A. Psychologie des Seins. Kindler Taschenbücher, Regensburg, 1981.
- Mezirow**, Jack. Uudistava oppiminen – kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Helsinki, 1996.
- Moosbrugger**, Helfried, **Zwingmann**, Christian, **Frank**, Dirk. Religiosität, Persönlichkeit und Verhalten. Beiträge zur Religionspsychologie. Waxmann Münster – New York, 1996.
- Murken**, Sebastian. Gottesbeziehung und psychische Gesundheit. Waxmann, Münster, 1998.
- Niemelä**, Kati. Hyvä rippikoulu. Rippikoulun laatu ja vaikuttavuus. Jyväskylä 2002 Kirkon tutkimuskeskus sarja A nro 79, 2002.
- Niemelä**, Kati. Vieraantunut vai pettynyt? Kirkosta eroamisen syyt Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa. Kirkon tutkimuskeskus, Tampere, 2006.
- Nipkow**, Karl Ernst. Bildung als Lebensbegleitung und Erneuerung. Kirchliche Bildungsverantwortung in Gemeinde, Schule und Gesellschaft. Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, Gütersloh, 1990.
- Nipkow**, Karl Ernst. Erwachsenwerden ohne Gott? Gotteserfahrung im Lebenslauf. Chr. Kaiser, München, 1987.
- Orth**, Gottfried. Erwachsenenbildung zwischen Parteilichkeit und Verständigung. Vandenhoeck&Ruprecht in Göttingen, 1990.
- Paul**, Toomas. Kirik keset küla. Tartu, 2003.
- Piaget**, Jean. Meine Theorie der geistigen Entwicklung. Fischer Taschenbuch, Frankfurt am Main, 1983.
- Pilli**, Einike. Terviklik elukestva õppe kontseptsioon Eesti protestantlike koguduste kontekstis, Tartu, 2005.
- Pöyhönen**, Veikko. Kirkko ja kulttuuri. Jyväskylä 1983. Kirkon Tutkimuslaitos sarja A n:o 41, 1983.
- Pöyhönen**, Veikko. Kirkon kasvatusjärjestelmä. Tutkimus kirkon kasvatustoiminnan kokonaisuohjelman järjestelmästä kasvatustavoitteiden valossa. Tampereen yliopiston kasvatustieteen laitos, 1986.
- Repo**, Hannele. Askel seurakuntaan. Virolaisten rippikouluopettajien käsitykset rippikoulusta ja konfirmaatiosta. Helsingin yliopisto, Käytännöllisen teologian laitos, Helsinki, 2002.
- Rikkonen**, Irja. Rippikoulunkäyneiden nuorten uskonnollisuus. Uskonnonpedagogiikan pro gradu – tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki, 1987.
- Rissanen**, Antero. Kasvatustyön suunnittelu seurakunnassa. Vammala, 1992.
- Schäuble**, Gerhard. Die schönsten Jahre des Lebens? Lebenslagen und Alltagsrhythmen von jungen Alten. Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart, 1989.

- Schoch**, Anna N. Altersspezifische Verhaltensweisen. Eine empirische Studie über Einstellungsveränderungen im mittleren Erwachsenenalter. München, 1990.
- Schweitzer**, Friedrich. Postmoderner Lebenszyklus und Religion. Eine Herausforderung für Kirche und Theologie. Chr. Kaiser Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh, 2003.
- Seppälä**, Jarkko. Opettava ja kasvattava kirkko. Helsinki, 1988.
- Seppälä**, Jarkko. Opettajien käsitykset ja odotukset rippikoulun kehittämisestä 1990-luvun alkaessa. Helsinki, 1993.
- Soom**, Kaido. Konfirmatsioonijumalateenistus luterlikus kirikus. Diplomitöö. Usuteaduse Instituut, Tallinn, 1995.
- Soom**, Kaido. Rippikoulu ja elämä – tutkimus Viron kirkon rippikoulun elämänläheisyydestä. Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian laitos Pro gradu tutkielma, 2000.
- Tammsalu**, Jaan. Leeritöö EELK-s aastatel 1988–2000 ja rakenduslikud soovitusel leeritööks. Tallinn, 2007.
- Tebartz van Elst**, **Franz**, Peter. Der Erwachsenen Katechumenat in den Vereinigten Staaten von Amerika. Eine Anregung für die Sakramentalpastoral in Deutschland. Oros Verlag, Altenberge, 1993.
- Teinonen**, Riitta ja Seppo. Ajasta ylösnousemukseen. Helsinki, 1975.
- Tynjälä**, Päivi. Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Tampere, 2000.
- Uphoff**, Berthold. Kirchliche Erwachsenenbildung. Befreiung und Mündigkeit im Spannungsfeld von Kirche und Welt. Kohlhammer, Stuttgart-Belín-Köln, 1991.
- Valk**, Pille. Eesti kooli religiooniõpetuse kontseptsioon. Tartu, 2002.
- Vapaavuori**, Hannu. Usko elämän kätöksä – kirkkososiologian vaiheita ja näkökulmia vuosituhatannen lopulla. Helsinki, 1995.
- Võgotskii**, L. C. Sobranie sotshinenii. Tom tretii. Problemõ razvitija psihiki. Pedagogika, Moskva, 1983.
- Walther**, Andreas (väljaandja). Junge Erwachsene in Europa. Jenseits der Normalbiographie? Leske + Budrich, Opladen, 1996.
- Whitbourne**, Susan Krauss, **Weinstock**, Comilda S. Die mittlere Lebensspanne. Urban & Schwarzenberg, München – Wien- Baltimore, 1982.

13. ADULT CONFIRMATION IN THE ESTONIAN EVANGELICAL LUTHERAN CHURCH.

Summary

While analysing the statistics of the Estonian Evangelical Lutheran Church I noticed that although the yearly attendance of the confirmation classes is quite high, only a part of the confirmands remain in contact with the church and continue to pay the membership donation. According to statistics at least one third of the persons confirmed during last 15 years have lost their link to the church by now. This fact points to the need for developing a confirmation program, which would encourage the confirmands to become active church members.

The objective of my dissertation is to create a development strategy plan for the adult confirmation classes in the Estonian Evangelical Lutheran Church (EELC). In order to accomplish this general goal it is important to understand:

- the theology of confirmation;
- the concepts of adult development from perspectives of different human development theories;
- the theoretical-pedagogical basics of the adult education in church context;
- the empirical analysis of the adult confirmation in the EELC in order to understand the motives, expectations and possible disappointments of the confirmands.

The contemporary evangelical theology of confirmation has two trends. According to the first one all concepts introduced by the Age of Enlightenment and pietism, which are alien to the Lutheran thinking, need to be excluded from the confirmation theology and worship practises. Second trend is encouraging new ideas aiming to change the situation in church e.g. inviting children to participate in communion (Soom, 1995, 49).

In most of the churches membership and baptismal vows are not required. The number of confirmation questions has been cut. The emphasis is laid on the prayer of intercession, blessing and involvement of the confirmands in worship services (Soom, 1995, 59).

The empirical part of my dissertation raises important question about the age of reaching the adulthood. This is a debatable concept as different individuals reach the adulthood at different age. Several well known researchers of human life span (Coprav, 1987, 7; Schweitzer, 2003, 91; Grethlein, 1994, 218) have suggested the age of 18, which is also accepted by the Constitution of the Republic of Estonia (<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=633949> –

02.10.2006). Based on that the adult confirmands were considered to be at least 18 years old and younger people were not questioned.

The study of different development theories enabled to create the concept of the survey, helping to take into account the development level of the confirmands of certain age. Good knowledge of theories of human life crises enables to understand the growing need for answers to the problems people are facing today. In order to help people and strengthen their personal faith, the confirmation classes should pay attention to the important issues of life and address them adequately. The main goal of the survey was to map the issues of life of different age groups, which need to be addressed by the confirmation strategy.

Best results are achieved with good knowledge of religious and developmental background of the confirmands. The survey maps their religious development using questions concerning religious beliefs both from the aspects of life issues and values. The perception that ones problems are addressed in the confirmation class and that the answers to these problems can be received through faith, will boost the personal development. Therefore the survey has to pay enough attention on the life issues of the confirmands and the strategy should include all main issues of human life.

The theories of Whitbourn, Weinstock, Bruck and Mezirow all agree in principle that the background of the adult must be taken into account during education. The teacher has obligation to find out about the personal experiences of the confirmands and make respective adjustments to the teaching. The survey form and the procedure of the empirical research are described in the next chapter. The survey sent to the confirmands consisted of seven pages (see Appendix I) and its purpose was to map the background of the confirmands, their motives for joining the confirmation class, expectations and subsequent evaluation.

Content of the survey

The first question concerned seven teaching methods used in the EELC confirmation classes: lecture, discussion, personal reading, dramatization, group work, participation in church activities, Bible study.

The confirmands were asked to evaluate the usage of these methods in teaching, using 5 point scale. In addition to these seven methods the confirmands were asked to add one more method that was used in their confirmation class.

The next 15 multiple-choice answers revealed the reasons for joining the confirmation class. These answers covered motives that were driven by religious-existential questions, desire to participate in church ceremonies, influences from close persons or tradition. In addition to the multiple-choice

answers confirmands were asked to name one more personal reason for joining the confirmation class.

The next 11 multiple-choice answers dealt with the daily problems of the confirmands and were classified as social, religious and existential. The next 17 multiple-choice answers concerned the view of life and values of the confirmands. The next 28 multiple-choice answers were included in order to analyse the teaching topics covered in the confirmation class. At the end of the given choice the confirmands were asked to add extra topics that were not on the list. The same list was given one more time asking the confirmands to evaluate the scope of topics covered in the confirmation class.

The next 16 multiple-choice answers dealt with the expectations towards the subject matter and organization of the confirmation classes.

Open questions 9–14 asked to name three strengths of the confirmation classes, why the confirmand decided to join the class, what issues of life were addressed, in what ways the confirmation classes assisted to understand Christianity better and how the confirmation classes can be further improved. The confirmands had a choice between three different answers to each question. At the end of these open questions they were asked to add their own thoughts.

Last questions concerned the background of the confirmands: their age, church membership and involvement in church activities of their parents and grandparents, family traditions and religious practises e.g. praying and observance of church holidays. The confirmands were asked to describe their involvement in different church activities. They were given choice between 12 activities and asked to mark the frequency of participation in each of them. At the end of the list the confirmands were asked to add any other activity not mentioned in the survey.

The pastors were asked (see Appendix II) basically same questions in order to compare the views of the clergy and the confirmands. They were questioned about teaching methods, reasons for joining the confirmation class, about their daily problems, view of life and values. Next questions concerned the expectations towards the scope of different topics. The pastors were asked to analyse the expectations of the confirmands towards the subject matter and the organization of the confirmation classes.

The open questions were also similar to the ones asked to the confirmands. Additional questions were asked about the teaching materials used in the confirmation classes. Six most popular and traditional study materials were listed and additional materials were asked to add if necessary. One question asked to name the persons responsible in the congregation for the teaching and describe their religious background. Last questions concerned the background of the pastor: age, year of ordination, gender, position in the church, education and congregational setting. The frequency of meetings and the size of confirmation class were also asked to evaluate.

Method of the survey

The survey was conducted in 2005. In the beginning of the year a letter was sent to all pastors of the EELC via e-mail list. They were informed about the survey and asked for cooperation in distributing it to the confirmands and pastors. The letter received 14 responses from the pastors who informed about their confirmation plans for 2005. Next step was to make phone calls to those pastors who did not respond, asking about their plans for 2005. The collected information covered all congregations of the EELC. The survey was sent out to all congregations by regular mail, together with the return envelopes. To seven congregations the survey was delivered personally. The survey was filled out by the confirmands and pastors during the last confirmation class meeting and returned by mail.

The aim of the survey was to reach all adult confirmands. All together 616 surveys were sent out to the confirmands and 457 (74 per cent) were returned. As the goal was to find out about the motives of joining the confirmation class and the attitude towards the confirmation, an important factor was the age of the confirmands. 46 surveys out of 475 were filled out by minors and therefore left out (11 per cent), 9 surveys (2 per cent) were left out due to the missing age. 402 surveys that were filled out by adults did qualify for the analysis. One can make a conclusion that at least 402 (21 per cent) of all 1921 confirmands in 2005 were adults and willing to respond to the survey.

At first the age of the confirmands was analysed. It turned out that most of them (80 per cent) belonged to the age group 18–32 and at least 10 confirmands were born on each year. 39 confirmands were 25 years old. The number of the confirmands over 50 years old was significantly smaller and only 1–3 were born on each year. 267 respondents (67 per cent) were female and 133 (33 per cent) were male.

Half of the confirmands had mother who was a church member and one third had father as a church member. Still the religious skills were not very visible as only 16 per cent of the confirmands were instructed to pray at home. About half of the homes celebrated church holidays during the year and many confirmands were active in the church before confirmation: 23 per cent had attended Sunday school, 20 per cent had the religious education as part of their general education, 77 per cent had participated in worship services and many had taken part in various church ceremonies. Regardless of positive statistics the confirmands consider their own participation in the congregation very low: 64 per cent of the confirmands stated that prior to the confirmation they were not involved in the church activities at all.

According to the results of the survey the reason for adults to join the confirmation class is first of all explained by the need to have access to the church ceremonies (wedding, baptism, funeral, godparenting). Second important reason is their general interest in church and desire to learn more

about God. An important factor is the customary behaviour. The least important are the influences from parents and friends who have decided to join the confirmation class.

Factor analysis was applied to the answers concerning the reasons of joining the confirmation class and it revealed four important factors: religious-existential, tseremonial, family-traditional and formal-traditional. Older confirmands were more influenced by the religious-existential factor, younger by the tseremonial and family-traditional factor. Men joined the confirmation class mainly by tseremonial reasons.

Those who were influenced by the family-traditional factor had more religious parents who had taught them to pray and celebrate the church holidays. This can be explained as religious socialization. The confirmands who were influenced by religious-existential factor had been prior to confirmation more active participating in different church activities, worship services and ceremonies.

According to the analysis of answers to open questions the main reason for joining the confirmation class is first of all the desire to have access to church ceremonies, afterwards come the need for information and certain rights in the church, and finally the influence of close persons.

According to the survey the life issues of adults are first of all related to everyday life: occupation, career, new challenges, marriage and partnership relations. For older confirmands the religious-existential issues are more important.

For those who are influenced by the religious-existential factor the religious issues and questions of life and death appear to be more important. Less importance is given to the occupation and career issues. The problems of those influenced by the family-traditional factor are related to the desire to become self-dependent. Most of the people influenced by the formal-traditional factor are looking for new challenges.

The analysis of answers to open questions show that the confirmands increased their general knowledge and received answers first of all to the questions concerning religion and values. The daily problems were mentioned only in fourth place.

High priority was given to discovering new concepts, health, marriage, spouse and human relationships. The direct religious statements did not dominate and were mentioned at the end of the list. Older confirmands tend to look for the meaning of life and rely more on God.

For the confirmands influenced by the religious-existential factor were important following statements: *Life has no meaning without God* and *I trust in God only*. Less importance was given to economic security. For those influenced by the tseremonial factor the latter was more important. The confirmands influenced by the formal-traditional factor gave first priority to human relationships.

The confirmands expect from the confirmation class first of all attractive teaching which provides additional knowledge about the Bible, Christianity and God, and about our cultural traditions. Least expected are the questions of human relationships and self-dependency. Older confirmands expect more analysis of important issues and instructions for praying.

The essential expectations of the confirmands were well met. They admitted that the confirmation class provided above all new knowledge about the Bible, Christianity, God and our cultural traditions. Least of all the needs for new relationships and self-dependency were met.

The expectations of those who hoped to find faith and grow strong in it were best met by the confirmation class. The correlations between the expectations and actual quality of teaching appeared to be very weak.

The confirmands did expect from the confirmation class first of all the treatment of subjects like worship service, commandments, sacraments and the Bible. Least of all were expected the topics like occupation, career, health, sickness and the problems related to addiction. The instructions about worship were more expected by those who were prior to confirmation influenced by the religious-existential and tseremonial factors. The topic of prayer was more expected by those who were influenced by the religious-existential factor. The treatment of daily problems was expected by those who were influenced by the tseremonial factor.

The analysis of the scope of different topics shows that the Bible, commandments, sacraments and worship service were covered in more detail. Least of all were covered the problems related to addiction, health, sickness, occupation and career.

Comparing the average values of the expectations and actual outcome one can conclude that more emphasis was laid just on three topics: the Bible, commandments and church history. Significantly less emphasis was laid on the following topics: creation, marriage, partnership relations and problems related to addiction.

The confirmands indicated that the confirmation class increased their knowledge and thus helped them to understand better the Bible, Christianity, history and religion in general. An important aspect was learning about Christianity through sacraments, religious experiences, worship services and the church year. In addition to that the significant importance was given to knowledge about Jesus Christ, God, prayer, commandments, church and human condition in general.

The prevailing opinion is that the most important task of the confirmation classes is to convey new knowledge. Significant importance was also given to the methodology and faith. Emphasised were also closeness to actual life, role of the pastor, church and human relationships.

Among the improvement proposals of the confirmation classes most frequent was the demand for a better methodology, which includes the group work,

discussion and participation in church activities. Significant number of people asked to prolong the confirmation class. In addition to that several topics were asked to cover better in order to bring the teaching closer to actual life.

Next step was to analyse the answers of pastors. The pastors received 52 surveys and 33 were returned (63 per cent). The total number of active pastors in the EELC was 139 in 31st December 2004 (<http://www.eelk.ee/intranet/doc/vaimulikud2004.ppt> – 02.04.2005). Consequently 24 per cent of all pastors in ministry did respond to the survey.

Among the respondents of this survey are represented the pastors from all age groups and with different ordination periods, the distribution by age corresponds to the overall situation in the EELC. Most of the responses came from the age group 26–35 and from those pastors who were ordained less than 5 years ago. 78 per cent of the respondents were male and 22 per cent were female. 74 per cent were serving as priests. For 78 per cent of the pastors it took a certain period of personal development to become witnessing Christians. The majority of the responses came from the pastors serving in towns with more than 20 000 dwellers and from the pastors of the congregations with membership of 1000–2500. In most cases the confirmation class was arranged a couple of times each year.

In half of the congregations the confirmation class lasted 11–30 hours and group had 6–10 members. In most cases the class was led by the pastor, sometimes by music leader. Usually the Bible and the Catechism were used as study materials. Most common teaching methods were lectures and discussions.

According to the pastors' opinion the most important issues of life of the adult confirmands are the religious questions, marriage, partnership relations and finding solutions to different daily problems. The least important are questions related to self-dependency, health and sickness, quest for new challenges. In the answers to open questions most of the pastors stated that above all were addressed issues of life related to faith, values and general knowledge.

According to the pastors' evaluation the confirmands give first priority to health, spouse and marriage. Least of all the issues of faith are valued: trust in God, meaning of life in serving God, trust in other people.

According to the pastors' evaluation the confirmands expect from the confirmation class first of all additional knowledge about Christianity, God, attractive teaching and answers to questions related to issues of life. Least of all are expected self-dependency and interesting free time activities. Most of the new knowledge obtained in the confirmation class concerned the Bible, Christianity, God and growth of personal faith. Least of all did the confirmands receive self-dependency and interesting free time activities.

According to the pastors opinion above all was the confirmation class expected to cover topics related to the Bible, sacraments, different churches and prayer. The least of all were expected topics related to addictions and self-dependency. More time was spent on the Bible, sacraments, confession of faith

and life of Jesus; least of all was spent time on problems related to addictions, health and sickness.

According to the pastors evaluation the confirmation class helps the confirmands to understand the Christianity first of all through the knowledge. Important aspect was also understanding and experiencing faith, and information about the church and local congregation. The main strength of the confirmation class lies in the faith that is practised. Important is the knowledge about the issues of faith, Christianity and the Bible. The confirmands are expected to come closer to the church and grow into local congregation. According to the pastors opinion the confirmation classes can be improved in the first instance by introducing new methodology. Different methods and materials should be obtained and used, the confirmation class could last longer, new topics could be added and the teaching process made more communicative and close to actual life.

Development strategy of the confirmation classes

Based on the analysis of the survey results the development strategy of adult confirmation in the EELC was created. Its course of action is following:

1. Changing the teaching methodology

- Introducing teaching methods more suitable for the adult education e.g. discussion, group work and participation in the church activities.
- Involving non-clergy as instructors in the confirmation classes (e.g. music leaders, youth workers, elders, board members)
- Offering pastors in-service training in order to improve their pedagogical skills

2. Extending the scope of the content

- Increasing the number of teaching hours.
- Offering the confirmands more possibilities to participate in worship services and different church activities (e.g. youth work, diaconal ministry, church music, Bible study, prayer meetings, fellowship groups for middle-aged etc).

3. Offering the confirmands opportunity to choose attractive topics

4. Bringing the confirmation classes closer to actual life

- Grouping the confirmands by age:
 1. Offering younger confirmands topics concerning their adulthood and self-dependency, organizing free time activities.

- 2. Offering older confirmands analysis of issues related to the religion, health and sickness, life and death and give instructions concerning prayer.
- Covering the issues of life in depth and pointing to the solutions offered by our Christian faith and world view:
 1. Occupation and career.
 2. Finding new challenges.
 3. Marriage and partnership relations.
- Offering the confirmands following:
 1. Knowledge about Christianity and God.
 2. Attractive teaching.
 3. Better knowledge of the Bible.
- Including more topics important to the confirmands:
 1. Worship service
 2. Gods commandments
 3. Sacraments
 4. The Bible

5. Using more communicative teaching

- Finding out about the expectations and background of the confirmands and considering it in the teaching process.
- Introducing pastor to the confirmands.
- Communicating with other church workers.
- Getting known each other and creating group identity.

6. Adding publicity for the confirmation classes

- Using newspaper adverts.
- Sharing information on the Internet.
- Introducing topics of confirmation classes on television and on the radio.
- Introducing the confirmation class in Sunday school.
- Introducing the confirmation class in comprehensive schools, cooperating with the local school.

7. Creating positive background for the prospective confirmands

- Developing the Sunday school and inviting as many children to attend as possible.
- Teaching religious education in comprehensive schools to as many students as possible.
- Developing the youth work in church and involving as many young people as possible.
- Paying more attention to the quality of the worship services and church ceremonies.

14. LISAD

Lisa 1. Küsitlusankeet konfirmandidele

Austatud leerikoolis osaleja!

Tartu Ülikooli usuteaduskonna praktilise teoloogia lektor Kaido Soom uurib käesoleva ankeediga täiskasvanute heaks tehtavat leeritööd selleks, et selgitada, mil viisil leeritöö vastab täiskasvanu eluküsimustele ja ealistele ning eluliste probleemidele. Antud uurimustöö eesmärgiks on luua täiskasvanute leeritöö strateegia. Küsitluse läbiviimise põhimõtetega on tutvunud EELK Peapiiskop Andres Pöder ja andnud oma nõusoleku ja toetuse selle küsitluse läbiviimiseks. Küsitlus on anonüümne ja selle tulemusi kasutatakse teaduslikus töös. Täidetud ankeet palun anda kirikuõpetajale, kes edastab selle uurimuse läbiviijaile. Oleme väga tänulikud vastamise eest!

Palun küsimustele vastamisel ringistada Teie arvamust väljendava vastusevariandi järel olev number, kusjuures

1 = mitte sugugi
2 = üsna vähe
3 = mingil määral
4 = üsna palju
5 = väga palju

1. Milliseid õpetamismeetodeid kasutati leerikoolis?

a. Loeng	1	2	3	4	5
b. Vestlus	1	2	3	4	5
c. raamatute iseseisev lugemine	1	2	3	4	5
d. dramatiseering	1	2	3	4	5
e. rühmatöö	1	2	3	4	5
f. koguduse töövormides osalemine	1	2	3	4	5
g. töö Piibliga	1	2	3	4	5
h. muu, mis	1	2	3	4	5
2. Millisel määral mõjutasid järgmised põhjused Teid tulema leerikooli?

vanemad/vanavanemad soovisid	1	2	3	4	5
soov õppida tundma Eesti traditsiooni	1	2	3	4	5
abikaasa/elukaaslane soovis	1	2	3	4	5
sõbrad/kolleegid läksid leerikooli	1	2	3	4	5
kirik huvitas	1	2	3	4	5
leerikool on hea tava	1	2	3	4	5
olen kirikult saanud elu rasketes olukordades tuge	1	2	3	4	5
soovisin saada rohkem teada Jumalast	1	2	3	4	5
soovisin saada ristitud	1	2	3	4	5
soovin tulevikus laulatust	1	2	3	4	5
soovin, et mind maetaks kunagi kiriklikult	1	2	3	4	5

soovisin saada tulla armulauale	1	2	3	4	5
tahaksin saada ristivanemaks	1	2	3	4	5
selline on meie perekonna traditsioon	1	2	3	4	5
tahtsin leida elu mõtet	1	2	3	4	5
muu põhjus (kirjutada milline)					
3. Minu elus on olulisteks probleemideks:					
iseseisvumine	1	2	3	4	5
töö, karjäär	1	2	3	4	5
abielu/partnersuhte loomine	1	2	3	4	5
mõttekaaslaste leidmine	1	2	3	4	5
uute väljakutsete leidmine	1	2	3	4	5
eluprobleemidele lahenduse leidmine	1	2	3	4	5
elumõtte leidmine	1	2	3	4	5
tervise/haigusega seonduv	1	2	3	4	5
sõprade leidmine	1	2	3	4	5
elu ja surma teema	1	2	3	4	5
usulised küsimused	1	2	3	4	5
4. Millisel määral nõustute järgmiste väidetega:					
Olen elus õnnelik	1	2	3	4	5
Elus on alati avastada uusi asju	1	2	3	4	5
Püsiv abielu on turvaliseks eluks oluline	1	2	3	4	5
Aeg tormab nii kiiresti	1	2	3	4	5
Tähtsaim on leida elu mõte	1	2	3	4	5
Saadud elukogemust ei vahetaks ma mitte millegi vastu	1	2	3	4	5
Kõige olulisemad on suhted teiste inimestega	1	2	3	4	5
Loodan elus üksnes Jumalale	1	2	3	4	5
Usaldan teisi inimesi	1	2	3	4	5
Elus on oluline vabadus	1	2	3	4	5
Elus on tähtis majanduslik kindlustatus	1	2	3	4	5
Kirikut võib usaldada	1	2	3	4	5
Tervis on elus kõige tähtsam väärtus	1	2	3	4	5
Ilma usuta Jumalasse pole elul mõtet	1	2	3	4	5
Üksindustunne võtab elust õnne	1	2	3	4	5
Ma ei tea, mida toob tulevik	1	2	3	4	5
Armastav abikaasa/elukaaslane on õnneliku elu alus	1	2	3	4	5
5. Leerikoolis käsitleti järgmisi teemasid:					
Piibel	1	2	3	4	5
palvetamine	1	2	3	4	5
kiriku ajalugu	1	2	3	4	5
inimese iseseisvumine	1	2	3	4	5

Jumala antud käsud	1	2	3	4	5
töö, karjäär	1	2	3	4	5
piht	1	2	3	4	5
abielu/partnersuhte loomine	1	2	3	4	5
uute väljakutsete leidmine	1	2	3	4	5
oma koguduse ajalugu	1	2	3	4	5
teadus ja religioon	1	2	3	4	5
lunastus	1	2	3	4	5
eluprobleemidele lahenduse leidmine	1	2	3	4	5
sakramendid(ristimine ja armulaud)	1	2	3	4	5
elumõtte leidmine	1	2	3	4	5
sõltuvusprobleemid(alkohol, narkootikumid, suitsetamine)	1	2	3	4	5
kiriku struktuur	1	2	3	4	5
tervise/haigusega seonduv	1	2	3	4	5
loomine	1	2	3	4	5
Jeesuse elu	1	2	3	4	5
koguduselu	1	2	3	4	5
jumalateenistus	1	2	3	4	5
suhted teiste inimestega	1	2	3	4	5
patt	1	2	3	4	5
usutunnistus	1	2	3	4	5
elu ja surm	1	2	3	4	5
erinevad kirikud	1	2	3	4	5
usu väljendumine igapäevases elus	1	2	3	4	5
muu	1	2	3	4	5

6. Millises mahus peaks leerikoolis käsitlema järgmisi teemasid?

Piibel	1	2	3	4	5
palvetamine	1	2	3	4	5
kiriku ajalugu	1	2	3	4	5
inimese iseseisvumine	1	2	3	4	5
Jumala antud käsud	1	2	3	4	5
töö, karjäär	1	2	3	4	5
piht	1	2	3	4	5
abielu/partnersuhte loomine	1	2	3	4	5
uute väljakutsete leidmine	1	2	3	4	5
oma koguduse ajalugu	1	2	3	4	5
teadus ja religioon	1	2	3	4	5
lunastus	1	2	3	4	5
eluprobleemidele lahenduse leidmine	1	2	3	4	5
sakramendid(ristimine ja armulaud)	1	2	3	4	5
elumõtte leidmine	1	2	3	4	5
sõltuvusprobleemid(alkohol, narkootikumid, suitsetamine)	1	2	3	4	5

kiriku struktuur	1	2	3	4	5
tervise/haigusega seonduv	1	2	3	4	5
loomine	1	2	3	4	5
Jeesuse elu	1	2	3	4	5
koguduselu	1	2	3	4	5
jumalateenistus	1	2	3	4	5
suhted teiste inimestega	1	2	3	4	5
patt	1	2	3	4	5
usutunnistus	1	2	3	4	5
elu ja surm	1	2	3	4	5
erinevad kirikud	1	2	3	4	5
usu väljendumine igapäevases elus	1	2	3	4	5
muu	1	2	3	4	5
7. Ootasin leerikoolilt ennekõike:					
Lisateavet ristiusust ja Jumalast	1	2	3	4	5
Elu tähtsate küsimuste analüüsimist	1	2	3	4	5
Palvetama õppimist	1	2	3	4	5
Uusi inimsuhteid	1	2	3	4	5
Teavet meie kultuuritraditsioonist	1	2	3	4	5
Paremat piiblitundmist	1	2	3	4	5
Isikliku usu leidmist	1	2	3	4	5
Huvitavat vabaaja tegevust	1	2	3	4	5
Tuge probleemide lahendamisel	1	2	3	4	5
Head rühma vaimsust	1	2	3	4	5
Huvitavat õpetust	1	2	3	4	5
Vastuseid elu tähtsatele küsimustele	1	2	3	4	5
Tutvumist oma kogudusega	1	2	3	4	5
Iseseisvumist	1	2	3	4	5
Enesetunnetuse lisandumist	1	2	3	4	5
Usu kinnitamist	1	2	3	4	5
8. Sain leerikoolist ennekõike:					
Lisateavet ristiusust ja Jumalast	1	2	3	4	5
Elu tähtsate küsimuste analüüsimist	1	2	3	4	5
Palvetama õppimist	1	2	3	4	5
Uusi inimsuhteid	1	2	3	4	5
Teavet meie kultuuritraditsioonist	1	2	3	4	5
Paremat piiblitundmist	1	2	3	4	5
Isikliku usu leidmist	1	2	3	4	5
Huvitavat vabaaja tegevust	1	2	3	4	5
Tuge probleemide lahendamisel	1	2	3	4	5
Head rühma vaimsust	1	2	3	4	5

Huvitavat õpetust	1	2	3	4	5
Vastuseid elu tähtsatele küsimustele	1	2	3	4	5
Tutvumist oma kogudusega	1	2	3	4	5
Iseseisvumist	1	2	3	4	5
Enesetunnetuse lisandumist	1	2	3	4	5
Usu kinnitamist	1	2	3	4	5

9. Nimetage palun olulisuse järjekorras leerikooli kolm tugevust. Esimesena nimetage kõige olulisem.

1.....

2.....

3.....

10. Nimetage palun olulisuse järjekorras, miks Te tulite leerikooli?

1.....

2.....

3.....

11. Nimetage palun tähtsuse järjekorras, millistele Teie eluküsimustele leerikool vastas.

1.....

2.....

3.....

12. Nimetage palun tähtsuse järjekorras, mille osas leerikool aitas Teil paremini mõista ristiusku?

1.....

2.....

3.....

13. Nimetage palun olulisuse järjekorras, mida võiks leerikoolis muuta, et see oleks parem?

1.....

2.....

3.....

14. Mida soovite veel lisada?

.....

.....

.....

Palun järgmistele küsimustele vastamisel ringistada Teie arvamust väljendava vastusevariandi ees olev täht või kirjutada vastus punktiirile.

15. Kui vana Te olete?

16. Sugu

a. Mees

b. Naine

17. Kas vanemad ja vanavanemad kuuluvad/kuulusid kirikusse?

Ema:

a. ja

b. ei

c. ei tea

Isa:

a. ja

b. ei

c. ei tea

Vanaema(ema poolne):

a. ja

b. ei

c. ei tea

Vanaisa(ema poolne):

a. ja

b. ei

c. ei tea

Vanaema(isa poolne):

a. ja

b. ei

c. ei tea

Vanaisa(isa poolne):

a. ja

b. ei

c. ei tea

18. Kas kodus õpetati Teile palvetamist(õhtupalve, söögipalve jne)?
- ja
 - ei
19. Kui palju tähistati Teie kodus kirikupühasid?
- mitte üldse
 - umbes kord aastas
 - mõni kord aastas
 - sageli
 - kõiki kirikupühi tähistati
20. Kui sageli vanemad ja vanavanemad osalevad/on osalenud koguduse tegevuses?
Emad: mitte üldse umbes kord aastas mõni kord aastas umbes kord kuus igal nädalal	Isad: mitte üldse umbes kord aastas mõni kord aastas umbes kord kuus igal nädalal
Vanaema(ema poolne): mitte üldse umbes kord aastas mõni kord aastas umbes kord kuus igal nädalal	Vanaisa(ema poolne): mitte üldse umbes kord aastas mõni kord aastas umbes kord kuus igal nädalal
Vanaema(isa poolne): mitte üldse umbes kord aastas mõni kord aastas umbes kord kuus igal nädalal	Vanaisa(isa poolne): mitte üldse umbes kord aastas mõni kord aastas umbes kord kuus igal nädalal
21. Kas te olete osalenud enne leerikooli?
- pühapäevakoolis
 - üldhariduskooli usuõpetuses
 - kiriku noortetöös
 - skaudi- või gaidirühmades
 - jumalateenistusel
 - ristimisel
 - leeritalitusel
 - laulatusel

- i. kiriklikul matusel
- j. kirikumuusikas, laulukooris
- k. diakooniatöös
- l. hingehoidlikel vestlustel
- m. muus, millises?

22. Kui sageli olete enne leeri osalenud koguduse tegevuses?
- a. mitte üldse
 - b. umbes kord aastas
 - c. mõni kord aastas
 - d. umbes kord kuus
 - e. igal nädalal

Palju tänu vastamise eest!

Lisa 2. Küsitlusankeet pastoritele.

Austatud kirikuõpetaja!

Tartu Ülikooli usuteaduskonna praktilise teoloogia lektor Kaido Soom uurib käesoleva ankeediga täiskasvanute heaks tehtavat leeritööd selleks, et selgitada, mil viisil leeritöö vastab täiskasvanu eluküsimustele ja ealistele ning elulistele probleemidele. Antud uurimustöö eesmärgiks on luua täiskasvanute leeritöö strateegia. Küsitluse läbiviimise põhimõtetega on tutvunud EELK Peapiiskop Andres Põder ja andnud oma nõusoleku ja toetuse selle küsitluse läbiviimiseks. Küsitlus on anonüümne ja selle tulemusi kasutatakse teaduslikus töös. Oleme väga tänulikud kui saadate antud ankeedi ja konfirmandide ankeedid järgneval aadressil:

Kaido Soom
Tartu Ülikooli usuteaduskond
Ülikooli 18
50090 Tartu

Palun küsimustele vastamisel ringistada Teie arvamust väljendava vastusevariandi järel olev number, kusjuures

- 1 = mitte sugugi
- 2 = üsna vähe
- 3 = mingil määral
- 4 = üsna palju
- 5 = väga palju

1. Millist õppematerjali kasutate õpetuses:

a. Piibel	1	2	3	4	5
b. Katekismus	1	2	3	4	5
c. laste pildipiibel	1	2	3	4	5
d. Ankkuri sarja leeritööpikud 1–4	1	2	3	4	5
e. Maise matka poolel teel	1	2	3	4	5
f. Leeritöö toimkonna materjalid	1	2	3	4	5
g. Muu, milline	1	2	3	4	5
h. Muu, milline	1	2	3	4	5
i. Ei kasuta mingeid materjale	1	2	3	4	5

2. Kes viib läbi leeritunde?

a. Diakon	1	2	3	4	5
b. õpetaja või kõrgem	1	2	3	4	5
c. noortejuht	1	2	3	4	5
d. kirikumuusik	1	2	3	4	5

e. diakooniatöötaja	1 2 3 4 5
f. usuteaduse üliõpilane	1 2 3 4 5
g. keegi muu	1 2 3 4 5
3. Milliseid õpetamismeetodeid kasutate leerikoolis?
a. Loeng	1 2 3 4 5
b. Vestlus	1 2 3 4 5
c. raamatute iseseisev lugemine	1 2 3 4 5
d. dramatiseering	1 2 3 4 5
e. rühmatöö	1 2 3 4 5
f. koguduse töövormides osalemine	1 2 3 4 5
g. töö Piibliga	1 2 3 4 5
h. muu, mis	1 2 3 4 5
4. Millisel määral Teie meelest mõjutavad järgmised põhjused täiskasvanud konfirmande tulema leerikooli?
vanemad/vanavanemad soovisid	1 2 3 4 5
soov õppida tundma Eesti traditsiooni	1 2 3 4 5
abikaasa/elukaaslane soovis	1 2 3 4 5
sõbrad/kolleegid läksid leerikooli	1 2 3 4 5
kirik huvitas	1 2 3 4 5
leerikool on hea tava	1 2 3 4 5
olen kirikult saanud elu rasketes olukordades tuge	1 2 3 4 5
soov saada rohkem teada Jumalast	1 2 3 4 5
soovi saada ristitud	1 2 3 4 5
soov tulevikus saada laulatust	1 2 3 4 5
soov, et maetaks kunagi kiriklikult	1 2 3 4 5
soov saada tulla armulauale	1 2 3 4 5
tahtmine saada ristivanemaks	1 2 3 4 5
selline on perekonna traditsioon	1 2 3 4 5
soov leida elu mõtet	1 2 3 4 5
muu põhjus (kirjutada milline)	1 2 3 4 5
5. Leerikooli tulnud täiskasvanute elus on Teie meelest olulisteks probleemideks:
iseseisvumine	1 2 3 4 5
töö, karjäär	1 2 3 4 5
abielu/partnersuhte loomine	1 2 3 4 5
mõttekaaslaste leidmine	1 2 3 4 5
uute väljakutsete leidmine	1 2 3 4 5
eluprobleemidele lahenduse leidmine	1 2 3 4 5
elumõtte leidmine	1 2 3 4 5
tervise/haigusega seonduv	1 2 3 4 5

sõprade leidmine	1	2	3	4	5
elu ja surma teema	1	2	3	4	5
usulised küsimused	1	2	3	4	5

6. Mida arvate, kuivõrd nõustuvad täiskasvanud konfirmandid järgmiste väidetega:

Olen elus õnnelik	1	2	3	4	5
Elus on alati avastada uusi asju	1	2	3	4	5
Püsiv abielu on turvaliseks eluks oluline	1	2	3	4	5
Aeg tormab nii kiiresti	1	2	3	4	5
Tähtsaim on leida elu mõte	1	2	3	4	5
Saadud elukogemust ei vahetaks ma mitte millegi vastu	1	2	3	4	5
Kõige olulisemad on suhted teiste inimestega	1	2	3	4	5
Loodan elus üksnes Jumalale	1	2	3	4	5
Usaldan teisi inimesi	1	2	3	4	5
Elus on oluline vabadus	1	2	3	4	5
Elus on tähtis majanduslik kindlustatus	1	2	3	4	5
Kirikut võib usaldada	1	2	3	4	5
Tervis on elus kõige tähtsam väärtus	1	2	3	4	5
Ilma usuta Jumalasse pole elul mõtet	1	2	3	4	5
Üksindustunne võtab elust õnne	1	2	3	4	5
Ma ei tea, mida toob tulevik	1	2	3	4	5
Armastav abikaasa/elukaaslane on õnneliku elu alus	1	2	3	4	5

7. Leerikoolis käsitleti järgmisi teemasid:

Piibel	1	2	3	4	5
palvetamine	1	2	3	4	5
kiriku ajalugu	1	2	3	4	5
inimese iseseisvumine	1	2	3	4	5
Jumala antud käsud	1	2	3	4	5
töö, karjäär	1	2	3	4	5
piht	1	2	3	4	5
abielu/partnersuhte loomine	1	2	3	4	5
uute väljakutsete leidmine	1	2	3	4	5
oma koguduse ajalugu	1	2	3	4	5
teadus ja religioon	1	2	3	4	5
lunastus	1	2	3	4	5
eluprobleemidele lahenduse leidmine	1	2	3	4	5
sakramendid(ristimine ja armulaud)	1	2	3	4	5
elumõtte leidmine	1	2	3	4	5
sõltuvusprobleemid(alkohol, narkootikumid, suitsetamine)	1	2	3	4	5
kiriku struktuur	1	2	3	4	5
tervise/haigusega seonduv	1	2	3	4	5

loomine	1	2	3	4	5
Jeesuse elu	1	2	3	4	5
koguduselu	1	2	3	4	5
jumalateenistus	1	2	3	4	5
suhted teiste inimestega	1	2	3	4	5
patt	1	2	3	4	5
usutunnistus	1	2	3	4	5
elu ja surm	1	2	3	4	5
erinevad kirikud	1	2	3	4	5
usu väljendumine igapäevases elus	1	2	3	4	5
muu	1	2	3	4	5

8. Mida Te arvate, kuivõrd ootavad konfirmandid järgmiste teemade käsitlemist leiritundides:

Piibel	1	2	3	4	5
palvetamine	1	2	3	4	5
kiriku ajalugu	1	2	3	4	5
inimese iseseisvumine	1	2	3	4	5
Jumala antud käsud	1	2	3	4	5
töö, karjäär	1	2	3	4	5
piht	1	2	3	4	5
abielu/partnersuhte loomine	1	2	3	4	5
uute väljakutsete leidmine	1	2	3	4	5
oma koguduse ajalugu	1	2	3	4	5
teadus ja religioon	1	2	3	4	5
lunastus	1	2	3	4	5
eluprobleemidele lahenduse leidmine	1	2	3	4	5
sakramendid(ristimine ja armulaud)	1	2	3	4	5
elumõtte leidmine	1	2	3	4	5
sõltuvusprobleemid(alkohol, narkootikumid, suitsetamine)	1	2	3	4	5
kiriku struktuur	1	2	3	4	5
tervise/haigusega seonduv	1	2	3	4	5
loomine	1	2	3	4	5
Jeesuse elu	1	2	3	4	5
koguduselu	1	2	3	4	5
jumalateenistus	1	2	3	4	5
suhted teiste inimestega	1	2	3	4	5
patt	1	2	3	4	5
usutunnistus	1	2	3	4	5
elu ja surm	1	2	3	4	5
erinevad kirikud	1	2	3	4	5
usu väljendumine igapäevases elus	1	2	3	4	5
muu	1	2	3	4	5

9. Kuivõrd ootavad Teie meelest konfirmandid leerikoolilt?
Lisateavet ristiusust ja Jumalast	1	2	3	4	5
Elu tähtsate küsimuste analüüsimist	1	2	3	4	5
Palvetama õppimist	1	2	3	4	5
Uusi inimsuhteid	1	2	3	4	5
Teavet meie kultuuritraditsioonist	1	2	3	4	5
Paremat piiblitundmist	1	2	3	4	5
Isikliku usu leidmist	1	2	3	4	5
Huvitavat vabaaja tegevust	1	2	3	4	5
Tuge probleemide lahendamisel	1	2	3	4	5
Head rühma vaimsust	1	2	3	4	5
Huvitavat õpetust	1	2	3	4	5
Vastuseid elu tähtsatele küsimustele	1	2	3	4	5
Tutvumist oma kogudusega	1	2	3	4	5
Iseseisvumist	1	2	3	4	5
Enesetunnetuse lisandumist	1	2	3	4	5
Usu kinnitamist	1	2	3	4	5
10. Kui palju said konfirmandid leerikoolist:
Lisateavet ristiusust ja Jumalast	1	2	3	4	5
Elu tähtsate küsimuste analüüsimist	1	2	3	4	5
Palvetama õppimist	1	2	3	4	5
Uusi inimsuhteid	1	2	3	4	5
Teavet meie kultuuritraditsioonist	1	2	3	4	5
Paremat piiblitundmist	1	2	3	4	5
Isikliku usu leidmist	1	2	3	4	5
Huvitavat vabaaja tegevust	1	2	3	4	5
Tuge probleemide lahendamisel	1	2	3	4	5
Head rühma vaimsust	1	2	3	4	5
Huvitavat õpetust	1	2	3	4	5
Vastuseid elu tähtsatele küsimustele	1	2	3	4	5
Tutvumist oma kogudusega	1	2	3	4	5
Iseseisvumist	1	2	3	4	5
Enesetunnetuse lisandumist	1	2	3	4	5
Usu kinnitamist	1	2	3	4	5
11. Ühe teooria kohaselt saab inimesest oma usku tunnistav kristlane kolmel eri viisil. Hinnake palun, mil määral need kirjeldused sobivad Teiega.
- Pöördumine. Usku tuunistavaks kristlaseks saamine toimub ühtäkki, mille läbi kõik harjumused, sõbrussuhted ja harrastused muutuvad täielikult. 1 2 3 4 5
 - Otsustus. Usku tunnistavaks kristlaseks saamine toimub teatud kindlal ajahetkel, aga enne seda on antud isik

mõelnud usuliste küsimuste peale. Sõprussuhted ja harrastused muutuvad vähe. 1 2 3 4 5
 c. Areng. Usku tunnistavaks kristlaseks saamine toimub rahuliku arengu kaudu. Mingit kindlat ajahetke ei saa määrata. 1 2 3 4 5

12. Nimetage palun olulisuse järjekorras leerikooli kolm tugevust. Esimesena nimetage kõige olulisem.

1.....

2.....

3.....

13. Nimetage palun olulisuse järjekorras, miks täiskasvanud konfirmandid tulid Teie meelest leerikooli?

1.....

2.....

3.....

14. Nimetage palun tähtsuse järjekorras kolm aspekti, mille kaudu leerikool toetab täiskasvanute arenemist?

1.....

2.....

3.....

15. Nimetage palun olulisuse järjekorras, millistele täiskasvanute eluküsimustele vastab leerikool?

1.....

2.....

3.....

16. Nimetage palun tähtsuse järjekorras, mille osas leerikool aitab leerikool konfirmandidel paremini mõista ristiusku?

1.....

2.....

3.....

17. Nimetage palun olulisuse järjekorras, mida võiks leerikoolis muuta, et see oleks parem?

1.....

2.....

3.....

18. Mida soovite veel lisada?

.....

.....

.....

Palun järgmistele küsimustele vastamisel ringistada Teie arvamust väljendava vastusevariandi ees olev täht või kirjutada vastus punktiirile.

19. Kui vana Te olete?

20. Mitu aastat on möödunud Teie esimesest ordinatsioonist?

21. Sugu

a. Mees

b. Naine

22. Amet

a. diakon

b. diakonõpetaja

c. õpetaja

d. praost või kõrgem

23. Olete lõpetanud:

a. Tartu Ülikool

b. Usuteaduse Instituudi

c. Teoloogia Akadeemia

- d. Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar
- e. Muu Eesti kõrgkooli
- f. Välismaise kõrgkooli

24. Koguduse suurus(liikmeannetajat)?

25. Teie koguduse territooriumil elab umbes inimest.

26. Kogudus on:

- a. linnakogudus
- b. maakogudus

27. Kui sageli toimuvad täiskasvanute leerikoolid Teie koguduses:

- a. mõni kord aastas
- b. kord aastas
- c. kord mõne aasta peale
- d. muu, milline

28. Mitu leeritundi peate leerikoolis?

29. Mitu inimest on leerigrupis?

Palju tänu vastamise eest!

Lisa 3. EELK peapiiskopi soovituskiri uurimuse läbiviimiseks

EESTI EVANGEELSE LUTERLIKU KIRIKU PEAPIISKOP
ARCHIEPISCOPUS ECCLESIAE EVANGELICAE LUTHERANAE ESTONICAE

Õp mag Kaido Soom
Narva mnt 149-32
51008 TARTU

04.03.2005 nr 1-17/177

Toetuskiri

Kõrgesti austatud vaimulikud, head kaasvõitlejad

Õpetaja Kaido Soom, kes töötab õppejõuna Tartu Ülikooli usuteaduskonnas ja kirjutab oma doktoritööd Helsingi Ülikoolis, on koostanud küsitlusankeedi leerilastele. Selle küsimustiku abil saadud andmeid soovib ta hiljem kasutada meie kiriku leeritöö strateegia väljatöötamiseks. Olen kindel, et see on meie kiriku jaoks oluline teema. Palun Teid osutada K. Soomile toetust ja abi, et ankeete täidaksid võimalikult paljud ning et need täidetuna Kaido Soomi kätte jõuaksid.

Koostöö eest tänades ja õnnistust soovides,

Andres Pöder

Kiriku plats 3
10130 Tallinn
ESTONIA

tel +372 627 7350
fax +372 627 7352
e-mail: konsistoorium@eelk.ee

Lisa 4. Üldhariduskoolid, kus õpetatakse religiooniõpetust

Religiooniõpetus eesti üldhariduskoolides (sh filosoofia) 2005/2006 õppeaastal				
allikas: EHIS pedagoogide alamregister 15.12.2005				
Tundide arv kokku				
Kool	KOV	Maakond	Valikaine nimetus	Aste
Aravete Keskkool	Ambla vald	Järva maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Aruküla Vaba Waldorfkool	Raasiku vald	Harju maakond	Religioon	III kooliaste: 7–9
Carl Robert Jakobsoni nimeline Gümnaasium	Viljandi linn	Viljandi maakond	Usuõpetus	I kooliaste: 1–3 II kooliaste: 4–6
E.Vilde nim. Juuru Gümnaasium	Juuru vald	Rapla maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Fr.Tuglase nim. Ahja Keskkool	Ahja vald	Põlva maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Gustav Adolfi Gümnaasium	Tallinn linn	Harju maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Haapsalu Linna Algkool	Haapsalu linn	Lääne maakond	Usuõpetus	I kooliaste: 1–3 II kooliaste: 4–6
Haapsalu Wiedemanni Gümnaasium	Haapsalu linn	Lääne maakond	Usuõpetus	gümnaasium: 10–12
Haljala Gümnaasium	Haljala vald	Lääne-Viru maakond	Usundiõpetus	gümnaasium: 10–12
Halliste Põhikool	Halliste vald	Viljandi maakond	Usuõpetus	I kooliaste: 1–3 II kooliaste: 4–6 III kooliaste: 7–9
Hugo Treffneri Gümnaasium	Tartu linn	Tartu maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Iisaku Gümnaasium	Iisaku vald	Ida-Viru maakond	religiooniõpetus	gümnaasium: 10–12
Jakob Westholmi Gümnaasium	Tallinn linn	Harju maakond	usundiõpetus	gümnaasium: 10–12
Jõgeva Gümnaasium	Jõgeva linn	Jõgeva maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Jõgeva Ühisgümnaasium	Jõgeva linn	Jõgeva maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12

Jõhvi Gümnaasium	Jõhvi linn	Ida-Viru maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Järva-Jaani Gümnaasium	Järva-Jaani vald	Järva maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Järvakandi Gümnaasium	Järvakandi vald	Rapla maakond	kultuurilugu	gümnaasium: 10–12
Kaali Põhikool	Pihla vald	Saare maakond	kultuurilugu	III kooliaste: 7–9
			Usuõpetus	I kooliaste: 1–3
Kallaste Keskkool	Kallaste linn	Tartu maakond	Usuõpetus	gümnaasium: 10–12
				I kooliaste: 1–3
				II kooliaste: 4–6
Kallavere Keskkool	Maardu linn	Harju maakond	kirikulugu	I kooliaste: 1–3
Kalmetu Põhikool	Viiratsi vald	Viljandi maakond	kultuurilugu	I kooliaste: 1–3
Kambja Põhikool	Kambja vald	Tartu maakond	usundilugu	I kooliaste: 1–3
				III kooliaste: 7–9
Karksi-Nuia Gümnaasium	Karksi vald	Viljandi maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			filosoofia ajalugu	gümnaasium: 10–12
			kultuurilugu	gümnaasium: 10–12
Kilingi-Nõmme Gümnaasium	Kilingi-Nõmme linn	Pärnu maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			kultuurilugu	gümnaasium: 10–12
Koeru Keskkool	Koeru vald	Järva maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			kultuurilugu	gümnaasium: 10–12
			Usuõpetus	II kooliaste: 4–6
Kohtla-Järve Ahtme Gümnaasium	Kohtla-Järve linn	Ida-Viru maakond	kultuurilugu	gümnaasium: 10–12
Kohtla-Järve Järve Gümnaasium	Kohtla-Järve linn	Ida-Viru maakond	kultuuriajalugu	gümnaasium: 10–12
Kose Gümnaasium	Kose vald	Harju maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Kuressaare Gümnaasium	Kuressaare linn	Saare maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12

Lasila Põhikool	Rakvere vald	Lääne-Viru maakond	Usundiõpetus	I kooliaste: 1–3
				II kooliaste: 4–6
				III kooliaste: 7–9
Lasnamäe Gümnaasium	Tallinn linn	Harju maakond	usuõpetus	gümnaasium: 10–12
Lasnamäe Üldgümnaasium	Tallinn linn	Harju maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Lüganuse Keskkool	Lüganuse vald	Ida-Viru maakond	kultuurilugu	gümnaasium: 10–12
Maardu Gümnaasium	Maardu linn	Harju maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			Usuõpetus	III kooliaste: 7–9
Martna Põhikool	Martna vald	Lääne maakond	kultuurilugu	I kooliaste: 1–3
			kultuurilugu	II kooliaste: 4–6
				III kooliaste: 7–9
MTÜ Kool 21.sajandil Haabersti Vene Eragümnaasium	Tallinn linn	Harju maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Mustvee Vene Gümnaasium	Mustvee linn	Jõgeva maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Narva Eesti Gümnaasium	Narva linn	Ida-Viru maakond	Usuõpetus	gümnaasium: 10–12
Narva Õigeusu Humanitaarkool	Narva linn	Ida-Viru maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			liturgika	gümnaasium: 10–12
			Usuõpetus	gümnaasium: 10–12
				I kooliaste: 1–3
				II kooliaste: 4–6
				III kooliaste: 7–9
Noarootsi Gümnaasium	Noarootsi vald	Lääne maakond	Usundiõpetus	gümnaasium: 10–12
Nõo Reaalgümnaasium	Nõo vald	Tartu maakond	religiooniõpetus	gümnaasium: 10–12
Orava Põhikool	Orava vald	Põlva maakond	Usuõpetus	I kooliaste: 1–3
				II kooliaste: 4–6
Oskar Lutsu Palamuse Gümnaasium	Palamuse vald	Jõgeva maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			Usundiõpetus	gümnaasium: 10–12
Osula Põhikool	Sõmerpalu vald	Võru maakond	Usuõpetus	I kooliaste: 1–3

Otepää Gümnaasium	Otepää vald	Valga maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Parksepa Keskkool	Võru vald	Võru maakond	kultuurilugu	gümnaasium: 10–12
Pelgulinna Gümnaasium	Tallinn linn	Harju maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Pelguranna Gümnaasium	Tallinn linn	Harju maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Põltsamaa Ühisgümnaasium	Põltsamaa linn	Jõgeva maakond	filosoofia ja usundiõpetus	gümnaasium: 10–12
Pärnu Hansagümnaasium	Pärnu linn	Pärnu maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Pärnu Sütevaka Humanitaargümnaasium	Pärnu linn	Pärnu maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			usundilugu	gümnaasium: 10–12
				II kooliaste: 4–6
				III kooliaste: 7–9
Pärnu Väike Vabakool	Pärnu linn	Pärnu maakond	kultuurilugu	III kooliaste: 7–9
Pärnu Ühisgümnaasium	Pärnu linn	Pärnu maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Pärnu Ülejõe Gümnaasium	Pärnu linn	Pärnu maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Pärnu-Jaagupi Gümnaasium	Halinga vald	Pärnu maakond	Usundiõpetus	gümnaasium: 10–12
Pärsti Põhikool	Pärsti vald	Viljandi maakond	religiooniõpetus	I kooliaste: 1–3
Rakke Gümnaasium	Rakke vald	Lääne-Viru maakond	Usundiõpetus	I kooliaste: 1–3
				II kooliaste: 4–6
Rakvere Gümnaasium	Rakvere linn	Lääne-Viru maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Rakvere Realgümnaasium	Rakvere linn	Lääne-Viru maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Rapla Vesiroosi Gümnaasium	Rapla vald	Rapla maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Ridala Põhikool	Ridala vald	Lääne maakond	kultuurilugu	II kooliaste: 4–6
			kultuurilugu	III kooliaste: 7–9

Rocca al Mare Kool	Tallinn linn	Harju maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			religiooniõpetus	gümnaasium: 10–12
			valikaine: ajaloofilosoofia	gümnaasium: 10–12
Saaremaa Ühisgümnaasium	Kuressaare linn	Saare maakond	religioonilugu	I kooliaste: 1–3
Saue Gümnaasium	Saue linn	Harju maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			religiooniõpetus	gümnaasium: 10–12
Tabivere Gümnaasium	Tabivere vald	Jõgeva maakond	maailmavaate filosoofia	gümnaasium: 10–12
Taebla Gümnaasium	Taebla vald	Lääne maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			Usuõpetus	I kooliaste: 1–3
				II kooliaste: 4–6
				III kooliaste: 7–9
Tallinna 37. Keskkool	Tallinn linn	Harju maakond	kultuurilugu	gümnaasium: 10–12
Tallinna Mustamäe Gümnaasium	Tallinn linn	Harju maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Tallinna Saksa Gümnaasium	Tallinn linn	Harju maakond	filosoofia	I kooliaste: 1–3
Tallinna Väike-Õismäe Gümnaasium	Tallinn linn	Harju maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Tallinna Õismäe Humanitaargümnaasium	Tallinn linn	Harju maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			kultuurilugu	gümnaasium: 10–12
Tallinna Ühisgümnaasium	Tallinn linn	Harju maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			filosoofia ajalugu	gümnaasium: 10–12
			kultuurilugu	gümnaasium: 10–12
Tamsalu Gümnaasium	Tamsalu linn	Lääne-Viru maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Tapa Gümnaasium	Tapa linn	Lääne-Viru maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Tartu Emajõe Kool	Tartu linn	Tartu maakond	valikaine religioon	gümnaasium: 10–12
Tartu Forseliuse Gümnaasium	Tartu linn	Tartu maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Tartu Karlova Gümnaasium	Tartu linn	Tartu maakond	Usundiõpetus	gümnaasium: 10–12

Tartu Katoliku Kool	Tartu linn	Tartu maakond	Usuõpetus	I kooliaste: 1–3
				II kooliaste: 4–6
				III kooliaste: 7–9
Tartu Mart Reiniku Gümnaasium	Tartu linn	Tartu maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Tartu Waldorfgümnaasium	Tartu linn	Tartu maakond	Religioon	I kooliaste: 1–3
				II kooliaste: 4–6
				III kooliaste: 7–9
Tarvastu Gümnaasium	Tarvastu vald	Viljandi maakond	kultuurilugu	gümnaasium: 10–12
			Usuõpetus	I kooliaste: 1–3
Tsirguliina Keskkool	Tõlliste vald	Valga maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			maailmareligiooni alused	gümnaasium: 10–12
Turba Gümnaasium	Nissi vald	Harju maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			maailma usundid	gümnaasium: 10–12
Tõrva Gümnaasium	Tõrva linn	Valga maakond	kultuurilugu	gümnaasium: 10–12
Täaksi Põhikool	Olustvere vald	Viljandi maakond	kultuurilugu	II kooliaste: 4–6
Türi Gümnaasium	Türi linn	Järva maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			kultuurilugu	gümnaasium: 10–12
Uuemõisa Algkool	Ridala vald	Lääne maakond	Usuõpetus	I kooliaste: 1–3
				II kooliaste: 4–6
Valga Gümnaasium	Valga linn	Valga maakond	Filosoofia alused	gümnaasium: 10–12
Valjala Põhikool	Valjala vald	Saare maakond	kultuurilugu	III kooliaste: 7–9
Varstu Keskkool	Varstu vald	Võru maakond	Kristlik kultuur	gümnaasium: 10–12
Vasalemma Põhikool	Vasalemma vald	Harju maakond	kultuurilugu	I kooliaste: 1–3
Viiratsi Algkool	Viiratsi vald	Viljandi maakond	Usuõpetus	I kooliaste: 1–3
Viljandi Maagümnaasium	Viljandi linn	Viljandi maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			usundilugu	I kooliaste: 1–3

Viljandi Paalalinna Gümnaasium	Viljandi linn	Viljandi maakond	usundilugu	gümnaasium: 10–12
Viljandi Vaba Waldorfkool	Viljandi linn	Viljandi maakond	Religioon	I kooliaste: 1–3
				II kooliaste: 4–6
				III kooliaste: 7–9
Viluste Põhikool	Veriora vald	Põlva maakond	usuõpetus	I kooliaste: 1–3
Võhma Gümnaasium	Võhma linn	Viljandi maakond	Usuõpetus	I kooliaste: 1–3
				II kooliaste: 4–6
Võnnu Keskkool	Võnnu vald	Tartu maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Võru Kesklinna Gümnaasium	Võru linn	Võru maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			kultuurilugu	gümnaasium: 10–12
Võru Kreutzwaldi Gümnaasium	Võru linn	Võru maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Võru Vene Gümnaasium	Võru linn	Võru maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Väike-Maarja Gümnaasium	Väike-Maarja vald	Lääne-Viru maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Vändra Gümnaasium	Vändra	Pärnu maakond	filosoofia ajalugu	gümnaasium: 10–12
Värskas Gümnaasium	Värskas vald	Põlva maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
Ülenurme Gümnaasium	Ülenurme vald	Tartu maakond	filosoofia	gümnaasium: 10–12
			kultuurilugu	gümnaasium: 10–12

(Priit Laanoja, 19.06.2006)

CURRICULUM VITAE

Kaido Soom

Sünniaeg ja koht: 07.06.1972 Tallinn
Kodakondsus: Eesti
Aadress: Narva mnt 149–32, 51008 Tartu
Telefon: 56620334
E-mail: kaido.soom@ut.ee

Praegune töökoht

Tartu Ülikool, praktilise teoloogia lektor, täiendkoolituse programmijuht.

Haridus (õppeasutus, lõpetamise aeg, hariduse astme (kraadi) omistamise aasta)

Alates 01.09.2003. doktorantuur Tartu Ülikoolis.
2002 Helsingi Ülikooli magister.
Aastal 1999 sooritanud Soome kiriku haiglahingehoiu keskuses haiglahingehoiu erikoolituse kliinilised koolitusosad.
Kõrghariduse omandanud EELK Usuteaduse Instituudis 1991–1995.
Keskkooli ja põhikooli omandanud Rakvere 1. Keskkoolis 1979–1990.

Teenistuskäik

Alates 01.09.2003 Tartu Ülikooli praktilise teoloogia lektor ja EELK Tartu praostkonna vikaarõpetaja.
1995–2003a EELK Vigala Maarja koguduse õpetaja.
EELK 25. ja 26 Kirikukogu koosseisu liige.
1991–2001 EELK Pärnu Praostkonna revisjoni komisjoni liige.
2001–2003 EELK Pärnu Praostkonna nõukogu liige.
Alates 1998 EELK leeritöö toimkonna liige; EELK liturgiakomisjoni liige.
Alates 1999 EELK Usuteaduse Instituudis kursuse kuraator ning hingehoiu- ja vaimuliku ameti õppeainete lektor.
1996–2003 Mõisamaa Erihooldekodus õpetaja. Usuõpetuse ja kristliku maailmavaate õpetamine arengupuudega ja psüühilise haigusega inimestele.
1996–2003 Kivi-Vigala põhikoolis usuõpetuse õpetaja.
1992–1994 EELK Viru-Jaakobi koguduse diakon.

Olulisemad publikatsioonid

Ilmunud on artikkel teemal: “The Expectations of Estonian and Finnish confirmands about the Subjects Dealt with in Confirmation Schools, and their Dependence on the Religious and Cultural Context” kogumikus:

Die Bedeutung von Grundtexten für die religiöse Identität. Forschungen zur Anthropologie und Religionsgeschichte (FARG). Toimetajad: Dietrich, M.; Kulmar, T. Münster: Ugarit Verlag, 2006, lk 199-212.

Ilmumas on eelretsenseeritav artikkel:

Tõnu Lehtsaar, Kaido Soom. Religious dimensions of an escalated conflict.

FARG nr 42, 2007.

Lisaks on varem ilmunud Uurimus leeritööst EELK-s. 2000. aastal Helsingi ülikoolis magistritööna.

Kõrgkooli õpiku väljaandmisel osalemine:

Lehtsaar, T.; Soom, K. (2005). Homileetika. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Antud õpikusse kirjutanud kaks artiklit teemal:

“Jutlus ja retoorika”

“Kasuaalkõned”

CURRICULUM VITAE

Kaido Soom

Date of birth: 07.06.1972
Place of birth: Tallinn, Estonia
Citizenship: Estonian
Address: Narva Road 149–32, Tartu 51008, Estonia
Telephone: +372 56620334
E-mail: kaido.soom@ut.ee

Present occupation

University of Tartu, lecturer of practical theology, manager of the in-service training programme

Education (institution providing education, year of graduation, year of receiving the academic degree)

Since 01.09.2003 doctorate studies in the University of Tartu.
2002 University of Helsinki, MA degree.
1999 clinical training in hospital counseling at the hospital counseling center of the Evangelical Lutheran Church of Finland.
1991–1995 theological studies in the Theological Institute of the Estonian Evangelical Lutheran Church, higher education.
1979–1990 Rakvere 1st Secondary School, basic and secondary education.

Career and ministerial experience

Since 01.09.2003 lecturer of practical theology in the University of Tartu and vicar of the Tartu deanery of the Estonian Evangelical Lutheran Church.
1995–2003 minister of the Vigala St. Mary's Congregation of the Estonian Evangelical Lutheran Church.
Member of the 25th and 26th Church Council of the Estonian Evangelical Lutheran Church.
1991–2001 member of the auditing committee of the Pärnu deanery of the Estonian Evangelical Lutheran Church.
2001–2003 member of the Pärnu deanery Council.
Since 1998 member of the confirmation and liturgy committee of the Estonian Evangelical Lutheran Church.

Since 1999 course curator of the Theological Institute of the Estonian Evangelical Lutheran Church and lecturer of subjects related to counselling and ministry.

1996–2003 teacher of the Mõisamaa special care home. Instructing people with mental disorders and disability in Christian and religious issues.

1996–2003 teacher of religious education in the Kivi-Vigala Basic School.

1992–1994 deacon of the Viru-Jaakobi Congregation of the Estonian Evangelical Lutheran Church.

Essential publications

An article “The Expectations of Estonian and Finnish confirmands about the Subjects Dealt with in Confirmation Schools, and their Dependence on the Religious and Cultural Context”, published in the collection „Die Bedeutung von Grundtexten für die religiöse Identität. Forschungen zur Anthropologie und Religionsgeschichte (FARG). Editors: Dietrich, M.; Kulmar, T. Münster: Ugarit Verlag, 2006, pages 199–212.

Soon to be published preliminary reviewed article:

Tõnu Lehtsaar, Kaido Soom. Religious dimensions of an escalated conflict.

FARG nr 42, 2007.

Earlier published: research in the confirmation work of the Estonian Evangelical Lutheran Church (MA degree thesis at the University of Helsinki, 2000).

Co-author of the textbooks for higher education:

Lehtsaar, T.; Soom, K. (2005). Homileetika. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

The textbook includes two articles on following subjects:

“Sermon and rhetoric”

“Casual sermons”

DISSERTATIONES THEOLOGIAE UNIVERSITATIS TARTUENSIS

1. **Tarmo Kulmar.** Die Theologie der Kraft-, Götter- und Seelenvorstellungen der ältesten Schicht der estnischen Urreligion. Tartu, 1994, 45 S.
2. **Toomas Paul.** Die Geschichte der estnischen Bibelübersetzung, I Teil (XVI–XIX Jahrhundert). Tartu, 1994, 27 S.
3. **Kalle Kasemaa.** Semistikat ja poetikat. Tartu, 1997, 131 lk.
4. **Arne Hiob.** Uku Masingu religioonifilosoofia põhijooned. Tartu, 2000, 186 lk.
5. **Riho Altnurme.** Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kirik ja Nõukogude riik 1944–1949. Tartu, 2000, 326 lk.
6. **Pille Valk.** Eesti kooli religiooniõpetuse kontseptsioon. Tartu, 2003, 209 lk.
7. **Peeter Roosimaa.** Uue Testamendi eestikeelsetest tõlgetest ja tõlkimist toetavatest eksegeesist. Tartu, 2004, 242 lk.
8. **Einike Pilli.** Terviklik elukestva õppe kontseptsioon eesti protestantlike koguduste kontekstis. Tartu, 2005, 265 lk.
9. **Lea Altnurme.** Kristlusest oma usuni. Uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. sajandi II poolel. Tartu, 2005, 329 lk.
10. **Aira Võsa.** Johann Georg Gichtel – teosoofilise idee kandja varauusaegses Euroopas. Tartu, 2006, 311 lk.
11. **Veiko Vihuri.** Hugo Bernhard Rahamägi, Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku teine piiskop 1934–1939. Tartu, 2007, 364 lk.

